

Voor Wanne, Fien, Lore & Nel

WOORD VOORAF

Dit boek is een licht aangepaste versie van het proefschrift waarmee ik in september 2002 aan de K.U. Leuven promoveerde. Aan het onderzoek zelf is niets gewijzigd. Wel zijn er veel kleine wijzigingen aangebracht in de tekst. §10.3 heb ik toegevoegd. Een belangrijke hoeveelheid recente vakliteratuur is alsnog in de tekst verwerkt. Daarnaast heb ik de tekst toegankelijker proberen te maken. De stijl is helderder geworden en enkele passages zijn uitgebreid omdat ze aanvankelijk te gecondenseerd bleken. Een aantal kleine onjuistheden is gecorrigeerd.

Ik ben de volgende mensen dankbaar voor hun hulp bij de totstandkoming van de eerste versie van dit boek: mijn meelevende promotor Willy Smedts, mijn opmerkelijke begeleiders Hans Smessaert en Jaap van Marle en een hele reeks ex-collega's in Leuven.

De verbeteringen ten opzichte van de proefschriftversie zijn voor een deel te danken aan de suggesties die voortvloeiden uit het beoordelingswerk van de examencommissie bij mijn promotie (Willy Smedts, William Van Belle, Hans Smessaert, Jaap van Marle, Maarten van den Toorn). Ook de anonieme leescommissies van het Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek en van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde leverden bruikbare opbouwende kritiek. Daarnaast heb ik ook de opmerkingen van Siegfried Theissen verwerkt.

Zonder de volgehouden morele steun van mijn vrouw Wanne was dit boek er nooit gekomen. Ook het luisterend oor van Siska Goeminne heeft me over veel twijfels heen geholpen. Voorts dank ik iedereen die in de loop der jaren zijn interesse voor mijn onderzoek heeft laten blijken.

Gert Meesters, 27 september 2004

INHOUD

Hoofdstuk 1: Inleiding	1
1.1 Doel van de morfologie	1
1.2 Kern en marge in de morfologie	3
1.2.1 Het verband tussen regels en de kern van de morfologie	3
1.2.2 Inheemse en uitheemse morfologie	4
1.2.2.1 Het onderscheiden van inheemse en uitheemse morfemen	4
1.2.2.2 Problemen in de uitheemse morfologie	7
De gebonden basis	7
Minder regelmaat	8
Ontlening of vorming	9
1.2.2.3 Het belang van de uitheemse morfologie	10
Het intralinguale perspectief	10
Het interlinguale perspectief	11
1.3 Positionering	12
1.3.1 Synchroon versus diachroon	12
1.3.2 Syntagma versus paradigma	13
1.3.3 Productiviteit versus creativiteit	15
1.3.4 Input versus output	19
1.3.4.1 Het belang van de analyse van bestaande woorden	19
1.3.4.2 Niet-etymologische analyse	20
1.3.4.3 Analyse van leenwoorden	21
1.3.5 Morfologie versus lexicon	22
1.4 Doelstellingen	23
1.5 Methode	25
1.5.1 Materiaalselectie	25
1.5.1.1 Bronnen	25
1.5.1.2 Afbakening	26
1.5.2 Corpuslinguïstische aspecten	28
1.5.2.1 Corpora en morfologisch onderzoek	28
1.5.2.2 Gebruikte corpora	29
1.6 Conclusie	30
DEEL I: SEMI-MARGINALE SAMENSTELLINGEN	31
Hoofdstuk 2: Paradigmatische samenstellingen	33
2.1 Ter vergelijking: niet-optellende afleiding	33
2.1.1 Back-formation en affixextractie	34
2.1.2 Cross-formation en affixsubstitutie	37
2.1.2.1 Literatuur	37
2.1.2.2 Uitheemse woorden, met formeel bewijs (<i>eurocentrist</i>)	39

2.1.2.3 Inheemse woorden, met formeel bewijs (<i>onttutelen</i>)	41
2.1.2.4 Inheemse woorden, zonder formeel bewijs (<i>ontsnippen</i>)	42
2.2 Literatuur over paradigmatische samenstellingen	44
2.2.1 De types van Becker	44
2.2.2 Affixoiden: van diachroon naar synchroon	46
2.3 Typologie van paradigmatische samenstellingen	47
2.3.1 Met anderstalige componenten (<i>callboy</i>)	48
2.3.2 Met uitsluitend Nederlandse componenten	49
2.3.2.1 Zonder vast betekenispatroon (<i>computerpark</i>)	49
2.3.2.2 Met betekenispatroon (<i>fluisterasfalt</i>)	50
2.3.2.3 Met affixoiden (<i>lesboer</i>)	53
2.3.2.4 Met een bestaand woord als model (<i>hobbymisvorming</i>)	57
2.4 Factoren die de paradigmatische band versterken	59
2.5 Conclusie	63
Hoofdstuk 3: Neoklassieke composita	65
3.1 Literatuuroverzicht	65
3.1.1 Benaming en definitie	65
3.1.2 Statuut van de delen	66
3.1.2.1 Polymorfematische componenten	66
3.1.2.2 Termenverwarring	68
3.1.2.3 Afgrenzing van confixen	68
3.1.3 Soorten neoklassieke composita	71
3.1.4 Geschiedenis en pragmatiek	74
3.2 Typologie van neoklassieke composita	75
3.2.1 Met unieke constituenten	77
3.2.1.1 Een anderstalige constituent en een confix (<i>televoting</i>)	77
3.2.1.2 Een uniek gebonden grondmorfeem en een ander gebonden grondmorfeem (<i>arctofiel</i>)	77
3.2.1.3 Eén uniek confix en een uitheems woord (<i>chaerofobie</i>)	78
3.2.2 Met enkel reeksvormende constituenten	79
3.2.2.1 Met enkel uitheemse constituenten	79
Twee gebonden grondmorfemen (<i>kleptocratie</i>)	79
Een beginconfix en een uitheems woord als tweede constituent (<i>ecosigaret</i>)	82
Een uitheems woord als eerste constituent en een eindconfix (<i>videotheek</i>)	83
3.2.2.2 Met een uitheemse en een inheemse constituent	84
Een inheemse gebonden constituent en een eindconfix (<i>deskundoloog</i>)	84
Een beginconfix en een inheems woord als tweede constituent (<i>telenwerken</i>)	84
Een inheems woord als eerste constituent en een eindconfix (<i>betoverotheek</i>)	85
3.2.3 Met twee woorden als constituenten (<i>agorafobie</i>)	85
3.2.4 Neoklassieke derivatie (<i>dominatrix</i>)	86
3.3 Kwantitatief overzicht	86
3.4 Conclusie	88

Hoofdstuk 4: Enkele case studies: de vier frequentste confixen	91
4.1 Inleiding	91
4.2 Bio-	92
4.2.1 Betekenis	92
4.2.2 Types en tokens in ConDiv	92
4.2.3 Distributie	94
4.2.4 Uitbreiding van het paradigma	95
4.3 Eco-	97
4.3.1 Betekenis	97
4.3.2 Types en tokens in ConDiv	97
4.3.3 Distributie	99
4.3.4 Uitbreiding van het paradigma	99
4.4 Tele-	101
4.4.1 Betekenis	101
4.4.2 Types en tokens in ConDiv	101
4.4.3 Distributie	103
4.4.4 Uitbreiding van het paradigma	103
4.5 -Loog	104
4.5.1 Betekenis	104
4.5.2 Types en tokens in ConDiv	104
4.5.3 Distributie	107
4.5.4 Uitbreiding van het paradigma	108
4.6 Conclusie	109

DEEL II: SPLINTERCOMPOSITA **113**

Hoofdstuk 5: Literatuur over splintercomposita	115
5.1 Inleiding	115
5.1.1 De benaming splintercompositum	116
5.1.2 Splinters	117
5.1.2.1 Soorten splinters?	117
5.1.2.2 Splinters en confixen	119
5.1.3 Werkdefinitie	121
5.2 Soorten splintercomposita	122
5.2.1 Formele types	122
5.2.2 Semantische types	128
5.2.2.1 Het onderscheid tussen geconcentreerde en gesecreteerde splinters	129
5.2.2.2 Het onderscheid tussen reeksvormende gesecreteerde splinters en andere gebonden morfemen	131
5.2.3 Overige types	134
5.2.3.1 Systemische types	134
5.2.3.2 Morfologische types	134
Uitbreidbaarheid	135
Transparantie	136
5.3 Gebruikskenmerken	137
5.3.1 Splintercomposita als pragmatisch marginaal fenomeen	137

5.3.1.1	Geschreven of gesproken taalgebruik	137
5.3.1.2	Opzettelijkheid	139
5.3.2	Ouderdom en populariteit	140
5.4	Naar een bruikbare typologie	141
5.5	Conclusie	143
Hoofdstuk 6: Typologie van splintercomposita		145
6.1	Interne typologie	145
6.1.1	Met anderstalige componenten (<i>workaholic</i>)	146
6.1.2	Met enkel Nederlandse componenten	149
6.1.2.1	Twee splinters	149
	Twee maal concentratie	149
	A][B-aaneenschakelend (<i>digibeet</i>)	149
	A][B-overlappend (<i>motel</i>)	152
	A]B]-aaneenschakelend (<i>melkflex</i>)	153
	Concentratie en secretering	154
	A][B-aaneenschakelend (<i>reli-hoppen</i>)	154
	A][B-overlappend (<i>journalle</i>)	154
	Secretering en concentratie	155
	A][B-aaneenschakelend (<i>balvanaise</i>)	155
	A][B-overlappend (<i>halvaret</i>)	156
	A]B]-aaneenschakelend (<i>halvamel</i>)	156
6.1.2.2	Eén splinter	156
	Concentratie	156
	A]B-aaneenschakelend (<i>flexileven</i>)	156
	A]B-overlappend (<i>consumens</i>)	160
	A[B-aaneenschakelend (<i>dikcrimatie</i>)	160
	A[B-overlappend (<i>uforie</i>)	163
	A ₁]B[A ₂ -inplantend (<i>evrouncipatie</i>)	164
	Rest-aaneenschakelend	165
	Secretering	165
	A]B-aaneenschakelend (<i>halvajam</i>)	165
	A]B-overlappend (<i>Pentagis</i>)	166
	A[B-aaneenschakelend (<i>stripabolic</i>)	166
	A[B-overlappend (<i>videoholicken</i>)	168
6.1.2.3	Geen splinters	169
	Twee maal concentratie	169
	AB-overlappend (<i>blafuiteling</i>)	169
	Concentratie en secretering	170
	AB-overlappend (<i>Whitewatergate</i>)	170
6.1.3	Splinterderivatie (<i>travo</i>)	170
6.2	Externe typologie	171
6.2.1	Uitbreidbaar tot determinans-determinatumcompositum	173
6.2.2	Uitbreidbaar tot nevenschikkend compositum	175
6.2.3	Uitbreidbaar tot adjectief-substantiefcombinatie	175
6.2.4	Niet-uitbreidbaar, met confix	177
6.2.5	Niet-uitbreidbaar wegens een derivationeel deel	177
6.2.6	Uitbreiding is morfologisch of semantisch onmogelijk	179
6.3	Conclusie	180

Hoofdstuk 7: Kwantitatieve analyse van splintercompositie	183
7.1 Interne analyse	183
7.1.1 Een algemeen overzicht	183
7.1.1.1 Relevantie van de categorieën	185
7.1.1.2 Algemene tendensen	186
7.1.2 Het verband tussen semantiek en inkorting	188
7.1.3 Het verband tussen semantiek en syntagma	189
7.1.4 Het verband tussen inkorting en syntagma	190
7.2 Externe analyse	193
7.3 Conclusie	195

DEEL III: SPLINTERMORFEMEN **197**

Hoofdstuk 8: Case studies met twee bekende splintermorfemen	199
8.1 <i>Euro-</i>	199
8.1.1 Inleiding	199
8.1.2 Frequentie van <i>euro-</i> in vergelijking met zijn alternatieven	203
8.1.3 Functionele vergelijking van <i>euro-</i> en zijn alternatieven	204
8.1.3.1 Tendenties	205
8.1.3.2 Gemeenschappelijke benoemingen	210
Overzicht	210
Frequentievergelijking van eurowoorden met hun concurrenten	213
8.1.4 Conclusie	215
8.2 <i>-Gate</i>	216
8.2.1 <i>-Gate</i> -woorden in het Nederlands	216
8.2.2 Ontwikkeling van <i>-gate</i>	218
8.2.3 Morfologische status van <i>-gate</i>	221
8.2.4 <i>-Gate</i> in corpora	223
8.2.4.1 <i>-Gate</i> -vormingen in 1991 en 1998	223
8.2.4.2 <i>-Gate</i> -vormingen met en zonder <i>-schandaal</i> of <i>-affaire</i>	225
8.2.4.3 <i>-Gate</i> in verschillende registers	226
8.2.5 Conclusie	226
Hoofdstuk 9: De uitbreiding van splintermorfemeparadigma's	227
9.1 Initiële splintermorfemen	228
9.1.1 Geconcentreerde splintermorfemen	228
9.1.1.1 Enkel in commerciële eigennamen	228
<i>Bel-</i>	228
<i>Kwali-</i>	229
<i>Medi-</i>	229
<i>Vidi-</i>	229
9.1.1.2 Ook in soortnamen	229
<i>Afro-</i>	229
<i>Alco-</i>	230
<i>Cine-</i>	230
<i>Compu-</i>	231
<i>Crea-</i>	231
<i>Cyber-</i>	231

<i>Depr-</i>	233
<i>Digi-</i>	234
<i>Docu-</i>	234
<i>Emo-</i>	234
<i>Ero-</i>	235
<i>Flex(i)-</i>	235
<i>Klini-</i>	236
<i>Limb-</i>	236
<i>Maxi-</i>	236
<i>Mini-</i>	237
<i>Narco-</i>	238
<i>Prol-</i>	239
<i>Promo-</i>	239
<i>Publi-</i>	239
<i>Reli-</i>	240
<i>Repro-</i>	240
<i>Suri-</i>	241
<i>Trav-</i>	241
9.1.2 Gesecreteerde splintermorfemen	241
9.1.2.1 <i>Ombuds-</i>	241
9.2 Finale splintermorfemen	241
9.2.1 Geconcentreerde splintermorfemen	242
9.2.1.1 <i>-Arine</i>	242
9.2.1.2 <i>-Forie</i>	242
9.2.1.3 <i>-Mel</i>	242
9.2.1.4 <i>-(O)tel</i>	242
9.2.1.5 <i>-Rgasme</i>	242
9.2.1.6 <i>-Tainment</i>	243
9.2.1.7 <i>-Vertising</i>	243
9.2.1.8 <i>-Zine</i>	243
9.2.1.9 <i>-Ware</i>	243
9.2.2 Gesecreteerde splintermorfemen	244
9.2.2.1 <i>-(A)holic</i>	244
9.2.2.2 <i>-Ati</i>	244
9.2.2.3 <i>-Bo</i>	244
9.2.2.4 <i>-Inette</i>	244
9.2.2.5 <i>-Jacker / -Jacking</i>	245
9.2.3 Geconcentreerd en gesecreteerd gebruikte splintermorfemen	245
9.2.3.1 <i>-Burger</i>	245
9.3 Niet-plaatsgebonden splintermorfemen	245
9.3.1 Geconcentreerde splintermorfemen	246
9.3.1.1 <i>-Prop-</i>	246
9.4 Splinters als vrij morfeem	246
9.5 Splinterparadigma's en productiviteit	246
9.5.1 Naar een kwantificering van de productiviteit	247
9.5.2 Naar een verklaring van productiviteitsverschillen	253
9.6 Conclusie	255

Hoofdstuk 10: Conclusie	257
10.1 Splintercomposita en de kern van de morfologie	257
10.1.1 Inleiding	257
10.1.2 Geleedheid	258
10.1.3 Overlapping	263
10.1.4 Discontinuïteit	265
10.1.4.1 Overlapping en discontinuïteit	266
10.1.4.2 Tendens tot morfologische normalisatie	268
10.1.5 Inkorting	268
10.1.5.1 Formele inkorting	268
10.1.5.2 Semantische concentratie	270
10.1.6 Vervanging	272
10.1.7 Constituentenvolgorde en semantiek	273
10.1.8 Welluidendheid	275
10.1.9 Pragmatiek	277
10.1.10 Conclusie	279
10.2 Recurrente fenomenen in de besproken woordvormingstypes	280
10.2.1 De rol van bestaande woorden	280
10.2.2 Betekenisverlies als effect van de determinans-	
determinatumstructuur	282
10.2.3 Uitheemse morfologie	283
10.2.3.1 Gebonden grondmorfemen	283
10.2.3.2 Unieke constituenten: morfeem of (nog) niet?	283
10.2.3.3 Integratie als uitbreiding van morfologische mogelijkheden	285
10.3 Categoriëering en prototypie	285
Bijlage: woordenlijst	289
Woorden-, termen- en namenindex	327
Literatuurlijst	341
Summary	355

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

Dit boek gaat over de woordstructuur van nieuwe Nederlandse woorden uit de periode 1950-2000, waar vorm-betekenisrelaties in te zien zijn, maar die niet zonder meer als gewone samenstellingen of afleidingen beschouwd kunnen worden. In die zin zijn de woorden die in dit boek besproken worden, marginaal te noemen. Een heel scala van woorden komt aan bod, van *hobbymisvorming* ('tic die het gevolg is van een hobby') over *ecocraat* ('hoge milieuambtenaar') en *euroforie* ('euforie over Europa') tot *plurk* ('een ploertige schurk'). Voordat de doelstellingen (§1.4) en de methode (§1.5) van dit onderzoek uitgebreid worden besproken, nemen we in enkele paragrafen een aanloop door de morfologische achtergrond te schetsen die nodig is om de oriëntatie van het onderzoek te begrijpen. De volgende paragrafen staan achtereenvolgens stil bij het doel van de morfologie als onderdeel van de taalwetenschap (§1.1), bij kern en marge in de morfologie (§1.2) en bij enkele andere theoretische kwesties die relevant zijn voor dit onderzoek (§1.3).

1.1 Doel van de morfologie

Sinds Aronoff (1976) wordt het doel van de morfologie als deel van de taalkunde vaak op twee complementaire manieren omschreven: de interne structuur van de woordenschat beschrijven (Aronoff 1976:1) en de klasse van mogelijke woorden beschrijven (Aronoff 1976:17-18). De eerste omschrijving legt de nadruk op de beschrijving van bestaande woorden, de tweede heeft vooral aandacht voor de mogelijke uitbreiding van de bestaande woordenschat.

Hoewel een aantal morfologen duidelijk de nadruk legt op de interne structuur van bestaande woorden (cf. Combrink 1990:13; Matthews 1991:9), is de aandacht sinds Aronoff (1976) terecht vooral uitgegaan naar de dynamiek van de vorm-betekenisrelatie, de manier waarop bestaande vorm-betekenis correspondenties zich in mindere of meerdere mate uitbreiden over nieuw materiaal. Uiteraard is ook de studie van bestaande woorden nog belangrijk, al was het maar omdat daaruit kan blijken hoe de uitbreiding van vorm-betekenisrelaties naar nieuw materiaal kan gebeuren (Becker 1994:6).

Inleiding

De generatieve praktijk voor en na Aronoff (1976) kenmerkte zich vaak door een geringe aandacht voor de betekeniscomponent in de morfologie. (Voor een overzicht van de rol van de betekenis in de morfologie, zie Schultink 1998.) Veel Nederlandse morfologen hebben in de traditie van het werk van Uhlenbeck en Schultink daartegen geprotesteerd. Recente opmerkingen over het belang van de koppeling van vorm en betekenis in de morfologie zijn te lezen in Booij (1997), Van Marle (1997), Van Santen (1995:554) en Becker (1994:5).

Zeer begrijpelijk en verantwoord is het merendeel van de morfologische studies in de afgelopen decennia gewijd aan die morfologische procédés die zich uitbreiden met een zekere systematiek, en nog vooral die procédés die *productief* genoemd worden omdat ze onopzettelijke uitbreiding over nieuw materiaal toelaten. Over productiviteit en systematiek wordt in 1.3 wat meer uitleg gegeven. Voorlopig constateren we enkel dat die overheersende aandacht voor derivationele kwesties die met productiviteit samenhangen, ook corrigerende reacties heeft uitgelokt, nl. pleidooien om ook voldoende aandacht te besteden aan de niet-productieve, incidentele en minder of niet regelgebaseerde uitbreiding in de morfologie.

Van den Toorn (1987a:107) pleit ervoor om de grenzen van de morfologie ruim te zien en hij beschrijft een exclusieve aandacht voor productieve procédés als “linguïstische preutsheid”. Van Marle (1985c: 249-252) geeft aan dat we nog niet zo veel weten over incidentele vormingen. Vormingen die niet in overeenstemming zijn met de normale systematiek kunnen aanleiding geven tot taalverandering (Van Marle 1990a:13) en kunnen ook ons inzicht in de normale systematiek vergroten (Van Marle 1987a:265). Daarom alleen al is de studie van de wat minder systematische morfologische procédés de moeite waard.

Tot nog toe hebben die oproepen blijkbaar nog niet voldoende effect gehad, want Van Santen (1995;1998) verwijt zowel het Morfologisch Handboek (De Haas & Trommelen 1993) als de tweede druk van de ANS (ANS 1997) dat hun aanpak van zulke morfologische fenomenen onvoldoende en erg onsystematisch is. Dit onderzoek wil de leemte op dat vlak gedeeltelijk invullen.

1.2 Kern en marge in de morfologie

1.2.1 Het verband tussen regels en de kern van de morfologie

Zoals bij de meeste onderzoeksobjecten kan er in de Nederlandse morfologie een kern en een marge worden onderscheiden. Traditioneel worden ‘gewone’ samenstelling (woord+woord) en ‘gewone’ afleiding (woord+affix) als de kern van de morfologie gezien (cf. Sassen 1980; Dressler 2000:7). Alle processen die daarvan afwijken, maar wel nog morfologisch relevant zijn, behoren dan tot de marge. Samenstelling en afleiding kunnen worden beschreven met regels, die de vorm van een optelling kunnen aannemen. Over de taalpsychologische realiteit van zulke regels wordt nog druk gedebatteerd (cf. Booij & Van Santen 1998:256-257).

Die optellende, of syntagmatische, benadering is nog gedeeltelijk een erfenis van de vroeg-generatieve periode, toen morfologie nog niet als een aparte component van de grammatica werd gezien, en op dezelfde manier werd behandeld als de syntaxis. In de Europese traditie werden woord en zin wel duidelijk onderscheiden (cf. Koefoed 1991:162-163). Ook in de generatieve traditie werd sinds Chomsky (1970) en later Aronoff (1976) duidelijk dat woordvorming zich toch duidelijk onderscheidt van de syntaxis. Aronoff (1976:18;22) vermeldt al dat een regel in de morfologie maar één keer wordt toegepast, en dat een gevormd woord daarna een eigen leven gaat leiden. Ook erkent hij het belang van het onderscheid tussen bestaande en mogelijke woorden.

Nederlandse morfologen als Sassen (1980; 1981) en Van Marle (1985b; 1985c; 1987a; 1990b) hebben er vervolgens herhaaldelijk op gewezen dat morfologie meer is dan het optellen van betekenisvolle vorm-betekenis-eenheden. De verbanden met andere woorden spelen ook een belangrijke rol in de morfologie, en dat is een bijkomend belangrijk verschil tussen morfologie en syntaxis (Booij 1997). Paradigmatiek speelt in bepaalde beschouwingen van syntaxis ook een rol, maar in de morfologie lijkt paradigmatick toch nog belangrijker.

Ondanks de verschillen tussen morfologie en syntaxis en het belang van de paradigmatick (waarover meer in 1.3) blijven de syntagmatische derivatie en compositie gelden als de kern van de morfologie. De Caluwe (1995) vraagt zich af op welke basis dat gebeurt. Functioneel is er immers geen reden om aan te nemen dat een syntagmatische afleiding of samenstelling beter geschikt is om een concept te benoemen dan een

Inleiding

zogenaamde *neoklassieke samenstelling* als *sociologie*. (Hierover meer in hoofdstuk 3.)

Waarschijnlijk liggen twee factoren aan de basis van de houding van de meeste morfologen om syntagmatische samenstelling en afleiding als kern van de Nederlandse morfologie te beschouwen. De eerste is het idee dat de meeste woorden met een vorm-betekenisrelatie syntagmatische afleidingen of samenstellingen zijn. De tweede factor is het descriptieve voordeel dat die syntagmatische afleidingen en samenstellingen eenvoudig beschreven kunnen worden in vergelijking met paradigmatische of formeel bijzondere processen. Impliciet of expliciet worden verbanden gelegd tussen de twee factoren: hoe vaker een woordvormingsprocédé wordt gebruikt, hoe regelmatig het wordt en hoe voorspelbaarder het resultaat wordt. En vice versa: hoe regelmatig een procédé, hoe vaker we het zullen gebruiken (cf. Aronoff 1976:20-21). Hoe systematischer een woordvormingsprocédé, hoe belangrijker.

Uhlenbeck (1979) wees er echter al op dat het systematische karakter van de taal niet overschat moet worden. We zouden kunnen zeggen dat taal een systemoïde is in plaats van een systeem (zie voor een andere allusie daarop Koefoed & Van Marle 1987:121-122). Toegepast op de morfologie: bepaalde morfologische processen zijn als regels te formuleren, zodat de uitkomst van de morfologische regel vooraf te voorspellen is. Maar andere morfologische processen zijn niet helemaal in regels te gieten en vertonen allerlei eigenaardigheden.

Of er een band is tussen regelmaat en frequentie, zal in deze studie onder andere worden nagegaan. Maar onafhankelijk van de frequentie van de syntagmatische samenstellingen en afleidingen, blijft het ook morfologisch verantwoord om processen te bestuderen die niet tot de kern worden gerekend. Onvoorspelbaarheid is immers geen reden om een bepaald procédé niet te bestuderen (cf. Kooij 1981:94). Wie onvoorspelbaarheid gelijk stelt met onbelangrijkheid, zou het systematische karakter van woordvorming wel eens kunnen overschatten.

1.2.2 Inheemse en uitheemse morfologie

1.2.2.1 Het onderscheiden van inheemse en uitheemse morfemen

Niet alleen wordt de kern van de morfologie normaal gezien beperkt tot syntagmatische afleiding en samenstelling, bovendien komt enkel het inheemse of Germaanse deel van de syntagmatische afleidingen en samenstellingen in aanmerking als kern (cf. Van Marle 1997).

Blijkbaar zijn alle morfologen het erover eens dat er een verschil bestaat tussen de morfologie in het inheemse gedeelte van de woordenschat en de morfologie in het uitheemse gedeelte van de woordenschat. Hoe juist een onderscheid kan worden gemaakt tussen inheemse en uitheemse morfemen komt daarbij niet ter sprake. Dat onderscheid kan niet gebaseerd zijn op etymologie, want een taalgebruiker beschikt niet over etymologische kennis over alle woorden. Tegelijkertijd is die taalgebruiker wel in staat om het onderscheid tussen inheemse en uitheemse morfologie te maken als hij een woord vormt.

Vaak wordt bij twijfel gewezen op de distributie van de morfemen: morfemen die met inheemse morfemen gecombineerd worden, zijn zelf meestal ook inheemse morfemen. Hetzelfde geldt voor uitheemse morfemen (cf. De Haas & Trommelen 1993). De distributie kan uiteraard mee worden gebruikt om te bepalen of een morfeem inheems of uitheems is, maar het gevaar voor een cirkelredenering dreigt (Van Santen 1995:545). Zo'n cirkelredenering leidt tot fouten omdat er af en toe ook combinaties voorkomen van inheemse en uitheemse morfemen.

Het onderscheid tussen inheems en uitheems kan, naast distributioneel, ook fonologisch gedefinieerd worden. De uitgebreidste fonologische beschrijving van dat onderscheid staat in Van Heuven, Neijt & Hijzelendoorn (1994) en wordt korter weergegeven in Neijt & Zuidema (1994:28-30;127-129). Enkel de klankvorm en de eventuele buigingsvormen van een woord worden in die bronnen gebruikt om te bepalen of het woord inheems of uitheems is (Van Heuven, Neijt & Hijzelendoorn 1994:282). Hoewel hun model niet in alle gevallen uitsluitel kan geven, is het in combinatie met de distributionele methode die hierboven vermeld is, meestal voldoende. De fouten bestaan er vooral in dat 12% van de - volgens de etymologie - uitheemse woorden als inheems wordt gecatalogeerd door het model. Voor het grootste deel van die zogenaamd fout geklasseerde uitheemse woorden geldt wellicht dat die zich ook volkomen gedragen als inheemse woorden, en synchroon dus inderdaad inheems zijn, bv. *poort*. Het aandeel fouten is wellicht dus kleiner dan het aangegeven percentage (Van Heuven, Neijt & Hijzelendoorn 1994:288-289). Kort gezegd gebruikt het model vijf filters om inheems en uitheems materiaal te scheiden (282):

1. op foneemniveau: zijn alle fonemen inheems?
2. op lettergreepniveau: is de foneemopvolging "legaal"?
3. op woordniveau (syllabe-opvolgingsfilter): is de opvolging van de lettergrepen legaal?
4. op woordniveau (klemtoonfilter): valt de klemtoon op de juiste syllabe?
5. op woordniveau (flexiefilter): is de flexie inheems?

Inleiding

Enkele filters die Van Heuven, Neijt & Hijzelendoorn (1994) gebruiken, worden hier bij wijze van voorbeeld uitgelegd.

Filter 1 bestaat erin dat bepaalde fonemen of foneemcombinaties niet voorkomen in inheems materiaal, of niet op bepaalde plaatsen. Om die reden kunnen woorden als *douche* en *scepter* als uitheems worden beschouwd. Een /□/ komt in de inheemse morfemen enkel in de anlaut voor; een /sk/-opvolging komt niet voor in inheemse morfemen.

Volgens filter 2 kunnen uitheemse morfemen geïdentificeerd worden door te kijken naar het aantal vocalen in de morfemen dat niet als een sjwa wordt uitgesproken. Als er meer dan één zo'n vocaal in het morfeem voorkomt, is het morfeem uitheems. Vergelijk de volgende twee woorden.

universum
vergaderen

In *universum* zijn synchroon maximaal twee morfemen te onderscheiden: *univers-+um*. Het eerste deel van het woord, *univers-*, is synchroon ongeleed. Dat deel bevat drie vocalen die niet als sjwa worden uitgesproken, en wordt dus als uitheems gecatalogeerd. *Vergader-* in het tweede voorbeeld bevat ook drie vocalen, maar twee ervan worden als sjwa uitgesproken en *vergader-* kan dus als inheems morfeem worden beschouwd.

Als de morfologisch-distributionele en fonologische kenmerken samen worden toegepast, kan synchroon in de meerderheid van de gevallen uitgemaakt worden wat inheems en wat uitheems is (al zijn er soms kenmerken van beide, cf. Heynderickx & Van Marle 1994), zonder gebruik te moeten maken van etymologie. In deze studie worden beide synchrone methodes toegepast in geval van twijfel.

De termen *inbeems* en *uitheems* mogen niet worden verward met *Nederlands* en *anderstalig*, die in deze studie met een andere betekenis worden gebruikt. Elk woord of woorddeel dat in het Nederlands voorkomt, noem ik Nederlands, ook als het uitheems is. Anderstalig zijn dan de woorden of woorddelen die niet in het Nederlands voorkomen en daardoor niet kunnen dienen als bouwstenen voor een nieuwvorming in binnen het Nederlandse taalsysteem.

De volgende paragraaf gaat in op de problemen die de uitheemse morfologie vertoont, om daarna het belang van de uitheemse morfologie voor het morfologische systeem van het Nederlands te bespreken.

1.2.2.2 Problemen in de uitheemse morfologie

DE GEBONDEN BASIS

In de inheemse morfologie bestaat een samenstelling uit twee woorden, eventueel met een tussenklank, en een afleiding *grosso modo* uit de combinatie van een woord en een affix. Daarom wordt een afleiding wel eens gedefinieerd als de toevoeging van een gebonden morfeem aan een woord, waardoor eventuele onderscheiden tussen affix en gebonden morfeem impliciet vervagen (cf. De Haas & Trommelen 1993:29; Smedts & Van Belle 1997:69; Booij 2002:86).

In de uitheemse morfologie is het heel gewoon dat in een duidelijk geleed woord geen enkel woord als constituent voorkomt, maar alleen gebonden morfemen (Schmidt 1987a). Een woord kan niet enkel uit affixen opgebouwd zijn, omdat een affix altijd ondergeschikt is aan een basis. Daaruit volgt dat uitheemse woorden gebonden basissen kunnen bevatten, wat in de inheemse morfologie uiterst zeldzaam is.

Omdat het onderscheid woord-affix vaak als te grof wordt beschouwd, zeker voor de uitheemse morfologie (Schmidt 1987b:37), zijn er voor de gebonden basissen in uitheemse woorden nieuwe namen gesuggereerd. Zowel *stam* als *wortel* worden in dit verband gebruikt, maar beide hebben ook ongewenste betekenissen. Een *stam* kan ook een vrij morfeem zijn of een allomorf ervan, en een *wortel* kan traditioneel enkel gecombineerd worden met een affix. In uitheemse woorden kunnen twee gebonden basissen gecombineerd worden, dus wordt de term *wortel* beter ook niet gebruikt.

Het essentiële onderscheid in dit verband is *woordbouwend* versus *niet-woordbouwend*. Erben (1975:24-25) noemt woordbouwende morfemen, waarzonder er geen woord gevormd kan worden (Schmidt 1987b:41), *grondmorfemen*. De gebonden woordbouwende constituenten in uitheemse woorden worden dan *gebonden grondmorfemen* (Fischer 1985:216). Om te bepalen of een gebonden constituent in een uitheemse woord een gebonden grondmorfeem of een affix is, is vooral de semantische inhoud doorslaggevend. Eén van de tests daarvoor kan zijn om het uitheemse woord te vertalen naar een inheemse woord: als een gebonden morfeem bij die vertaling vervangen wordt door een inheemse *woord*, dan is dat gebonden morfeem een gebonden grondmorfeem. Desondanks blijven er twijfelgevallen bestaan (Schmidt 1987b:39-46).

In zeldzame gevallen komt er wel eens een gebonden grondmorfeem voor in een inheemse woord (bijvoorbeeld *-bei* in *aardbei*). Het belang daarvan voor de morfologie is echter kleiner: voor inheemse morfemen

Inleiding

is de status van gebonden grondmorfeem een eindpunt in de ontwikkeling; bij uitheemse morfemen kan een status als gebonden grondmorfeem nog aanleiding geven tot uitbreiding van het paradigma (Fischer 1985:223).

MINDER REGELMAAT

Het uitheemse gedeelte van de woordenschat is om drie redenen morfologisch minder regelmatig dan het inheemse gedeelte. Ten eerste is het minder gemakkelijk om morfemen te onderscheiden in de uitheemse woordenschat; ten tweede grijpen morfologische procédés bij uitheemse woorden minder regelmatig plaats; ten derde zijn er veel unieke constituenten in uitheemse woorden.

Problemen bij de identificering van morfemen ontstaan door vormgelijkenissen die niet of nauwelijks in betekenisgelijkenissen weerspiegeld worden. *Relatie* en *relatief* zijn bijvoorbeeld vormelijk zo gelijkend, dat Kooij (1979) en De Haas & Trommelen (1993:338) ze morfologisch met elkaar in verband willen brengen. Uhlenbeck heeft nogal heftig geprotesteerd tegen dit soort van wat hij noemt “neo-Bloomfieldiaanse praktijken” (Uhlenbeck 1979:13). Hij vindt in navolging van Schultink (1962) dat slechts bij systematische vorm-betekenis-correspondentie sprake kan zijn van geleedheid. Bij *relatie* (“verband, vooral tussen personen”) en *relatief* (“betrekkelijk, tegenover absoluut”) is volgens Uhlenbeck (1979) die correspondentie niet zomaar aanwezig. Hij beschouwt zulke woorden dus als ongeleed. Daar is volgens mij tegen in te brengen dat tussen de Nederlandse synoniemen van *relatie* en *relatief*, *betrekkings* en *betrekkelijk*, dezelfde vage betekenis-correspondentie kan bestaan. En vermoedelijk zou Uhlenbeck de geleedheid van die twee woorden niet betwijfelen. Uhlenbeck staat met dit standpunt vrijwel geïsoleerd, maar het meningsverschil illustreert wel dat idiosyncratische betekenisrelaties tussen vormelijk schijnbaar gerelateerde woorden de analyse van uitheemse woorden compliceren.

Ten tweede zijn uitheemse derivatieve procédés vaak minder regelmatig dan inheemse. Van Marle (1985c:58-60) beschouwt nieuwvormingen op *-iteit*, hoewel die vrij frequent voorkomen, niet als het resultaat van een productief procédé - in tegenstelling tot Schultink (1962:186) - maar als “pseudo-French”. Van Marle (1985c) beweert zelfs dat morfologische categorieën met een verplichte uitheemse basis nooit productief kunnen zijn, en enkel een “creatieve” uitbreiding kunnen krijgen (cf. §1.3). Zo'n stelling scheidt de uitheemse morfologie heel strikt van de inheemse morfologie. De Haas & Trommelen (1993) en de ANS (1997) onderscheiden toch een aantal productieve uitheemse categorieën (in de ANS worden bijvoorbeeld expliciet de categorieën met

-eer, *-iteit*, *pro-*, *anti-*, *-aal/-eel*, *-iaans*, *-ief*, *-iter* genoemd p.585-740). Volgens Booij (2002:96) behouden die wel een enigszins opzettelijk karakter. Bauer (1998) protesteert tegen een opvatting van productiviteit die herkomst van basissen als criterium neemt.

Van Marle (1985c:58-60) verdedigt zijn positie door duidelijk te maken dat niet alle uitheemse woorden als basis voor een suffigering met *-iteit* kunnen dienen, enkel woorden van vermoede Franse afkomst. Zulke gevallen illustreren in elk geval dat uitheemse categorieën vaak niet dezelfde regelmaat vertonen als inheemse categorieën.

Een derde bijzondere morfologische eigenschap van uitheemse woorden is het vrij grote aantal unieke constituenten, of anders gezegd: veel uitheemse woorden zijn slechts gedeeltelijk transparant in het Nederlands. In een woord als *aichmofobie* ('de vrees voor scherpe dingen') is duidelijk het woord *fobie* te zien, maar wat *aichmo-* betekent is niet direct duidelijk, omdat het niet in andere Nederlandse woorden voorkomt (cf. Fleischer, Barz & Schröder 1992:33-34).

De drie genoemde kenmerken van uitheemse woorden dragen ertoe bij dat de uitheemse morfologie minder regelmatig kan worden genoemd dan de inheemse. Van Zonneveld (1983:46) heeft de uitheemse morfologie daarom een "wespenest" voor de morfoloog genoemd.

ONTLENING OF VORMING

De uitheemse morfologie van het Nederlands wordt verder gecompliceerd door de onduidelijkheid over welke woorden ontleend zijn aan een andere taal en welke met uitheems morfologisch materiaal zijn gevormd in het Nederlands (cf. Zwanenburg 1981).

Een woord als *stereo* is duidelijk geen Nederlandse vorming, omdat er geen geleding in te vinden is. Bij andere uitheemse woorden is dat minder duidelijk. Als bijvoorbeeld het woord *rockeer* als een volledig leenwoord in het Nederlands terecht is gekomen, is dat voor een Nederlandstalige wel geleed, omdat *-er* in het Nederlands als suffix een vergelijkbare agens-betekenis heeft als in het Engels. Bovendien bestaan het zelfstandig naamwoord *rocke* en het werkwoord *rocken*, waardoor een Nederlandstalige taalgebruiker *rockeer* zonder problemen gevormd zou kunnen hebben (cf. infra). Uitsluitel is in zulke gevallen niet gemakkelijk te geven (cf. Fleischer, Barz & Schröder 1992:61;67).

Vaak probeert men in zulke gevallen na te gaan of het woord in een andere taal bestaat. Als het woord inderdaad elders bestaat, dan wordt aangenomen dat het woord ontleend is. Maar de nodige etymologische informatie is vaak moeilijk te vinden (Van den Toorn 1988a) en ze is ook

Inleiding

niet onmiddellijk toegankelijk voor alle taalgebruikers. Een woord kan dus parallel in het Nederlands gevormd zijn als het al in een vreemde taal bestaat. De test of een woord in een andere taal bestaat, is met andere woorden onvoldoende om uit te maken of het bewuste woord een ontlening of een Nederlandse vorming is.

Als er in zo'n woord constituenten aangetroffen worden die niet in een vreemde taal voorkomen, maar wel in het Nederlands, wordt een uitheemse vorming in het Nederlands verondersteld (cf. Schultink 1962:186; Posthumus 1987). Die redenering is wel sluitend.

In deze studie wordt – zoals in de meeste morfologische studies – een pragmatische houding aangenomen. Alle woorden die in het Nederlands gevormd zouden kunnen zijn, probeer ik te beschrijven. Of die woorden daadwerkelijk in het Nederlands gevormd zijn, is dan van ondergeschikt belang.

De problemen die de uitheemse morfologie in tegenstelling tot de inheemse morfologie bevat, zijn hiermee kort weergegeven: constituenten die niet passen in het inheemse systeem, minder regelmaat, en eventuele ontlening als complicerende factor. In de volgende paragraaf wordt aangegeven waarom uitheemse morfologie toch belangrijk is voor de morfologie van het Nederlands.

1.2.2.3 Het belang van de uitheemse morfologie

HET INTRALINGUALE PERSPECTIEF

Booij & Van Santen (1998:271-272) geven aan dat andere talen de morfologie van het Nederlands sterk beïnvloed hebben: door ontlening en door leenvertaling kreeg het Nederlands er affixen bij, maar ook speciale meervouden, en speciale types samenstellingen (veel A+N-samenstellingen, zoals *hoogspanning*, vinden hun oorsprong in het Duits).

Een ontlening van een affix gebeurt heel onopvallend. Als Fleischer, Barz & Schröder (1992:61) beweren dat het Duits met *verbum+-in* een morfologisch procédé heeft ontleend aan het Engels, dan wordt het gebonden morfeem *-in* niet apart in het Duits overgenomen. Het Duits heeft Engelse woorden als *love-in*, *drive-in* ontleend. Daarin wordt vervolgens een gemeenschappelijk vorm-betekenismoment *-in* ontdekt, dat daarna over Duits materiaal wordt uitgebreid.

De Nederlandse morfologische mogelijkheden zijn recentelijk op dezelfde manier uitgebreid met *-o* als suffix voor modieuze persoonsnamen. In een aantal ontleende persoonsnamen op *-o* wordt aan de *-o* de persoonsnaam-betekenis toegekend, waarna dat procédé over ander

materiaal kan worden uitgebreid, zodat woorden als *lullo*, *lijpo* ontstaan (cf. Van den Toorn 1987a; Turbotaal 1987; Hamans 2000).

Bij andere niet-productieve uitbreidingen in de uitheemse woordenschat is hetzelfde proces aan het werk. Smedts (1973) bespreekt de concurrentie die er aanvankelijk ontstond tussen *Zairaán*, *Zaïrees* en *Zaïriër*. Over de precieze status van het rechtermorfeem in die woorden zijn de meningen verdeeld (Smedts 1974; 2002; Booij 1995b; 2002), maar vast staat dat die uitheemse morfemen als deel van leenwoorden in het Nederlands zijn overgenomen en vervolgens over nieuw materiaal zijn uitgebreid. Kortom, uitheemse morfologische elementen leiden tot dynamiek in de Nederlandse morfologie.

HET INTERLINGUALE PERSPECTIEF

Het uitheemse deel van de Nederlandse woordenschat is niet alleen belangrijk omdat - ondanks morfologische eigenaardigheden - op basis daarvan nieuwe woorden worden gevormd in het Nederlands. Ook in een ander opzicht is het belangrijk: het biedt een blik op de internationalisering van de woordenschat, en, als gevolg daarvan, de internationalisering van bepaalde morfologische processen.

Meer en meer woorden kennen een interlinguale verspreiding. Op de Linguist-mailing list (Chung 1999) is een poging ondernomen om internationale woorden op te sporen die fonologisch en semantisch sterk gelijkend zijn in een groot aantal talen, en een tussentijds resultaat bevat de volgende woorden:

<i>alleluia</i>	<i>golf</i>
<i>bikini</i>	<i>jazz</i>
<i>chocolate</i>	<i>mama</i>
<i>cocoa</i>	<i>papa</i>
<i>coffee</i>	<i>shock</i>
<i>curry</i>	<i>yoga</i>
<i>czar/tsar</i>	

In dit lijstje lijken enkele woorden (*mama* en *papa*) onder invloed van de articulatoire voortgang van spraakverwerving in veel talen onafhankelijk ontstaan te zijn. *Bikini* was al interlinguaal, omdat het als naam van een atol in de Stille Oceaan al bekend was vóór het kledingstuk. De andere woorden zijn in alle talen die het woord kennen - op de oorspronkelijke taal na - leenwoorden.

Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat zulke woorden, die tegenwoordig vooral door de internationale en dus ook interlinguale invloed van het Engels verspreid worden, niet alleen fonologisch, maar ook morfologisch in de verschillende talen geïntegreerd worden. Er zijn al voorbeelden van Engelse procédés die in verschillende andere talen tot

Inleiding

het morfologische systeem zijn gaan behoren: Hüning (2000) schetst bijvoorbeeld de internationale verspreiding van *-gate*, dat zich als gevolg van internationale schandalen als *Watergate* in heel wat talen heeft genesteld.

In de loop van de geschiedenis heeft het Nederlands natuurlijk niet alleen onder invloed van het Engels gestaan. Op verschillende tijdstippen waren het Latijn, het Grieks (via het Latijn) en het Frans erg invloedrijk (cf. Van der Sijs 1996; Hatcher 1951). Doordat andere Germaanse talen dan het Nederlands vaak door dezelfde talen beïnvloed zijn, kan je internationale woordenschat – ten minste voor die talen – ruimer interpreteren dan Chung (1999) dat gedaan heeft: een belangrijk deel van de uitheemse woordenschat is in de Germaanse talen min of meer gelijk (Booij 2002:8; 95), op enkele fonologische integratie-aanpassingen na. Het gaat hier over woorden als *productiviteit* / *productivity* / *Produktivität* / *productivité*.

Kortom, de uitheemse morfologie van het Nederlands staat niet helemaal op zichzelf, als één van de structureel marginale delen van de woordvorming, maar is interlinguaal verbonden met de morfologie van andere talen. Doordat woordenschat voor een klein gedeelte interlinguaal is, ontstaat ook een beperkte interlinguale morfologie.

Uitheemse morfologie moet als deel van het Nederlandse morfologische systeem beschreven worden, ondanks de morfologische eigenaardigheden ervan. Alleen al het feit dat sommige uitheemse woorden in de zogenaamde brontaal niet bestaan, verplicht de Nederlandse morfoloog om uitheemse vormen te verklaren. Een vergelijking met de inheemse morfologie maakt dan duidelijk in welke mate uitheemse morfologie eigenaardigheden vertoont die haar verwijderden van de *kern* van de morfologie, het inheemse systeem.

1.3 Positionering

Morfologisch onderzoek gebeurt vanuit heel wat verschillende invalshoeken. In de volgende paragrafen wordt de invalshoek van dit onderzoek verduidelijkt door bekende dichotomieën uit de taalkunde in het algemeen of uit de morfologie te bespreken in relatie tot dit onderzoek.

1.3.1 Synchroon versus diachroon

De Saussure (1916) maakte als eerste het onderscheid tussen diachrone linguïstiek, die de taalfeiten in hun historische ontwikkeling bekijkt, en

synchrone linguïstiek, die een momentopname van de taal bestudeert. Dat is in de hele taalkunde, dus ook in de morfologie, de start geweest voor een overwegend synchrone taalkundige praktijk. Zelfs in die mate dat Van Marle (1988:341; 1978:129) er bij herhaling op gewezen heeft dat de diachrone morfologie verwaarloosd werd. De laatste tijd is de diachrone morfologie weer wat meer in de belangstelling (cf. Beelen 2004; Hüning 1999; Booij & Van Santen 1998:262-287).

Dit onderzoek is synchroon. Zoals in alle synchrone studies ligt de nadruk op structuur, niet op verandering (Van Marle 1990a:5). Het Nederlandse morfologische systeem van de tweede helft van de twintigste eeuw wordt erin bestudeerd. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de synchrone dynamiek van de morfologie het best kan worden gadegeslagen in *nieuwe* woorden, of die nu opgenomen zijn in de sociale langue (Koefoed 1993:39-58; 1978:15-16), of niet (Bauer 1983:42-50). Bij de bestudering van alle *bestaande* woorden, nieuwe en oude samen, stoot men op relictten uit voorgaande taalfasen die de synchrone dynamiek verduisteren, bijvoorbeeld gelexicaliseerde vormingen (Koefoed 1978:22; Van Marle 1978:130-141; Aronoff 1976:18;84). Die komen immers ook voor in productieve morfologische categorieën. Het voorgaande betekent niet dat er geen oudere bestaande woorden in deze studie worden betrokken. Oudere woorden worden vaak ter vergelijking aangevoerd. Door de synchrone dynamiek van de Nederlandse morfologie te bestuderen kan uiteraard ook een beginnende taalverandering ontdekt worden (Andersen 1989; cf. Koefoed 1993:66-68;79-82).

1.3.2 Syntagma versus paradigma

Het is in de morfologische theorie een steeds weerkerende discussie of morfologie beter te beschrijven is als syntagmatisch (als optellen van morfemen), of beter als paradigmatisch (in vorm-betekenisrelatie tot andere woorden). De meeste theorieën kozen radicaal voor een van beide visies (Van Marle 2000b:226-227). De Amerikaanse morfologie is altijd al meer syntagmatisch geweest; dat kwam bijvoorbeeld tot uiting in Bloomfield (1933) (becommentarieerd in Swiggers 1998) en in Aronoff (1976), al zijn er tussen beide werken uiteraard ook grote verschillen.

Die syntagmatische oriëntatie werd waarschijnlijk onder meer veroorzaakt door de morfologische kenmerken van de oorspronkelijke Amerikaanse talen. Voor die talen lijkt syntagmatiek duidelijk het belangrijkste; het belang van de invalshoeken is in elke taal anders (Van Marle 2000b:228). Alleen woordvorming werd als syntagmatisch bekeken; over flexie is de consensus groot dat die voornamelijk paradigmatisch beregeld is (cf. Aronoff 1976:2; Koefoed 1978:30).

Inleiding

In Europa werd morfologie veeleer gezien als paradigmatisch. Vooral de Nederlandse morfologie heeft de rol van de paradigmatic in de woordvorming herhaaldelijk benadrukt (Booij 2002:6). Een typisch voorbeeld van zo'n aanpak is Schultink (1962). Als morfologie paradigmatisch genoemd wordt, dan wordt met paradigma één van de associatieve verbanden uit De Saussure (1916) bedoeld, namelijk associatie door gedeeltelijke vorm- en betekenisovereenkomst (zie Van Marle 1992b voor een reconstructie van wat paradigmatic in de morfologie heeft betekend, met speciale aandacht voor de verschillen tussen Hjelmslev en De Saussure). Zabrocki's diacrise, die door Hamans (1988; 1993) wordt gesuggereerd om morfologische vernieuwing te verklaren, is dan eigenlijk een andere naam voor een andere associatieve band die De Saussure genoemd heeft: de associatie door gelijke vorm. Ook bij door diacrise geïnspireerde vorming kan men spreken van paradigmatische woordvorming, al verliest het begrip paradigma dan een deel van zijn specifieke morfologische betekenis. Sommige paradigmatische relaties zijn nu eenmaal sterker dan andere (Van Marle 2000b:226) en een gecombineerde vorm-betekenisrelatie is sterker dan een vormrelatie.

Door de grote invloed van de transformationeel-generatieve grammatica vanaf de jaren zestig gingen ook in Europa meer en meer morfologen vanuit een syntagmatische invalshoek werken. Dat leverde problemen op bij de beschrijving van morfologische procédés: de zogenaamde *bracketing paradoxes*, waarbij de semantische en de formele structuur niet met elkaar overeenkomen (o.a. Spencer 1988; Booij 2002:8) en de niet-additieve woordvormingsprocédés (Sassen 1971:6-7; 1980; Stemberger 1981; Eisenberg 1993:94; Uhlenbeck 1987:117-119; Becker 1990:73; Anderson 1988:161).

Morfologen als Van Marle (1985b; 1985c; 1986b; 1987a; 1988b) en Matthews (1991) probeerden het paradigma in de woordvorming weer een plaats te geven. Anderen, zoals Becker (1990), Anderson (1992) en Hüning (1999) gaan uit van een radicaal paradigmatische visie, wat dan ook weer commentaar uitlokt van bijvoorbeeld Booij (2000a).

In deze studie wordt geopteerd voor een bidimensionele visie, zoals die wordt gedemonstreerd in Van Marles werk (vooral 1985c) en Booij (1995b; 1997:31-32; 2000b; 2002:3;225): als de syntagmatische verklaring voldoende is, is die te verkiezen, omdat ze de morfologische feiten het eenvoudigst kan beschrijven. Pas als dat niet voldoende is, kunnen paradigmatische verklaringen ingeroepen worden. Dit bidimensionele standpunt moet als louter descriptief geïnterpreteerd worden; over de psycholinguïstische realiteit ervan neemt deze studie geen standpunt in.

1.3.3 Productiviteit versus creativiteit

Volgens Schultink (1992) was de romanist Diez in 1838 de eerste taalkundige die productiviteit noemde in verband met morfologie. Vooral sinds het midden van de twintigste eeuw werd het één van de belangrijkste en meest gecontesteerde begrippen uit de morfologie (Bauer 1983:62; 1998). Elke taalkundige die de term productiviteit toepast op morfologische categorieën, affixen of woordvormingsregels bedoelt ermee dat de vorm-betekenisrelatie die met de categorie, het affix of de regel wordt gedemonstreerd, systematisch kan worden uitgebreid over nieuw materiaal.

Nieuwe woorden die productief gevormd zijn, belichamen de meest 'syntactische' kant van de woordvorming (cf. Kastovsky 1986:594-598). Net zoals nieuwe zinnen zijn ze met een grote regelmaat, volledig voorspelbaar, gevormd. Het merendeel van de gemotiveerde nieuwe woorden wordt volgens productieve procédés gevormd. Toch heeft onder andere Motsch (1990) al gewaarschuwd voor te groot optimisme in verband met de 'syntactische' voorspelbaarheid van de woordvorming.

Met het begrip productiviteit wordt het onderscheid gemaakt tussen de statische en de dynamische morfologische categorieën. Voor een beschrijving van het morfologische systeem is het essentieel dat relicten uit een vorige taalfase van de zich uitbreidende categorieën worden onderscheiden. Studies die dat niet of onvoldoende doen, zoals De Haas & Trommelen (1993), worden daarvoor bekritiseerd (cf. Van Santen 1995, meer in het algemeen Bauer 1983:292).

Over de criteria voor productiviteit is de eensgezindheid minder groot. Zo wordt er sinds Schultink (1961:113-117;1962:38) gedebatteerd over het criterium onopzettelijkheid. Schultink ging ervan uit dat productieve categorieën werden uitgebreid zonder dat er van een *verzakelijking van de vorm* sprake was. Zo'n uitbreiding gebeurde volgens hem haast ongemerkt. Als hij bij categorie-uitbreidingen effecten als ironie, plechtigheid of andere nevenvormeffecten ontdekte, waren de bijbehorende morfologische categorieën volgens hem niet productief (bv. Schultink 1962:148-150).

Ook recent wordt er nog belang gehecht aan onopzettelijkheid bij de productieve uitbreiding van morfologische categorieën (cf. Booij 1994:62), maar er is ook veel kritiek op het criterium. Bauer (1983:244; 1998:403-404, 414-422) past het duidelijk niet toe. In de Nederlandse morfologie wordt het criterium zelf niet echt bekritiseerd. De meeste morfologen gaan ervan uit dat er bij improductieve uitbreidingen altijd sprake is van opzettelijkheid, terwijl bij productieve uitbreidingen er wel

Inleiding

opzettelijkheid kán zijn, maar dat dat slechts in een minderheid van de gevallen ook echt zo is. Veel bronnen wijzen op de moeilijke controleerbaarheid van opzettelijkheid (ANS 1997:593; Van Santen 1992:26-29). De talige bewustheid van de taalgebruiker blijkt inderdaad niet vaak uit de taaluitingen die hij produceert.

Een ander criterium voor productiviteit is dat de vorm-betekenisrelatie in bestaande woorden van een productieve morfologische categorie *systematisch* moet zijn (Van Santen 1992:34). Op dit punt is de lexicalisatie van bepaalde bestaande woorden een complicerende factor. In productieve morfologische categorieën kunnen er woorden voorkomen waarvan de geleding in de betekenis niet meer systematisch uit de geleding in de vorm is af te leiden. Dat kan ertoe leiden dat de categorie improductief wordt (cf. Van Marle 1988; Aronoff 1976:39), maar ook andere relaties tussen productiviteit en lexicalisatie zijn denkbaar (Bauer 1983:98). In elk geval moet de in een morfologische categorie aangetroffen vorm-betekenisrelatie in nieuwvormingen aanwezig zijn om de categorie productief te kunnen noemen. Formele en semantische transparantie zijn een voorwaarde voor productiviteit (Koefoed & Van Marle 2000:305-306).

Een discussiepunt dat niets met *criteria* voor productiviteit te maken heeft, is de vraag of productiviteit een gradueel begrip is. Kan je van productieve morfologische categorieën zeggen dat ze meer of minder productief zijn dan andere? Een verwante vraag is dan of de grens tussen productiviteit en improductiviteit absoluut is, of of er sprake is van een continuüm tussen twee extremen: totale improductiviteit en ongelimiteerde productiviteit. De meest radicale positie is die van Schultink (1961;1962:43): het onderscheid tussen productiviteit en creativiteit is absoluut, en productieve categorieën verschillen in de mate van weerstand die ze ondervinden, maar dat betekent niet dat hun graad van productiviteit verschilt: ze zijn even productief, maar de ene categorie heeft meer beperkingen dan de andere.

De meeste morfologen hebben daarover een andere mening. Onder andere Moder (1992), Bauer (1983:292) en Kastovsky (1986:592) zien geen strikte grens tussen improductiviteit en productiviteit, maar een continuüm. Ook kunnen productieve categorieën meer of minder productief zijn dan andere productieve categorieën (Matthews 1991:78), door beperkingen op de productiviteit (Bauer 1983:84-100) of door een intrinsiek lagere productiviteit (Kastovsky 1986:594). Aan de positie van Schultink (1962) tegenover andere morfologen is een inzichtelijke passage gewijd in Van Marle (1985c:61-66).

Hoe moeilijk het is om productiviteit zelf en de graden ervan exact af te bakenen is nog het duidelijkst af te leiden uit Baayens pogingen om productiviteit te meten (o.a. Baayen 1989; 1993a), en de eruit voortvloeiende discussies (bv. Van Santen 1992:98-101). Het is vooral nog niet echt duidelijk welke kwantitatieve methode het best weergeeft welke categorieën productief of improductief zijn. Een beoordeling van de graad van productiviteit levert relatief nog meer moeilijkheden op (zie §9.5).

Voor de duidelijkheid: dat een morfologische categorie improductief wordt genoemd, betekent geenszins dat die categorie geen aanleiding kan geven tot nieuwe woorden. Het onderscheid tussen een productieve uitbreiding en een improductieve uitbreiding wordt traditioneel aangegeven door de termen productiviteit en creativiteit (cf. Van Marle 1985c:42-61 en kritiek in Shannon 1986). Dat terminologische onderscheid wordt in Bauer (1983:63) en Van Santen (1992:23-25) toegeschreven aan Lyons (1977). Morfologische creativiteit is dan de benaming voor alle niet-systematische, niet-regelgebaseerde uitbreiding van een morfologische categorie. In Van Marle (1985c) wordt creativiteit ook als overkoepelende term voor alle uitbreiding van morfologische categorieën gebruikt, maar dat gebruik van de term wordt in deze studie niet voortgezet. Naast de benaming creatieve uitbreiding wordt in dit verband ook wel extragrammaticale (Dressler 2000) of expressieve (Zwicky & Pullum 1987) uitbreiding gebruikt.

Niet-regelgebaseerde uitbreiding wordt ook vaak analogie genoemd. Nu is dat een verwarrende term, omdat hij voor allerlei verschillende fenomenen gebruikt wordt (Kooij 1981:94). Het minst specifieke gebruik ervan wordt gedemonstreerd in Anttila (1976:20-21):

All change is analogical.

A vast network of analogies is sparking our brain every time we speak.

Meer specifiek morfologisch wordt analogie meestal gezien als het (diachrone) proces dat twee tegenstrijdige resultaten oplevert: gelijkmaking, waarbij een uitzondering verdwijnt door analogie, en creativiteit, waarbij een regel doorbroken wordt (zie voor dit onderscheid Schultink 1962:32; Koefoed 1992; Mok 1981:105-107; Van Bree 1990:118-121). Aanvankelijk werd de term analogie in de synchrone morfologie ook gebruikt als synoniem voor productieve uitbreiding, maar tegenwoordig is het gebruik beperkt tot niet-productieve uitbreiding (cf. Matthews 1991:63;79).

Een positieve definitie van analogische uitbreiding houdt dan in dat er bij analogische uitbreiding sprake is van een voorbeeld, een model. Volgens o.a. Höfler (1970) moet dat een uniek model zijn, maar volgens anderen zijn meerdere modellen ook mogelijk. Het model heeft zich dan via

Inleiding

proportionele analogie uitgebreid over nieuw materiaal, maar de uitbreiding is zeer beperkt en vaak wil de taalgebruiker er een bepaald effect mee bereiken. Bij een beperkte uitbreiding van een morfologische categorie wordt inderdaad vaak verwezen naar modelwoorden (cf. Van den Toorn 1989:200; Matthews 1991:91; Bauer 1983:255-266;270;274).

Als voor morfologische creativiteit proportionele analogie en een morfologische categorie noodzakelijk zijn, dan vallen Aronoffs “oddities” (afkortingen, letterwoorden en ook woorden als *brunch* (zie deel II), cf. ook Van Santen 1984:13-14) buiten de morfologische creativiteit (Van Marle 1985c:101-102). Uit dit onderzoek zal blijken dat dat alvast voor zogenaamde splintercomposita, woorden als *digibeet*, slechts gedeeltelijk verdedigbaar is. Hockett (besproken in Esper 1973:187-196) noemt splintercomposita wél analogische processen, maar daarmee bedoelt hij *niet-proportioneel* analogisch.

Sommige morfologen betwijfelen of er wel een reëel verschil is tussen productiviteit en creativiteit, tussen regels en analogie. Zij beschouwen regels als de weergave van analogie door de taalwetenschapper (Bauer 1983:294-296) en menen dat alle categorieën die zich uitbreiden, dat doen door analogie (Becker 1990:10-30; Derwing 1990:253-261; Hüning 1999:21-39). In deze studie wordt er – zoals gezegd - van uitgegaan dat regels / analogie en productiviteit / creativiteit eenvoudige en handige manieren zijn om aan te geven hoe gemakkelijk een morfologische categorie zich uitbreidt over nieuw materiaal, zonder daarmee een uitspraak te doen over de psycholinguïstische realiteit van de verschillen die met beide begrippenparen worden aangegeven. Het onderscheid heeft in elk geval descriptief nut.

Omdat productieve categorieën zich veel gemakkelijker uitbreiden dan improductieve, is het verantwoord dat de meeste morfologische aandacht uitgaat naar productieve categorieën. Maar het heeft ook zin om creatieve uitbreiding te bestuderen, al is het maar omdat daardoor het verband met productieve categorieën duidelijker wordt (Dressler 2000:8; Fradin 2000:11). Incidentele uitbreiding moet ook in se verklaard kunnen worden in een synchrone grammatica (Bauer 1983:64), al was het maar omdat ze kan leiden tot taalverandering (Van Marle & Koefoed 1988:488-489), bijvoorbeeld door nieuwe productieve morfologische categorieën te doen ontstaan (Van Santen 1992:20-23), of door de opname in het lexicon van een ongewoon gevormd woord (Van Marle 1985a:148). In dit onderzoek worden zowel productieve als creatieve uitbreiding bestudeerd; de nadruk ligt op de uitbreiding, niet op het onderscheid tussen productiviteit en creativiteit. §9.5 gaat wél in op dat verschil.

1.3.4 Input versus output

1.3.4.1 Het belang van de analyse van bestaande woorden

De termen *input* en *output* worden in de morfologie voornamelijk gebruikt om respectievelijk de bouwstenen en het resultaat van een morfologische regel te benoemen. Daarbij is de impliciete aanname dat de output wel weer input kan worden voor een andere regel, maar dat de output normaliter niet wordt geanalyseerd om er de bouwstenen opnieuw in te ontdekken. Zodra een woord gevormd is, wordt het dus gewoonlijk niet meer in delen gesplitst. En als die opsplitsing wel gebeurt, heeft ze geen gevolgen voor de morfologie. Vooral in de generatieve traditie was / is deze opvatting aanwezig.

Onder anderen Van Marle (1978a:143; 1992a:175), Bauer (1983:44), Becker (1990:63-64) en Van Santen (1992:22) hebben er al dan niet in bewuste navolging van de 19e-eeuwse taalkundige Von Humboldt op gewezen dat taalgebruikers hun woordenschat voortdurend kunnen doorlichten, op zoek naar een motivering van de woorden. Van taalverwerwers wordt ruimer aangenomen dat ze in de woordenschat vorm-betekenis-correspondenties zoeken om er regels uit te kunnen distilleren (Van Marle 1978a:143, Smedts 1986:20), maar voor de andere taalgebruikers, die wat nieuwe of onbekende woorden betreft in dezelfde leerpositie als een taalverwerker staan, hechtte het gros van de morfologen er minder belang aan.

Als de taalgebruiker het woord reeds kent, zal hij zich niet constant bewust zijn van de morfologische opbouw, maar het meestal als label voor een referent gebruiken, zonder bij de eventuele morfologische geleding stil te staan (Bauer 1983:44). Af en toe wordt de taalgebruiker zich toch bewust van de structuur van een woord. Volgens Hüning (1999:24) en Becker (1990:63-64) worden op die manier door de taalgebruiker paradigma's gecreëerd: paradigma's zijn geen objectief gegeven, maar een constructie van de taalgebruiker.

De taalgebruiker kan er nooit helemaal zeker van zijn dat zijn analyse de oorspronkelijke woordstructuur representeert, omdat hij zich enkel kan beroepen op de huidige vorm van het woord (Van Marle 1992a:175; Aronoff 1976:99; Bauer 1983:44). Etymologische kennis kan bij een morfologische decompositie (Bauer 1983:169) helpen, maar is niet onmiddellijk aanwezig in de woordvorm, en is dus niet voor elke taalgebruiker beschikbaar (Van Zonneveld 1983:46).

Natuurlijk is het zoeken naar motivering of decompositie niet de enige tactiek die de taalgebruiker kan toepassen om een onbekend woord te

interpreteren. Koefoed (1991:161-162) noemt “drie C’s”: conventies, compositionality en context. Naast decompositie kan de taalgebruiker dus nog twee andere tactieken toepassen om een nieuw woord te interpreteren. In de praktijk kan informatie uit de “drie C’s” tegelijk worden gebruikt, maar bij gebrek aan (voor de woordvorming relevante) context en een te klein aantal behulpzame conventies (bijvoorbeeld bij confrontatie met een nieuwvorming in isolatie) kan de taalgebruiker enkel vertrouwen op compositionality.

Woorden die gevormd zijn volgens een procédé dat productief is op het moment dat de taalgebruiker ze ontleedt, zullen meestal geen analyseproblemen opleveren, tenzij ze dermate gelexicaliseerd zijn dat het verband met de rest van de morfologische categorie gedeeltelijk of helemaal verloren is gegaan. Als de informatie uit de “drie C’s” onvoldoende is (cf. Plank 1981:67-68), kan de analyse van de taalgebruiker verschillend zijn van de etymologische woordstructuur.

1.3.4.2 Niet-etymologische analyse

Het minst ingrijpende geval van een niet-etymologische analyse is wat Philippa (2000) *pseudo-etymologie* noemt: de etymologie verschilt, maar dat heeft geen gevolgen voor het woord: het blijft dezelfde vorm en betekenis behouden. Voor de analyses die wel gevolgen hebben voor de vorm en/of de betekenis van het geanalyseerde woord wordt meestal de term *reïnterpretatie* gebruikt. Zo’n reïnterpretatie kan heel onschuldig zijn: uit de spelling *wierrook* (aangetroffen in een spellingchecker) blijkt dat de ondoorzichtigheid van *wierook* op een creatieve manier is weggewerkt, maar het effect op de vorm is beperkt: de vormverandering is enkel aan de spelling te zien. Ingrijpende veranderingen van vorm en/of betekenis worden vaak *volkse-etymologie* genoemd (Philippa 2000; Van Bree 1990:161-162). Zulke aanpassingen leiden zeker niet noodzakelijk tot meer transparantie (Matthews 1991:76). Als enkel de morfologische structuur verandert, wordt gesproken over *metanalyse* (Becker 1994:7; Aronoff 1976:99) of *morfologische herstructurering* (Sassen 1979:36; 1981b).

Net zoals andere outputfenomenen (Van Marle 1978a:145-165; 1990b:268-272; 1992a:170-171) kan reïnterpretatie leiden tot taalverandering (Van Marle 1990a:15; Koefoed 1992:15). Als reïnterpretatie beperkt blijft tot één woord, is de taalverandering die erdoor kan ontstaan, gering (bijvoorbeeld: bij reïnterpretatie van het voltooid deelwoord *gerechtigd* ontstaat het werkwoord *rechtigen* in plaats van *gerechtigten*, cf. Sassen 1971:12). Zo’n reïnterpretatie gaat vaak tegen de heersende systematiek in (Koefoed & Van Marle 1987).

Morfologisch is het ingrijpender als een hele categorie gereïnterpreteerd wordt. Van Marle & Koefoed (1988:508-509) en Koefoed & Van Marle

(1987:146-147) hebben algemene voorwaarden in kaart gebracht die kunnen leiden tot reïnterpretatie van een categorie: polyïnterpretabiliteit van de output van een morfologisch procédé (bijvoorbeeld ook semantisch vage categorieën), begrijpelijkheid (geen belangrijke betekenissen mogen door de reïnterpretatie verloren gaan), geen tegenvoorbeelden in het originele systeem, de reïnterpretatie moet passen in de paradigmatische relaties van het taalpatroon; objectieve, referentiële categorieën hebben voorrang op subjectievere categorieën.

Een typisch geval van een categorie die ontstaan is door reïnterpretatie, meer bepaald morfologische herstructurering, is de categorie met inwoonsternamen op *-se*, zoals *Amsterdamse*, *Leuvense*. Oorspronkelijk waren deze woorden verzelfstandigde adjectieven op *-s* met een buigings-*e*, later werd *-se* blijkbaar als één suffix beschouwd (Sassen 1979; Van Marle 1992a). Ook grensverschuivingen, vooral bij suffixen, kunnen aan reïnterpretatie worden toegeschreven (Koefoed 1978:45; Eisenberg 1993; Van den Toorn 1989:199). Van den Toorn (1989:199) constateert bijvoorbeeld dat het suffix *-ette* op die manier wordt uitgebreid met de voorafgaande medeklinker.

Reïnterpretatie wordt als term af en toe gebruikt als benaming voor nieuwvormingen op basis van een gereïnterpreteerd modelwoord. Matthews (1991:17) noemt *Personchester* (cf. *Manchester*), *huperson* (cf. *human*) en *woman-festo* (cf. *manifesto*) voorbeelden van reïnterpretatie. Dat is zeker niet de betekenis waarin de term in deze studie wordt gebruikt. Reïnterpretatie leidt tot een andere morfologische structurering van een woord, maar niet tot een nieuw woord. Door nieuwvormingen kan een reïnterpretatie wel duidelijker worden, en op hetzelfde stramen kan een actieve morfologische categorie ontstaan.

Een uitgebreidere behandeling van de hier oppervlakkig besproken outputfenomenen is te vinden in het stuk over morfologische taalverandering in Booij & Van Santen (1998:269-287).

1.3.4.3 Analyse van leenwoorden

Leenwoorden komen meer dan inheemse woorden in aanmerking voor een niet-etymologische interpretatie door de taalgebruikers. De meeste leenwoorden zijn geleed in de brontaal, net zoals de meeste woorden in het inheemse lexicon geleed zijn. Normaliter gaat die geleedheid van het ontleende woord verloren in de doeltaal, omdat de vormbetekenis correspondenties die in de ontlening aanwezig zijn, onbekend zijn in die doeltaal. Een woord als *condolérance* is in het Frans geleed, maar in het Nederlands ongeleed.

Inleiding

Een uitzondering hierop vormen ontleningen waarvan de vorm-betekeniscorrespondenties in de doeltaal ten minste gedeeltelijk worden overgenomen, omdat ze overeenkomen met de vorm-betekeniscorrespondenties in de brontaal. Als bijvoorbeeld het woord *rocker* als een volledig leenwoord in het Nederlands terecht is gekomen, is dat voor een Nederlandstalige wel geleed, omdat *-er* in het Nederlands als suffix een vergelijkbare betekenis heeft.

Door hun veelal troebele morfologische structuur en hun atypisch lange vorm voor een monomorfematisch woord zijn leenwoorden uiterst geschikt voor niet-etymologische morfologische analyses (cf. Royen 1942). Nieuwvormingen op basis van reïnterpretatie van leenwoorden zijn dus in verhouding meer te verwachten dan nieuwvormingen op basis van reïnterpretatie van inheemse woorden. In deze studie zijn inderdaad veel voorbeelden van de reïnterpretatie van bestaande woorden te vinden, vooral bij uitheemse woorden.

1.3.5 Morfologie versus lexicon

De verhouding tussen morfologie en lexicon blijft een actueel onderwerp in de morfologie. Lang heeft de opvatting overheerst dat enkel onregelmatige ‘gelexicaliseerde’ informatie opgeslagen moest worden in een lexicon (o.a. Van Marle 1978b; Bauer 1983:190-200). Wat met regels gereconstrueerd kon worden, zou niet in het lexicon opgenomen worden, om het taalsysteem zo economisch mogelijk te houden.

Als een taaltheoretische abstractie is zo’n beperkt lexicon mogelijk, maar psycholinguïstisch onderzoek heeft ondertussen duidelijk gemaakt dat het *mentale* lexicon zo niet in elkaar zit (Schultink 1989; Derwing 1990). Het mentale lexicon kan bijzonder veel informatie aan. Er mag dus worden aangenomen dat zeer veel woorden en woordvormen in het mentale lexicon opgeslagen worden, al worden niet alle gegevens even gemakkelijk weer opgeroepen (Derwing 1990:249-251). Regels dienen om het lexicon te structureren als iets waarop de taalgebruiker kan terugvallen (Derwing 1990:251-252). De psychologische realiteit van die opvatting over het mentale lexicon wordt aangetoond door het zogenaamde Morphological Race Model (Frauenfelder & Schreuder 1991, ook uitgelegd in Baayen 1993a), dat inhoudt dat bij de confrontatie met een woord een taalgebruiker tegelijk zal onderzoeken of het woord als zodanig in zijn mentale lexicon voorkomt en of hij de betekenis met de hem bekende morfologische regels kan reconstrueren. Regels en opname in het lexicon gaan dus heel goed samen. Aronoff (2000) vat de situatie samen: sommige taalkundigen willen zo veel mogelijk in het

lexicon, andere zo weinig mogelijk. Geen van beide partijen heeft tot nog toe gewonnen.

Voor dit onderzoek is vooral van belang dat de taalgebruiker volgens de laatste theorieën over het mentale lexicon een groot aantal woorden en woordvormen als parate kennis ter beschikking heeft bij de vorming en de interpretatie van nieuwe woorden. De rol van bestaande woorden voor de morfologie van het Nederlands wordt door dit onderzoek concreter.

1.4 Doelstellingen

De belangrijkste doelstelling van deze studie is om, geïnspireerd door nog steeds waardevolle descriptieve studies als Schultink (1962) en Marchand (1969), een descriptieve bijdrage te leveren tot de kennis van de morfologie van het Nederlands. Aan de marges van de morfologie wordt in de meeste algemene studies over Nederlandse morfologie weinig aandacht besteed, en de voorbeelden van marginale woordvormingen zijn vaak dezelfde (*halvamel* en de trochee op *-o*). Van Santen (1998:185) signaleert dat de ANS (1997) woordvormingen die in deze studie *splintercomposita* genoemd worden (zoals bijvoorbeeld *digibeet*), erg onvolledig en verspreid bespreekt. Ook De Haas & Trommelen (1993), waarin wel veel marginale woordvormingen voorkomen, bespreekt die woorden niet op een gestructureerde manier.

Aan de hand van veel woordmateriaal zal duidelijker moeten worden welke morfologische fenomenen zoal de marge van de Nederlandse morfologie uitmaken. Het woordmateriaal zal daarbij gerubriceerd worden, om de morfologische fenomenen uitgebreid en gevarieerd te illustreren. Bij een overzicht van marginale processen zullen keuzes noodzakelijk zijn, want, zoals Matthews (1991:136) schreef in verband met marginale klankprocessen:

To survey them all would be a tour through a curiosity shop.

Mak (1966) en Steenbergen (1967) melden al dat in verband met afkortingen, die als proces niet in deze studie besproken worden, heel veel verschillende termen door elkaar worden gebruikt. Voor de marginale processen die in deze studie worden behandeld is de babelse spraakverwarring zo mogelijk nog groter. De terminologische wildgroei ontstaat meestal doordat onderzoekers morfologische processen in isolatie bekijken, en niet erg bekommerd zijn om de grenzen met verwante processen (Grésillon 1984:3). Door een aantal fenomenen samen te bestuderen, moeten we de marginale morfologie beter leren

Inleiding

kennen en moeten het onderscheid en de gelijkenis tussen verwante processen duidelijker worden.

Toch blijft het ook in deze studie nodig om een hele reeks specifieke termen te gebruiken voor marginale woordvormingsprocessen en de eventueel bijzondere constituenten van die marginale woordvormingen. Het gebruik van speciale en / of nieuwe termen gaat in tegen een vaak weerkerende oproep van morfologen (cf. o.a. Van Marle 1997; 2000a) om het aantal morfologische termen te reduceren. Toch is hier eerder sprake van een paradox dan van een echte tegenstelling.

Dat in deze studie aparte termen worden gebruikt voor alle marginale woordvormingen en hun componenten, is in de eerste plaats bedoeld om ambigue referenties zo veel mogelijk te vermijden; het wordt op deze manier duidelijker welke woordvormingen en constituenten bedoeld worden (Bauer 1998). Linguïsten die liever enkel spreken van *afleiding*, *samenstelling*, *woord*, *stam* en *affix*, trachten terecht om het descriptieve apparaat van de morfoloog eenvoudig te houden. Alleen zal het in bepaalde gevallen erg moeilijk zijn om in deze studie besproken woordvormingen of hun constituenten op duidelijke grond in een van die categoriën onder te brengen. Ten Hacken (2000:350-353) toont dat een rigoureuze scheiding tussen samenstelling en afleiding sowieso geen sinecure is en vermeldt de in hoofdstuk 2 en 3 van deze studie besproken woordvormingen expliciet als probleemgevallen (Ten Hacken 2000:353-355).

Het gebruik van speciale termen in deze studie mag dus niet geïnterpreteerd worden als een poging om het morfologische termenapparaat nodeloos uit te breiden. Ze dienen als hyponiemen voor bovengenoemde termen als *stam* en *affix*, maar het is niet altijd duidelijk welk hyperoniem bij een hyponiem hoort: dat varieert met de theoretische stellingname die men kiest en met de individuele constituenten. De nadruk op descriptie zorgt ervoor dat het gepresenteerde woordmateriaal maximaal toegankelijk blijft voor morfologen uit verschillende frameworks.

Naast de descriptieve doelstellingen wordt in tweede instantie van onze globale studie van marginale morfologie verwacht dat ze theoretisch relevante conclusies zal opleveren. Door een aantal processen samen te bekijken worden overeenkomsten en verschillen tussen de bestudeerde marginale processen onderling en tussen marge en kern wellicht duidelijker. Zo kunnen we ons afvragen of analogische woordvorming inderdaad minder onregelmatig is dan algemeen wordt aangenomen (Van Marle 1985c:289-292).

1.5 Methode

De methode die voor dit onderzoek is toegepast, is uiteraard maximaal aangepast aan de positionering en doelstellingen die in de vorige paragrafen zijn uiteengezet. Dat houdt in dat de methode de dynamiek van de synchrone morfologie moet onthullen en maximaal verifieerbaar moet zijn (inzicht in het materiaal). De gevolgde methode is meestal tweefasig: in een eerste stadium werd geprobeerd om zo veel mogelijk recente woordvormingen die niet tot de kern van de morfologie gerekend kunnen worden, te verzamelen. Vervolgens zijn de bevindingen op basis van die materiaalverzameling zo nodig uitgediept door corpus-linguïstische onderzoekjes die het antwoord op gerichte vragen moeten geven. Beide stadia worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

1.5.1 Materiaalselectie

De eerste fase bestond uit het verzamelen van allerlei nieuwe woorden met als gemeenschappelijk kenmerk dat ze niet bevredigend als kernprocessen, syntagmatische samenstelling of afleiding, kunnen worden beschreven. Daartoe werd een aantal bronnen geëxcerpeerd, waarna het materiaal gefilterd werd.

1.5.1.1 Bronnen

Om nieuwe woorden uit de periode 1950 tot 2000 te verzamelen werd vooral een beroep gedaan op neologismenwoordenboeken die die periode beschrijven. De volgende neologismenwoordenboeken werden integraal gebruikt als bron: De Coster (1999), Reinsma (1975), Reinsma (1984), Rijks (1996), Van Nierop (1975), Van Nierop (1976) en Van Nierop (1979). Rijks (1996) is een erg specifiek neologismenwoordenboek: het verklaart computertermen. Omdat het slechts één van de gebruikte woordenboeken is, en op het uitgebreide De Coster (1999) na geen woordenboek van de jaren negentig in de lijst voorkomt, leek de opname van Rijks (1996) de algemene doelstelling om het materiaal niet te zeer door specifieke registers te laten beïnvloeden, niet te door kruisen. Zonder Rijks (1996) zou de computerterminologie waarschijnlijk ondervertegenwoordigd zijn in het geheel.

Neologismenwoordenboeken hebben als verzameling nieuwe woorden voordelen en nadelen. Het belangrijkste voordeel is dat ze een handelbare verzameling vormen. In de Grote Van Dale zou het veel moeilijker zijn om de nieuwe woorden te identificeren tussen de andere, want er wordt slechts bij een deel van de lemmata aangegeven wanneer

Inleiding

ze vermoedelijk in gebruik zijn geraakt. Een tweede voordeel is dat neologismenwoordenboeken er minder dan de meeste verklarende woordenboeken belang aan hechten of een woord ook geïnstitutionaliseerd geraakt (Bauer 1983:49), of het met andere woorden opgenomen wordt in de sociale *langue* (Koefoed 1993:39-58). Daardoor staan er meer *eendagsvliegen* in neologismenwoordenboeken, wat de kans biedt om ook woorden te bestuderen die weinig kans maken om geïnstitutionaliseerd te geraken.

Het nadeel van neologismenwoordenboeken is dat niet bekend is wat precies de opnamepolitiek van die woordenboeken is. Theoretisch zouden alle nieuwe woorden van de gekozen periode in zo'n woordenboek kunnen staan, maar in de praktijk lijken bepaalde soorten woorden eerder in een neologismenwoordenboek opgenomen te worden dan andere (cf. Van den Toorn 1985:194-195). Neologismenwoordenboeken bevatten veel 'spectaculaire' nieuwe woorden, d.w.z. woorden die door hun vorm niet noodzakelijk de betekenis prijsgeven, woorden die een bepaald effect willen sorteren of woorden die verwijzen naar een nieuw begrip. Dat soort nieuwe woorden valt meer op (Barz 1998) en wordt wellicht daardoor snel in een neologismenverzameling opgenomen. Het risico bestaat dat het aantal 'syntactisch geïnspireerde' woordvormingen (cf. Kastovsky 1986), woordvormingen die veel minder spectaculair zijn, ondervertegenwoordigd is.

Om de mogelijke restrictieve opnamepolitiek van neologismenwoordenboeken te omzeilen, werd het woordenboekmateriaal aangevuld met nieuwe woorden uit allerhande publicaties uit de periode 1995-2000 (ongeveer een zesde van het materiaal). In totaal bevat de verzameling 1040 woorden. Door haar verscheiden samenstelling geeft de materiaalverzameling een vrij representatief beeld van de nieuwe woordvormingen die niet tot de kern van de morfologie gerekend worden.

1.5.1.2 Afbakening

In deze paragraaf wordt aan de hand van een kwantitatief belangrijk voorbeeld (De Coster 1999) uitgelegd hoe de woorden uit de neologismenwoordenboeken werden gefilterd voor de materiaalverzameling.

Als we gewone samenstellingen en afleidingen, ontleningen en woorden zonder morfologische structuur weglaten, blijven er in De Coster (1999) een kleine 600 woorden over, op een totaal van ruim 2000 lemmata in het woordenboek. Van die 600 is ongeveer de helft enkel bijzonder door paradigmatische aspecten (naast eventuele syntagmatische). De andere helft vertoont formele eigenaardigheden.

Niet al de 600 woorden worden uiteindelijk in deze studie besproken, maar wel ruim drie vierde ervan. Een vierde is eruit gefilterd door duidelijke grenzen te trekken met de kern van de morfologie en met de uiterste periferie, waar van gemotiveerde woorden nauwelijks nog sprake is. Enerzijds zitten nieuwvormingen met min of meer ongewone affixen niet in de uiteindelijke materiaalverzameling, omdat ze perfect syntagmatisch te verklaren zijn, ook al komt het affix weinig voor of zijn er ongewone aspecten aan de vorming. Te denken valt aan woorden als *cabaretesk*, *afrekeninggevijs* (sic: aangetroffen zonder te verwachten tussen-), *anarcho*.

Anderzijds moest ook een grens worden bepaald met de uiterste periferie van de morfologie. Een aantal woorden is gevormd met ingekorte fragmenten van andere woorden, en is niet in alle gevallen doorzichtig, bv. *baco* ('bacardi-cola') en *Buza* ('Buitenlandse Zaken'). In sommige studies worden zulke woorden als afkortingen beschouwd. Afkortingen vallen buiten het bestek van dit onderzoek, omdat de onderdelen ervan zich normaal niet tot morfeem ontwikkelen. De onderdelen van de woorden die in deze studie worden besproken, hebben die mogelijkheid in principe wel. Maar *baco* en *Buza* zitten op de grens tussen woorden als *VRT* en woorden als *euroforie*. Ik moest dus een grens trekken tussen woorden van dit type die wel nog in deze studie besproken werden en afkortingen die eruit gelaten werden.

Ik gebruikte daarvoor een criterium dat wel vaker wordt aangewend in morfologisch onderzoek: uitspraakverandering. Gesproken taalgebruik wordt voor de taalsystematiek belangrijker geacht dan geschreven taalgebruik, omdat het laatste een afgeleide is van het eerste. Toegepast op de morfologie in dit onderzoek betekent dit dat een woord dat niet in gesproken taalgebruik *zou kunnen* ontstaan, morfologisch minder interessant is dan een woord dat wel in gesproken taalgebruik zou kunnen ontstaan.

Concreet heb ik een klinkerwijziging in een woordfragment ten opzichte van het basiswoord beschouwd als een aanwijzing dat het woordfragment op het schriftbeeld van de basis gebaseerd is, in plaats van een morfologisch bepaalde inkorting. Morfologische klinkerwisseling komt in de inheemse kern van de morfologie alleen voor als een relict uit een vorige taalfase, en maakt geen deel uit van de synchrone dynamiek (cf. *dag - dagen*, *schip - schepen*). In het uitheemse deel van de Nederlandse morfologie komt klinkerwisseling wel meer voor. Daar is het een frequent fenomeen bij stamallomorfie (cf. *reageren - reactie*). Maar ook daar wordt de klinkerwisseling niet veroorzaakt door inkortingen binnen het Nederlandse morfologische systeem, en is het eerder een indicatie van het uitheemse karakter van de woorden. Overigens gebruikt

Inleiding

Steenbergen (1967:44) in zijn artikel over afkortingen precies hetzelfde uitpraakcriterium.

Het hierboven uitgelegde criterium onderscheidt de splintercomposita (zie hoofdstuk 5 tot en met 9) van de acroniemen, die in deze studie niet aan bod komen. Een woord als *baco* ('bacardi-cola') komt dus wél voor in de typologie van hoofdstuk 6, maar *BuZa* ('Buitenlandse Zaken') niet.

Een deel van de weggefilterde woorden wordt niet als materiaal besproken in deze studie, maar heeft wel met dat materiaal te maken. Het zijn modelwoorden, basiswoorden of woorden die bepaalde morfologische kenmerken delen met woorden uit het materiaal. Sommige van die verwante woorden komen nog in deze studie voor om zo'n morfologisch kenmerk te illustreren.

De niet weggefilterde woorden behoren tot deze woordtypes: affix-substitutie, back-formation, paradigmatische samenstelling (hoofdstuk 2), neoklassiek compositum (hoofdstuk 3 en 4) en splintercompositum (hoofdstuk 5 tot en met 9). In de bijlage zijn al die woorden terug te vinden met een betekenisverklaring en de bron waaruit ze komen. Via de index kan snel nagegaan worden waar elk woord besproken wordt. Dat is onder andere handig omdat sommige woorden bij verschillende woordtypes ter sprake komen.

1.5.2 Corpuslinguïstische aspecten

Behalve van een materiaalverzameling is in dit onderzoek gebruik gemaakt van tekstcorpora. In de volgende paragrafen wordt achtereenvolgens ingegaan op het belang van corpora voor de morfologie en op de specifieke corpora die in dit onderzoek gebruikt zijn.

1.5.2.1 Corpora en morfologisch onderzoek

Een groot tekstcorpus heeft voor de morfologie dezelfde voordelen als voor de linguïstiek in het algemeen: het laat toe om het werkelijke taalgebruik te onderzoeken. Welke woordvormingen komen voor in een bepaald paradigma? Welke frequentie heeft een paradigma of een woord? Zo'n corpus moet dan wel voldoende groot en gevarieerd zijn om een representatief resultaat op te leveren.

Aan corpuslinguïstiek zijn ook nadelen verbonden: vaak resulteert de bevraging van een elektronisch corpus in een groot percentage ruis. Dat wordt onder andere veroorzaakt doordat in een tekstcorpus meestal alleen gezocht kan worden naar vormen, en niet naar dat andere

essentiële element van de morfologie: betekenissen. Om die reden is het belangrijk om uitsluitend erg gerichte vragen aan corpora te stellen.

In dit onderzoek zijn grote tekstcorpora ondervraagd met het computerprogramma *Abundantia Verborum* (Speelman 1997). De bevraging van corpora diende als een verdiepingsmethode: de corpora leveren het antwoord op specifieke vragen die uit de eerste stap van de methode, de bestudering van de materiaalverzameling, voortkomen.

Het resultaat van een corpusbevraging is in dit onderzoek vrij strikt geïnterpreteerd. Als in de corpora gezocht werd naar samenstellingen met *ziek* als rechtercomponent, zijn uitsluitend de in het corpus aangetroffen woorden opgenomen in het onderzoek, ook al zijn er in de algemene taal nog andere woorden courant. Dit onderzoek gaat niet over individuele woorden, maar wel over processen en de frequentie van verschillende types (cf. Lehrer 1996:360). Daarom gaan we ervan uit dat inherente corpusfouten (afwezigheid van een frequent woord) minder schadelijk zijn voor het onderzoek dan fouten die ontstaan door introspectie (zelf de gegevens corrigeren). Introspectie kan tot beïnvloeding van de resultaten van een onderzoek leiden, bijvoorbeeld als het gaat om grammaticaliteitsoordelen. Daarom is introspectie in deze studie zo veel mogelijk aan objectieve banden gelegd. §6.2 steunt toch op introspectie, bij gebrek aan een betere methode.

Een té eenvoudige combinatie van corpus en woordenboek kan ook een vertekend beeld opleveren. Als bijvoorbeeld woorden met *ziek* als tweede component uit de woordenboeken en uit corpora samengenomen zouden worden, zou zowel de frequentie als de dynamiek van het paradigma minder duidelijk worden dan bij corpusonderzoek alleen. Bovendien zou zo'n aanpak een valse indruk van volledigheid kunnen wekken, die in dit onderzoek nadrukkelijk niet nagestreefd is.

1.5.2.2 Gebruikte corpora

De tekstcorpora voor dit onderzoek moesten aan enkele voorwaarden voldoen. Ze moesten recent zijn, om de synchrone dynamiek op het einde van de twintigste eeuw zo goed mogelijk te kunnen onderzoeken. Ze moesten groot zijn, omdat sommige woordvormingen zo marginaal zijn dat er niet verwacht kan worden dat ze frequent voorkomen. Maar de corpora mochten ook weer niet zo groot zijn dat ze veel te veel materiaal zouden opleveren. Ze moesten ten slotte ook aansluiten bij het algemene taalgebruik dat ook voor de neologismenwoordenboeken veelal als bron dient: dat van de geschreven pers.

Het gebruikte tekstcorpus bestaat uit twee grote onderdelen, die soms apart werden gebruikt. Een eerste onderdeel is speciaal voor dit

Inleiding

onderzoek samengesteld. De afzonderlijke onderdelen ervan waren al elektronisch beschikbaar. Het zijn teksten uit Vlaamse en Nederlandse kranten van het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw: NRC, De Standaard, Campuskrant (K.U. Leuven-publicatie),... De verzameling van al deze teksten wordt in het vervolg van deze studie *Nedkrant* genoemd. Dit deelcorpus bevat bijna 11 miljoen woorden (tokens).

Het tweede onderdeel is het krantengedeelte van het ConDiv-corpus (Grondelaers e.a. 2000). Daarin zijn zowel Nederlandse als Vlaamse kranten van het eind van de jaren negentig opgenomen, in totaal 17,5 miljoen woorden. Het ConDiv-corpus bevat ook taalmateriaal uit andere registers dan kranten, maar die waren voor dit onderzoek minder nuttig, ofwel omdat er geen nieuwe woorden in verwacht kunnen worden (het Staatsblad) ofwel omdat de bestanden uit die registers te veel ruis opleverden (IRC, Usenet). Een enkele keer zijn die andere onderdelen van ConDiv wel gebruikt bij een specifieke vraag (cf. §8.2.4). In dat geval is er steeds bij vermeld welke onderdelen van ConDiv gebruikt zijn; zoniet wordt met de naam ConDiv alleen het krantengedeelte bedoeld.

Samen bevatten Nedkrant en ConDiv bijna 30 miljoen woorden. Omdat de deelcorpora gemiddeld zeven tot acht jaar uit elkaar liggen, kunnen ze samen onder andere gebruikt worden om kleine ‘diachrone’ onderzoeksvragen te beantwoorden, m.a.w. om een evolutie in de jaren negentig op te sporen.

Occasioneel wordt behalve Nedkrant en ConDiv ook het internet als een groot tekstcorpus gebruikt (cf. Van Oostendorp & Van der Wouden 1998).

1.6 Conclusie

In deze studie worden nieuwe woorden onderzocht die in verschillende mate afwijken van de kern van de morfologie, de prototypische samenstelling en afleiding. Daarvoor werd een materiaalverzameling geëxcerpeerd. Enkele marginale processen worden gedetailleerd bekeken: paradigmatische samenstelling (hoofdstuk 2), neoklassieke compositie (hoofdstuk 3 en 4) en splintercompositie (hoofdstuk 5 tot en met 9). Terloops wordt onderzocht welke theoretisch relevante constateringingen gedaan kunnen worden over die marginale processen. Daarover wordt vooral verslag uitgebracht in hoofdstuk 10.

Deel I:
Semi-marginale samen-
stellingen

Het eerste deel van dit onderzoek heeft als titel “semi-marginale samenstellingen” meegekregen, omdat de samenstellingen die in dit deel besproken worden, wel afwijken van de kern van de morfologie, de prototypische samenstelling en afleiding, maar morfologisch toch duidelijk minder marginaal zijn dan de splintercomposita (zoals *digibeet*) die in deel II en deel III worden onderzocht.

Paradigmatische samenstellingen (zoals *hobbymisvorming*, zie hoofdstuk 2) en neoklassieke samenstellingen (zoals *ecocraat*, zie hoofdstuk 3 en 4) verschillen respectievelijk semantisch en formeel van gewone samenstellingen, maar zetten het begrip *morfeem* niet op de helling zoals de splintercomposita.

HOOFDSTUK 2: PARADIGMATISCHE SAMENSTELLINGEN

Dit hoofdstuk gaat hoofdzakelijk over paradigmatische factoren bij formeel gewone samenstellingen. Volgens Moerdijk (1987:203-204) is compositavorming altijd paradigmatisch, omdat bij de vorming altijd relaties worden gelegd met bestaande samenstellingen en basiswoorden. Zo ruim moet *paradigmatische* samenstelling in dit hoofdstuk niet begrepen worden: dit hoofdstuk onderzoekt voornamelijk de invloed van een paradigma, van bestaande woorden, op de semantiek van nieuwe samenstellingen.

Over de paradigmatische verbanden bij samenstellingen handelen meer bepaald §2.2 en §2.3. In §2.1 wordt in herinnering gebracht dat ook derivatie niet altijd een kwestie van optellen is, wat Sassen (1980; 1981a) en Van Marle (1985b; 1985c) opnieuw onder de aandacht van morfologen hebben gebracht. Niet-optellende afleiding is van belang wegens opvallende parallellen met paradigmatische samenstellingen. De enkele derivaties uit ons materiaal die getuigen van niet-optellende afleiding, worden ook in §2.1 besproken.

2.1 Ter vergelijking: niet-optellende afleiding

Van niet-optellende afleiding zitten in mijn materiaalverzameling slechts 21 gevallen. Aan het einde van deze paragraaf, die in de eerste plaats een gericht overzicht biedt van de literatuur, volgt een mogelijke verklaring voor het kleine aantal niet-optellende afleidingen in het materiaal.

Onder niet-optellende afleiding verstaan we hier die niet-optellende derivaties waarbij er aan een betekenisverandering ook een vormverandering gekoppeld wordt. Conversie of impliciete transpositie (op basis van het nomen *rijles* ontstaat het verbum *rijlessen* met de stam *rijles*) hoort daar in het Nederlands dus niet bij. Van Marle (1985c) noemt dat proces *woordklassenwissel*, en pleit ervoor om het bij de syntaxis onder te brengen in plaats van bij de morfologie. Hoewel dat misschien wat drastisch is - conversie resulteert in nieuwe woorden - geeft het toch de aparte status van het procédé aan. Booij & Van Santen (1998:25-26) en Smedts & Van Belle (1997:69) noemen ook stamverandering of modificatie (*denk-dacht*)

als een derivationeel procédé, maar zeggen erbij dat het niet in nieuwe woorden wordt gebruikt. In deze studie komt het verder niet aan bod.

De resterende procédés worden gewoonlijk *affixextractie* en *affixsubstitutie* genoemd, of in ruimere termen, *back-formation* en *cross-formation*.

2.1.1 Back-formation en affixextractie

Back-formation (of *backderivation* of *Rückbildung* of *truvorm*) is een woordvormingsproces waarbij een echt of vermeend affix van een bestaand woord wordt afgehaald om een nieuw woord te vormen. Voor het Nederlands wordt bijvoorbeeld verondersteld dat samengestelde werkwoorden zoals *stofzuigen* op basis van de corresponderende zelfstandige naamwoorden op *-er* worden gevormd (Booij 2002:7). Werkwoorden als *aquaplannen*, *bodybuilden* en *brainstormen* zijn Nederlandse back-formations op basis van Engelse leenwoorden op *-ing* (Posthumus 1991:12). Back-formation is een procédé waarover lange tijd twee misvattingen de ronde deden. De eerste misvatting blijkt uit de definitie van Combrink (1990:56).

'n Truvorm is 'n woord wat uit 'n grondwoord gemaak word deur laasgenoemde se vorm te reduceer op basis van 'n ingedinkte morfologiese struktuur wat die grondwoord oorspronkelijk nie gehad het nie.

In zijn definitie stelt hij metanalyse (cf. Sassen 1979; Van Marle 1992a) van een bestaand woord als voorwaarde om van back-formation te spreken. Met andere woorden: een 'verkeerde' of nieuwe morfologische segmentatie van de basis was noodzakelijk. Een kwestie waar Combrink niet op ingaat, maar die even controversieel is, betreft het synchrone of diachrone karakter van back-formation. Bauer (1983:230) verwijst naar Marchand (1969:391-395) en Aronoff (1976:20) als bronnen van de vrij algemeen verspreide mening dat back-formation alleen diachroon belang kan hebben.

Zowel de voorwaarde van metanalyse als de beperking tot diachronie zijn de laatste tijd als te restrictief ervaren. Over de metanalysekwestie schrijft Becker (1994:7) terecht:

Back-formation does not always imply a metanalysis, however. [...] But a back-formation becomes manifest only after a reanalysis.

Als van het basiswoord een affix wordt weggehaald en het basiswoord daarbij niet 'verkeerd' gesegmenteerd wordt, is het natuurlijk niet gemakkelijk te achterhalen of een nieuwe vorm ontstaan is door back-formation. In zulke gevallen spreken we van *affixextractie*.

De woorden *diepvriezen* en *diepvriezer* illustreren dat het soms moeilijk is om de richting van de afleiding te bepalen. Het is uit de vorm van de

woorden niet altijd direct duidelijk welk woord als basis heeft gediend voor het andere, al zijn er bij gevallen als *diepvriezen* en *stofzuigen* ook formele aanwijzingen voor backformation te vinden (Booij 2002:7). Toch verkiezen diverse morfologen de additieve derivatieve interpretatie. Becker (1994) beweert dat de semantiek de doorslag moet geven: door de omschrijving die aan een woord wordt toegekend, kan men de richting van de vorming achterhalen (bv. *diepvriezen* ‘in de diepvriezer stoppen’). Becker is natuurlijk niet de eerste om de semantische motivering als doorslaggevende factor naar voor te schuiven: hij citeert zelf Marchand (cf. beneden; Marchand 1969:393). Ook Sassen (1981a) bespreekt affixextractie op basis van een semantische argumentatie als een synchroon proces in het Nederlands.

Dat back-formation alleen diachroon als een relevant procédé werd beschouwd, is des te vreemder als men de passage in Marchand (1969:391-395) bekijkt die tot die misvatting aanleiding heeft gegeven. Marchand klaagt daarin vooral aan dat de chronologische vormingsvolgorde wordt gebruikt als criterium om de input en de output van een derivatie te bepalen. Bijvoorbeeld: eerst was er *diepvriezer* en na verloop van tijd was er ook *diepvriezen*, daarom is *diepvriezer* de basis en noemen we het proces back-formation (*backderivation* in Marchands terminologie). Marchand betoogt zoals Becker (1994) dat niet de chronologie, maar de semantiek het bepalende criterium is om de richting van de derivatie te bepalen. Hij geeft in bepaalde gevallen (zoals *television-televisie*, *burglar-burgle*) toe dat back-formation ook synchroon de meest plausibele verklaring biedt. Hij vindt wel dat in gevallen als *peddler-peddle* de semantische motivering voor back-formation ontbreekt. Dat *peddle* uit het oorspronkelijk ongemotiveerde *peddler/pedlar* (‘marktkramer’) is ontstaan, heeft dus voor hem alleen nog diachrone relevantie.

Bauer (1983:230-232) beschouwt back-formation expliciet als een synchroon productief procédé in het Engels. Hij verwerpt terecht Marchands term *backderivation* omdat back-formation niet alleen bij afleidingen voorkomt. Zelfs als back-formation wel een afleiding als basis heeft, is het proces niet gewoon te omschrijven als het omgekeerde van een afleidingsproces. Zo kan back-formation (productief) optreden bij improductieve categorieën, of afwijkende stammen opleveren omdat geen rekening wordt gehouden met stamallomorfie tussen de oorspronkelijke basis en de derivatie. Bauer (1983:232) geeft als voorbeeld van het laatste geval het verbum *to contracept* (in plaats van *to contraceive*) op basis van het nomen *contraception*. Daardoor is het niet helemaal juist om te zeggen dat affixextractie een illustratie van het bidirectionele aspect (optellen en aftrekken) van afleiding is, zoals Hoenigswald (1985) en Becker (1994) doen.

Bauer (1983:232) komt uiteindelijk tot de volgende werkbare definitie voor back-formation, waarbij hij zowel derivaties als flexievormen als ongelede woorden tot het domein rekent:

[...] the formation of new lexemes by the deletion of actual or supposed affixes in longer words. Back-formation would then become a special case of clipping.

Hoewel er formeel gezien inderdaad een opvallende gelijkenis is tussen back-formation en een bepaalde vorm van *clipping* (of *verkorting*, bv. *lab* voor *laboratorium*, cf. Joosten 1998:71-72), lijkt de subcategorisatie van back-formation onder verkorting geen zinvolle stap. In tegenstelling tot verkorting heeft back-formation immers ook gevolgen voor de semantiek en/of de woordklasse. Bij de vorming van *to peddle* uit *peddler* bijvoorbeeld wordt een verbum gevormd uit een nomen en staat een handeling centraal in plaats van een persoon.

Als ongelede woorden als basis dienen voor een back-formation, is het proces het complement van Jespersens secretering (cf. Van Marle 1978a:159-162): bij secretering wordt aan een vormverschil een verschil in betekenis gekoppeld (bv. het verschil *ox* - *oxen* in het Engels, waarbij *oxen* zich van een naamvalsform tot de meervoudsvorm heeft ontwikkeld), bij back-formation koppelt de taalgebruiker aan een vormovereenkomst een betekenisovereenkomst (bv. *cyclamen* 'soort sierplant' was oorspronkelijk een enkelvoud, maar werd het meervoud van *cyclaam*). Beide procédés illustreren volgens Van Marle (1978a) de universele van Von Humboldt, die inhoudt dat een natuurlijke taal voortdurend streeft naar een een-op-eenrelatie tussen vorm en betekenis.

In het woordmateriaal dat voor deze studie verzameld is, komen vier woorden voor die als back-formation kunnen worden gezien. Elk geval is verschillend: het nomen *neuroot* is een resultaat van affixextractie op het adjectief *neurotisch*, die te constateren is via een semantische omschrijving van het woord ('neurotisch persoon'); het nomen *scientoloog* is ontstaan op basis van het nomen *Scientology*, maar daarbij heeft ook een vernederlandsing plaatsgevonden; aan de back-formation die in het nomen in het meervoud *gympen* te zien is, ligt een morfologische herstructurering van het verkleinwoord *gympjes/gympies* ten grondslag; en bij het nomen *jean* is de eind-*s* van het nomen *jeans* als een flexiemorfeem geïnterpreteerd, net zoals bij *short* en *pyjama* (Posthumus 1991:12). De vier back-formations in het materiaal zijn dus alle vier nomina.

2.1.2 Cross-formation en affixsubstitutie

2.1.2.1 Literatuur

Becker (1994:8-18) maakt een onderscheid tussen back-formation en *cross-formation*, waardoor hij de relatie van back-formation met enkele verwante processen expliciteert. Hij spreekt uitsluitend van back-formation als het omgekeerde procédé, gemakshalve te identificeren als een verlenging, productiever is. Als twee aan elkaar tegengestelde procédés even productief zijn, gebruikt hij de term *cross-formation*. Conversie (*rijles_N*, *rijles_{senV}*), affixsubstitutie (*eurocentrisme-eurocentrist*, zie beneden) en - in de niet-derivationele context - flexie en de ‘replacive compounds’ (Beckers term – bv. *firewoman*, zie §2.2.1) rekt hij tot *cross-formation*.

Meestal blijft de graad van geleedheid bij *cross-formation* in beide betrokken categorieën dezelfde. Alle genoemde processen behalve conversie illustreren dus vervangingsprocessen. Alleen wanneer de verlenging (affigering) en verkorting (affix-extractie) even productief zijn, is er een verschil in de graad van geleedheid van de betrokken morfologische categorieën. De precieze geleedheidsstatus van conversie hangt natuurlijk af van het theoretische framework dat men verkiest, want in sommige theorieën worden bij conversie nulmorfemen gebruikt, waardoor de graad van geleedheid verandert. Flexieparadigma’s kunnen in het Nederlands niet zomaar dezelfde geleedheidsgraad toegewezen krijgen: de adjectiefverbuiging (*blauw*, *blauwe*) en bepaalde werkwoordparadigma’s (*heb-bebt*) spreken dat tegen, tenzij er nulmorfemen worden verondersteld.

Met *cross-formation* bedoelt Becker niet dat het onmogelijk wordt om te bepalen in welke richting een specifieke vorming is gebeurd. Per woordduo kunnen de input en de output op basis van een semantische motivering worden bepaald. Het specifieke van een *cross-formation* is dat het *aantal* productieve vormingen in beide richtingen ongeveer gelijk is, waardoor het niet meer zinvol lijkt om één van beide richtingen als primair of secundair te omschrijven. In deze paragraaf wordt slechts één geval van Beckers *cross-formation* nader besproken: *affixsubstitutie*. In §2.2 komen ook *cross-formations* bij samenstellingen ter sprake.

Affixsubstitutie (ook omschreven als *analogical coining*, cf. Van Marle 1985c:249-292) lijkt vormelijk op gewone derivatie, want je kan meestal twee delen, een ‘basis’ en een affix, onderscheiden. Maar de semantiek van een vorming door affixsubstitutie wijst een ander - paradigmatisch - verband aan dan door de syntagmatische regels van traditionele derivatie

wordt gesuggereerd (cf. Sassen 1981a voor talrijke voorbeelden; Van Marle 1985c:276-279; cf. ook §1.3.2).

Soms zijn er ook vormelijke aanwijzingen dat affixsubstitutie een betere verklaring voor een vorming kan bieden dan derivatie. Van Marle (1985c:274;276-277) noemt onder andere vormingen als de vrouwelijke persoonsnaam *aanvoerdster*, waarin de *d* een vormelijk relict is van de neutrale tegenhanger *aanvoerder*. Ook de accentuering van vormen op *-eling* als *wellusteling* wijst duidelijk in de richting van affixsubstitutie (Van Marle 1987a). Hoewel *-eling* niet geboekstaafd staat als een affix dat de woordklemtoon naar zich toe trekt, blijken sommige vormen, zoals *wellusteling*, toch een klemtoonverschuiving te ondergaan. Daaruit kan men afleiden dat ze niet op basis van het zelfstandig naamwoord *wellust* zelf, maar op basis van verwante adjectieven op *-ig* zijn gevormd. Vormelijke aanwijzingen zijn een doorslaggevend argument om te besluiten dat een bepaalde vorming door affixsubstitutie is ontstaan (Van Marle 1985c:276-279; Becker 1994:11).

Affixsubstitutie komt volgens Van Marle alleen voor op basis van bestaande afleidingen, en het blijft een secundair procédé, in die zin dat een vorming alleen als een analogische vorming door affixsubstitutie wordt bekeken als een verklaring door additionele affigerende derivatie onmogelijk is. Bij deze vormingen blijft de graad van geleedheid van de basis en de resulterende vorming uiteraard dezelfde. Van Marle (1985c) vindt affixsubstitutie in tegenstelling tot bijvoorbeeld Zonneveld (1986:68) een belangrijk verschijnsel, omdat het een vrij voorspelbare activering is van paradigmatische relaties tussen morfologische categorieën, die een rol spelen bij woordvorming. Hij beschouwt affixsubstitutie als de meest pure vorm van *modelling* (Van Marle 1985c:252-257). Het procédé bewijst volgens hem het belang van een theorie die ook paradigmatische verbanden kan beschrijven (zie ook §1.3.2).

Van Marle (1985c:292) sluit af met drie hypothesen over affixsubstitutie: ten eerste komt affixsubstitutie alleen voor bij categorieën die niet elkaars basis kunnen zijn (bv. *-ig* + *-eling* kan niet); ten tweede komt het procédé alleen voor bij categorieën die dezelfde woordklasse als basis hebben (o.a. nomina bij *-ig* en *-eling*), en ten derde ook meestal bij categorieën die semantisch verwant zijn (de categorie op *-eling* kan geparafraseerd worden met het corresponderende adjectief op *-ig*). Sassen (1981a) beklemtoont het bidimensionele karakter van affixsubstitutie en pleit voor een situering van dit proces in een netwerk van categorieën, daarbij respectievelijk Becker (1994) en Van Marle (1985c) voorafschaduwend.

Affixsubstitutie is het meest algemeen aanvaarde voorbeeld dat woordvorming niet louter een kwestie van optellen is, zoals Van Marle (1985b) het uitdrukt. Onder andere Sassen (1981a) en Van Marle (1985b, 1985c, 1987a, 1990c) hebben de behoefte aan een begrip als affixsubstitutie aangetoond. De mate waarin morfologen het begrip in hun woordvormingstheorieën hebben verwerkt, is echter verschillend. Dat heeft te maken met hoe uitgesproken syntagmatisch een morfologische theorie is (cf. §1.3.2). Zoals zal blijken zijn sommige gevallen die als affixsubstitutie kunnen worden verklaard, ook syntagmatisch uit te leggen, waardoor een keuze tussen beide benaderingen soms een theoriegebonden kwestie wordt. Aan de hand van de zeventien nieuwe woorden uit de materiaalverzameling die als affixsubstitutie kunnen worden beschouwd, worden de verschillende vormen van affixsubstitutie nader besproken. De zeventien gevallen zijn: *bromfjetsster*, *demotie*, *demoveren*, *eurocentrist*, *huisvester*, *lesba*, *lokomotorisch*, *macha*, *onthaasting*, *ontsnipperen*, *onttuttelen*, *optometrist*, *technocentrist*, *trava*, *videren/vidatie*, *voluntariaat*, *yuppificeren/yuppificatie*.

2.1.2.2 Uitheemse woorden, met formeel bewijs (eurocentrist)

Affixsubstitutie is het minst controversieel bij uitheemse woorden, als er formele aanwijzingen zijn die op substitutie in plaats van additie wijzen. Twaalf nieuwe woorden horen in deze categorie. Het formele bewijs bestaat erin dat één van de onmiddellijke constituenten duidelijk een affix is, en de andere constituent uitheems is, maar geen woord. Een bijkomende voorwaarde is dat er een ander uitheems woord is dat dezelfde basis bevat en dat als model dienst kan doen en (bv. *eurocentrisme* voor *eurocentrist*). De woorden uit het materiaal zijn:

eurocentrist, demotie, demoveren, lesba, lokomotorisch, macha, optometrist, technocentrist, trava, videren (vidatie), voluntariaat, yuppificeren (yuppificatie)

Om deze woorden in het Nederlands te beschrijven, heb je als morfo- loog enkele mogelijkheden. Een eerste mogelijkheid is hieronder uitgewerkt, met *eurocentrist* als voorbeeld.

[[eurocentr-]?+[ist]N]N

Deze oplossing is morfeemgebaseerd en syntagmatisch. De stukken worden gewoon samengevoegd. Weinig morfologen kiezen voor deze analyse, omdat het niet duidelijk is of een morfeem wel altijd een betekenis heeft op zichzelf (Schultink 1962:11-13). Meestal wordt ervan uitgegaan dat gelede woorden altijd op woorden of lexemen gebaseerd zijn (expliciet gemaakt door onder andere Schultink 1962:24; Aronoff 1976:10;21 en Booij 2002:4). Om die reden heeft onder andere Royen al voorgesteld om woorden als die in bovenstaande lijst, als integraal ontleend te beschouwen. Schultink (1978) protesteert hier terecht tegen,

Paradigmatische samenstellingen

omdat ze ook door Nederlandssprekenden gevormd kunnen worden. Sommige morfologen staan dit soort morfeemgebaseerde voorstellingen wél toe in het uitheemse gedeelte van de woordenschat, dat volgens hen dan atypisch is voor de Nederlandse morfologie.

Een syntagmatische woordgebaseerde (of lexeemgebaseerde) oplossing bestaat uit truncatie (Aronoff 1976) of met een andere term kapregels (Booij & Van Santen 1998:35).

[[eurocentrisme]_N]+[-ist]_N]_N

Om *-ist* aan te hechten wordt *-isme* getrunceerd. Dat is een mogelijkheid die echter het nadeel heeft dat ze geen psycholinguïstische realiteit lijkt te weerspiegelen. Daarnaast compliceert truncatie soms de relatie tussen basis en afleiding in die zin dat een affix bij truncatie soms aan een andere woordklasse blijkt te zijn gehecht dan bij afleiding zonder truncatie, wat voor een aantal theoretici al voldoende is om niet meer over één affix, maar over twee verschillende affixen te spreken. De truncatieproblemen worden geïllustreerd door de volgende woorden.

[[aanvoer]_V]+[-ster]_N]_N

[[reiziger]_N]+[-ster]_N]_N (cf. Van Santen en De Vries 1981)

Bij *reizigerster* wordt *-ster* aangehecht aan *reizig-*, dat geen woordklasse heeft. Als er al een woordklasse aan toegekend wordt, is dat zeker niet de klasse van de werkwoorden. Daardoor wordt de parallelle met de deverbale afleidingen op *-ster* verstoord en gaat de descriptieve winst van truncatie grotendeels verloren. Bovendien zit er al een paradigmatische kant aan deze oplossing, omdat de paradigmatische band van *eurocentrist* met *eurocentrisme* bij een truncatieregels impliciet nodig wordt bevonden om *eurocentrist* te vormen.

De louter paradigmatisch gebaseerde oplossing is affixsubstitutie (Booij 2002:8;96), al is die beschrijvingswijze niet bij iedereen geliefd (cf. Zonneveld 1986:68). Als je affixsubstitutie aanneemt, wordt in *eurocentrisme* *-isme* vervangen door *-ist* naar proportionele analogie met andere woordparen waarin dezelfde alternantie bestaat. Deze oplossing is niet gemakkelijk als een formele regel te noteren zoals de twee vorige mogelijke oplossingen. *Technocentrist* en *optometrist* (cf. *optometrie*) zijn als vergelijkbaar met *eurocentrist* te beschouwen.

Bij *lesba*, *trava* en *macha* gaat het om een *o-a*-alternantie waarmee het verschil tussen een mannelijke en een vrouwelijke rol correspondeert. De eerste constituent van *lesba* en *trava* is zelf ingekort, ook al in de modelwoorden *lesbo* en *travo*. Al deze gevallen kunnen vrij eenvoudig syntagmatisch beschreven worden.

Naast die vrij duidelijke gevallen blijven nog vijf speciale gevallen over.

demotie: 'verlaging in graad' cf. *promotie*

De substitutie van *pro-* door *de-* in *demotie* zit anders in elkaar dan de substitutie in de vorige woorden. *Demotie* kan geen syntagmatische afleiding zijn, omdat *motie* als los woord niet dezelfde betekenis heeft. *Demotie* betekent het tegengestelde van *promotie*. *De-* en *pro-* staan normaal gezien niet tegenover elkaar wat hun betekenis betreft. *Protectie/detectie* en *proclameren/declameren* hebben niet die contrasterende betekenisrelatie. Werkwoorden met *de-* staan normaal gezien wel tegenover het werkwoord zonder *de-*: *demoduleren* tegenover *moduleren*, *demarqueren* tegenover *markeren*. *Demodulatie* is dan het tegengestelde van *modulatie*, maar *demotie* het tegengestelde van *promotie*, niet van *motie*. *Depromotie* zou dus de te verwachten vorming zijn, maar in plaats daarvan is affixsubstitutie toegepast. Merk op dat de *de-pro*-oppositie voorkomt bij substantieven én werkwoorden. Het verband tussen *demotie* en *demoveren* wordt normaliter niet in een morfologisch proces beschreven, in tegenstelling tot *demodulatie* en *demoduleren*. De affixsubstitutie heeft dus bij de beide woorden blijkbaar onafhankelijk plaatsgevonden.

Yuppificeren (*yuppie+fic+-eer*) en *videren* ('in één teug leegdrinken') hebben gemeen dat het niet duidelijk is of ze een modelwoord of een analogische vorming zijn. Ook de verwante en eveneens nieuwe woorden *yuppificatie* en *vidatie* zouden zowel modelwoord als analogische vorming kunnen zijn. Dat de richting van de vorming niet duidelijk is, zou een argument kunnen zijn voor een syntagmatische beschrijving in plaats van een beschrijving door affixsubstitutie, omdat bij affixsubstitutie een model aan te wijzen is. De bespreking van modelwoorden in §2.4 brengt hier mogelijk uitsluitel.

Lokomotorisch ('van een lokomotief' cf. *lokomotief*) en *voluntariaat* (cf. *voluntair*, zie Van Zonneveld 1983:44;49-51; Booij 2002:176) zijn vergelijkbaar. Als hun volledige vormverschil met het modelwoord als een verschil in affixen wordt verklaard, moet er twee maal een hoogst speciaal affix worden verondersteld. In beide gevallen kan allomorfie (cf. Booij 1995b) dienen als middel om de woordvormen adequater te beschrijven: *-isch* en *-iaat* zijn dan de respectieve suffixen; de rest van het vormverschil wordt toegeschreven aan stamallomorfie.

2.1.2.3 Inheemse woorden, met formeel bewijs (*onttuttelen*)

Bij Van Marle (1985c:276-281) worden onder andere inheemse woorden als *betweetster* en *reizigster*, die formeel alleen maar op basis van de neutrale pendant op *-er* gevormd kunnen zijn, tot de affixsubstituties gerekend op grond van formeel bewijs. In mijn materiaal is slechts één woord te vinden dat inheems is en toch formele sporen draagt van affixsubstitutie:

onttuttelen: 'ontvoogden, betutteling wegnemen' tgo. *betuttelen*

Hier is het formele bewijs dat het basiswoord **tuttelen* niet bestaat. Het enige woord waarop *onttuttelen* gebaseerd kan zijn, is *betuttelen*. De oppositie van *be-* en *ont-* is hier niet nieuw, zoals blijkt uit de productieve afleidingen volgens de categorieën *bebossen* en *ontbossen* (De Haas & Trommelen 1993: 68-69;79). Diachroon behoort *betuttelen* tot de categorie van *bebossen* (*betittelen*, *tittel* 'punt'). Synchron is *betuttelen* alleen nog vormelijk geleed.

2.1.2.4 Inheemse woorden, zonder formeel bewijs (*ontsnipperen*)

De laatste categorie, inheemse woorden zonder formeel bewijs, is de meest verregaande: wie affixsubstitutie voor deze categorie aanvaardt, geeft aan dat er geen formeel bewijs voor affixsubstitutie hoeft te zijn, met andere woorden, dat affixsubstitutie een veel minder secundair fenomeen wordt (cf. o.a. Booij 2002:7).

Van Marle (1985c:276-281) heeft laten zien dat er bij woorden als *aanvoerster* en *woordvoerster*, die in deze categorie horen, soms toch een formeel bewijs voor affixsubstitutie te vinden is, met name in de vormvarianten *aanvoerdster* en *woordvoerdster*. Want de *d* kan er alleen ingeraakt zijn als relict van een afwijkende segmentatie van de neutrale tegenhangers *aanvoerder* en *woordvoerder* als *aanvoerd+er* en *woordvoerd+er*, terwijl eigenlijk *-der* een allomorf is van *-er* na *-r*.

Maar op deze schaarse uitzonderingen na, zijn de aanwijzingen voor affixsubstitutie bij de woorden in deze categorie semantisch. De volgende woorden komen uit het materiaal.

ontsnipperen: 'versnippering ongedaan maken' cf. *snipper* / *snipperen* / *versnipperen*
onthaasting: 'een maatschappelijk proces waarbij de verhaasting, de haast wordt tegengaan' cf. *verhaasting* / *haast* / *zich haasten*

Uit de semantiek van *ontsnipperen* blijkt dat die eerder een relatie heeft met *versnipperen* dan met *snipperen*. Vanuit syntagmatische hoek zou men een combinatie van *ont+snipper_N* verwachten, met als betekenis 'van snippers ontdoen'. *Versnipperen* is productief afgeleid met als betekenis 'snippers maken', en heeft ook een abstracte betekenis gekregen die mee overgaat naar *ontsnipperen*. De semantiek blijkt hier dus duidelijk een argument aan te dragen voor een verklaring door affixsubstitutie. Eventueel is *ontsnipperen* ook als deverbale afleiding door additie te zien, maar de semantische beschrijving die daaruit zou voortvloeien, lijkt minder adequaat. Bovendien zijn deverbale afleidingen door toevoeging van *ont-* volgens De Vries (1975:172-173) improductief, al betwist Baayen (1993b) dat voor het reversatieve type (vb. *ontrollen*), waartoe *ontsnipperen* gerekend kan worden.

Bij *onthaasting* is de precieze afleidingsrelatie minder duidelijk. Hier kan zowel een paradigmatische als een uitsluitend syntagmatische semantische verklaring dienen. *Onthaasting* laat dus een belangrijk probleem zien van louter semantisch gemotiveerde affixsubstitutie: semantiek is gemakkelijker voor meer interpretaties vatbaar dan de vormelijke aanwijzingen uit de vorige paragrafen. Bij gevallen als *onthaasting* lijkt het me niet nodig om een paradigmatische verklaring te kiezen. *Onthaasten* en *onthaasting* kunnen dus klassieke syntagmatische afleidingen zijn, hoewel er wel een duidelijk paradigmatisch verband is tussen *onthaasting* en *verbaasting* ('maatschappelijke toename van stress en haast'), maar dat is er ook tussen andere woorden van deze twee categorieën, die wel duidelijk syntagmatische afleidingen zijn.

Ont-afleidingen zijn overigens in de mode, zoals blijkt uit Coppen & Tetteroo (1998). Dat *ver*- en *ont*- daarbij in oppositie komen te staan, is niet verrassend.

De volgende twee woorden zijn persoonsnamen:

huisvester: 'iemand die huisvesting bezorgt' cf. *huisvesten* / *huisvesting*

bromfietsster: 'vrouwelijke bromfietser' cf. *bromfiets* / *bromfietsen* / *bromfietser*

Huisvester en *bromfietsster* kunnen perfect syntagmatisch verklaard worden, maar in de meest waarschijnlijke parafrase, zoals hierboven, wijst de semantiek op een paradigmatisch verband. Uit deze woorden blijkt dus weer dat affixsubstitutie bidimensioneel is (cf. §1.3.2), in de zin dat vorm en betekenis elk een andere afleidingsrelatie kunnen suggereren.

Affixsubstitutie is ook bidirectioneel: ze kan zich in twee richtingen voordoen. *Aanvoerdster* is duidelijk gevormd op basis van *aanvoerder*, maar *kleuterleider* is gevormd naar *kleuterleidster*. Zoals gezegd geeft Becker (1994) dat feit weer met de benaming *cross-formation*, een term naar analogie van *back-formation*.

Bij wijze van conclusie verwijs ik naar de terminologie van Van Marle (1985c:276-281), die affixsubstitutie het *indirecte procédé* of *analogische vorming* noemt en syntagmatische afleiding het *directe procédé* of *afleiding*. Het lijkt inderdaad heuristisch de beste strategie om uit te gaan van een syntagmatische vorming, omdat de meeste vormen op die eenvoudigere manier verklaard kunnen worden. Pas als een analyse als syntagmatische, additieve afleiding geen bevredigend resultaat oplevert, is een analyse als affixsubstitutie zinvol. Affixsubstitutie is dus in die zin secundair dat het pas als tweede verklaringsmechanisme wordt ingezet (cf. §1.3.2).

Bij alle gevallen van affixsubstitutie die in deze paragraaf besproken zijn, kost het weinig moeite om een modelwoord te vinden; d.w.z. een woord dat dezelfde graad van geleedheid heeft en waarnaar het nieuwe woord

gevormd is. Daardoor beantwoordt affixsubstitutie aan de klassieke voorwaarde voor analogische vormingen: één woord is als model te identificeren. Van Marles (1985c) term *analogical coining* voor affixsubstitutie is in die optiek dus logisch, al kan tegen het gebruik van die term ingebracht worden dat affixsubstitutie niet het enige bekende type van analogische woordvorming is, wat uit de bespreking in Van Marle (1985c) niet echt blijkt. Slechts in die enkele gevallen van affixsubstitutie waarbij er sprake is van twee gerelateerde nieuwvormingen, is geen van beide als modelwoord aan te wijzen (*yuppificeren/yuppificatie, videren/vidatie*) (cf. §2.4).

Deze paragraaf over affixsubstitutie, affix-extractie, cross-formation en back-formation is vrij uitgebreid uitgewerkt, hoewel weinig woorden in het materiaal van deze morfologische processen getuigen. In verhouding tot de enigszins vergelijkbare niet-syntagmatische samenstellingen is er immers vrij veel literatuur over verschenen. Die literatuur zal in de volgende paragrafen nog van pas komen, omdat er uiteraard gelijkenissen zijn tussen de niet-syntagmatische processen bij afleiding en bij samenstelling. Beckers term cross-formation geeft als paraplueterm al een deel van de overeenkomsten aan. Ook over paradigmatische krachten bij samenstellingen heeft hij enkele feiten verzameld, die een aanzet zullen geven voor de bespreking van paradigmatische samenstellingen in §2.2 en §2.3.

2.2 Literatuur over paradigmatische samenstellingen

2.2.1 De types van Becker

Becker (1994:13-18) onderscheidt impliciet drie soorten samenstellingen onder de gewone samenstellingen, die we gemakshalve definiëren als woorden die grosso modo uit twee woorden (lexemen) zijn samengesteld en geen opvallende formele bijzonderheden vertonen.

De eerste soort kennen we het best uit de morfologische literatuur: de gewone syntagmatische. De betekenis is in zulke samenstellingen bij hun ontstaan productief uit de syntagmatische relatie van de delen van de samenstelling af te leiden.

Derivationale samenstellingen zijn, ten tweede, samenstellingen waarvan het eerste, determinerende deel reeksvorming vertoont. Becker (1994:13-15) constateert dat er vaak hele rijen, paradigma's kunnen worden gevormd met samenstellingen met hetzelfde eerste lid, waarin dat eerste lid in de

samenstelling dezelfde betekenis heeft als als woord op zichzelf. Hij noemt zo'n eerste lid een *kwartprefix*, omdat het de reeksvorming gemeen heeft met affixen, maar minder op een affix lijkt dan een *halfaffix* (§2.2.2). Als voorbeeld haalt hij de talrijke samenstellingen met *Zwerg*-+levend tweede lid in het Duits aan, waarin *Zwerg*- steevast aangeeft dat het tweede deel klein is. De betekenisverhouding tussen de componenten blijft dus steeds gelijk. Het vreemde is wel dat *Zwerg*- in die samenstellingen niet helemaal hetzelfde betekent als *Zwerg* als vrij morfeem ('kabouter, dwerg'), waardoor Becker vragen oproept over de criteria voor betekenisidentiteit die hij hanteert bij zijn onderscheidingen. Overigens is Becker niet de eerste om dit soort samenstellingen te onderscheiden: Stepanova & Fleischer (1985:147) (geciteerd in Schmidt 1987c) onderscheiden een gelijksoortige categorie samenstellingen. De naam die Becker aan dit type samenstellingen heeft gegeven, is wellicht wat misleidend. In deze studie wordt vooral gesproken over samenstellingsparadigma's met een vast betekenispatroon.

De derde en interessantste groep in het perspectief van deze studie zijn de *replacive compounds*, de *vervangende samenstellingen*. In zulke samenstellingen worden volgens Becker componenten vervangen door andere componenten. De motivering die hij geeft, is louter semantisch. Het compositum *firewoman*, beweert hij, kan onmogelijk semantisch worden verklaard vanuit een syntagmatische regelgebaseerde theorie. De semantiek van *firewoman* is die van *fireman* 'brandweerman', met de extra bepaling dat de persoon die dat beroep uitoefent een vrouw is. Het paradigmatische verband met *fireman* is dus essentieel om *firewoman* te kunnen interpreteren. De interpreterende taalgebruiker wordt verondersteld het modelwoord te kennen (Becker 1994:14), en door context en kennis van de wereld te kunnen bepalen welke betekenselementen mee overgenomen worden in het nieuwe compositum. Ook in het Nederlands zijn zulke paradigmatische samenstellingen al gesignaleerd. Sassen (1980:145) vermeldt *Canadagangers* (cf. *feestgangers*, *vakantiegangers*) en Booij (2000b) noemt *vakantiebreukeling* (cf. *schipbreukeling*) een voorbeeld van "dwarsverbanden in de woordenschat" (cf. Van Marle & Koefoed 1980). Van Santen (1995:552) noemt *Indiëgangster* (cf. *vakantiegangster*). Booij (2002:152) vermeldt *Kerstvrouw* (cf. *Kerstman*), *grondoorlog* (cf. *lucht oorlog*), *muisvaardigheid* (cf. *handvaardigheid*) en *vadertaal* (cf. *moedertaal*).

Het volgende stuk van dit literatuuroverzicht koppelt Beckers bevindingen over soorten samenstellingen aan een sinds lang bekend fenomeen in samenstellingen: *halfaffixen* of *affixoiden*.

2.2.2 Affixoiden: van diachroon naar synchron

Becker heeft zijn kwartprefixen een weloverwogen naam gegeven, want Marchand (1969), en voor het Nederlands Van Marle (1978a) en Van den Toorn (1983b) hadden samenstellingen behandeld met *halfsuffixen*. Zo'n halfsuffix werd dan meestal diachroon bekeken als een vrij morfeem dat onderweg was om suffix te worden, als een vorm van grammaticalisatie (cf. Hopper & Traugott 1993; Erben 1975:125-130). Die diachrone dimensie komt in deze studie niet aan de orde en is zeker niet noodzakelijk als criterium om een halfsuffix te onderscheiden; evenmin wordt hier gesteld dat een morfeem dat als halfsuffix wordt gebruikt, een ander morfeem is dan het gelijkkluidende vrije morfeem. Als in deze studie de naam halfsuffix wordt gebruikt, wordt daar steeds mee bedoeld dat het vrije morfeem in kwestie in samenstellingen semantisch afwijkend gebruikt kan worden. Het is dus ook zeker niet de bedoeling om halfsuffixen als aparte categorie tussen affixen en woorden in te voeren.

Schmidt (1987c) biedt een overzicht van de Duitse literatuur over halfsuffixen of met een andere en neutralere term, over *affixoiden*, want niet alleen de tweede component van een compositum komt in aanmerking, al vormen de halfsuffixen het bekendste geval. Uit zijn artikel blijkt dat de onderscheidingscriteria van de ene bron tot de andere grondig kunnen verschillen. Toch zijn er enkele constanten te ontdekken. Bijna alle bronnen die affixoiden onderscheiden, vinden het nodig dat een affixoïde gelijkkluidend is aan een vrij morfeem, maar daarvan afwijkt in betekenis. Vaak wordt ook reeksvorming als criterium vooropgesteld.

Van den Toorn (1983b) neemt expliciet het criterium reeksvorming niet in aanmerking om een halfsuffix te herkennen, omdat hij dat niet als een onderscheidend criterium beschouwt, maar de betekenis van het morfeem in de samenstelling moet volgens hem wel afwijken van de betekenis als ongeleed woord. Je kan hier spreken van betekenisverlies: de morfemen worden minder specifiek in hun betekenis. Voorbeelden zijn *-boer*, *-vrij*, *-vriendelijk*,... in vormingen als *boekenboer*, *dioxinevrij* en *ozonvriendelijk*. Het betekenisverlies wordt volgens Booij (2002:153) in de hand gewerkt door de paradigmavorming.

Voor de rest gedragen halfsuffixen zich morfologisch overwegend als de tweede component van een samenstelling. Daarmee wordt bedoeld dat bij samenstellingen met adjectivische halfsuffixen geen afleiding tot een substantief mogelijk is, net zoals bij de meeste andere samengestelde adjectieven (**kogelvrijheid*), dat je het oorspronkelijke vrije morfeem moeiteloos kunt herkennen (*vrij* in *kogelvrij*), dat je het element kunt

samentrekken (*kegel- en brandvrij*), en ten slotte dat er geen assimilatie optreedt op de grens met het vorige element (Van den Toorn 1983b:337-339).

Van den Toorn pleit er niet voor om halvesuffixen als een soort suffixen te beschouwen. Ook de ANS (1997:727-728) behandelt halvesuffixen gewoon als samenstellingscomponenten. Occasioneel wordt er toch wel eens een pleidooi gelanceerd om ze als suffix te beschouwen (cf. Buurman 1979).

Voorbeelden van halffixen in het Nederlands uit de literatuur zijn *wereld-* in *wereldklasse* (Booij & Van Santen 1998:268;275) en andere versterkende eerste componenten van samenstellingen: *marathon-*, *kanker-*, *klote(n) -*, *kut-*, *pest-*, *rot-* (Booij 2002:153).

De conclusie van Schmidt (1987c) is opvallend: nadat hij de geldigheid van alle criteria om affixoiden te onderscheiden heeft betwist, concludeert hij dat de term affixoïde misleidend is, omdat deze morfemen meer lijken op een component van een samenstelling dan op een affix. Ook in het algemeen acht hij de term niet erg nuttig. Hij erkent wel dat het handig kan zijn om een groep van morfemen die zich op dezelfde manier gedragen, met één term te kunnen benoemen, maar hij betwijfelt of dat synchroon nuttig is. Hij pleit er dus voor om affixoiden synchroon ofwel als affix ofwel als woord te beschrijven.

Ik ben het met Schmidt en Van den Toorn eens dat affixoiden vooral op componenten van samenstellingen lijken. Affixoiden en de samenstellingen waarin ze voorkomen, worden voor dit onderzoek naar paradigmatische factoren bij samenstellingen toch door een eigen term onderscheiden, omdat zo hun eigenschappen gemakkelijker besproken kunnen worden. Vooral in die optiek wordt de naam affixoïde hier gebruikt.

Als we samenstellingen met affixoiden toevoegen aan Beckers “derivatieve samenstellingen” en “vervangende samenstellingen”, hebben we dus drie types paradigmatische samenstellingen, met verschillende sterkte van de paradigmatische band. Met behulp van mijn materiaalverzameling kan ik die categorisatie perfectioneren in het volgende overzicht.

2.3 Typologie van paradigmatische samenstellingen

In deze paragraaf worden de samenstellingen die passen in de paradigmatische types die in de vorige paragraaf zijn onderscheiden, in een

relevante categorie ondergebracht. Daarbij zijn de categorieën geordend van een losse paradigmatische binding naar een sterke paradigmatische band. Na de laatste categorie, waar duidelijk sprake is van modelwoorden, wordt ingegaan op een weerkerend twistpunt in de morfologie: wanneer is er precies sprake van een modelwoord, en hoe kan zo'n modelwoord objectief gedefinieerd worden?

Het woordmateriaal in deze paragraaf is gelimiteerd tot de nieuwe samenstellingen die in de materiaalverzameling zijn opgenomen. Dat heeft nadelen: zo is de grens tussen samenstellingsparadigma's met en zonder betekenispatroon geleidelijker dan dat in de volgende bespreking lijkt. Extra samenstellingen hadden dat beeld kunnen verduidelijken, maar er is toch voor gekozen om enkel geregistreerd neologismenmateriaal als illustratie te gebruiken. Wel is de relatie met bestaande samenstellingen in die zin in aanmerking genomen dat één enkele nieuwe samenstelling als vertegenwoordiger van een paradigma in een categorie opgenomen kan zijn. Daarbij worden dus bestaande samenstellingen impliciet verondersteld. Voor meer uitleg en eventueel nuttige betekenis-hints of -verklaringen bij de geciteerde samenstellingen verwijs ik naar de bijlage met het woordmateriaal. Voor het onderscheid tussen Nederlands en inheems of anderstalig en uitheems verwijs ik naar §1.2.2.1.

2.3.1 Met anderstalige componenten (*callboy*)

In het materiaal kwamen 30 paradigmatische samenstellingen voor waarvan minstens één component niet in het Nederlands voorkomt. De samenstellingen zijn allemaal Engels, en vertonen allemaal een vrij sterke paradigmatische band met andere woorden, veelal een modelwoord. Op de modelwoordkwestie en de semantische processen die bij sommige woorden waar te nemen zijn, wordt in §2.4 ingegaan; de anderstalige paradigmatische samenstellingen worden hier gepresenteerd, maar verder niet besproken. De verklaringen in de bijlage geven een idee welke paradigmatische relatie bedoeld wordt.

babybuster	housesitter
beerware	kid-appeal
bitraking	metalhead
black metal	mudhead
bratpack	ohno-second
callboy	P-mail
death metal	palmtop
ear catcher	pointcasting
E-team	shareware
Eire-visionsongfestival	snail mail
freeware	snob-appeal
G-mail	software
greenmail	veejay
hardware	walkshow
homesitter	wetware

2.3.2 Met uitsluitend Nederlandse componenten

2.3.2.1 Zonder vast betekenispatroon (*computerpark*)

De volgende 37 samenstellingen hebben per reeks ofwel hun eerste ofwel hun tweede component gemeen. Dat is een voornamelijk formele overeenkomst, want de gemeenschappelijke component hoeft niet in alle genoemde woorden dezelfde betekenis te hebben. De gemeenschappelijke component zorgt in deze categorie niet voor een gemeenschappelijke betekenisrelatie tussen de componenten.

afstandsbaby	themapark
afstandsmoeder	windenergiepark
	windpark
bitneuker	
bitrot	pretecho
	prefabriek
Ajax-gevoel	prethals
Oranje-gevoel	pretkabinet
zomergevoel	pretknop
Zwitserlevengevoel	pretmobielen
	pretnet
overlegmodel	pretpakket
poldermodel	pretpark
	pretprogramma
opstapcursus	pretpunk
opstapmoeder	pretrijder
opstaptaxi	pretstudie
	pretvak
computerpark	pretvergunning
kernpark	pretvogel
landschapspark	pretwinkelen
pc-park	

Een uitgewerkt voorbeeld maakt duidelijk hoe de woorden in deze categorie zich tot elkaar verhouden. In *afstandsbaby* en *afstandsmoeder* komt het woord *afstand* als nominalisering van *afstaan* voor. Maar *afstandsbaby* betekent 'baby die door de moeder wordt afgestaan' en *afstandsmoeder* 'moeder die afstand doet van haar baby'. De verhouding tussen de componenten is dus niet gelijk. Bij sommige reeksen hierboven blijft zelfs de basisbetekenis van de gelijke component niet dezelfde. Bij *park* en *opstap* is dat te zien.

Deze samenstellingsreeksen zou men als een paradigma in de ruime zin kunnen zien, waarbij een formele relatie volstaat om van een paradigma te spreken (Van Marle 1985c:10-13, naar De Saussure 1916). De Saussure onderscheidde onder andere een puur formele relatie bij zijn associatieve relaties, die later in de morfologie paradigmatische relaties zijn gaan heten. De woorden die in deze samenstellingen voor het

paradigma zorgen, doordat ze telkens op dezelfde plaats in het woord voorkomen, kunnen in deze samenstellingsreeksen dus heel gevarieerde betekenissen hebben, maar de formele band blijft. Het reeksvormende woord heeft in de samenstelling een betekenis die het ook als los woord kan hebben. Als er twijfel bestond of de betekenis van de component in de samenstellingsreeksen hierboven overeenstemde met de betekenissen van het woord in isolatie, werd Van Dale (1999) als doorslaggevende bron gebruikt, om niet op introspectie te moeten vertrouwen.

Alle vormingen die tot deze categorie behoren, kunnen gemakkelijk syntagmatisch worden verklaard, en kunnen reeksintern sterk verschillen wat de precieze betekenis van de gemeenschappelijke componenten betreft en wat de specifieke betekenisrelatie tussen het eerste en het tweede lid betreft. Met andere woorden: de breed geïnterpreteerde notie paradigma voegt hier nauwelijks iets aan de analyse toe. Formele reeksvorming bij samenstellingen is een vanzelfsprekend feit: uiteraard kan een woord meer dan eens als linker- of rechterconstituent in een samenstelling voorkomen. Becker (1994) noemt deze categorie dan ook niet, maar omdat de volgende categorieën een steeds sterkere paradigmatische verbondenheid demonstreren, is deze categorie als startcategorie toegevoegd.

Binnen de samenstellingsreeksen die in deze categorie als demonstratiemateriaal hebben gediend, zijn kleinere subsets te ontdekken die wél dezelfde relatie tussen de componenten en een gelijke betekenis van de gemeenschappelijke component vertonen. De reeks met *pret* als eerste component is daar de beste illustratie van: in de meeste samenstellingen van de reeks zorgt de tweede component voor plezier. Slechts enkele woorden in de reeks, zoals *prefabriek*, wijken daar van af. De meeste van de samenstellingsreeksen die in de volgende categorieën worden besproken, behoren tot een disparate reeks zoals die in deze categorie, als de paradigma's worden vervolledigd met alle samenstellingen uit het bestaande sociale lexicon.

2.3.2.2 Met betekenispatroon (*fluisterasfalt*)

In deze categorie zitten de 87 samenstellingen met “kwartaffixen” (Becker 1994). De samenstellingen die in onderstaande opsommingen enig zijn in hun reeks, vormen een vast patroon met in Van Dale (1999) opgenomen samenstellingen. De gemeenschappelijke componenten van de samenstellingen in deze categorie kunnen volgens Van Dale (1999) als los woord dezelfde betekenis hebben als in deze samenstellingen. Ze hebben hier dus geen bijzondere betekenis die enkel in samenstellingen voorkomt.

Door de strikte toepassing van dat criterium staan vaak geciteerde halvesuffixen als *-vrij* en *-vriendelijke* niet bij de affixoiden (§2.3.2.3), maar in deze categorie. Uiteraard is er een zekere willekeur verbonden aan de opname van een welbepaalde deelbetekenis in een woordenboek, maar er is geen echt alternatief. Van Dale (1999) leek een objectievere maatstaf dan introspectie (§1.5). Dat samenstellingen met *landschap* hier staan, en samenstellingen met *land* in de volgende categorie, lijkt niet logisch, maar is wel op verificerbare grond gebeurd.

De eerste lijst bevat 30 samenstellingen met “kwartprefixen”, de samenstellingen met “kwartsuffixen” volgen in een tweede lijst.

adoptie-embryo	impulsijs
afroepauto	kakbuurt
afroepcontract	
afroepkracht	knuffelkussen
	knuffelmuur
conceptalbum	knuffeltomaat
conceptelpee	knuffelvloer
conceptplaat	
fluisterasfalt	marathonbijeenkomst
fluisterboot	marathonconcert
fluisterwal	marathondebat
fluisterweg	marathongijzeling
	marathonreeks
grijsparkeren	marathonvergadering
grijsrijden	marathonzitting
grijswerken	
	snelbus
	sneltram
impulsartikel	

Deze samenstellingen hebben wel een gelijke semantische verhouding tussen de delen, en hier kan dus wel een paradigmatische relatie een rol hebben gespeeld. In tegenstelling tot de *Zwerg*-vormingen van Becker (1994) komt deze soort samenstellingen wel in aanmerking om als “derivationale samenstellingen met kwartprefixen” (samenstellingen met een vast betekenispatroon) te worden beschreven. Als linkercomponenten met een eigen lemma zijn naast *marathon* ook *klote* en *kut* opgenomen in neologismenwoordenboeken. Samenstellingen met die eerste componenten zouden ook in deze categorie ondergebracht moeten worden, maar er zijn geen voorbeelden aangetroffen in het materiaal.

Deze categorie samenstellingen is hier onderscheiden om de gradatie in paradigmatische band van samenstellingsreeksen te laten zien. Dat betekent niet dat de paradigmatische relatie die tussen zulke samenstellingen bestaat, een syntagmatische analyse onmogelijk zou maken. Evenmin is het betekenisverband dat in de voorbeelden bestaat, verplicht voor alle samenstellingen met hetzelfde eerste lid: bijvoorbeeld

Paradigmatische samenstellingen

de al bestaande samenstelling *impulsversterker* heeft een heel andere betekenisrelatie tussen de componenten dan *impulsijs*. In een samenstelling als *impulsversterker* zou *impuls* dan niet meer als kwartprefix gebruikt zijn. Met andere woorden: binnen het formele, ruime paradigma van samenstellingen waarvan de eerste component *impuls* is, is er minstens één subgroep die tot nieuwvormingen aanleiding geeft waarbij de betekenis van *impuls* en de relatie met de tweede component constant is.

De enige vorming die niet echt in het bijbehorende paradigma lijkt te passen, is *afroepcontract*. Het *afroep*-rijtje had dus ook in de vorige categorie kunnen staan, maar omdat *afroepcontract* hier de betekenis van *afroepkrachtcontract* heeft, is de hele *afroep*-rij toch nog hier ondergebracht. Dat fenomeen, waarbij een vorm er betekenis bijneemt van een niet-aanwezige vorm, noemen we *semantische concentratie* (cf. o.a. §4.2.1, §4.4.1, §5.2.2 en §10.1.5).

Becker (1994) spreekt enkel over kwartprefixen, maar als we zijn criteria consequent toepassen, zijn er uiteraard ook rechtercomponenten met dezelfde kenmerken te vinden. De volgende 57 woorden, alfabetisch gerangschikt per “kwartsuffix”, demonstreren dat.

beeldbank	onderwijslandschap perslandschap tv-landschap
klassebewust kwaliteitsbewust milieubewust modebewust prijsbewust	moordmachine vechtmachine
flirtfactor lulligheidsfactor troetelfactor	Heideggermaffia hormonenmaffia orenmaffia platenmaffia seksmaffia
arbeidsmarktgebeuren buurtgebeuren hoerengebeuren slaapgebeuren theatergebeuren	jazzmarathon tv-marathon
D66-gehalte Iron Lady-gehalte jaren-vijftiggehalte Marlene District-gehalte moeder-heeft-'t-je-nog-zo-gezegd-gehalte Peppi-en-Kokki-gehalte	computerpauze kunstpauze
informatiegekte vinylgekte voetbalgekte	brugpieper
	ponspoes
	alarmschijf treiterschijf troetelschijf
	G-status
	abortustoerisme afvaltoerisme asieltoerisme

bibliotheektoerisme	werknemersvijandig
bijstandstoerisme	
drugstoerisme	pretvogel
oorlogstoerisme	
poldermodeltoerisme	diervriendelijk
ramp(en)toerisme	gebruikersvriendelijk
ramp(en)toerist	huidvriendelijk
uitkeringstoerisme	kind(er)vriendelijk
	mensvriendelijk
kiesvee	milieuvriendelijk
klapvee	ondernemersvriendelijk
stemvee	vrouwvriendelijk
cultuurvervuiling	dierproefvrij
informatievervuiling	
marktvervuiling	Binnenhof-watchers
spellingvervuiling	Duitslandwatchers
	etiquette-watchers
vrouwvijandig	trendwatcher

De neologismenwoordenboeken wijden aan *-gebeuren*, *-maffia*, *-marathon*, *-vervuiling* en *-vijandig* een eigen lemma als erg productieve componenten. Het valt op dat veel van deze 'kwartsuffixen' denigrerende benamingen zijn voor personen: *-vee*, *-vogel*, *-pieper*, *-poes*.

Of het zin heeft om de term *kwartaffix* te onderscheiden, is een nog onbeantwoorde vraag. Omdat er geen betekenisverschil is tussen het kwartaffix en het vrije morfeem, kan de term *kwartaffix* enkel dienen om aan te geven dat er een dynamisch samenstellingsprocédé bestaat met een vaste betekenisrelatie tussen de delen. De term derivationale samenstelling lijkt me niet helemaal geschikt voor deze woordvormingen, omdat vormingen met halvesuffixen daar meer recht op lijken te hebben dan deze. Bij de bespreking van de literatuur over halvesuffixen hebben we geconcludeerd dat zelfs woordvormingen met halvesuffixen te weinig afwijken van gewone samenstellingen om ze veel derivationale kenmerken toe te kennen.

Een minder belangrijk argument om de naam *derivationale samenstelling* niet te gebruiken voor dit type samenstelling is dat Van den Toorn (1983a:84) de naam ook gesuggereerd heeft voor splintercomposita (zie §5.1).

2.3.2.3 Met affixoiden (*lesboer*)

In het materiaal zitten 83 samenstellingen met affixoiden. In de volgende 22 woorden is de betekenis van de rechtercomponent niet gelijk aan de betekenis van het losse woord, volgens Van Dale (1999).

galbak	
klas(se)bak	cursusboeren
slettebak	lesboer
	lesboerderij
afvalbaron	videoboer
drugsbaron	

Paradigmatische samenstellingen

vakidioot	regelneef
kijkcijferkanon	bitneuker kippenneuker
mafkees	
mafketel	brugsmurf
blitskikker mafkikker	songsmid
ijskonijn	preektijger
medialand omroepland theaterland	architectenwinkel banenwinkel milieuwinkel onderwijswinkel rechtswinkel weerwinkel wetenschapswinkel wetswinkel wetswinkelier
condomobiel pretmobielen snackmobiel	
geilneef	schrijfwijzer

In de lijst van deze categorie valt op dat de samenstellingen erg verschillend van aard zijn. Er zijn *grosso modo* drie types te onderscheiden: de meest prototypische samenstellingen met halfsuffixen, zoals de woorden met *baron* en *boer*; de samenstellingen waarin het tweede deel geen betekenis verliest, maar een andere betekenis krijgt (de woorden met *winkel* en *mobiel*) en ten slotte een type waarbij het rechterdeel via metaforische weg of betekenisreductie gewoon ‘persoon’ gaat betekenen (cf. vorige categorie).

Dat laatste type telt vaak per rechtercomponent slechts één samenstelling in het materiaal. Van een paradigma is in zulke gevallen vaak wel sprake als andere samenstellingen uit het sociale lexicon erbij betrokken worden: *preektijger*, *stamelkees* etc. In sommige gevallen (*-smurf?* *-konijn?*) lijkt de tweede component uniek in de betekenis die hij hier heeft.

Als er toch meerdere vormen in het materiaal met dezelfde tweede component zijn, is de betekenisrelatie tussen de delen van de samenstelling niet altijd gelijk. *Bitneuker* en *kippenneuker* zijn bijvoorbeeld niet helemaal gelijksoortig. Hoewel ze beide als scheldwoorden te beschouwen zijn, is het laatste in tegenstelling tot het eerstgenoemde een metafoor als geheel. In *bitneuker* is het eerste deel metonymisch en enkel het tweede deel metaforisch. Omdat de betekenis van de rechtercomponent verschilt van de woordenboekbetekenis, zijn de ‘persoon’-samenstellingen - ondanks hun duidelijk verschillende kenmerken - hier toch opgenomen.

Als we de vooraf onderscheiden criteria toepassen op de linkercomponenten van verzamelde composita, zijn de volgende 61 samenstellingen met halfprefixen te onderscheiden in het materiaal.

apestoned	
berebruin	hamburgerbaan
beredruk	hamburgercultuur
beregoed	hamburgereconomie
	hamburgergeneeskunde
bliksemactie	kakelvers
bliksembezoek	
bliksemcarrière	keihard
bliksemoorlog	
bloed(je)link	loeidringend
bloedcommercieel	loeiduur
bloedgang	loeigoed
bloedgeil	loeihard
bloedheet	loeilaag
bloedmooi	loeilink
bloedserieus	loeistrak
bloedvorm	
bloedzeker	mammoetbedrijf
bloedzuiver	mammoetequipe
	mammoetgebouw
confectienummer	mammoetkabinet
confectiepop	mammoetonderneming
confectiesoul	mammoetproject
	mammoetschip
doodalleen	mammoetschool
doodeenvoudig	mammoettanker
doodernstig	Mammoetwet
doodgraag	
doodleuk	pilootcentrum
doodmisselijk	pilootinstallatie
doodmoe	pilootschool
doodnormaal	
doodongelukkig	poep(ie)ruig
doodsaai	poepduur
doodschop	poepgoed
doodsimpel	poepserieus
doodstil	
doodziek	retefraai
	retegoed
foorheet	
	scharrelei
geiteharensokken-outfits	scharrelkip
geitenharen-wollen-sokken-imago	scharrelmelk
geitenwollensokkenimago	scharrelvarken
geitenwollensokken-slogan	scharrelvlees

Veel van deze halfprefixen staan als apart lemma in de geraadpleegde neologismenwoordenboeken: *bere-*, *bliksem-*, *bloed(je)-*, *loei-*, *mammoet-*, *piloot-*, *poep(ie)-*, *rete-*, *scharrel-*. Daarnaast staat ook *leef-* erin als eerste component die een gezelligheid aan de tweede component moet meegeven, maar er zijn geen voorbeelden in het materiaal terug te vinden.

Paradigmatische samenstellingen

In deze categorie samenstellingen is een duidelijk onderscheid te maken tussen de samengestelde adjectieven en de rest. In de samengestelde adjectieven is het eerste deel telkens versterkend (voor een verdere onderverdeling, cf. Adriaens 1979). In de substantieven vertonen de linkerconstituenten allerlei vormen van betekenisafwijking ten opzichte van het gelijkkluidende woord. In het geval van het regionale *piloot*- gaat het duidelijk om homonymie, er is geen betekenisverwantschap tussen *piloot* en *piloot*- te ontdekken.

In de andere gevallen is die betekenisverwantschap er wel. Meestal is de betekenis vervaagd en is alleen dat deel van de oorspronkelijke betekenis overgebleven dat op de rechterconstituent van toepassing is. Bij de samenstellingen met *bliksem* kan gedacht worden aan *semantische concentratie*, de concentratie van de volledige betekenis van *bliksemsnel* in het gebonden gebruik van *bliksem*. Bij enkele linkerconstituenten is de band met de losse linkerconstituent vooral associatief: bij *scharrel*- en *geitenwollensokken*- is er van de oorspronkelijke betekenis weinig over, maar is de juiste betekenis via metonymie te achterhalen.

Bij een aantal reeksen samenstellingen hierboven, vooral samengestelde adjectieven, valt één vorming uit de toon omdat de linkerconstituent erin een heel andere betekenis kan hebben dan een versterkende. Dat is onder andere het geval bij *doodziek*, *loeihard* en *keihard*. Van den Toorn (1983b) heeft aangegeven dat bij samengestelde adjectieven met een vergelijkend eerste lid, dat eerste lid een semantische ontwikkeling tot een louter versterkend element kan ondergaan. Het is descriptief duidelijk dat de vergelijkende lezing voorafgaat aan de versterkende, omdat de vergelijkende ook als versterkende geïnterpreteerd kan worden (zie §1.3.4), en zo de overgang tussen beide betekenissen bewerkstelligt. Bij het substantivische *scharrelkip* is een vergelijkbare betekenisverandering van *scharrel*- gebeurd, al gaat het daarbij niet om een versterkende lezing. Overigens hebben niet alle reeksen met een versterkend eerste deel zo'n woord waarbij twee interpretaties nodig zijn: *rete*- lijkt dat bijvoorbeeld niet te hebben. In een aantal andere gevallen werd het woord met de vergelijkende betekenis van het eerste lid niet meer in het materiaal aangetroffen.

Welk specifiek woord als startpunt voor de reeks dient, is niet zo belangrijk. In sommige gevallen zijn er vanuit synchroon descriptief standpunt meerdere startwoorden te verdedigen. Van Dale (1999) geeft bijvoorbeeld een vergelijkende en een versterkende interpretatie bij *poepbruin*, maar *poepsjiek* lijkt als frequenter woord waarschijnlijker als startwoord, waarbij *poep* dan niet naar uitwerpselen, maar naar een hautaine sociale klasse verwijst. Uiteindelijk is het belangrijker dat door reïnterpretatie er een versterkende lezing ontstaan is, die nu, getuige de

voorgaande samenstellingsreeksen, een eigen paradigma heeft. De startwoorden van de reeksen zijn dan geen modelwoorden meer, omdat ze niet meer mentaal worden opgeroepen bij de productie van een nieuw woord met het versterkende eerste lid. Met andere woorden: door reeksvorming is een regel ontstaan voor de combinatie van het versterkende woord met nieuwe rechtercomponenten. De versterkende eerste delen worden overigens door Booij (2002:156-157) als prefixen beschouwd.

2.3.2.4 Met een bestaand woord als model (hobymisvorming)

De 75 woorden in deze categorie hebben een duidelijk model, dat opgenomen is in het sociale lexicon en vaak ook gelexicaliseerd is, dus idiosyncratische eigenschappen vertoont.

afkeur	lulligheidsfactor
alleskunner	mafjanus
bescheurkalender	mafkees
bespreekbaarheidsfactor	margarinebriefje
Bolkesteindoctrine	medelander
bovenwereld	meezingbaarheidsfactor
bruingoed	menskracht
Campo Viejo-arrest	mond-op-mondreclame
chilisalpeter	nachthebbers
Chinees-restaurantsyndroom	Navostaarders
clipparade	omroepkraaiers
computervredebreuk	oordegelijk
conflictmodel	opa-sitten
damesliefde	Opperlands
D-Jane	overlegmodel
doendenken	paniekhaas
dolle-autoziekte	pensioenbreuk
dolle-chauffeursziekte	pensioenbreukeling
dollemensenziekte	pestactieplan
echtscheidsrechters	pijn-op-de-borstje
eenverdiener	probleemouders
excuusallochtoon	saxbom
feestbaarheidsfactor	seronegatief
Geendagsvlieg	spurtbom
gekkebeleggersziekte	stouteheersbeestje
gekke-koeien crisis	taakuitval
gekke-koeienverstand	uithuilebalk
gekke-Valentijnsziekte	uitswinger
grachtengordelroos	vernieuwbouw
harmoniemodel	ver-systeming
hiernumaals	voor- en afkeer
hobymisvorming	voortuizen
huisman	voorwerk
interstripualiteit	Vraagbaarheidsfactor
jouwerzijds	waarborgstaat
laat-vakantie	webstrijd
liefdadiger	witgoed
lijstduwer	witte-wijvenplan

Paradigmatische samenstellingen

De moeilijkheid bij paradigmatische verbanden in het algemeen is dat het woord waarmee de band bestaat, meestal niet genoemd wordt als het ernaar verwijzende woord gebruikt wordt. Het woord waarnaar verwezen wordt, is zoals dat heet “niet aanwezig in de speech chain”, in de syntagmatische taaluiting. Als de voorgaande lijst woorden gevormd is naar een model, net zoals Van Marle (1985c:257) beweert over het derivatieve equivalent van deze samenstellingen (affixsubstitutie), dan moeten daar aanwijzingen voor bestaan. Zoals bij affixsubstitutie kunnen die zowel formeel als semantisch zijn. Evenmin als bij affixsubstitutie is het gemakkelijk om dwingende bewijzen te vinden. In §2.4 zal worden verklaard hoe een niet expliciet vermeld model sporen achterlaat in de nieuwvorming en hoe het modelwoord objectief geïdentificeerd kan worden.

Duidelijke semantische verwijzingen naar het model zijn er bijvoorbeeld als de semantische specialisatie van het model (van het geheel, dus niet van een lid, die gevallen kwamen eerder aan de orde) mee overgaat naar de nieuwvorming, zoals in de volgende voorbeelden.

voorwerk: 'genitaliën', staat tegenover *achterwerk*

hobbyvorming: 'een tic die het gevolg is van een hobby', tgo. *beroepsmisvorming*

Deze voorbeelden staan in een soort binaire semantische oppositie tot het model, maar die specifieke semantische relatie is niet de enige mogelijke. De ‘vervangen’ constituenten staan wel altijd in een nauwe semantische relatie tot de ‘vervangende’ constituenten. Antonymie is één mogelijkheid, maar ook hyponymie, hyperonymie en cohyponymie komen voor. Door die nauwe semantische relatie met het vervangen woord wordt het model mentaal gemakkelijker opgeroepen. Als de twee genoemde constituenten die relatie niet hadden, bleef de relatie tussen de model en nieuwvorming louter formeel, of formeel en veel minder specifiek semantisch, zoals bij de samenstellingen met affixoiden. Hieronder staan enkele voorbeelden van duidelijke semantische banden tussen de niet-gemeenschappelijke constituenten in model en nieuwvorming.

paniekhaas: 'iemand die paniekerig is' tgo. *angsthaas*

clipparade: 'een uitzending met de populairste videoclipps' tgo. *hitparade*

dollemezenziekte: 'de ziekte van Creutzfeld-Jakob, menselijke variant van de gekkekoeienziekte' tgo. *dollekoeienziekte*, een zuidelijke variant van *gekekoeienziekte*

Zo'n semantische band met het model is blijkbaar niet noodzakelijk. Veel woorden uit de lijst van samenstellingen die tot deze categorie behoren, vertonen enkel een formele paradigmatische relatie met een model, geen semantische. De Saussure (1916:170-177) maakte al gewag van dat soort associatieve relaties – enkel fonologisch - tussen woorden. Het verschil met de kwartaffixen bestaat erin dat bij de nieuwvormingen in deze categorie een model aangewezen kan worden, terwijl dat bij kwartaffixen niet mogelijk is. Overigens kan de betekenis van de

vormingen met een louter formele band met hun model syntagmatisch worden samengesteld, maar door de associatieve of paradigmatische vormrelatie wordt er vaak een connotatie toegevoegd. Doordat de betekenis van het model weinig of niets met de betekenis van de nieuwvorming te maken heeft, kan de nieuwvorming ook een schertsend effect krijgen door contrast van gebruikssfeer:

dolle-autoziekte

dollechauffeursziekte

dollemensenziekte: drie synoniemen voor *verkeersagressie*, tgo. *dollekoeienziekte*

doendenken: 'eerst goed nadenken voordat je iets doet' tgo. *doemdenken*

Chinees-restaurantsyndroom: 'ziekte van mensen die niet tegen smaakversterker Ve-Tsin kunnen, die in de Chinese keuken wordt gebruikt' tgo. *Chinasyndroom*: 'kernramp in China'

2.4 Factoren die de paradigmatische band versterken

De samenstellingen in de vorige paragrafen hebben een paradigmatische band met andere samenstellingen. Met opzet zijn de categorieën zo gerangschikt dat de categorieën met een zwakke paradigmatische band vóór de categorieën met een sterke paradigmatische band staan. De paradigmatische relatie die de samenstellingen in de categorieën met andere samenstellingen bindt, werd dus naarmate het hoofdstuk vorderde, steeds sterker.

Zo'n geleidelijk sterker wordende band lijkt in tegenspraak te zijn met het klassieke onderscheid tussen regels en analogie: daarbij wordt meestal aangegeven dat er bij analogische modellering duidelijk één modelwoord moet zijn, en er bij regels geen relevante paradigmatische banden bestaan. Dat strikte onderscheid blijkt in werkelijkheid de twee extremen van een continuüm weer te geven. Becker (1992:9) gaf al aan dat analogische vormingen bij samenstellingen niet noodzakelijk op één voorbeeld gebaseerd hoeven te zijn. Die opmerking van Becker is interessant, maar hoeft er niet toe te leiden dat we meerdere modelwoorden voor één nieuwvorming zouden moeten aannemen. Eerder geeft Beckers opmerking aanleiding om nader te bekijken wat nu juist een modelwoord is, en hoe zo'n modelwoord duidelijk wordt als een taalgebruiker geconfronteerd wordt met een nieuwvorming.

De term *modelwoord* wordt in deze studie enkel gebruikt als er slechts één woord is dat als voorbeeld voor de nieuwvorming gediend kan hebben. Dat is zo als bij een zoektocht op basis van formele en semantische aanwijzingen in de nieuwvorming het bestaande sociale lexicon zo sterk gereduceerd wordt dat er slechts één mogelijk modelwoord overblijft.

Paradigmatische samenstellingen

Een minimale paradigmatische band is er als één constituent gelijk is en op dezelfde plaats in het woord staat in de nieuwvorming en in andere woorden; we spreken dan al van een paradigma. Bij samenstellingen is zo'n paradigma nog scherper afgebakend als de gemeenschappelijke constituent ook precies dezelfde betekenis heeft, maar dat is geen absolute vereiste. Als er slechts één ander woord dezelfde constituent bevat, dan is dat het modelwoord. Als er daarentegen nog tientallen bestaande woorden tot hetzelfde paradigma behoren, kan het paradigma nog nauwkeuriger afgebakend worden door semantische of formele aanwijzingen in de niet-gemeenschappelijke constituent.

Semantische aanwijzingen zijn de typische semantische verbanden: synonymie, hyponymie, hyperonymie, cohyponymie, antonymie,... Er zijn ook allerlei formele aanwijzingen mogelijk. Dat kunnen fonologische aanwijzingen zijn, zoals dezelfde fonemen op dezelfde plaats in de constituent, of een gelijk aantal lettergrepen, of een gemeenschappelijk klemtoonpatroon. Een zowel formele als semantische aanwijzing is een gemeenschappelijk morfeem in de verschillende constituent.

Als er met alle aanwijzingen die in de nieuwvorming te vinden zijn, nog verschillende bestaande woorden overblijven, dan kan frequentie een belangrijke rol spelen. Steeds vaker gaan taalkundigen ervan uit dat frequentie, hoewel het typisch iets is uit het taalgebruik, relevant kan zijn voor het taalsysteem (cf. Kemmer 2003:80). Als één woord duidelijk frequenter is dan de andere, dan is dat het modelwoord. Als alle provisor geselecteerde mogelijke modelwoorden laagfrequent zijn, dan past de nieuwvorming in een paradigma samenstellingen met "kwartaffixen" of affixoiden, of een nader bepaalde onderverdeling van een louter formeel paradigma.

De frequentie kan ook bepalend zijn als bij een paar van duidelijk paradigmatisch verwante woorden niet duidelijk is welk van beide het modelwoord voor het andere is.

De volgende gegevens uit ConDiv kunnen als illustratie van het hierboven geschetste mechanisme dienen. Bij tien woorden die in de voorgaande categorieën zijn ondergebracht, is het volledige paradigma in ConDiv onderzocht. Vijf woorden hadden een duidelijk model: *paniekhaas*, *Campo Viejo-arrest*, *saxbom*, *excusallochtoon* en *lijstduwer*. Vijf andere behoorden tot een paradigma, maar hadden geen modelwoord: *klotejob*, *mammoetproject*, *scharrelbles*, *afvalbaron* en *jazzmarathon*. Hierbij moet nog even verduidelijkt worden dat wel achterhaald kan worden dat *scharrelkip* aanleiding heeft gegeven tot het *scharrel*-paradigma, zoals boven werd beschreven, maar dat hoeft niet te betekenen dat het woord synchroon als model voor de rest van het paradigma functioneert.

Om twee redenen werd een corpus gebruikt om het paradigma te reconstrueren: de belangrijkste reden was de supplementaire informatie over frequentie, die in een woordenboek niet te vinden is. De tweede reden was dat op die manier beter achterhaald kon worden welke woorden uit de onderzochte paradigma's werkelijk gebruikt worden.

Voor *arrest* werden 16 samenstellingen aangetroffen, waarvan *arrest* in 14 'uitspraak van een rechtbank' betekent. De 2 overige zijn *huisarrest* en *kamerarrest*, waarin het eerste deel telkens een plaats weergeeft (semantische band: cohyponymie) en *arrest* 'verbod om ... te verlaten'. *Huisarrest* komt 55 keer voor en *kamerarrest* 1 keer, zodat *huisarrest* duidelijk het modelwoord voor *Campo Viejo-arrest* kan worden genoemd.

33 samenstellingen met *bom* als rechterconstituent lijkt misschien veel, maar 29 daarvan verwijzen naar ontploffend materiaal. Een *millenniumbom* verwijst ook niet naar een persoon, maar *seks-*, *sprint-* en *spurtbom* wel. De laatste twee daarvan verwijzen naar sporters, meestal mannen. Bovendien deelt *seksbom* op één na alle fonemen met *saxbom*. *Seksbom* is dus duidelijk het model voor *saxbom*.

Van de 9 woorden met *baas* als rechterconstituent verwijzen er 6 naar dieren of vlees. *Angstbaas*, *beunbaas* en *superbaas* blijven over. *Angstbaas* heeft een duidelijke semantische band met *panieksbaas*, in tegenstelling tot *superbaas* (sportterm) en *beunbaas* (gedeeltelijk ondoorzichtig).

Met *lijst* als beginconstituent zijn er 13 woorden in ConDiv. Daarvan zijn er 3 niet-politiek. Bij de politieke woorden verwijzen er 4 naar personen: *lijsttrekker*, *lijsttrekker*, *lijstduwer* en *lijstoudste*. Door de semantische banden te bekijken valt *lijstoudste* af. Van de overige drie is *lijsttrekker* duidelijk het frequentst: 133 tokens tegenover 17 voor *lijstduwer* en 1 voor *lijsttrekker*.

Bij *excuusallochtoon* was de verwachting dat we *excuustruus* als duidelijk modelwoord zouden aantreffen. Maar van de 4 woorden met *excuus* als eerste component verwees enkel *excuusneger* naar een persoon. Dat onverwachte resultaat hoeft niet te betekenen dat onze methode om een modelwoord te bepalen, fout is. In de vier overige gevallen werd het modelwoord daarmee wél snel uit het paradigma gepikt. Ofwel concluderen we dat het gevonden materiaal niet voldoende is om het modelwoord te bepalen, ofwel nemen we *excuusneger* als modelwoord. Dat laatste is niet onzinnig. Misschien is *excuustruus* enkel etymologisch het vertrekpunt van het paradigma en komt *excuusneger* synchroon inderdaad het meest voor. De semantische band tussen *excuusneger* en *excuusallochtoon* is zeker even sterk als tussen *excuusallochtoon* en *excuustruus*.

Bij de vijf woorden waarvan vermoed werd dat ze geen modelwoord hadden, bevestigt ConDiv dat vermoeden. In ConDiv komen 10

Paradigmatische samenstellingen

woorden voor met *klote* als linkerconstituent van een samenstelling. Geen daarvan heeft een sterkere band met *klotejob* dan de andere. Alle types komen 3 keer of minder voor.

Van de 25 samenstellingen met *marathon* als rechterconstituent drukken er 12 een sportieve activiteit uit over een afstand, 3 een sport die een bepaalde tijd wordt volgehouden en 10 een niet-sportieve activiteit. Van die 10 kan er geen als model voor *jazzmarathon* dienen; hun frequentie blijft laag (*lesmarathon* haalt de meeste tokens: 14).

19 samenstellingen hebben *mammoet* als eerste constituent. 4 daarvan hebben te maken met het prehistorische dier. Van de 15 overgebleven woorden heeft er geen een een sterkere band met *mammoetproject* (dat er zelf bij is) dan de andere. De maximale frequentie is 6 tokens.

In slechts 1 van de 6 samenstellingen met *scharrel-* als eerste constituent heeft *scharrel-* niet dezelfde betekenis als *bio-*: *scharrelartiest*. Van de 5 overblijvende woorden heeft er geen een een sterkere band met *scharrelwies* dan de andere; de maximale frequentie is 3 tokens.

19 samenstellingen hebben *baron* als tweede constituent. 3 daarvan verwijzen naar de adel. De 16 overblijvende woorden hebben niet allemaal dezelfde negatieve bijklank als *afvalbaron*, maar de meeste wel. Op basis van een sterkere semantische of formele band is er geen duidelijk model uit te kiezen, maar *drugsbaron* heeft wel de relatief hoge frequentie van 31 tokens. Het paradigma met *baron* als tweede constituent zit dus een beetje op de wip tussen een model of geen model.

Om deze methode om modelwoorden objectief te kunnen identificeren extra te testen, hebben we ook de frequenties in de internetzoekmachine Google gecontroleerd. Van alle woorden die volgens het ConDiv-onderzoek tot de paradigma's van *-haas*, *-arrest*, *-bom*, *excuus-*, *lijst-*, *klote-*, *mammoet-*, *scharrel-*, *-baron* of *-marathon* behoren, werd de frequentie volgens Google genoteerd. Twee mogelijke modelwoorden werden aan de onderzochte lijst toegevoegd: *excuustruus* (*excuus-Truus*) en *Mammoetwet*. Het Google-onderzoek bevestigde grotendeels de resultaten van het ConDiv-onderzoek. De enige grote afwijking was de hoge frequentie van *excuustruus* / *excuus-Truus*, dat toch duidelijk het modelwoord van het *excuus*-paradigma lijkt te zijn. Dat *excuustruus* niet voorkomt in ConDiv, is een gevolg van de relatief beperkte omvang van dat corpus. *Mammoetwet* had in Google een hogere frequentie dan de andere relevante *mammoet*-woorden, maar de frequentie was relatief minder hoog dan die van andere modelwoorden. *Mammoetwet* lijkt typisch een modelwoord op zijn retour; wellicht daarom komt het in ConDiv niet voor. *Drugsbaron* is ook met de Google-frequenties een woord dat zowel model als anoniem woord in het *-baron*-paradigma kan zijn.

Kortom, de methode om modelwoorden te identificeren lijkt te werken. Door vorm, betekenis en frequentie te onderzoeken kan worden vastgesteld of een paradigma een modelwoord heeft en welk woord dat modelwoord is.

2.5 Conclusie

In §2.1 hebben we 21 woorden uit het materiaal besproken die als back-formation (*jean*) of affixsubstitutie (*onttuttelen*) gezien kunnen worden. Behalve over dat kleine aantal woorden handelde §2.1 over de literatuur die er over de paradigmatische kant van derivatie is verschenen, omdat die literatuur relevant bleek voor een typologie van paradigmatische samenstellingen.

§2.2 en vooral §2.3 bespraken de 312 samenstellingen uit het materiaal waarbij verschillende sterktes van een paradigmatische band geconstateerd werden. We hebben onderscheiden: samenstellingen die hun linker- of rechtercomponent delen, zonder meer (*computerpark* en *landschapspark*, losse band); samenstellingen die hun linker- of rechtercomponent met precies dezelfde betekenis en precies dezelfde semantische relatie tussen de componenten delen (*fluisterasfalt*, paradigma); samenstellingen met affixoiden (*lesboer*, sterk paradigma) en ten slotte samenstellingen met een model (*bobbymisvorming*, paradigma op basis van een modelwoord). De benaming *paradigmatische samenstelling* lijkt het best geschikt voor de vormen waarbij een duidelijke modelwerking optreedt (§2.4). In deze studie is hij echter gebruikt voor alle besproken categorieën van samenstellingen waarbij één van de componenten een paradigma constitueert. Beckers benaming *vervangende samenstelling* voor de categorie met een duidelijk modelwoord is geschikt, omdat zo'n sterke paradigmatische relatie m.m. bij afleiding zou neerkomen op het semantisch te motiveren geval van affixsubstitutie: een syntagmatische verklaring is formeel nog mogelijk, maar semantisch lijkt een paradigmatische verklaring beter.

Voorts lijkt de notie *kwartaffix* veel minder nuttig dan *halfaffix* / *affixoïde*. Dat woorden nu eens als kwartaffix (met vaste betekenis en betekenisrelatie met andere component) en dan weer als gewone samenstellingscomponent kunnen optreden, is daarbij niet doorslaggevend: dat kan ook gezegd worden over affixoiden als *bloed-*. Belangrijker is dat de vaste betekenispatronen in samenstellingen met kwartaffixen syntagmatisch heel gemakkelijk in verband kunnen worden gebracht met de valentie van componenten van de samenstelling. Het is met andere woorden heel gewoon dat er bepaalde subgroepjes ontstaan in een paradigma samenstellingen met eenzelfde component. Zulke subgroepjes

Paradigmatische samenstellingen

kunnen wel een opvallende uitbreiding vertonen; dat is in §2.3.2.2 gebleken en dat is ook de reden voor de speciale aandacht die dit type samenstellingen in dit hoofdstuk heeft gekregen. Als het paradigma van samenstellingen met een kwartaffix wordt uitgebreid tot alle bestaande samenstellingen met de kwartaffix-component, dan ontstaan (bijna?) steeds gevarieerde paradigma's, zonder vast betekenispatroon, zoals die in §2.3.2.1.

Ook bij samenstellingen leidt het samenspel van syntagma en paradigma tot een bidimensionele, hybride morfologie, zoals Van Marle (1985c) en Booij (1995b) demonstreren. De compositionele semantiek en de compositionele vorm van een geled woord kunnen elk via een andere weg ontstaan. Zo meldt Van Marle (1985c:276-281) over woorden als *reizigerster* dat ze semantisch deverbaal (*reizen*) lijken en formeel denominaal (*reiziger*). Booij (1995b) toont onder andere aan dat woorden als *doenbaar* passend syntagmatisch te beschrijven zijn, net zoals *aaibaar*, als je maar de formele paradigmatische verwijzingsregel toepast dat werkwoorden met een onregelmatige infinitief hun infinitiefvorm ook gebruiken in woordvorming.

Ter afsluiting kan het zinvol zijn om er nog even aan te herinneren dat vervangende samenstellingen (type *bobbymisvorming*) een minderheid van de nieuwe samenstellingen uitmaken, net zoals affixsubstitutie voor een minderheid van de nieuwe afleidingen geldt. Het blijft dus verantwoord om sterk paradigmatische vormen als secundair te zien.

HOOFDSTUK 3: NEOKLASSIEKE COMPOSITA

Dit hoofdstuk behandelt nieuwe woorden zoals *kleptocratie* en *ecosigaret*, die in deze studie *neoklassieke composita* worden genoemd. Na een literatuuroverzicht (§3.1) worden de nieuwe neoklassieke composita in categorieën ondergebracht (§3.2). In §3.3 worden de categorieën kwantitatief vergeleken. §3.4 trekt conclusies.

3.1 Literatuuroverzicht

3.1.1 Benaming en definitie

De term *neoklassieke samenstelling* (*neo-classical compound*) voor woorden als *technologie*, *psychologie* of *technofobie* is in de Engelse morfologie een begrip. Hij wordt onder andere in Adams (1973:128-134) en in Bauer (1983:213-216) gebruikt voor vormingen die twee lexicale betekenissen samenvoegen, maar waarvan minstens één constituent (cf. *technofobie*), in tegenstelling tot de constituenten van een gewone samenstelling, niet als woord voorkomt met dezelfde betekenis. Minstens één constituent is dus wat we in §1.2.2.2 een gebonden grondmorfeem hebben genoemd (Erben 1975:24-25; Fischer 1985; Schmidt 1987b:37-40). Het onderscheidende kenmerk van neoklassieke samenstellingen – daar komt de naam vandaan – is de Latijnse of Oudgriekse oorsprong van de gebonden grondmorfemen. Die diachrone informatie is niet noodzakelijk om neoklassieke samenstellingen te identificeren: als een uitheems gebonden grondmorfeem samen met een ander uitheems gebonden grondmorfeem een woord kan vormen, dan zijn alle combinaties van dat gebonden grondmorfeem met andere grondmorfemen en met woorden neoklassieke samenstellingen. Een neoklassieke samenstelling is dus ook distributioneel te definiëren. Op enkele complicerende factoren in die distributionele definitie kom ik verderop terug (o.a. §3.1.2.3; §5.1.2.2).

Neoklassieke composita zijn zelden als geheel besproken in de Nederlandse morfologie. Enkel Van den Toorn (1988a) heeft er een uitgebreid artikel over geschreven. In Booij & Van Santen (1998:170) wordt er een heel korte beschouwing aan gewijd; in de ANS (1997:585-740) en De Haas & Trommelen (1993) worden heel wat neoklassieke

Neoklassieke composita

constituenten besproken, zij het meestal bij de affixen of in het algemene kader van uitheemse woordvorming in het Nederlands. In De Haas & Trommelen (1993) is wel duidelijk een aarzeling te merken bij de behandeling van een aantal neoklassieke constituenten, met name over of ze als affixen of als wortels gezien moeten worden (zie ook §1.2.2.2 en §3.1.2.3).

Het adjectief *neoklassiek* in de benaming van neoklassieke composita is niet alleen toepasselijk omdat het zelf een neoklassiek compositum is, het geeft ook aan dat vooral de synchrone status belangrijk is. De benaming wil duidelijk maken dat neoklassieke composita zeker niet als woord uit de klassieke talen overgenomen hoeven te zijn; zulke composita kwamen weliswaar al voor in de klassieke talen (cf. Schmidt 1987d), maar het merendeel is in moderne tijden gevormd en via het Frans of het Engels tot bij ons geraakt. Van een directe ontleningsrelatie met de klassieke talen is in het algemeen dus helemaal geen sprake. Ook de gebonden grondmorfemen, als bepalende constituenten van neoklassieke composita, hoeven niet noodzakelijk uit de klassieke talen te komen (Adams 1973:129-130), al is dat overwegend wel het geval.

Over het precieze statuut van de kenmerkende delen van een neoklassiek compositum, de neoklassieke gebonden grondmorfemen, handelt het volgende gedeelte.

3.1.2 Statuut van de delen

De gebonden componenten in neoklassieke samenstellingen worden in deze paragraaf op drie wijzen nader besproken: eerst wordt toegelicht dat *grondmorfeem* een misleidende term kan zijn voor sommige constituenten; vervolgens wordt de heersende intra- en interlinguale babelse spraakverwarring over die constituenten geschetst en ten slotte worden die constituenten afgebakend ten opzichte van andere morfemen of constituenten.

3.1.2.1 Polymorfematische componenten

Het is ondertussen duidelijk dat de kenmerkende gebonden morfemen in neoklassieke samenstellingen in deze studie tot de gebonden grondmorfemen worden gerekend. In §1.2.2.2 werd het verschil tussen vrije morfemen, affixen en grondmorfemen toegelicht. Dat de gebonden grondmorfemen ondanks hun gebonden karakter toch niet als affixen worden behandeld, zorgt voor verschillen met de categoriserende praktijk van onder andere Marchand (1969) en De Haas & Trommelen (1993).

De term *grondmorfeem* suggereert als hyponiem van *morfeem* dat zo'n constituent ongeleed is. Maar vooral de rechtse gebonden componenten van neoklassieke composita kunnen vaak geleed worden genoemd (cf. de behandeling van *-cracy* in Adams 1973:183-184; van *-logie* in Schmidt 1987b:51; van *-thermie* in Schmidt 1987d:415). De naam gebonden *grondmorfeem* past daarom niet noodzakelijk bij die componenten van neoklassieke samenstellingen.

Een voorbeeld zal een en ander duidelijk maken. Als we het rijtje *democraat*, *democratie* en *democratisch* vergelijken met *psycholoog*, *psychologie* en *psychologisch*, dan wordt duidelijk dat neoklassieke composita door *-ie* en *-isch* een vorm-betekenisparadigma vormen: *-ie* vormt abstracta en *-isch* adjectieven (De Haas & Trommelen 1993:257;328-330). *-Ie* en *-isch* komen ook voor bij andere woorden dan neoklassieke composita.

Er zijn wel enkele bijzonderheden: zo is de /s/ of /ts/ in *democratie* wellicht als allomorfie te verklaren en lijken de adjectieven op *-isch* semantisch eerder gebaseerd op de *-ie*-woorden dan op de suffixloze woorden. Daar zijn ook nog allerlei descriptieve oplossingen voor te bedenken, zoals een verwijzingsregel die bepaalt dat voor de vorming van het adjectief de suffixloze vorm wordt gebruikt in plaats van het *-ie*-woord (cf. Booij 1995b). In een minder optellende theorie kan men affixsubstitutie of -extractie aannemen in plaats van affigering (cf. Beelen 2004:§1).

Een specifiek probleem is hoe de binair vertakte structuur van *democratie* eruit moet zien. Semantisch lijkt [[*demo-*]+[[-*craat*] + *-ie*]] voor de hand te liggen, aangezien het inheemse *volksheerschappij* een enigszins vergelijkbare structuur zou krijgen. De semantiek is dus een argument om aan *-craat* stamstatus toe te kennen (cf. §1.2.2.2). Formeel ligt [[[*demo-*]+[[-*craat*]] + *-ie*] meer voor de hand, omdat *democraat* al als woord voorkomt en *-cratie* niet (het *grondmorfeem* *-logisch* wel, maar met een andere betekenis en morfologische verwantschap dan *-logisch* in *psychologisch*). Het formele structuurprobleem van deze categorie woorden lijkt wat op dat van samenstellende afleidingen als *ruigpotig* als daarvoor een binaire structuur wordt vooropgesteld (cf. Van Santen 1986; 1992:195-233; Booij & Van Santen 1998:171-182).

In het vervolg van deze studie zullen we componenten als *-logie*, *-logisch*, *-cratie* als geleed beschouwen. Op semantische grond beschouwen we ze als een eenheid. Daarom worden ze als gebonden *grondmorfemen* samen besproken met andere componenten, die wel duidelijk ongeleed zijn.

3.1.2.2 Termenverwarring

De delen van een neoklassieke samenstelling heten in het Engels met de benaming van het Oxford English Dictionary (OED) *combining forms*, of in het Nederlands *samenvoegers*. Het OED zelf gebruikt die benaming alleen voor linkercomponenten, de rechtercomponenten noemt het *terminal elements*. Marchand (1969:218) bekritiseert de termen omdat ze niet duidelijk zijn. Hij bespreekt enkel die componenten van de combining forms en terminal elements die zich aan een woord hechten en daardoor volgens hem als prefix of suffix kunnen worden benoemd. Bauer (1983:213;216) behoudt de term combining form, maar gebruikt hem ook voor terminal elements. Het verschil geeft hij aan door het onderscheid tussen Initial Combining Forms (ICF) en Final Combining Forms (FCF). Die termen geven al beter de verwantschap van beide soorten morfologische elementen aan, maar zijn ook erg algemeen. Het hoeft dus geen verbazing te wekken dat Warren (1990:115-118) onder combining forms zeer verschillende soorten gebonden grondmorfemen verstaat. Ze geeft zelf een uitgebreid overzicht van het gebruik van de term *combining form* in de Engelstalige literatuur (Warren 1990:112-114). Fradin (2000:11) heeft kritiek op de term omdat er zo veel verschillende dingen onder worden verstaan. In deze studie willen we de typische gebonden elementen in neoklassieke samenstellingen apart kunnen benoemen, daarvoor zullen we de term *confix* gebruiken.

Die term is bedacht door Kocourek (1982) en verder gebruikt door onder andere Schmidt (1987b:50) en Fleischer, Barz & Schröder (1992:25; 45; 47; 63; 67-68). In principe is die term even weinig specifiek als *combining form*, maar hij wordt in de literatuur met meer consequentie gebruikt. Een term uit anderstalige bronnen was nodig, omdat de enige uitgebreide Nederlandse studie, Van den Toorn (1988a), het nogal algemeen houdt bij (neo)klassieke *morfemen*.

3.1.2.3 Afgrenzing van confixen

Door confixen te vergelijken met andere morfologische elementen kunnen we hun eigen karakter het best beschrijven. Achtereenvolgens komt de relatie van confixen met vrije morfemen, met gebonden wortels, met affixen en met splinters aan bod.

Confixen onderscheiden zich van *woorden* doordat ze niet zelfstandig kunnen voorkomen. Als dat op het eerste (formele) gezicht toch zo lijkt te zijn, dan is het zelfstandig gebruikte confix meestal een afkorting, waarin semantische concentratie is opgetreden (waardoor het woord niet hetzelfde betekent als het confix). *Pyro* als verkorting voor *pyroomaan* is daar een voorbeeld van. De verhouding tussen de delen van een neoklassieke samenstelling is volgens Bauer (1983:271-273) en Warren

(1990:122-124) wel weer goed te vergelijken met de verhouding van woorden als samenstellingscomponenten. Ook in een neoklassieke samenstelling bestaat er immers een semantische determinans-determinatumrelatie.

De relatie van confixen met (gebonden) wortels als *direct-* in *directeur* is iets complexer. Bauer (1983:213-216) geeft aan dat confixen als een bepaalde klasse gebonden wortels zouden kunnen worden beschouwd, maar dan als een klasse met voor gebonden wortels bijzondere kenmerken. Zo zijn gebonden wortels in het Engels normaal gezien niet productief, terwijl een oneindige combinatie van confixen tot een oneindige verzameling nieuwe neoklassieke samenstellingen kan leiden. Ook de heel gewone mogelijkheid om twee confixen te combineren tot een neoklassieke samenstelling, is bij gebonden wortels onmogelijk. Het is dus beter om gebonden wortels en confixen te onderscheiden, hoewel ze semantisch (lexicale inhoud) en formeel op elkaar lijken: het zijn beide gebonden grondmorfemen. Warren (1990:122-124) maakt enkel een distributioneel onderscheid tussen confixen en gebonden wortels: gebonden wortels komen nooit voor in de eindpositie, dus een gebonden grondmorfeem in finale positie is een confix; als een initieel morfeem alleen gecombineerd kan worden met suffixen, is het een gebonden wortel. Als het met eindconfixen (FCF) kan worden verbonden, is het zelf ook een confix.

Booij (2002:100) bespreekt bepaalde confixen als prefixen, maar heel wat bronnen onderscheiden confixen van affixen, hoewel ze confixen niet noodzakelijk als een aparte categorie beschouwen; vaak worden ze als wortels/stammen gezien (bv. De Haas & Trommelen 1993; ANS 1997:650). De criteria die worden gebruikt om confixen en affixen van elkaar te onderscheiden, zijn echter niet altijd duidelijk (cf. De Haas & Trommelen 1993:54-56; 230-231; ANS 1997:650-651; 705; Adams 1973:161;183-188) en soms komen de bronnen er zelf niet helemaal uit (Schmidt 1987b:41-46).

Confixen zijn in elk geval prosodische woorden, terwijl affixen dat uiterst zelden zijn (Booij 2002:100). Vaak wordt de status in de taal van herkomst gebruikt als onderscheidingsargument (ANS 1997:650; Schmidt 1987a; De Haas & Trommelen 1993:54-55; OED). Elementen die in een klassieke taal affix of partikel waren, zijn dan affixen, en elementen die stammen waren, zijn confixen. Maar, zoals Schmidt (1987b:43-44) en Marchand (1969:131-132) aangeven, heeft zo'n onderscheid geen synchrone basis.

Schmidt (1987b:42-43) somt enkele distributionele verschillen op: confixen kunnen met andere confixen en met affixen worden gecombi-

neerd; affixen kunnen niet met andere affixen worden gecombineerd. Ook zijn confixen in tegenstelling tot affixen niet altijd positievast: er zijn confixen zoals *therm(o)-*, die zowel als eerste als als tweede constituent voorkomen. De positievastheid geeft dus enkel uitsluitel als ze er niet is. Het nadeel van distributionele gegevens in het algemeen is dat die sterk kunnen verschillen van confix tot confix (Schmidt 1987b:42-43; 48-49; Schmidt 1987a:32).

Eindconfixen zijn semantisch vrij gemakkelijk te onderscheiden van suffixen. In tegenstelling tot suffixen vormen ze het “lexicale hoofd”, de semantische kern, van de neoklassieke samenstelling (Warren 1990:122; voor een relativering van *hoofd*, zie Bauer 1990). Het onderscheid tussen een prefix en een beginconfix is semantisch minder vanzelfsprekend. Volgens Warren hebben beide een lexicale inhoud, en wijzigen ze beide de semantiek van het lexicale hoofd. De verschillen tussen beide zijn meer tendensen dan absolute onderscheiden. Zo claimt Bauer (1983:213-216) dat beginconfixen over het algemeen meer semantische inhoud hebben, en dat ze meer hyponiemcreërend werken dan prefixen. In dat opzicht lijken beginconfixen dus weer op het eerste deel van een gewone samenstelling.

Het komt er blijkbaar op neer dat het semantische onderscheid tussen confixen en prefixen hetzelfde is als tussen gebonden wortels en prefixen. Een mogelijk middel om confixen en prefixen te onderscheiden is bijgevolg het woord waarin het onduidelijke element zit, te ‘vertalen’ naar een inheems woord. Als het onduidelijke element door een woord wordt weergegeven in de vertaling, is het een confix; als het door een affix wordt weergegeven, is het een affix. Maar we hebben al aangegeven dat dit onderscheidingsmiddel niet volledig betrouwbaar is (cf. §1.2.2.2; Schmidt 1987b:45-46).

Warren voegt voor het onderscheid tussen prefixen en beginconfixen nog het formele criterium toe dat prefixen, in tegenstelling tot beginconfixen, niet verplicht op /i/, /o/ of sjwa eindigen (in het Nederlands alleen /i/ of /o/).

Confixen verschillen in het algemeen in twee belangrijke opzichten van affixen: ze combineren vaak met soortgenoten (bij affixen onmogelijk), en ze behoren tot een open categorie (cf. ANS 1997:650-651; 705; De Haas & Trommelen 1993:54-55; Warren 1990:124), terwijl affixen in principe telbaar zijn.

Het laatste onderscheid is dat tussen confixen en splinters (bv. *euro-* in *europarlement*), een onderscheid dat Warren (1990) en De Haas & Trommelen (1993:231) niet maken. Ook Van den Toorn (1988a:91;95) en de ANS (1997:651) bespreken een splinter als *euro-* bij de confixen.

Hoewel splinters pas echt besproken worden in deel II en III, kan hier alvast een belangrijk onderscheid vermeld worden: splinters zijn steeds een kortere versie van een basiswoord, terwijl confixen dat niet zijn. Voorts bestaat er van confixen vaker dan van splinters een vorm-betekenisparadigma (cf. §5.1.2.2).

De neoklassieke samenstellingen vormen geen volledig homogene groep. In de volgende paragraaf worden verscheidene voorgestelde onderverdelingen met elkaar in overeenstemming gebracht.

3.1.3 Soorten neoklassieke composita

Alle onderverdelingen hebben te maken met de specifieke eigenschappen van de constituenten van een neoklassiek compositum. Ze zijn gebaseerd op twee variabelen: de distributie van de constituenten (woord of gebonden grondmorfeem), en de herkomst ervan (uitheems of inheems).

Een indeling volgens de distributie van de constituenten is te vinden in Adams (1973:129-130), De Haas & Trommelen (1993:55) en Marchand (1969:7). De volgende discussie steunt op die drie bronnen.

Als we uitgaan van een neoklassiek compositum uit twee elementen, dan zijn er distributioneel in principe vier mogelijke soorten neoklassieke samenstellingen:

- 1) confix + confix
- 2) confix + woord
- 3) woord + confix
- 4) woord + woord

Hierbij moeten de volgende opmerkingen worden gemaakt: categorie 4 lijkt hier niet op zijn plaats, omdat een combinatie van een woord met een ander woord normaliter een gewone samenstelling oplevert. Er bestaan echter gevallen waarin bij de combinatie tussen de woorden een bindklank /o/ opduikt, die typisch is voor neoklassieke samenstellingen, bv. *caesaropapisme*, *Guustomobiel*. Vaak is minstens één van de twee woorden die de constituenten van de samenstelling uitmaken, duidelijk van uitheemse oorsprong (zie §3.2.4). De /o/ is dan niet noodzakelijk een deel van één van beide constituenten; Becker (1990:107-108) en Fleischer, Barz & Schröder (1992:32-33) stellen voor de toewijzing van de /o/ sterk van elkaar verschillende oplossingen voor, die beide de /o/ niet van één constituent laten afhangen: Becker stelt dat de /o/ sowieso in een neoklassieke samenstelling moet voorkomen, onafhankelijk van de vraag of die klank op het einde van de eerste constituent of aan het begin van de tweede aanwezig is of niet, en Fleischer, Barz & Schröder noemen /o/ een *interfix* ('tussenvoegsel'), wat het syntagmatische equivalent is van Beckers paradigmatische voorstel. Een andere

Neoklassieke composita

mogelijkheid is de /o/ te beschouwen als een foneem dat stamallomorfen van de eerste component vormt die voor neoklassieke samenstellingen nodig zijn.

Over de eerste categorie zijn in de literatuur aanvullende opmerkingen te vinden. Zo'n neoklassieke samenstelling uit twee confixen is vaak niet transparant (Adams 1973:131; Booij & Van Santen 1998:170), mogelijk omdat minstens één van de constituenten in een aantal van zulke neoklassieke composita een uniek morfeem is (bv. *arctofiel* 'teddyberenliefhebber', cf. §3.2.1; Meesters t.v.). Dat unieke morfeem is dan als deel van het woord waarin het voorkomt, mee ontleend of speciaal voor de vorming in het Nederlands aan een klassieke taal ontleend (Schmidt 1987a). Als beide constituenten uniek zijn, is de transparantie in het Nederlands natuurlijk onbestaande, tenzij voor de taalgebruikers die de taal van oorsprong van het woord of de constituenten kennen.

Om de beperkte transparantie bespreekt Marchand (1969) neoklassieke composita van het type 1 helemaal niet. Hij bespreekt de confixen die erin voorkomen alleen als ze ook met (liefst inheemse) woorden worden gecombineerd. Dan pas kan volgens Marchand de vorm-betekenis-systematiek goed worden nagegaan. De Haas & Trommelen (1993:55) zijn het eens met Marchand. Toch zijn neoklassieke composita van het type 1 m.i. (minstens gedeeltelijk) transparant als er een vorm-betekenisparadigma bestaat met de confixen uit die neoklassieke composita. Cruciaal daarbij is dat een gelijke vorm ook moet corresponderen met een gelijke betekenis, en dat is bij sommige confixen in neoklassieke composita van het type 1 niet altijd het geval (cf. *bioscoop*, cf. §4.2.2).

De suggestie van Fischer (1985:214) dat de structuur van vormingen van het type 1 pas duidelijk wordt door nieuwvormingen, is niet juist. Het principe van Von Humboldt dat de woordenschat constant doorgelicht wordt (cf. o.a. Van Marle 1992a:175), zorgt er bij bestaande paradigma's voor dat ze transparant kunnen zijn, al kunnen wat dat betreft individuele verschillen bestaan. Van den Toorn (1988a:68) draait Fischers stelling om: de combinatie van confixen met inheemse woorden (bv. *hondoloog*) laat zien dat taalgebruikers de morfologische structuur van neoklassieke composita met enkel uitheemse elementen (woorden of gebonden grondmorfemen, bv. *bioloog*) doorzien. Dat is het juiste verband, niet andersom.

Naar aanleiding van de unieke confixen in neoklassieke composita van het type 1 kunnen we het belang van die unieke gebonden morfemen bepalen. Unieke morfemen zijn *cranberry-morphs* (Aronoff 1976), zo genoemd naar Bloomfields voorbeeld *cran-* uit *cranberry* (Bloomfield 1933;

zie Swiggers 1998 voor een bespreking van het morfologische gedeelte van Bloomfield 1933). In het inheemse gedeelte van de morfeemvoorraad zijn zulke unieke morfemen meestal relicten van vrije morfemen die niet meer als dusdanig in het synchrone lexicon voorkomen (-*gom* in *bruidegom*). Hun belang is morfologisch heel klein, omdat ze, naast het feit dat ze slechts in één woord voorkomen, ook geen aanleiding geven tot nieuwvormingen.

Bij de unieke gebonden grondmorfemen uit neoklassieke composita, die per definitie uitheems zijn, is dat anders. Terwijl de status cranberry-morph voor een inheems morfeem een eindpunt is, kan het voor een uitheems morfeem een beginpunt zijn (Fischer 1985:223): een nieuwvorming ermee, of een (nieuwe) ontlening, kan een paradigma scheppen, waardoor zo'n morfeem eventueel zelfs productief kan worden (Meesters t.v.). Daarmee is nog niet gezegd dat unieke confixen hetzelfde belang hebben als confixen die een eigen paradigma hebben. Bij de bespreking van type 1 moet er indien nodig op gewezen worden dat een morfeem uniek is in een bepaald neoklassiek compositum.

Overigens is niet alleen de eventueel kleinere transparantie van type 1 bijzonder. Onder andere De Haas & Trommelen (1993:57) en Schmidt (1987d: 419) wijzen erop dat het klemtoonpatroon van type 1 en van type 3 afwijkt van dat in de andere types en in gewone samenstellingen: een confix in finale positie krijgt de hoofdklemtoon (*bioloog*), terwijl een gewone samenstelling normaliter de hoofdklemtoon op de linkse constituent krijgt (*broekriem*).

Over de distributietypes beweert Adams (1973:129-130) nog dat categorie 2 (confix + woord) meer voorkomt dan categorie 3 (woord + confix).

Naast de distributie van de constituenten van een neoklassiek compositum, is ten tweede ook de herkomst van de constituenten die woorden zijn, een onderscheidingscriterium. De mogelijke waarden voor de herkomstvariabele zijn dan *inheems* of *uitheems*. De herkomst is niet enkel diachrone informatie: ze is synchroon aan te wijzen door fonologische eigenschappen van de constituent (zie §1.2.2.1).

Marchand (1969), Schmidt (1987a; 1987d) en Van den Toorn (1988a) vinden het onderscheid belangrijk tussen inheemse en uitheemse constituenten die met de confixen gecombineerd worden. Het is inderdaad een inzichtelijk onderscheid, omdat daarmee de integratie van de confixen in het inheemse morfologisch systeem gemeten kan worden. De meeste confixen worden enkel gecombineerd met uitheemse elementen. Volgens Van den Toorn (1988a:68) laten vormingen met inheemse constituenten ondanks hun soms schertsende bedoeling zien dat de taalgebruikers de

geleding in vreemde woorden met confixen kunnen opmerken. Hij meldt elders wel dat zulke combinaties van inheemse en uitheemse constituenten weinig voorkomen (Van den Toorn 1983a:82, n.a.v. *spelothek*).

In elk geval kunnen we vormingen met inheemse elementen beschouwen als een aanwijzing van de morfologische integratie van het neoklassieke grondmorfeem in kwestie (cf. Beelen 2004). Dat blijkt ook uit de behandeling van de confixen in morfologische overzichtswerken. In Marchand (1969), De Haas & Trommelen (1993) en de ANS (1997:585-740) worden confixen die vaak met inheemse constituenten gecombineerd worden, veelal bij de affixen besproken. Andere confixen worden ofwel niet vermeld ofwel besproken in een soort restcategorie die aan neoklassieke vormingen is gewijd.

Nu confixen van woorden, wortels, affixen en splinters zijn onderscheiden, bespreken we de geschiedenis en de pragmatiek van neoklassieke samenstellingen.

3.1.4 Geschiedenis en pragmatiek

In verschillende bronnen wordt ingegaan op de geschiedenis van de neoklassieke samenstellingen. De oorsprong ervan gaat blijkens Schmidt (1987d:420) terug tot in de klassieke talen zelf. In het Grieks waren er al samenstellingen waarvan de eerste constituent bestond uit de genitiefstam + omikron, zoals *hydro-*, *thermo-*. Tijdens de renaissance en het humanisme werden in Germaanse talen als het Engels, het Duits en het Nederlands zulke samenstellingen uit de klassieke talen overgenomen, en werden ook al nieuwvormingen gecreëerd (cf. Adams 1973:131-133; Hatcher 1951; Fradin 2000:24; Schmidt 1987d; Van den Toorn 1988a:67-68). Het is daarbij waarschijnlijk dat de mogelijkheden van woordvorming via neoklassieke samenstelling langzaam uitgebreid werden, zoals Adams (1973:131-133) en Hatcher (1951) beschrijven. Hatcher (1951:57-87) onderscheidt twee aparte adjectieftypes die aan de basis van neoklassieke adjectieven liggen: de geografische als *Gallograeci* (Hatcher 1951:57-70) en de appellatieve als *comico-tragicus* (id. 70-87), die vanaf de zeventiende eeuw in veel Indo-Europese talen geïntroduceerd werden (Hatcher 1951:133-184).

Volgens Van den Toorn (1988a:67-68) zijn er in het Nederlands drie golven van neoklassieke woordvorming geweest: een eerste ten tijde van de renaissance, een tweede eind achttiende, begin negentiende eeuw met de opkomst van de natuurwetenschappen en een derde na de Tweede Wereldoorlog met de opkomst van de sociale wetenschappen (cf. Van den Toorn 1997:516). Dit onderzoek gaat verder niet in op de geschiedenis van het procédé. Gezien het aantal nieuwvormingen dat in

de materiaalverzameling opgenomen is (cf. infra), is de nieuwvorming volgens dit procédé in elk geval nog niet opgehouden.

Uit Van den Toorns historische schets is duidelijk geworden dat neoklassieke vormingen hoofdzakelijk pragmatisch beperkt zijn tot de geleerde en technische woordvorming (cf. Fradin 2000:23). Bijna in alle geleerde en technische contexten worden neoklassieke composita gebruikt, behalve in computertaal (Adams 1973:133-134). Door die registerspecifieke natuur van de neoklassieke samenstellingen kunnen ze enerzijds ironisch worden gebruikt in andere contexten (Adams 1973:132-133), eventueel door combinatie van een confix met een inheems element (Van den Toorn 1988a:68), en anderzijds zou het gebruik van een inheemse gewone samenstelling in plaats van een neoklassiek compositum soms belachelijk kunnen zijn (Adams 1973:134).

Niettemin mag de registerspecifieke natuur van neoklassieke composita niet overdreven worden: Schmidt (1987d:436-437) constateert in zijn onderzoek naar het gebruik van het confix *thermo-* dat 85% van de *thermo-*woorden (geleerde) vaktal zijn, terwijl toch nog 15% voorkomt in de algemene taal. De woorden uit mijn materiaalverzameling komen ook bijna allemaal uit de algemene taal, omdat neologismenwoordenboeken vooral woorden uit de algemene pers optekenen.

3.2 Typologie van neoklassieke composita

In deze paragraaf worden alle neoklassieke composita uit het materiaal in categorieën gerubriceerd die door de bestaande literatuur, zoals die in de vorige paragraaf is besproken, zijn geïnspireerd. Daarbij gaat de aandacht uit naar de paradigmatische relaties van de constituenten in het Nederlands (uniek of niet), naar de semantiek (compositie of derivatie), naar de morfologische distributie van de constituenten (gebonden of vrij) en naar de situering van de constituenten in het lexicon (uitheems-inheems). Om te kunnen oordelen of een constituent uniek is, of een eigen paradigma bezit, wordt Van Dale (1999) als doorslaggevende bron gebruikt. Als daarin geen andere woorden voorkomen met de onderzochte constituent, wordt een constituent als uniek beschouwd. Natuurlijk is het niet zo dat Van Dale (1999) alle woorden van het huidige Nederlands opneemt. Zeker niet uit vaktalen, die in sommige gevallen volgens de literatuur veel neoklassieke samenstellingen bevatten. Maar als verzameling van de algemene woordenschat kan Van Dale volstaan.

Neoklassieke composita

Hoewel het hier noodgedwongen gebeurt, is het ook zinvol om niet alle woorden uit vaktalen als mogelijke paradigmabouwende woorden te beschouwen. Voor de descriptie wordt uitgegaan van de kennis van een gemiddelde taalgebruiker, van wie mag worden verondersteld dat hij veel woorden uit de algemene woordenschat kent, maar niet allemaal. We mogen van de gemiddelde taalgebruiker zeker niet verwachten dat hij de meeste woorden uit alle gespecialiseerde registers kent. We vatten Van Dale (1999) dus op als de enigszins flatterende verzameling van de woordenschat van een gemiddelde taalgebruiker. Daardoor zullen iets minder constituenten als cranberry-morph gecategoriseerd worden dan realistisch is voor de gemiddelde taalgebruiker, maar bij gebrek aan andere verdedigbare toetsstenen moeten we het met Van Dale (1999) doen.

In deze bespreking van neoklassieke composita wordt vooral aandacht besteed aan de categorieën die volledig in het Nederlandse systeem gevormd zouden kunnen zijn, waarvan de constituenten dus al in het lexicon van het Nederlands opgenomen zijn, als woord of als vormelijk en semantisch herkenbaar gebonden element. Omdat over vormelijke en semantische herkenbaarheid bij sommige van de confixen niet eenvoudig uitsluitel kan worden gegeven, zal hier en daar een argumentatie worden toegevoegd om de rubricering van bepaalde woorden te rechtvaardigen. We beginnen de bespreking met enkele categorieën waarvan één of meer gebonden constituenten om verschillende redenen geen paradigma constitueren.

Andere uitheemse gebonden grondmorfemen dan confixen (bv. wortels) worden, om de indeling niet nodeloos en betwistbaar verder te compliceren, voor de structurele indeling van neoklassieke composita op dezelfde manier behandeld als confixen. Een woord dat bestaat uit een confix en een ander soort gebonden grondmorfeem, staat dus in dezelfde categorie als een woord dat bestaat uit twee confixen.

Tijdens de bespreking van de categorieën neoklassieke samenstellingen besteden we ook aandacht aan de volgende kwesties. Komt de categorie confix + woord inderdaad meer voor dan de categorie woord + confix (cf. Adams 1973:129-130)? Is een confix in initiële positie vaak een alternatief voor een attributief adjectief, zoals Fleischer, Barz & Schröder (1992:63) beweren? We zullen ook aandacht besteden aan de kwestie van vormvarianten: volgens Adams (1973:130-131), Schmidt (1987d:419-420) en De Haas & Trommelen (1993:57) komen van confixen vaak vormvarianten voor, wat gezien hun etymologie niet zo verwonderlijk is: stamvariatie was in de klassieke talen de regel. Ook zal de grens tussen affixen en confixen hier en daar noodgedwongen opnieuw ter sprake komen.

Voor de betekenisverklaring van de besproken woorden verwijs ik naar de bijlage.

3.2.1 Met unieke constituenten

3.2.1.1 Een anderstalige constituent en een confix (*televoting*)

Vier woorden in mijn verzameling bevatten één herkenbaar confix en één element dat niet neoklassiek is, en ook niet tot het Nederlandse lexicon behoort. Dat zijn de volgende woorden.

bogometer
caninette
telecommuten
televoting

In drie van de vier woorden is de anderstalige constituent een Engels woord; in één woord is de constituent een Frans gebonden element: *caninette*. De *-inette* in *caninette* verwijst naar een voertuig, een betekenis die in geen ander in Van Dale (1999) geregistreerd woord aan die vorm wordt gehecht. *can(i)-* is bovendien een uniek confix. De vier woorden zijn waarschijnlijk als geheel ontleend, vandaar de anderstalige constituenten. Synchroon zijn de anderstalige constituenten in deze woorden nauwelijks van unieke confixen te onderscheiden: ze zijn ook gebonden unieke ontleende constituenten. *Caninette* zou dus als volkomen ongeleed kunnen worden beschouwd. *Bogometer* staat met een andere analyse in §6.1.1.

3.2.1.2 Een uniek gebonden grondmorfeem en een ander gebonden grondmorfeem (*arctofiel*)

25 woorden bestaan uit twee gebonden uitheemse constituenten, waarvan minstens één constituent een confix is, en minstens één element uniek. Het unieke element kan een duidelijk confix zijn, maar ook een ander gebonden element, zoals een vormvariant van een uitheems woord.

arctofiel	melanchologie
chaosofie	metabletica
domotica	mollarchie
ecolonomie	neuroleptica
econologie	particratie
genocide	partitocratie
geriatrie	porcocide
grammofoon	portofoon
helikopter	psychedelica
judeocide	sofrologie
kinegram	striptologie
liposuctie	tomografie
logistoloog	

Bijna de helft van de woorden bestaat uit een confix dat een eigen paradigma heeft, gecombineerd met een uniek confix: *arctofiel*, *genocide*, *grammofoon*, *helikopter*, *kinogram*, *liposuctie*, *metabletica*, *neuroleptica*, *porcicide*, *psychedelica*, *sofrologie* en *tomografie*. Zelfs die woorden zijn onderling nog sterk verschillend: in een aantal gevallen is de vorm van het unieke element identiek met die van een confix met paradigma, maar komt de betekenis niet overeen: *arctofiel*, *genocide*, *grammofoon*, *kinogram*. In de acht andere woorden is één constituent helemaal niet aangetroffen in Van Dale (1999), of alleen in semantisch en morfologisch sterk verwante woorden (zoals *tomogram* bij *tomografie* en *psychedelisch* bij *psychedelica*). Omdat in *psychedelica* niet duidelijk is waar de tweede constituent begint, kan de eerste constituent naast *psych-* ook *psyche* zijn (zie categorie *chaerofobie*).

In *chaosofie*, *economie*, *econologie*, *geriatrie*, *judeocide*, *logistoloog*, *melanchologie*, *mollarchie*, *particratie*, *partitocratie*, *portofoon*, *striptologie* is de linkerconstituent een formeel aangepaste variant van een morfeem, die in geen andere woorden wordt gebruikt. De eerste constituent in *econologie* en *economie* kan men ook als splinters zien, omdat ze een verlenging ten opzichte van de gewone vorm van de constituent hebben ondergaan, die de morfeemgrenzen overschrijdt (*eco-* wordt *econo-* of *ecolo-*, zie daarover het volgende deel). In de aard van de formele aanpassing van de constituenten is weinig overeenkomst te zien: sommige varianten zijn langer dan gewoonlijk, andere korter. Nog andere (*parti-*, *partito-*) zijn uitheemse varianten van Nederlandse woorden (hier van *partij*).

In *domotica* kan de eerste constituent als uniek confix worden gezien, maar is het tweede deel minder duidelijk. Dat kan het confix *-ica* zijn, maar ook een splinter *-(o)tica*. Ook voor *striptologie* is een splinteranalyse mogelijk, waarbij de *t* dan bij de rechterconstituent hoort (§6.1.2.2).

3.2.1.3 Eén uniek confix en een uitheems woord (*chaerofobie*)

Negen woorden bestaan uit een constituent die een uitheems woord is en een uniek confix. Dat confix kan voor de woordvorming direct uit een klassieke taal overgenomen zijn (volgens Hatcher (1951:55-56) onmogelijk), het neoklassiek compositum kan als geheel ontleend zijn, het confix is een voor de woordvorming gecreëerde variant op een woord uit het lexicon of het confix komt behalve in het aangetroffen woord enkel in gespecialiseerd taalgebruik voor.

agorafobie
aichmofobie
caesaropapisme
chaerofobie
claustrofobie

dinofobie
egoridist
fobofobie
psychedelica

Zes van de negen woorden zijn samenstellingen met *fobie* als tweede lid. Slechts in één geval is het eerste lid een woord en het tweede deel een uniek confix (of gebonden grondmorfeem?): *egoridist*. *Agorafobie* en *caesaropapisme* bevatten een eerste constituent die volgens Van Dale (1999) wel als woord voorkomt, maar niet met dezelfde betekenis. *Agora* is als vrij morfeem beperkt tot een bepaald type plein; *caesar* heeft niet direct de betekenis van ‘wereldlijke macht’, maar kan die via metonymie wel gemakkelijk krijgen. Om de afwijkende betekenissen staan beide woorden in deze categorie, maar ook in de categorieën waarin ze terecht komen als *agora* en *caesar* wel als de woorden worden bekeken. Ook voor *psychedelica* (*psyche*+*-delica*) is een andere analyse mogelijk, zie daarvoor de vorige categorie.

3.2.2 Met enkel reeksvormende constituenten

De categorieën in deze paragraaf zijn morfologisch het interessantst. In §3.2.2.1 zijn de categorieën met enkel uitheemse constituenten ondergebracht (prototypische neoklassieke composita); in §3.2.2.2 staan de gemengd inheems-uitheemse woorden.

3.2.2.1 Met enkel uitheemse constituenten

TWEE GEBONDEN GRONDMORFEMEN (KLEPTOCRATIE)

80 woorden uit het materiaal zijn samengesteld uit twee gebonden uitheemse constituenten, waarvan minstens één een confix is, en mogelijk twee.

agologie	ethologie
angiografie	etnocentrisme
antibioticum	eurocraat
antithetica	eurocratie
antitheticus	eurofiel
aquanaut	euthanatica
aquarobics	fonograaf
aquatel	fonosoof
artotheek	futurologie
astronaut	gerontofielen
bionaut	gerontologie
bionica	hallucinogeen
chiropraxie	haptonomie
cinefiel	herbicide
cohabitatie	holografie
conurbatie	hologram
criminogeen	homofilie
cybernaut	iatrosomie
cybernetica	identogram
ecocraat	informatica
econometrie	internauten
emocratie	iriscopie

Neoklassieke composita

kiss-o-gram	quadrafonie
kleptocratie	quadrofonie
kosmonaut	reprografie
macrobiotiek	sarcotheek
macrobiotisch	scientoloog
Megafestatie	technocentrist
megaplex	technokraten
Megazet	teleconferencing
monokini	telecratie
multiplex	telematica
narratologie	televangelist
optometrie	trialogen
optometrist	triathlon
organigram	Trioloog
orthoptist	videocratie
polemologie	videfoon
prognostica	videonaut
publivoor	voluntariaat

Zoals Booij & Van Santen (1998:170) aangeven, is in zo'n categorie met twee gebonden uitheemse constituenten het risico op verlies van transparantie het grootst. Bij een woord als *homofilie* is het bijvoorbeeld de vraag of een gemiddelde taalgebruiker dat nog als volledig geleed ervaart.

In een vrij groot aantal woorden in deze rij is van één constituent wel duidelijk dat hij een confix is, maar niet noodzakelijk van de andere. Die andere is dan een ander soort gebonden grondmorfeem, of een combinatie met een grondmorfeem. Er zijn drie verschillende groepen te onderscheiden in die groep woorden met een constituent die misschien geen confix is.

Ten eerste is er een groep woorden waarin de eerste constituent duidelijk een gebonden grondmorfeem is, maar hij komt niet voor in andere neoklassieke composita. De woorden van deze eerste groep zijn: *agologie* (cf. *ageren*), *artotbeek* (*artistiek*), *futurologie* (*futuristisch*), *hallucinogeen* (*hallucinatief*), *identogram* (*identiteit*), *kiss-o-gram* (*kissproof*), *narratologie* (*narratief*), *polemologie* (*polemiek*), *scientoloog* (*Scientology*). Wortels en confixen zijn al niet erg verschillend, en zeker in de initiële positie is het onderscheid niet gemakkelijk te maken (cf. ook Warren 1990). Door de herkomst van alle genoemde wortels behalve *kiss-* kunnen deze gebonden grondmorfemen nog gerust confixen worden genoemd. In twee gevallen is het niet helemaal duidelijk of er wel een paradigma is: *artotbeek* en *scientoloog*. In het eerste geval lijkt het morfeem *artist-* te zijn, omdat er geen ander woord in Van Dale (1999) vermeld staat met alleen de fonologische string / \square rt/ en de betekenis 'kunst'. *Art-* zou een gelegenheidsallomorf voor *artist-* kunnen zijn (cf. infra). In het tweede geval is het andere woord in het eventuele paradigma (*Scientology*) een anderstalig neoklassiek compositum, waardoor een morfologische

segmentatie door de taalgebruiker minder waarschijnlijk is. Bovendien kan de uitspraak van *scientoloog* en *Scientology* verschillen.

Een tweede categorie gebonden constituenten die met de confixen samen optreedt, zijn de splinters (zie daarover deel II en III). Die zijn in vetjes aangegeven: *aquarobics*, *aquatel*, *ciniefiel*, *cybernaut*, *emocratie*, *eurocraat*, *eurocratie*, *eurofiel*, *megafestatie*, *megaplex*, *megazet*, *monokini*, *multiplex*, *publivoor*, *telematica*, *televangelist*, *trialogen*, *Trioloog*. In dat laatste woord wordt in het geval van een splinteranalyse een splinter *-oloog* verondersteld, die ‘monoloog’ betekent. Er zijn voor dit woord nog andere (waarschijnlijkere) analyses mogelijk. Al deze woorden komen ook nog aan bod in hoofdstuk 6. Enkele splinters in deze woorden hebben geen eigen paradigma en de woorden waarin ze voorkomen zouden dus ook bij de neoklassieke composita met unieke constituenten kunnen staan, maar unieke splinters verschillen van unieke confixen door een duidelijke band met een basiswoord. Dat en het feit dat de meeste splinters in deze woorden wél reeksvorming vertonen, heeft ertoe geleid dat al deze combinaties met splinters in deze categorie staan. In hoofdstuk 9 wordt voor elke splinter apart nagegaan of hij een paradigma heeft.

In een derde groep woorden van deze categorie neoklassieke composita is het niet duidelijk of beide constituenten grondmorfemen zijn. Beide constituenten zijn wel van uitheemse oorsprong, maar één van beide zou een affix kunnen zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor alle woorden met *-ica*: *bionica*, *cybernetica*, *euthanatica*, *informatica*, *prognostica*. Omdat de betekenis van *-ica* in deze woorden kan worden omschreven als ‘wetenschap’ of ‘sector’ zijn de woorden hier bij de neoklassieke samenstellingen gerekend. Als men de betekenis echter tot die van een louter abstraherende constituent reduceert, is een affixinterpretatie meer voor de hand liggend. Een gelijksoortig probleem doet zich voor met *voluntariaat*, waarbij daarnaast een formele syntagmatische segmentatie niet eenvoudig is.

Ook de linkerconstituent vertoont wel eens gelijkenissen met een affix. Vaak is die constituent in de oorspronkelijke klassieke taal een prepositie of een adjectief (cf. De Haas & Trommelen 1993:54-55). De woorden met zo’n prefixachtig eerste deel in deze categorie zijn: *antibioticum*, *antitibeticus*, *antitibetica*, *cohabitatie*, *conurbatie*, *internauten*, *megafestatie*, *multiplex*. Al deze eerste constituenten hebben een woord als vertalingsequivalent in de inheemse woordenschat, en kunnen dus gerust als confixen worden beschouwd.

Naast de gebonden constituenten die niet onmiddellijk als confix worden beschouwd, zijn er in initiële positie ook enkele allomorfen van confixen te zien: in *econometrie* en *bionica*.

Neoklassieke composita

Een vrij groot aantal woorden van deze categorie vertoont semantische concentratie in een confix: *bionaut, ecocraat, internauten, kiss-o-gram, technocentrist, telecratie, televangelist*. *Video-* wordt als een confix bekeken omdat de betekenis sterk verschilt van de betekenis van *video* als vrij morfeem. Voorts is de band met *econometrie* misschien een bepalende factor geweest voor de formele eigenschappen van de eerste constituent in *econologie*.

EEN BEGINCONFIX EN EEN UITHEEMS WOORD ALS TWEDE CONSTITUENT (*ECOSIGARET*)

66 woorden zijn samengesteld uit een confix als eerste constituent en een uitheems woord, dat in de meeste gevallen van klassieke oorsprong is, als tweede constituent. Om te bepalen of een woord uitheems is, werden de criteria uit §1.2.2.1 gebruikt.

agrotierisme	gerontagogie
ailurofobie	haptotherapie
anarchofeminisme	heliopauze
anarchopunk	hydrotherapie
anarchorock	interculturalisatie
anarchosyndikalisme	kinesitherapeut
andragogie	macro-evolutie
andragogiek	macrohistorie
aquajoggen	medioneerlandici
aquasauna	mega-act
aquascooter	megabioscoop
bio-industrie	megacultstatus
biogerontologie	megahit
biomonitoring	megatrends
bioritme	microtheater
biosociologie	nanotechnologie
biotechniek	narcodollars
carcinofobie	narcoterrorisme
chocolatomanie	nosofobie
eco-look	polyseksueel
ecodrugs	psychofarmaca
ecofeminisme	psychogerontologie
ecosigaret	scotofobie
ecosysteem	sociobiologie
ecoterrorisme	sociogerontologie
ecotoerisme	synekologie
elektro-acupunctuur	technocomplex
elektrodermatologie	technolease
elektropop	technopop
elektroreclamatie	technorock
ergospirometer	technostress
erotomobiel	telemarketing
fysiotherapeut	televangelist

De duidelijke reeksvorming van een aantal linkerconfixen valt op: *anarcho-, aqua-, bio-, eco-, elektro-, macro-, mega-, psycho-, socio-, techno-, tele-*. Enkele van deze confixen vertonen systematisch semantische concentratie: *eco-, techno-, tele-*. *Bio-* vertoont in enkele gevallen semantische concentratie, in andere niet. *Bio-, eco-* en *tele-* komen als

frequente confixen uitgebreider aan bod in hoofdstuk 4. *Narcodollars* en *narcoterrorisme* komen met een andere analyse ook voor in §6.1.2.2.

Het woord *televangelist* hoort enkel bij deze categorie als ervan uitgegaan wordt dat de fonologische vereenvoudiging die deze woordvorming op de grens van de constituenten heeft ondergaan, een typische fonologische vereenvoudiging is voor neoklassieke woordvormingen. Een vereenvoudiging waarbij twee gelijke klinkers tot één enkele klinker versmelten, is bijvoorbeeld ook te zien in woorden als *mollarchie* (*molla* + *-archie*), en zou men kunnen beschrijven als een geval van morfologische haplogogie (cf. Stemberger 1981).

EEN UITHEEMS WOORD ALS EERSTE CONSTITUENT EN EEN EINDCONFIX (VIDEOTHEEK)

28 woorden zijn opgebouwd uit een uitheems woord uit Van Dale (1999) als eerste constituent en een confix als tweede constituent.

abrifoon	organogram
amigocratie	professorandus
babyfoon	reflexologie
burokraten	seksofoon
cliometrie	Shirtologie
datalogie	stripologie
Di Rupologie	stripotheek
elliticide	televisiecratie
kremlinoloog	Trioloog
lomografie	videocratie
magnetofoon	videonaut
mediatheek	videotheek
meritocratie	yuppificatie
organigram	yuppificeren

Een vrij groot aantal van de uitheemse woorden die als eerste constituent optreden in deze woorden, is van niet-klassieke oorsprong: *abri*, *amigo*, *baby*, *strip*, *seks*, *yuppie*. In *Di Rupologie* is de eerste constituent een uitheemse eigenaam.

Organigram en *organogram* horen enkel bij deze categorie als als eerste constituent het woord *orgaan* wordt verondersteld, wat vanuit semantisch oogpunt niet voor de hand ligt. *Organisatie* als basiswoord ligt meer in de lijn van de betekenis van de samengestelde woordvorming (cf. §6.1.2.2). *-andus* in *professorandus* ('niet-gepromoveerde professor') kan vanuit etymologisch oogpunt als affixachtige constituent worden bekeken, maar heeft door semantische concentratie de betekenis van het modelwoord *doctorandus* overgenomen. In deze categorie lijkt ook de aan- of afwezigheid van de bindklank /o/ bijzonder regelmatig: als het woord dat als eerste constituent dienst doet, eindigt op een klinker, is er geen bindklank /o/, anders wel. Er treedt beperkte reeksvorming op bij

enkele eindconfixen, zoals *-theek* en *-cratie* (voor dit laatste confix en een bespreking van *meritocratie*, zie Beelen 2004)

3.2.2.2 Met een uitheemse en een inheemse constituent

EEN INHEEMSE GEBONDEN CONSTITUENT EN EEN EINDCONFIX (*DESKUNDOLOOG*)

Slechts twee woorden beginnen met een inheemse gebonden stam en eindigen met een confix. Het zijn duidelijk verwante woorden, met een schertsende bedoeling, die onder meer duidelijk wordt door de combinatie van twee min of meer synonymische constituenten:

deskundologie
deskundoloog

EEN BEGINCONFIX EN EEN INHEEMS WOORD ALS TWEDE CONSTITUENT (*TELEWERKEN*)

39 woorden hebben als eerste constituent een confix en als tweede constituent een inheems woord.

aeropak	poli/yegebruiker
biobak	psychobabbel
biokalf	sociowoning
biovarken	techno-paus
chemobak	technolui
chemokar	technowelzijnsgebabbel
eco-ontbijt	telearbeid
ecopaddestoelen	telebankieren
ecopartij	teleleren
ecoscherm	telestuderen
ecotaks	telehuiswerken
elektrovissen	televeilen
macrorekenmodel	televerhoor
mega-tuttig	telewerkcentrum
megabus	telewerken
megapark	telewerkers
megasterren	telewerkkantoor
microwereld	telewinkelen
narcostaat	thermokan
omnigebruiker	

Ook in deze categorie vertonen veel confixen reeksvorming. Dat is niet verwonderlijk, omdat confixen die met inheemse woorden gecombineerd worden, erg ingeburgerd zijn in de Nederlandse morfologie: ze worden minder als uitheemse elementen bekeken. In tegenstelling tot de aanvankelijke hypothese over woordvormingen die uit zowel inheemse als uitheemse constituenten bestaan, zijn de woorden in deze categorie zeker niet schertsend bedoeld. Een aantal confixen vertoont semantische concentratie: *techno-*, *narco-*, *eco-*, *chemo-* en *bio-* staan voor een volledig woord, of meer: *bio-* kan staan voor *biologisch afbreekbaar afval*, *chemo-* voor *chemisch afval*. *Tele-* wordt in deze categorie, in tegenstelling tot in andere

categorieën, niet zo duidelijk met semantische concentratie gebruikt. *Tele-* betekent hier meestal ‘vanop afstand’, al kan *tele-* ook de betekenis van *televisie*, *teleconferencing* of *telecommunicatie* in zich geconcentreerd hebben (cf. §4.4). *Narcostaat* komt met een andere analyse ook voor in §6.1.2.2.

EEN INHEEMS WOORD ALS EERSTE CONSTITUENT EN EEN EINDCONFIX (*BETOVEROTHEEK*)

15 woorden bestaan uit een inheems woord als eerste constituent en een confix als tweede constituent.

babbelfoon	kretologie
babelologie	kus-o-gram
betoverotheek	lullifikatie
bruinotheek	planologen
fietsologie	spe(e)lotheek
glurografie	vlees-o-theek
hondoloog	webfoon
kleetsica	

In deze categorie valt vooral op dat de grote meerderheid van de woorden schertsend bedoeld is. Alleen *planologen*, *spe(e)lotheek* en *webfoon* komen niet direct schertsend over. Dat schertsende effect is in overeenstemming met de hypothese over de combinatie van inheemse en uitheemse elementen. Bij de categorie waarbij een inheems woord de tweede constituent is, klopte die hypothese niet. De volgorde van uitheemse en inheemse constituenten heeft dus belang.

Ook valt op dat *-foon* twee maal voorkomt zonder bindklinker ervoor. In beide gevallen betekent *-foon* ‘telefoon’ waaruit blijkt dat er semantische concentratie mee gemoeid is.

3.2.3 Met twee woorden als constituenten (*agorafobie*)

Vijf woorden zien eruit als een neoklassiek compositum, maar kunnen daar strikt genomen niet toe gerekend worden omdat ze uit twee woorden bestaan: er is geen confix in de woordvorming aanwezig.

agorafobie
caesaropapisme
cumulobus
Guustomobiel
medioneerlandici
schoolfobie

Caesaropapisme en *medioneerlandici* zijn slechts in een twijfelachtige semantische interpretatie van de eerste constituent uit twee woorden opgebouwd. *Schoolfobie* is een heel gewoon compositum, dat zich enkel van composita als *buisdeur* onderscheidt doordat de tweede constituent een uitheemse woord is dat ook vaak in combinatie met beginconfixen

Neoklassieke composita

voorkomt. *Agorafobie* lijkt formeel al meer op een neoklassiek compositum (als de specifieke betekenis als doorslaggevend wordt beschouwd, is *agora-* zelfs gebonden, zie hoger) en de woorden met /o/ op de grens tussen de constituenten lijken het meest op de prototypische neoklassieke composita.

3.2.4 Neoklassieke derivatie (*dominatrix*)

Slechts drie woorden kunnen gezien worden als neoklassieke afleidingen, omdat één van de constituenten duidelijk een affix is. De drie woorden zijn alle drie wortel+affix-combinaties.

dominatrix
pecunia
specieïsme

In *pecunia* ('pyromaan met financiële bedoelingen') is het niet zeker of er wel een suffix is, maar dat wordt verondersteld omdat de wortel, die ook in andere woorden voorkomt (bv. *pecuniair*), normaal geen persoonsnaambetekenis heeft. Toch is een *-a*-suffix voor neutrale of mannelijke persoonsnamen hoogst ongewoon (cf. *scriba*).

Het kleine aantal woorden dat hier tot de neoklassieke derivaties wordt gerekend, is ook wel het gevolg van het semantische criterium dat dient ter onderscheiding van composita en derivaties. Ook dienen adjectieven op *-logisch* blijkbaar vaak als adjectieven van beginconfixen, zonder dat de semantiek van *-loog* nog bij het adjectief hoort (*psychologisch* en *psychisch* kunnen dus dienen als synoniemen, cf. infra).

Wegens het kleine aantal woorden gaan we niet verder in op neoklassieke derivatie (cf. Fradin 2000:25-27).

3.3 Kwantitatief overzicht

In deze paragraaf wordt de rubricering van de individuele woorden uit de vorige paragraaf omgezet in een cijfervoorstelling, zodat we een duidelijk beeld krijgen van de distributie van de neoklassieke composita over de categorieën die we hebben onderscheiden in de vorige paragraaf. Daarbij worden de perifere categorieën niet in de bespreking betrokken; met perifere categorieën bedoel ik de categorieën met anderstalige en unieke constituenten. Daarvan moeten we enkel onthouden dat die een vrij grote proportie van de totale verzameling neoklassieke composita uitmaken, maar morfologisch minder interessant zijn dan de neoklassieke composita waarvan de constituenten wel duidelijk een Nederlands paradigma vormen. Ook de zeldzame neoklassieke derivaties en de

woordvormingen die op neoklassieke samenstellingen lijken, maar uit twee woorden zijn gevormd, worden als perifeer beschouwd.

Als we de resterende neoklassieke composita in een tabel uitzetten, krijgen we tabel 3.1.

Neoklassieke composita	gebonden-gebonden	gebonden-vrij	vrij-gebonden	ambigu	totaal
uitheems- uitheems	75	66	24	5	170
uitheems- inheems		39			39
inheems- uitheems	2		15		17
totaal	77	105	39	5	226

tabel 3.1: distributie van neoklassieke composita over de verschillende categorieën

De vijf woorden die in de tabel in de kolom *ambigu* staan, werden in §3.2 zowel tot de kolom gebonden-gebonden als tot een andere kolom gerekend. Het zijn de woorden *televangelist*, *organigram*, *Trioloog*, *videocratie* en *videonaut*. Waarom die woorden in twee kolommen terecht zijn gekomen, is terug te vinden bij de bespreking van de categorieën in §3.2.

Uit de tabel kunnen we enkele verwachte en enkele minder verwachte conclusies trekken. Weinig verrassend is de prototypische categorie, die bestaat uit twee gebonden uitheemse constituenten, het grootst. Zoals bij de bespreking van die categorie in de vorige paragraaf is toegelicht, zijn sommige uitheemse gebonden constituenten geen confixen. Maar omdat de niet-confixen onder de gebonden uitheemse constituenten de verhoudingen tussen de categorieën niet of nauwelijks verstoren, heb ik de tabel niet verder onderverdeeld. Zoals Adams (1973:129-130) al aangaf, is er een kwantitatief overzicht van de categorie gebonden-vrij op de categorie vrij-gebonden. Vijf categorieën zijn leeg en van twee categorieën was dat ook verwacht: de twee categorieën waarbij het enige gebonden element inheems zou moeten zijn, en daardoor geen confix kon zijn. Zulke woorden bestaan uiteraard wel, maar het zijn geen neoklassieke samenstellingen. Afleidingen als *herorganiseren* en *violetachtig* passen wel in zo'n categorie.

Verrassend is het vrij groot aantal woorden in de categorie uitheems-inheems, gebonden-vrij (*telewerken*). Dat zijn dus woorden met een beginconfix en een inheems woord als tweede constituent. De combinatie uitheems-inheems is dus toch niet zo zeldzaam. Uit de in die categorie besproken woorden blijkt dat de combinatie uitheems-inheems meestal niet schertsend is bedoeld, in tegenstelling tot de categorie inheems-uitheems, waar dat overwegend wel het geval is. Door het contrast tussen de 39 woorden die bij uitheems-inheems gebonden-vrij

Neoklassieke composita

staan en de lege categorie uitheems-inheems gebonden-gebonden is de groep woorden in de kolom gebonden-vrij zelfs groter dan die in de prototypische kolom gebonden-gebonden.

Als we in §3.2 de categorieën gebonden-gebonden met de categorieën gebonden-vrij vergelijken, dan zien we dat:

- het aantal verschillende beginconfixen in de categorie gebonden-vrij veel kleiner is dan het aantal beginconfixen in de categorie gebonden-gebonden;
- de reeksvorming in de categorie gebonden-vrij veel groter is dan in de categorie gebonden-gebonden.

Daaruit kunnen we besluiten dat:

- slechts een deel van de confixen geïntegreerd geraakt in het morfologische systeem van het Nederlands, waarin een combinatie van één gebonden grondmorfeem met één vrije constituent gewoner is dan een combinatie van twee gebonden grondmorfemen;
- die integratie meer bij beginconfixen gebeurt dan bij eindconfixen.

Daarvoor zijn de volgende verklaringen denkbaar:

- a) het aantal beginconfixen is groter dan het aantal eindconfixen;
- b) er is in de woordvorming een grotere behoefte aan determinantes dan aan determinata;
- c) doordat de beginconfixen vaak een semantisch alternatief zijn voor een adjectief, en een adjectief-substantiefcompositum weinig voorkomt in de Nederlandse morfologie, vullen de beginconfixwoordcomposita een morfologische lacune op (cf. §7.1; Fradin 2000:24).

Welke factor in welke mate doorweegt, zou nader onderzoek moeten uitwijzen.

3.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de neoklassieke composita uit de materiaalverzameling besproken. Neoklassieke composita zijn woorden die veelal gekenmerkt worden door de aanwezigheid van minstens één confix, een gebonden grondmorfeem dat zijn oorsprong heeft in de klassieke talen. Twee confixen kunnen samen een woord vormen; dat onderscheidt confixen van de meeste andere gebonden grondmorfemen.

Uit de beschouwing van de neoklassieke composita in categorieën die gebaseerd waren op kenmerken van de constituenten (paradigma of geen paradigma, uitheems of inheems, vrij of gebonden) bleek dat prototypische neoklassieke composita met twee confixen (*kleptocratie*) erg

frequent waren. Verrassender was het kwantitatieve overwicht van de neoklassieke composita die bestaan uit een beginconfix en een woord als eindconstituent op de neoklassieke composita die bestaan uit twee gebonden constituenten. Een combinatie van beginconfix en woord komt ook vaker voor dan de combinatie woord en eindconfix. Een beginconfix dat aan een woord wordt toegevoegd, heeft vaak de betekenis van een adjectief. Inheemse woorden in neoklassieke composita zijn een minderheid, maar komen toch vrij vaak voor met een beginconfix, zonder dat de resulterende woorden een schertsend effect hebben (*telewerken*). Sommige beginconfixen bouwen met evenveel gemak een paradigma als traditionele prefixen. Neoklassieke composita die bestaan uit twee woorden met een bindklinker (*caesaropapisme*), zijn uiterst zeldzaam.

Voorts bleek dat een aanzienlijk aantal neoklassieke samenstellingen een unieke constituent bevat, wat neoklassieke samenstellingen onderscheidt van gewone samenstellingen. Die unieke constituenten zijn telkens uitheems, wat erop kan wijzen dat de neoklassieke samenstellingen met die unieke constituenten als geheel ontleend zijn. Aangezien neoklassieke samenstellingen sowieso behoren tot het uitheemse deel van de Nederlandse morfologie, mag die conclusie niet verbazen. Van de neoklassieke woordvormingen die volledig in het Nederlandse systeem onder te brengen zijn, is het overgrote deel semantisch als samenstelling te karakteriseren.

HOOFDSTUK 4: ENKELE CASE STUDIES: DE VIER FREQUENTSTE CONFIXEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we door corpusonderzoek dieper in op de vier confixen die het vaakst voorkwamen in de nieuwe neoklassieke composita uit het vorige hoofdstuk: *bio-*, *eco-*, *tele-* en *-loog*. De bespreking van die confixen in het vorige hoofdstuk had beperkingen, vooral door het kleine aantal woorden met die confixen dat in het materiaal voorkomt. De vier genoemde confixen zijn daarom onderworpen aan een uitgebreid corpusonderzoek. Daarvoor is het ConDiv-corpus gebruikt (Grondelaers et al. 2000; zie §1.5.2), dat doorzocht werd met *Abundantia Verborum* (Speelman 1997).

Een corpusanalyse vult op verscheidene manieren het exciperen van neologismenwoordenboeken aan. Het is een manier om een beter inzicht te krijgen in distributie, allomorfie, betekenis, op de uitbreiding die een confixparadigma vertoont, op de frequentie van een confix en op de frequentie van de woordvormingen met dat confix in de algemene taal. Voorts moet de bespreking in dit hoofdstuk een antwoord bieden op de volgende vragen. Komen individuele confixen voor in alle categorieën uit hoofdstuk 3 (cf. De Haas & Trommelen 1993:59), zijn ze positievest (cf. Schmidt 1987b:44), in welke mate zijn er individuele verschillen tussen de confixen onderling (cf. Schmidt 1987a:33) en kunnen daar verder conclusies uit getrokken worden die het individuele geval overstijgen? Eerst worden achtereenvolgens de drie beginconfixen *bio-*, *eco-* en *tele-* besproken, daarna het frequentste confix, *-loog*, dat meestal een eindconfix is.

4.2 Bio-

4.2.1 Betekenis

Zoals vele confixen staat *bio-* in Van Dale (1999). Van Dale geeft drie betekenissen, die niet volledig met elkaar overeenstemmen: 1) het leven betreffend, 2) te maken hebbend met de bio-industrie, tegenover *scharrel-*, 3) bijdragend tot de vrijwaring van het natuurlijke milieu.

Daarbij kunnen we een onderscheid maken tussen de oorspronkelijke klassieke betekenis van het confix ('het leven betreffend'), en betekenissen die door concentratie ontstaan zijn: *bio-* als verkorte weergave van *bio-industrie*, *biologisch afbreekbaar*, *biologisch-dynamisch*, *biologisch verantwoord*.

De tweede en de derde betekenis lijken in conflict te zijn. In een woord als *biovarken*, dat bij de tweede betekenis als voorbeeld wordt gepresenteerd, zou menige taalgebruiker de derde betekenis kunnen vermoeden. Op de betekenis van *bio-* in zijn paradigma komen we verder in deze paragraaf nog terug. Eerst wordt aanschouwelijk gemaakt welke *bio*-woorden in het corpus werden aangetroffen en met welke frequentie.

4.2.2 Types en tokens in ConDiv

In totaal komt *bio-* 2143 keer voor in het krantengedeelte van het ConDiv-corpus (17 miljoen woorden), in 71 verschillende woorden. Daarvan zijn 11 types en 24 tokens voor eigennamen. Die worden hier verder niet meer besproken, omdat de betekenis van *bio-* erin niet altijd duidelijk is en omdat de constituenten van die eigennamen vaak niet allemaal in het morfologische systeem van het Nederlands terug te vinden zijn.

Woorden die uit meer dan twee constituenten bestaan, worden omwille van de eenvoud bij de relevante minder gelede woordvormingen gerekend: bij de meeste *bio*-woorden met een eindconfix kwamen ook de *-ie-* en *-isch-*afleidingen voor, en die worden dus bij de kortste versie van het eindconfix gerekend (*biografie* bij *biograaf*). Samenstellingen als *zoobioloog* worden bij het minder gelede neoklassieke compositum *bioloog* gerekend.

In de volgende tabel worden de aangetroffen *bio*-woorden genoemd met hun tokenfrequentie. Meestal zorgt het geciteerde woord zelf voor het

Bio-

merendeel van de tokens. Zonder *biografie*, *autobiografie* en *autobiografisch* zou *biograaf* echter bijna 500 tokens minder hebben, dus het klopt niet altijd dat het getoonde woord ook het frequentste is.

woord	n tokens
biograaf	567
<i>bioscoop</i>	526
bioloog	504
<i>antibioticum</i>	82
biotechnoloog	82
biotoop	62
bioritme	59
biochemicus	25
<i>symbiose</i>	20
biomedisch	17
<i>bio 'biografie'</i>	15
bio-ethiek	14
<i>gebiologeerd</i>	13
bio-industrie	11
biotech	10
<i>macrobioot</i>	10
bioterrorist	8
biolandbouw	6
biodiversiteit	5
bio-energie	5
biomassa	5
biometrie	5
biobak	4
biobedrijf	4
biotuin	4
biociden	3
bio-extractie	3
<i>biofilm</i>	3
biogroenten	3
bio-ingenieur	3
biomechanicus	3
biotechniek	3
<i>bio 'biodynamisch'</i>	2
bioboer	2
biochip	2
bio-farmaceutisch	2
biofilter	2
biogeneeskunde	2
biopsie	2
bio-afbreekbaar	1
bio-afval	1
bio-campus	1
biocultuur	1
biodegradeerbare	1
bio-ecologisch	1
bio-eeuw	1
bio-elektriciteit	1
bio-emmer	1

bio-garde	1
biogif	1
biomelk	1
biomodel	1
<i>bionischer</i>	1
biorama	1
biosynthese	1
biothee	1
biovuilnis	1
biowetenschappers	1
biowinkels	1
eilandbiogeografie	1

tabel 4.1: bio-woorden in ConDiv en hun frequentie

Negen woorden (cursief in tabel 4.1) komen bij de bespreking verder niet meer aan bod. Zes van de negen woorden zijn etymologisch wel verbonden met het oorspronkelijke Oudgriekse woord *bios* dat aan de basis ligt van dit confix, maar de betekenis van die woorden wijkt zo sterk af dat de woorden synchroon niet met het *bio*-paradigma in overeenstemming zijn. Die woorden zijn *antibioticum*, *bionischer*, *bioscoop*, *gebioleerd*, *macrobioot* en *symbiose*. De twee aparte woorden *bio* die hier worden onderscheiden, hebben een betekenis die door concentratie is ontstaan. Eén ervan komt ook zelf voor in een samenstelling: *biofilm*, waardoor dat woord tot de gewone niet-neoklassieke samenstellingen gerekend kan worden. Het valt op dat die negen woorden bijna allemaal relatief frequent zijn.

Als we alle twijfelachtige biowoorden uit de bespreking houden, blijven nog 51 types over, die staan voor 1471 tokens. De vrij aanzienlijke daling van het aantal tokens is vooral toe te schrijven aan de eliminatie van *bioscoop* (526 tokens), na *biograaf* (567) het frequentste woord. De betekenis van *bio-* in de 51 overgebleven woorden is te herleiden tot één van de drie betekenissen uit Van Dale (1999), behalve in *biomedisch*, waar de betekenis van *biologisch* in *bio-* geconcentreerd is.

4.2.3 Distributie

Zoals verwacht komt *bio-* vooral voor als beginconfix. Eigenlijk komt *bio-* enkel als beginconfix voor, want als de fonologische string /bio/ op andere plaatsen in woordvormingen voorkomt (bv. *symbiose*), vertoont hij vaak vormelijke afwijkingen en vooral betekenisduidelijkheid. In elk geval is *bio-* alleen als beginconstituent vatbaar voor uitbreiding (zie beneden).

In vrij weinig woorden komt *bio-* voor met een ander confix (*biotoop*, *biopsie*, *biorama*, *biograaf*, *bioloog*, *biociden*). Maar de woorden waarin dat gebeurt, hebben over het algemeen een hogere frequentie dan de

woorden waarin *bio-* gecombineerd wordt met een woord. Het zijn dus in het algemeen woorden die een prominente plaats innemen in het lexicon van het Nederlands.

Er zijn echter meer combinaties van *bio-* met woorden dan met eindconfixen en de lagere frequentie van die woordvormingen wijst op een hogere productiviteit. De woorden waarmee *bio-* wordt gecombineerd, kunnen inheems en uitheems zijn. *Bio-* wordt vooral met inheemse woorden gecombineerd in de ‘milieuvriendelijke’ betekenis.

Als *bio* vrij voorkomt, dan is dat niet met de betekenis die het in gebonden contexten heeft, maar met geconcentreerde betekenissen. De frequentie van *bio* als vrij morfeem is erg laag.

4.2.4 Uitbreiding van het paradigma

In deze paragraaf proberen we de uitbreiding van het *bio*-paradigma bij benadering te meten. Daartoe gebruiken we de volgende methode: we gaan na hoeveel woorden die in ConDiv aangetroffen werden, niet in Van Dale (1999) voorkomen. De impliciete basis voor die eenvoudige test is de al eerder genoemde aanname dat Van Dale bij benadering de algemene woordenschat van het Nederlands representeert.

Natuurlijk is Van Dale geen perfecte weerspiegeling van die ideële algemene woordenschat. Net zomin is een woord dat niet in Van Dale voorkomt, noodzakelijk een nieuw woord. Van deze benaderende methode worden dan ook geen precieze resultaten verwacht. Als het aantal woorden dat niet in Van Dale opgenomen is, groot is, leiden we daar alleen uit af dat het paradigma uitbreiding vertoont. De mate van uitbreiding is met deze methode moeilijk absoluut te becijferen, maar het aantal woorden dat niet in Van Dale staat, kan wel voorzichtig vergeleken worden met het aantal bij andere confixen.

Bij *bio-* is het aantal woorden dat niet in Van Dale voorkomt, 25 op 51 woorden, of bijna één op twee. Het maximale aantal tokens voor deze woorden is 10 (*biotech*). In de volgende tabel staan de woorden alfabetisch opgesomd, samen met het nummer van de betekenis uit Van Dale (1999) dat op het woord van toepassing is (cf. §4.2.1). Zo krijgen we een zicht op de uitbreiding van de verschillende betekenissen van *bio-* in nieuwe woorden.

Enkele case studies: de vier frequentste confixen

woord	betekenis
biocultuur	1
bio-extractie	1
biorama	1
biotech	1
eilandbiogeografie	1
bio-campus	2
bio-eeuw	2
bio-farmaceutisch	2
biogeneeskunde	2
biogif	2
bioterrorist	2
bio-afbreekbaar	3
bioboer	3
biodegradeerbare	3
bio-ecologisch	3
bio-emmer	3
biogroenten	3
biolandbouw	3
biomelk	3
biomodel	3
biothee	3
biotuin	3
biovuilnis	3
biowinkel	3
biobedrijf	2 & 3

tabel 4.2: bio-woorden uit ConDiv die niet in Van Dale voorkomen en hun betekenis

Uit tabel 4.2 blijkt dat vooral de geconcentreerde betekenissen van *bio*-uitbreiding vertonen. De betekenis ‘milieuvriendelijk’ (14 woorden) vertoont nog meer uitbreiding dan de betekenis ‘bio-industrie’ (7 woorden). Overigens heb ik de betekenissen die op een concentratie van *biotechnologisch* wijzen, ook bij betekenis 2 geteld. Uit *biobedrijf* blijkt dat één woordvorming volledig niet-compatibele betekenissen kan hebben. Ook de oorspronkelijke betekenis ‘leven’ komt nog voor in woordvormingen die niet in Van Dale opgenomen zijn (5 woorden).

Als afsluitende opmerking bij deze bespreking van het confix *bio*- moet ik er even op wijzen dat de drie betekenissen van *bio*- alle drie ook voorkomen als betekenissen van *biologisch* in het ConDiv-corpus (vooral 1 en 3). Van Dale (1999) houdt het bij ‘de biologie betreffend’; bij *biologie* staat enkel het voorspelbare ‘leer van levende wezens’. Als we de ConDiv-betekenen mee in rekening brengen, is *-logisch* in *biologisch* in de betekenis ‘het leven betreffend’ dus semantisch leeg, want *bio*- heeft ook de betekenis ‘het leven betreffend’. Dat kan de vorming van benoemen met *bio*- in plaats van met *biologisch* bevorderd hebben.

4.3 Eco-

4.3.1 Betekenis

Eco- vindt zijn oorsprong in *oikos*, het Oudgriekse woord voor 'huis'. Volgens Van Dale (1999) heeft het in het Nederlands twee betekenissen: 1) verband houdend met het natuurlijk milieu en 2) milieuvriendelijk, synoniem voor *bio-* (derde betekenis). In beide gevallen kan de betekenis als geconcentreerd uit *ecologisch* worden gezien: dat woord heeft ook die twee betekenissen in Van Dale (1999), plus een metonymische precisering van betekenis 2: 'zonder kunstmest'.

4.3.2 Types en tokens in ConDiv

In totaal komen in ConDiv 504 tokens voor 68 types voor. 17 types met 65 tokens zijn eigennamen, die hier niet worden besproken om de reden die ook bij *bio-* is genoemd: de betekenis is niet gemakkelijk te achterhalen en andere constituenten behoren vaak niet tot de morfeem- of woordvoorraad van het Nederlands. In de volgende tabel staan de overige 51 types volgens frequentie geordend. De totale frequentie van de 51 types is 439 tokens.

Enkele case studies: de vier frequentste confixen

woord	n tokens
ecoloog / oecoloog	258
eco-taks/tax	32
eco-beurs	20
eco-systeem	17
ecoloop	14
eco-team	14
eco-combi	6
ecohuis	6
eco-toerisme	6
ecovergoeding	5
eco-klas	4
eco-school	4
eco-bon	3
eco-boom	3
eco-label	3
ecocentrum	2
ecodrugs	2
ecofietsroute	2
ecofilosoof	2
ecokleurtje	2
ecomuseum	2
eco-product	2
ecoterrorisme	2
eco-actie	1
ecoboerderij	1
ecobrokken	1
ecodesign	1
eco-dijk	1
eco-doos	1
eco-filter	1
eco-geurkorrels	1
ecohandjes	1
ecoklimaat	1
ecokoffers	1
ecokorrels	1
ecomarathon	1
eco-merk	1
eco-oorlogen	1
ecopark	1
eco-paviljoen	1
eco-shop	1
ecosoof	1
ecostrategie	1
ecostroom	1
ecotentoonstelling	1
eco-titel	1
ecotoxicologie	1
eco-turbo	1
eco-viaduct	1
eco-winkeltje	1
eco-zakjes	1

tabel 4.3: eco-woorden in ConDiv en hun frequentie

Al de 51 types uit tabel 4.3 behoren zonder betekenisproblemen tot het *eco*-paradigma. Daarmee heeft *eco*- net evenveel ConDiv-woorden in zijn paradigma als *bio*-. De gemiddelde frequentie van de *eco*-woorden ligt wel aanzienlijk lager dan die van de *bio*-woorden. Ook het maximale tokenaantal ligt veel lager: *Ecoloog*, het enige woord met meer dan 100 tokens, heeft in totaal 258 tokens, tegenover meer dan 500 bij *biograaf* en *bioscoop*.

4.3.3 Distributie

Eco- komt enkel voor als beginconfix en kent geen vormvarianten. In vergelijking met andere confixen komt *eco*- vrij weinig voor in combinatie met eindconfixen (enkel *ecoloog* en *ecosooft*), en opvallend veel in combinatie met inheemse woorden. Daarnaast komt *eco*- uiteraard ook voor in combinatie met uitheemse woorden.

4.3.4 Uitbreiding van het paradigma

Maar liefst 39 van de 51 types komen niet voor in Van Dale (1999). Dat betekent dat *eco*- volgens onze rudimentaire test nog meer uitbreiding vertoont dan *bio*-. De woorden staan in de volgende tabel, samen met hun betekenis.

Enkele case studies: de vier frequentste prefixen

woord	betekenis
eco-beurs	1
ecobrokken	1
eco-dijk	1
ecofietsroute	1
ecokleurtje	1
ecoloop	1
ecomuseum	1
eco-paviljoen	1
ecosoof	1
ecotentoonstelling	1
ecotoxicologie	1
eco-actie	2
eco-boom	2
eco-bon	2
eco-combi	2
ecodesign	2
eco-doos	2
eco-filter	2
eco-geurkorrels	2
ecohandjes	2
ecohuis	2
eco-klas	2
ecoklimaat	2
ecokoffers	2
ecokorrels	2
eco-label	2
ecomarathon	2
eco-merk	2
eco-oorlogen	2
eco-school	2
ecostrategie	2
ecostroom	2
eco-team	2
ecoterrorisme	2
eco-titel	2
eco-turbo	2
ecovergoeding	2
eco-zakjes	2
ecocentrum	1 & 2

tabel 4.4: eco-woorden uit ConDiv die niet in Van Dale voorkomen en hun betekenis

Bij *ecocentrum* staat zowel 1 als 2 omdat *ecocentrum* ‘recyclagecentrum’ betekent, terwijl *ecocentrisme* te maken heeft met het behoud van natuurlijke evenwichten. Uit tabel 4.4 blijkt dat de niet in Van Dale voorkomende woorden overwegend ‘milieuvriendelijk’ als betekenis van *eco-* hebben (28), maar de oudere betekenis komt ook nog voor in niet in Van Dale (1999) geregistreerde woorden (12).

4.4 Tele-

4.4.1 Betekenis

Het confix *tele-* krijgt in Van Dale (1999) slechts één betekenis mee: overbrugging van een afstand (gebruik makend van elektronische apparatuur). Ik zou die betekenisomschrijving willen omvormen tot twee, weliswaar sterk verbonden, betekenissen: 1) op een afstand; 2) gebruik makend van moderne telecommunicatie-apparatuur: a) telefoon, b) televisie, c) computer. In de laatste betekenis is de betekenis geconcentreerd uit *telefoon*, *televisie*, *telecommunicatie*, etc. De tweede betekenis kan gezien worden als een concretere variant.

4.4.2 Types en tokens in ConDiv

Tele- omvat in ConDiv 7647 tokens voor 93 types. Het tokenaantal is in die zin aangepast, dat *Telegraaf* (als eigennaam van een in het corpus opgenomen krant) en *Telesport* (de sportrubriek van de krant de Telegraaf) wel zijn meegeteld als type, maar het in aanmerking nemen van de tokens voor die eigennamen zou het totale aantal tokens danig vertekend hebben, omdat ze in de krant natuurlijk erg vaak voorkomen (zie §1.5.2.2 over ConDiv). Daarom is het aantal tokens voor *Telegraaf* en *Telesport* slechts gedeeltelijk in rekening gebracht: enkel de tokens van de woordvormingen die voortbouwen op beide eigennamen zijn meegeteld. Zo geeft het totale tokenaantal een vrij realistisch beeld van de frequentie van *tele-*.

Overigens zijn meer dan de helft (53) van de types eigennamen, die om de bij *bio-* en *eco-* vermelde redenen verder niet besproken worden. Opmerkelijk is wel dat het er zo veel zijn. Dat heeft wellicht te maken met de grote economische activiteit in de telecommunicatiesector.

Na de eliminatie van de eigennamen blijven nog 40 types met een totaal van 6922 tokens over. Die types staan volgens frequentie gerangschikt in de volgende tabel.

Enkele case studies: de vier frequentste confixen

woord	n tokens
telefoon	3515
televisie	2884
telecommunicatie	133
telecom	131
teletekst/text	78
telescoop	31
telegram	20
telematica	16
televerkoop	14
tebankieren	11
tele-shop	11
telegraaf	10
televoting	9
telewinkelen	7
televerken	6
telepathie	5
telemarketing	4
teledistributie	3
telemovie	3
telegeleid	3
teleboetiek	2
teleconferencing	2
teledetectie	2
teleshoren	2
telekaarten	2
telegen	2
tele-operatoren	2
tele-universiteit	2
telegenesekunde	1
telegenieke	1
telegudging	1
tele-junk	1
telekrant	1
telegeren	1
telegemeteers	1
tele-net-foneren	1
telegrompter	1
telegtjdmaschine	1
telegangelist	1
telegoyeuristen	1

tabel 4.5: tele-woorden in ConDiv en hun frequentie

Omdat *telegemeteers* en *telegemeting* wel in het Engels, maar niet in het Nederlands morfologisch verwant zijn, worden ze als aparte *tele*-woorden geteld. Bij tabel 4.5 is de belangrijkste vaststelling dat de woorden niet opvallend frequenter zijn dan in het *eco*- en het *bio*-paradigma, ondanks het hoge aantal tokens voor het hele *tele*-paradigma. De verklaring voor het hoge aantal tokens van het *tele*-paradigma is te vinden in de zeer hoge tokenaantallen van twee woorden: *telefoon* (3515) en *telegvisie* (2884) staan samen in voor 6399 tokens van de 6922. Opvallend is ook dat alle

woorden met meer dan honderd tokens semantisch geconcentreerd voorkomen als betekenis van *tele-* in andere woorden van het paradigma.

4.4.3 Distributie

Tele- komt enkel voor als beginconfix. Het komt meer voor met eindconfixen dan *eco-*, en ongeveer evenveel als *bio-*. Opvallend is het grote aantal anderstalige en uitheemse woorden waarmee *tele-* gecombineerd wordt. Het aantal uitheemse woorden van Engelse oorsprong is groter dan het aantal uitheemse woorden van klassieke oorsprong. *Tele-* komt ook voor met inheemse woorden.

4.4.4 Uitbreiding van het paradigma

Uit de volgende tabel blijkt dat de uitbreiding van het *tele-*paradigma er wel is, maar duidelijk minder groot is dan bij *bio-* en *eco-*. 11 van de 40 woorden staan niet in Van Dale (1999).

woord	betekenis
tele-net-foneren	1
tele-operatoren	2a
televerkoop	2a & 2b
tefilm	2b
telejudging	2b
tele-universiteit	2b
televangelist	2b
televoyeuristen	2b
telegeneeskunde	2c
telehoren	2c
teleleren	2c

tabel 4.6: tele-woorden uit *ConDiv* die niet in *Van Dale* voorkomen en hun betekenis

Elk van de vier onderscheiden betekenissen in de eerste paragraaf van deze bespreking komt voor, maar de betekenissen 2b (“televisie”) en iets minder 2c (“telecommunicatie, teleconferencing”) krijgen het meest uitbreiding (resp. 6 en 3 woorden). De uitbreiding van betekenis 1 (“op afstand”) is het kleinst (1 woord), en ook het minst in overeenstemming met de andere nieuwe woorden die hier in de tabel staan, omdat *tele-net-foneren* een inplantend en overlappend splintercompositum is (zie hoofdstuk 5).

4.5 -Loog

4.5.1 Betekenis

Van Dale (1999:1913) geeft bij *-loog* een morfologisch interessante uitleg: “achtervoegsel waarmee van zn. op ‘-logie’ persoonsnamen worden afgeleid die de beoefenaar noemen van de in het grondwoord aangeduide wetenschap, leer, etc.” Vooral interessant is dat de *-logie*-woorden als basis voor de *-loog*-woorden worden gezien. Van Dale geeft dus de prioriteit aan de semantische relatie boven de meest typische formele relatie (net zoals Booij 2002:9). *-Logie* staat overigens niet vermeld in Van Dale (1999) (maar *-ie* wel).

4.5.2 Types en tokens in ConDiv

146 *-loog*-woorden komen in totaal 7232 keer voor. Slechts 2 types en 9 tokens daarvan geven een eigen naam weer: *Fiscoloog* (8) en *Metrologielaan*. Er blijven dus nog 144 woorden en 7223 tokens over. In de volgende tabel staan die woorden volgens frequentie gerangschikt.

woord	n tokens
technologie	1079
logica	821
psycholoog	625
bioloog	504
dialog	453
archeoloog	387
logo	312
logistiek	281
ecoloog / oecoloog	258
cataloog	203
ideoloog	186
socioloog	184
deontologie	175
theoloog	142
analoog	86
antropoloog	74
monoloog	73
cardioloog	62
geoloog	60
mythologie	50
criminoloog	47
gynaecoloog	47
proloog	47
patholoog	45
meteoroloog	42
neuroloog	42

chronologie	37
planoloog	37
epidemioloog	35
trilogie	33
fysiologie	32
astroloog	30
terminologie	29
logopedist	28
politicoloog	28
genealoog	27
uroloog	27
ornitholoog	25
filoloog	23
klimatoloog	23
dermatoloog	22
politoloog	22
toxicoloog	22
apologie	21
paleontoloog	19
homologatie	18
bacterioloog	17
epiloog	16
farmacoloog	15
musicoloog	15
methodologie	14
gebiologeerd	13
oncoloog	12
embryoloog	11
scientoloog	10
seksuoloog	10
zoöloog	10
allergoloog	9
etymologie	9
futuroloog	9
radioloog	9
speleoloog	9
egyptoloog	8
phenomenologie	8
anesthesioloog	7
endocrinoloog	7
sinoloog	7
viroloog	7
entomoloog	6
hydroloog	6
necrologie	6
reumatoloog	6
eschatologisch	5
etholoog	5
etnoloog	5
grafoloog	5
lexicologie	5
neologisme	5
oenoloog	5

Enkele case studies: de vier frequentste confixen

anthologie	4
endermoloog	4
Kremlinologen	4
seismoloog	4
ufoloog	4
androloog	3
elogie	3
heksuoloog	3
hematologie	3
kynoloog	3
typologie	3
vulkanoloog	3
cosmetoloog	2
cytoloog	2
dialectoloog	2
glacioloog	2
humorologie	2
immunoloog	2
morfologische	2
numerologie	2
pneumoloog	2
polemoloog	2
teleologie	2
traumatoloog	2
vaticanoloog	2
vinoloog	2
zairologen	2
antiloog	1
arachnoloog	1
bromatologie	1
carnavaloog	1
christologgie	1
decaloog	1
demontologie	1
dendroloog	1
deskundologie	1
econologie	1
etiologie	1
fenologie	1
fraseologie	1
keltoloog	1
klaas-ologie	1
kosmologie	1
kretologie	1
missiologie	1
missoloog	1
molinologie	1
Neroloog	1
oftalmologie	1
parodontologie	1
penologisch	1
podoloog	1
pomologisch	1

primatologie	1
rapportologie	1
sacramentologie	1
scatologisch	1
sonoloog	1
stomatoloog	1
subsidiologisch	1
trendoloog	1
trioloog	1
tsiganoloog	1
ukologisch	1
voetbalogie	1

tabel 4.7: loog-woorden in ConDiv en hun frequentie

Uit tabel 4.7 blijkt dat een aantal woorden /lo□/ bevatten, terwijl ze synchroon toch niet meer bij het *-loog*-paradigma gerekend kunnen worden, omdat hun betekenis te sterk afwijkt van de standaard-betekenis ‘kenner’; ‘aanhanger’. Dat geldt voor de combinaties met Oudgriekse voorzetsels *analoog*, *proloog*, *antiloog*, *epiloog*, *catalogoog*, *elogie* en voorts met telwoordachtige Oudgriekse elementen: *monoloog*, *dialoog*, *decaloog*. Ook de betekenis van /lo□/ als eerste constituent komt niet overeen met de *-loog* die in Van Dale (1999) wordt beschreven, en er is overigens ook geen gemeenschappelijk ander betekenismoment aan toe te wijzen: *logo*, *logistiek*, *logica*, *logopedist* zijn niet gemakkelijk op eenzelfde manier semantisch te beschrijven en zijn dus enkel etymologisch nog met *-loog* verbonden.

Overigens valt op dat *-loog*, en zeker *-logisch* in de adjectieven, zelfs in het paradigma niet steeds een duidelijke betekenis heeft. Soms valt de betekenis ‘kennis, wetenschap, leer’ helemaal weg, en lijkt er alleen een afleiding van de eerste constituent te zijn gemaakt. Dat zou de redelijk kleine aantallen van de neoklassieke afleidingen (zie vorige paragraaf) kunnen verklaren: als van een beginconfix een adjectief moet worden gemaakt, wordt dat soms door toevoeging van *-logisch* gedaan in plaats van door toevoeging van een eenvoudig suffix, cf. *biologisch* ‘wat het leven betreft’.

4.5.3 Distributie

Ondanks de opname van *loog* als geconcentreerde afkorting van *psycholoog* of *socioloog* in Van Dale (1999) komt het in het corpus niet als vrij morfeem voor.

Gezien de constatering in de vorige paragraaf kan *-loog* enkel een echt vorm-betekenisparadigma krijgen als eindconfix. Dat eindconfix wordt opvallend veel gecombineerd met beginconfixen. Sommige van die

neoklassieke composita met twee confixen zijn erg frequent (*technologie* heeft maar liefst 1079 tokens), maar veel andere, vaak met unieke beginconfixen, komen weinig voor. Dat betekent niet dat ze daarom nieuw zijn (zie volgende paragraaf), maar waarschijnlijk worden ze gewoonlijk in vaktalen gebruikt, en komen ze weinig voor in de algemene taal.

-Loog in combinatie met uitheemse woorden komt ook vaak voor. Een inheemse eerste constituent is zeldzaam (*planoloog*, *heksuoloog*, *keretologie*, *klaas-ologie*, *keltoloog*) en zulke hybride woorden hebben meestal een humoristisch effect.

De laagfrequente beginconfix+*-loog*-combinaties in tabel 4.7 verschillen van de woord+*-loog*-combinaties met een even lage frequentie, omdat de neoklassieke composita met twee confixen gewoonlijk consequent als een naam worden gebruikt in vaktaal. Ze zijn niet frequent omdat dat bepaalde vakgebied niet zo vaak voorkomt in algemene taal. De *voetbalogie*-woorden zijn (nog) omschrijvingen in de betekenis die Koefoed (1993:9) daaraan geeft: ze zijn geen namen die consequent worden gebruikt om een begrip te benoemen.

Opvallend is voorts nog dat de spellingconventies van het Nederlands bij neoklassieke composita blijkbaar systematisch worden overtreden: waar normaal gezien een verdubbeling van de medeklinkers tussen het woord als eerste constituent en *-(o)loog* noodzakelijk zou zijn, wordt die regel blijkbaar genegeerd. Ook als een eenvoudige samenvoeging van het schriftbeeld van de constituenten tot verdubbeling zou leiden, wordt dat aangepast: *carnavalloog*, *voetbalogie*, *planoloog*.

4.5.4 Uitbreiding van het paradigma

In de volgende tabel staan de woorden uit ConDiv met *-loog* die niet in Van Dale (1999) voorkomen. Dat zijn slechts 14 van 195 woorden. Proportioneel is dat weinig, en men zou dus kunnen aannemen dat de uitbreiding van het paradigma kleiner is dan bij de voorgaande confixen, maar in absolute aantallen is die uitbreiding niet bijzonder laag. In elk geval kent het *-loog*-paradigma nog uitbreiding, al is die misschien kleiner dan verwacht bij het frequentste confix uit het neologismenoverzicht in de vorige paragraaf.

woord	woord
christologie	Neroloog
demontologie	rapportologie
endermoloog	trendoloog
heksuoloog	tsiganoloog
humorologie	Vaticanoloog
klaas-ologie	voetbalogie
missoloog	zaïroloog

tabel 4.8: loog-woorden uit ConDiv die niet in Van Dale voorkomen

Opvallend is dat bijna alle combinaties van beginconfix+*-loog* uit ConDiv in Van Dale opgenomen zijn (op vier na). Dat betekent dat de combinaties met beginconfixen minder uitbreiding vertonen dan de combinaties met woorden. *Christologgie* is wellicht een schrijffout, het gewone woord is *christologie* ('Christuskunde'), dat wel in Van Dale (1999) staat. *Demontologie* is gevonden als synoniem van *demonenkunde*; *endermoloog* noemt men een kinesitherapeut / fysiotherapeut die een techniek beheerst om onderhuidse vetophopingen door massage te laten verdwijnen, en een *tsiganoloog* is een zigeunerdeskundige.

Vooraf (veelal schertsende) combinaties met een woord als eerste constituent komen nog niet in Van Dale (1999) voor. Dat is m.i. niet het gevolg van een bewuste politiek van Van Dale om schertsende woordvormingen zoals *voetbalogie* te mijden, want er komen voldoende schertsende woordvormingen in Van Dale voor. Het is het gevolg van het eenmalige karakter van veel van die formaties.

Het schertsende karakter wordt bij deze woorden ook morfologisch duidelijk: zowel analogische stamallomorfie bij *heksuoloog* (naar *seksuoloog*) als de combinatie van Engelse leenwoorden met *-loog*: *missoloog*, *trendoloog*, als de combinatie van inheemse woorden met *-loog* (*klaas-ologie* 'Sinterklaaskunde', *voetbalogie*) wijzen daarop.

4.6 Conclusie

De case studies over *bio-*, *eco-*, *tele-* en *-loog* leiden tot de volgende algemene conclusies. Een minderheid van de confixen vertoont stamallomorfie. Vooral beginconfixen vertonen stamallomorfie in combinatie met gebonden grondmorfemen in finale positie. Confixen zijn positie vast: een confix is beginconfix of eindconfix, niet beide. Etymologisch verwante gelijkkluidende vormen kunnen zowel vooraan als achteraan in een neoklassiek compositum voorkomen, maar de betekenis is dan niet voldoende in overeenstemming te brengen om ze als één en hetzelfde confix te beschouwen (cf. *symbiose*, *logica*).

Frequente confixen komen voor in combinatie met inheemse en uitheemse, gebonden en vrije constituenten (cf. Beelen 2004). Tussen confixen bestaan grote verschillen in productiviteit en in de mate waarin ze met inheemse woorden kunnen worden gecombineerd. Vaak bestaat er een positieve correlatie tussen de twee. Eindconfixen zijn soms geleed: eindconfixen worden frequent gesuffigeerd met *-ie* en *-isch*.

Over de bindklinker die zo typisch is voor neoklassieke composita is nog maar weinig gezegd in hoofdstuk 3 en 4. Op basis van de nieuwe neoklassieke woordvormingen die in het materiaal zijn opgenomen en de case studies, lijkt de bindklinkerkwestie minder arbitrair dan aangenomen, en in elk geval eenvoudiger dan de bindfoneemkwestie bij gewone samenstellingen.

Als er een bindklinker voorkomt, is dat meestal de bindklinker /o/. In een paradigmatische visie kan men volstaan met de constatering dat de /o/ op de grens tussen de constituenten in een neoklassiek compositum zit. In een syntagmatische aanpak zal men de bindklinker aan één van beide constituenten willen toewijzen of een aparte status willen geven (cf. Becker 1990:107-108; Fleischer, Barz & Schröder 1992:32-33).

Zoals de bindklanken in gewone samenstellingen, lijkt de bindklinker meestal deel uit te maken van de eerste constituent (Booij 2002:179-181). Bij combinatie van eindconfixen met woorden blijkt echter dat ook in die woorden vaak de klinker /o/ voorkomt op de grens van de constituenten. Waarschijnlijk wordt de bindklinker vooral door het beginconfix bepaald, zoals ook in gewone samenstellingen de eerste constituent het bindfoneem meer bepaalt dan de tweede, maar kan een eindconfix ook (paradigmatische) invloed uitoefenen (cf. Krott, Baayen & Schreuder 2001).

Die invloed van het eindconfix is behalve in combinatie met woorden ook merkbaar als we de uitzonderingen op de /o/ als bindklank (een derde van de neoklassieke composita) nader bekijken. Veelal ontbreekt de /o/ omdat een andere niet-doffe klinker op het einde van de eerste constituent of aan het begin van de tweede constituent staat. In sommige gevallen staat er echter geen klinker op de grens tussen de constituenten of staat er een /i/ in plaats van een /o/. Beide gevallen lijken in hoge mate gedetermineerd door het eindconfix. De bindklank /i/ komt slechts in enkele gevallen voor, bij *-cide* (niet in alle gevallen) en *-ficatie* (*herbicide*, *eliticide* en *lullificatie*). Bij *-foon* mag de bindklank wel eens ontbreken (*webfoon*, *babbelfoon*), wellicht omdat het frequentste *-foon*-woord, *telefoon*, *-foon* combineert met een beginconfix dat eindigt op een klinker en waarbij nooit een bindklank /o/ voorkomt: *tele-*.

Conclusie

Een diepgaand onderzoek over de bindklinker vraagt een andere aanpak dan deze studie en valt daardoor buiten het bestek ervan.

Deel II: Splinter- composita

De woordvormingen in dit tweede deel zijn woorden van het type *europarlement* en *digibeet*, die splintercomposita genoemd worden. Hoofdstuk 5 distilleert uit de literatuur wat er bekend is over splintercomposita. In hoofdstuk 6 worden de splintercomposita uit het materiaal gerubriceerd en in hoofdstuk 7 worden de relatieve proporties van de categorieën uit hoofdstuk 6 besproken.

Ook het derde deel van deze studie handelt over splintercomposita. In deel II wordt splintercompositie in het algemeen besproken, met behulp van de splintercomposita die in de materiaalverzameling zitten. Deel III bouwt voort op deel II door de reeksvorming van kenmerkende constituenten in splintercomposita te onderzoeken.

HOOFDSTUK 5: LITERATUUR OVER SPLINTER-COMPOSITA

5.1 Inleiding

Splintercomposita zoals *europarlement* hebben gemeen met de neoklassieke samenstellingen uit het vorige deel dat ze volgens de klassieke definities geen gewone samenstellingen zijn en geen gewone afleidingen, maar iets daartussenin (Grésillon 1984:2). Semantisch lijken ze het meest op samenstellingen, omdat twee lexicale, en meestal vrij specifieke betekenissen worden samengevoegd, meestal in een determinans-determinatumrelatie (Fradin 2000:34; Lehrer 1996:360). Wat elk deel uitdrukt, wordt in het Nederlands gewoonlijk weergegeven door een woord, niet door een affix. Formeel lijken deze woorden op afleidingen, omdat minstens één deel waaruit de woordvorming opgebouwd is, geen vrij morfeem is, maar hun prosodie is dan weer te vergelijken met die van een gewone samenstelling. Ze onderscheiden zich van de neoklassieke samenstellingen doordat de morfologisch bijzondere woorddelen die erin voorkomen, geen confixen zijn, maar splinters (gebonden inkortingen van woorden, zie verderop).

Voordat we overgaan tot de bestudering van de woorden die in de materiaalverzameling voor dit onderzoek zijn opgenomen, nemen we de literatuur ter zake kritisch door. Er blijkt in heel wat talen al onderzoek verricht te zijn naar de woordvormingen die in dit deel besproken worden, al sinds het begin van de twintigste eeuw (cf. Bergström 1906; Pound 1914; Wentworth 1934), maar het is grotendeels inleidend en typologiserend onderzoek, waarin geen eenvormige terminologie wordt gehanteerd. In het eerste onderdeel van deze paragraaf wordt uitgelegd waarom de term splintercompositum gekozen is uit alle gangbare termen (§5.1.1). Vervolgens worden de kenmerkende constituenten van splintercomposita besproken (§5.1.2). In §5.1.3, ten slotte, worden splintercomposita provisorief gedefinieerd.

5.1.1 De benaming *splintercompositum*

De naam *splintercompositum* is zeker niet de enige benaming die in het Nederlands gebruikt wordt voor woorden als *digibeet*. Booij & Van Santen (1998:12) en Hinskens (2000) noemen zulke woorden *samensmeltingen*; Janssen (1993) noemt ze *kruisingwoorden*. Van den Toorn (1983a en 1987b) bedacht twee benamingen: *afleidende samenstelling* en het hier gebruikte *splintercompositum*. *Afleidende samenstelling* gebruiken we in deze studie onder andere niet omdat die naam ongewenste associaties met samenstellende afleiding en samenstellende samenstelling oproept (resp. woorden als *blauwogig* en *tweepersoonsbed*, cf. Booij & Van Santen 1998:171-182). *Kruisingwoord* of *samensmelting* zijn als naam zeker mogelijk, maar leggen iets te veel nadruk op de aparte morfologische status van *splintercomposita*. Ze lijken ook minder bruikbaar voor woorden als *europarlement*, waarin één constituent een compleet woord is.

Door de term *splintercompositum* te gebruiken, wil ik de relatie met gewone compositie duidelijk maken. Bovendien correspondeert Van den Toorn's benaming met de benaming *splinter* die wordt gebruikt voor de ingekorte gebonden vormen die in *splintercomposita* voorkomen (§5.1.2). De naam *splinter* is geschikt voor die ingekorte gebonden vormen, omdat hij metaforisch weergeeft wat er kenmerkend is voor splinters: ze zijn kleine stukjes van woorden, die als het ware afgesplinterd zijn, zonder rekening te houden met morfeemgrenzen.

In het Engels is de gewone benaming voor deze woordvormingen - naast het door Lewis Carroll geïnspireerde *portmanteau word* - *blending* of *blend*, 'mengeling' (cf. Bauer 1983:232-237; Algeo 1977; Soudek 1978; Marchand 1969:451; Adams 1973:139-195; Cannon 1986; Kelly 1998). Die term houdt nogal wat nadelen in. Door zijn algemene betekenis wordt hij ook buiten de woordvorming gebruikt, waardoor hij aan duidelijkheid en specificiteit inboet. Algemener taalkundig gebruik van de term wordt bijvoorbeeld geïllustreerd in het volgende citaat:

[...] *all* speech, smooth as well as blunderful, can be and must be accounted for essentially in terms of the three mechanisms... analogy, blending, and editing.
Hockett (1967:935) geciteerd in Algeo (1977:47-48)

Een ander voorbeeld van het ruimere gebruik van de term *blend*: Algeo (1977:48) introduceert ook syntactische blends. Daarmee bedoelt hij de accidentele vormelijke vermenging van onder andere werkwoordelijke uitdrukkingen en zegswijzen met een vergelijkbare betekenis. Hoewel dat fenomeen tot op zekere hoogte overeenkomsten vertoont met sommige *splintercomposita*, onder meer door de paradigmatische relatie tussen de vermengde taalelementen, lijkt het niet bijzonder nuttig om twee analoge, maar toch duidelijk verschillende verschijnselen uit verschillende taalcomponenten dezelfde naam te geven.

Ook binnen de woordvorming is allerminst scherp afgelijnd wat met de term *blend* bedoeld wordt. Marchand (1969:451) maakt al gewag van een termenverwarring. Ook Bauer (1983:237) vermeldt de onduidelijkheid. Vooral het bereik van de term is niet helder. Moet de hele betekenis van het basiswoord in een splinter zitten? Mag de term alleen worden gebruikt voor vormen waarin de splinters ad hoc eenmalig voorkomen (cf. Adams 1973:139-195)? Dat Warren (1990) de term *combining form* (cf. §3.1.2.2) ook gebruikt voor splinters, geeft aan dat de spraakverwarring zeker nog niet opgelost is.

In het Frans wordt de term *amalgame* gebruikt (Tournier 1985:130-136), of de termen *mot valise* en *mot sandwich* (Dubois 1982); Combrink (1990:73-75) gebruikt de benaming *reduksiesamestelling*, die net zoals *splintercompositum* de band met een gewoon compositum accentueert. Er zijn nog talrijke benamingen die niet in dit korte overzichtje opgenomen zijn (cf. Grésillon 1984:5-6; Cannon 2000:953). De Nederlandse term *splintercompositum* wordt verder als een synoniem van *amalgame*, *reduksiesamestelling* en *blend* in zijn morfologische betekenis beschouwd. Wat die morfologische betekenis precies is, wordt in de volgende paragrafen uitgelegd.

5.1.2 Splinters

Deze paragraaf behandelt de specifieke morfologische bouwstenen van splintercomposita, de splinters. Een precieze beschrijving van die constituenten kan ertoe leiden dat het onderscheid tussen splintercomposita en verwante fenomenen gemakkelijker te maken is dan tot nog toe het geval was. De onderverdeling van Van den Toorn (1983a), de relatie van splintercompositie met afkorting / verkorting / clipping en de relatie van splinters met halfsuffixen worden hierna besproken.

5.1.2.1 Soorten splinters?

Van den Toorn (1983a:82-83) onderscheidt in het algemeen, dus niet enkel voor de vorming van splintercomposita, drie soorten “morfeemsplinters”:

- oorspronkelijke splinters die “door metanalyse, hersyllabificatie of opzettelijke segmentatie” ontstaan zijn en later een vrij morfeem zijn geworden, zoals *bus*, *accu*, *foto*
- splinters die als gebonden morfeem in de inventaris van de taal worden opgenomen, zoals *inter-*, *trans-*, *multi-*, *multo-*, *tele-*, *macro-*, *-theek*
- “echte” morfeemsplinters”, “die op zichzelf soms moeilijk in hun betekenis te doorgronden zijn, maar die pas in een nieuwe

[splinter]samenstelling zinvol worden”, zoals *-mel* (uit *chocomel*), *-lon* (uit *nylon*)

De tweede categorie splinters van Van den Toorn (1983a) zijn de confixen uit hoofdstuk 3. Wat confixen te maken hebben met splinters wordt verderop nog besproken.

De eerste categorie onderscheidt zich van de andere morfemen of woorden waarover een taalgebruiker beschikt, door haar ontstaansgeschiedenis. Synchron is dat echter meestal niet meer duidelijk. Woorden als *accu* gedragen zich morfologisch als gewone woorden en de langere vorm wordt synchron vaak niet meer gebruikt met dezelfde betekenis als de ingekorte vorm. Bij sommige woorden in deze categorie komt in het synchrone lexicon wel nog een ander woord voor met dezelfde denotatieve betekenis, maar met een langere vorm (bijv. *auto* versus *automobiel*). Het lijkt me gerechtvaardigd om Van den Toorns eerste categorie als unisegmentale grafonemische afkortingen (Joosten & Smessaert 1999) te beschouwen, die *in se* niet direct met splintercomposita te maken hebben. Bauer (1983:233-234) omschrijft de unisegmentale grafonemische afkortingen (*clippings*) passend als volgt:

[...] a lexeme (simplex or complex) is shortened, while still retaining the same meaning and still being a member of the same form class. Frequently clipping results in a change of stylistic level. The unpredictability concerns the way in which the base lexeme is shortened.

Door aan die afkortingen dezelfde naam te geven als aan splinters, geraken de specifieke kenmerken van beide processen op de achtergrond. De resultaten van splintervorming en clipping zijn in bepaalde opzichten (inkorting) uiteraard vergelijkbaar, maar omdat clippings woordstatus hebben en splinters in splintercomposita niet, houden we in dit onderzoek splinters en clippings uit elkaar door ze anders te benoemen. Overigens wordt dat meestal gedaan. In Van de Vijver (1997) en Joosten (1998) worden enkel afkortingen besproken; in overzichtswerken als Bauer (1983) en Tournier (1985) worden afkortingen en splintercomposita apart besproken. Fradin (2000:20,27) onderscheidt clippings van woorden met splinters omdat de eerste volgens hem geen “new lexical expressions” zijn. Semantisch blijven ze immers grotendeels gelijk aan hun basiswoord.

Het voorgaande betekent natuurlijk niet dat dit soort afkortingen, Van den Toorns eerste type splinters, niet voorkomt in splintercomposita. Maar een ingekort element wordt pas typisch voor splintercompositie als het niet als vrij morfeem in het mentale lexicon zit. In dat geval behoort het niet tot de eerste categorie van Van den Toorn (1983a), maar tot de derde categorie.

Die derde categorie noemt Van den Toorn (1983a) dus niet zomaar de “echte’ morfeemsplinters”. Ze zijn de bepalende factor om van een splintercompositum te spreken. De eerste twee categorieën (afkortingen en confixen) kunnen wel voorkomen in een splintercompositum, zoals de meeste vrije en gebonden morfemen (zie hoofdstuk 6), maar pas wanneer er een splinter van de derde soort in een vorming zit, spreken we van een splintercompositum. Die stellingname lost ook Bauers (1983:233-234) twijfel op, wanneer hij meldt dat het moeilijk is om een samenstelling van twee clippings te onderscheiden van een splintercompositum. Als de clippings allebei vrije morfemen zijn, is het een gewone samenstelling (vb. *autobios* voor *drive-in-bioscoop*), en anders niet.

Zoals Van den Toorn (1983a:83) al aangeeft, is de grens tussen de derde en de tweede categorie splinters “vloeiend”. Uit splinters kunnen met andere woorden gebonden morfemen ontstaan (zie hoofdstuk 8 en 9). Ook Bauer (1983:23) ziet die evolutie als hij opmerkt dat uit vormingen als *hairtician* en *drugoholic* affixen voortkomen.

Het is dus ook niet verwonderlijk dat Hüning het element *-gate* ‘schandaal’ (uit *Watergate*) op de Morfologiedagen 1998 in Nijmegen een mogelijk halvesuffix noemde, wat hij later overigens in de gepubliceerde versie van zijn lezing (Hüning 2000) niet meer als een mogelijke benaming voor een morfeem als *-gate* overhield. *Halfsuffix* zou in deze context dan betekenen: op weg om een affix te worden, komende van een splinter (of van een vrij morfeem in het Engels). Het lijkt me echter aangewezen om de term *halfsuffix* of *affixoïde* te reserveren voor andere constituenten (cf. §2.2.2): tussen affix en vrij morfeem (in dezelfde taal).

5.1.2.2 Splinters en confixen

In deze paragraaf gaan we wat dieper in op het verschil tussen splinters en confixen. Warren (1990:115) maakt (samen met Hinskens 2000; De Haas & Trommelen 1993, cf. p. 278) geen verschil tussen de delen waaruit splintercomposita en neoklassieke composita opgebouwd zijn, en dus impliciet ook niet tussen de vormingen als geheel. Haar *combining forms* zijn alle gebonden morfemen die geen affix of wortel zijn. Een argument voor die aanpak zou kunnen zijn dat neoklassieke elementen zich synchroon in hun morfologische gedrag niet meer van andere uitheemse of zelfs inheemse splinters onderscheiden. Zowel confixen als splinters zijn onzelfstandige dragers van een vrij uitgebreide lexicale betekenis. Ze kunnen beide met soortgenoten en met vrije morfemen worden gecombineerd. Combinaties van twee of meer hier bedoelde vormen lijken semantisch op gewone samenstellingen.

Toch worden Warrens *combining forms* in dit onderzoek - net zoals onder andere in Bauer (1983), Adams (1973), Tournier (1985), Van den

Literatuur over splintercomposita

Toorn (1983a), (1988a), (1988b), Fradin (2000) en Lehrer (1996) - gescheiden in confixen, die neoklassieke samenstellingen kunnen vormen (§3.1.2), en splinters, die splintercomposita kunnen vormen. Daarvoor zijn diachrone en synchrone redenen aan te voeren, waarbij de synchrone het belangrijkste zijn, maar de diachrone kunnen helpen om in specifieke gevallen over de categorie van een woorddeel te beslissen. Diachroom worden confixen gekenmerkt door een vrij constante betekenis die uit de brontaal is overgenomen, of door de traditionele lexicaal-semantic processen uit die oorspronkelijke betekenis is ontstaan. *Psycho-* betekent nog steeds 'ziel'; *-logie* 'wetenschap'. Splinters vertonen een veranderlijke betekenis en fluctuerende formele grenzen. De betekenis in de eventuele brontaal speelt nauwelijks een rol.

Synchroom is het belangrijkste verschil dat voor de interpretatie van een neoklassiek compositum geen concreet basis- of modelwoord nodig is. Louter het syntagmatische verband is voldoende. Om een splintercompositum te kunnen begrijpen is een paradigmatisch verband met minstens één basiswoord nodig. Door die band met een bestaand basiswoord, nemen splinters ook vaak de connotaties van het basiswoord mee naar de nieuwe vorming (Warren 1990:121). Confixen vertonen een vaste vorm, met eventueel beperkte allomorfie. De vormbetekenisrelatie van een confix is niet noodzakelijk aanwezig in een ander bestaand woord in het Nederlands, maar kan direct aan een klassieke taal worden ontleend.

Bauer (1983:216) noemt *lunonaut* ('astronaut die naar de maan reist') een twijfelgeval tussen een neoklassieke samenstelling en een splintercompositum. Toch denk ik dat er weinig argumenten zijn om het als een splintercompositum te beschouwen; een classificatie als neoklassieke samenstelling ligt meer voor de hand.

De linkerconstituent van *lunonaut* is hier minder relevant; die is onder andere te vinden in de adjectieven *lunatic* (semantisch minder duidelijk) en *lunar*. (Soms wordt volgens Bauer ook *lunarnaut* geschreven.) *Luna-* (/lunÇ/) kan dus ofwel het adjectief *lunar*, ofwel een confix zijn. Het is geen kortere versie van een basiswoord, en kan dus geen splinter zijn.

Bauer twijfelt vooral aan *-naut*. Dat is van klassieke oorsprong, heeft een vaste vorm, maar in tegenstelling tot andere confixen is er iets ongewoons aan de hand met de semantiek ervan. *-Naut* betekent hier niet 'zeeman' of 'zeereiziger' als in *Argonaut*, maar *-naut* betekent hier *astronaut*. In *lunonaut* is dus semantische concentratie opgetreden, wat Bauer impliciet als een typisch proces voor splinters beschouwt.

Semantische concentratie komt echter voor bij allerlei morfemen: bij vrije morfemen als constituenten van een samenstelling (cf. *afroepcontract*,

§2.3.2.2), bij splinters, en ook bij confixen (cf. §4.2.1, §4.4.1). Het zou dus onterecht zijn om enkel op basis van de concentratie een morfologisch deel een splinter te noemen. Dat gebeurt in deze studie alleen als dat morfologisch deel een ingekorte gebonden versie is van een woord. Ik volg Warren (1990:115) dus niet, die *-naut* als bestaand morfeem met een nieuwe betekenis op dezelfde manier behandelt als *-abolic* in *workaholic*. Dan zou *telecratie* ('een democratie die gestuurd wordt door televisie') bestaan uit twee splinters, die zouden samenvallen met al bekende elementen in de Nederlandse morfologie. Bauer (1983:216) heeft dus indirect vooral onder de aandacht gebracht dat concentratie geen exclusieve semantische operatie is van splinters.

5.1.3 Werkdefinitie

Algeo (1977:48) omschrijft splintercomposita als:

a combination of two or more forms, at least one of which has been shortened in the process of combination. The shortening may be by simple omission of some part of a form, or it may result from overlapping of sounds (or letters).

Daar voegt Van den Toorn (1983a:84) aan toe dat het duidelijk de bedoeling van de taalgebruiker is om met een splintercompositum "twee boodschappen over te dragen". Van den Toorn citeert zelf Praninskas (1968) daarover. Hoewel delen verkort kunnen zijn zonder dat er met de morfeemgrenzen rekening wordt gehouden (Kemmer 2003:75-76), zijn ze blijkbaar herkenbaar genoeg om de hele betekenis van het morfeem te dragen (Van den Toorn 1983a:81; Kemmer 2003:77). Maar misschien is het beter te spreken van de oorspronkelijke vorm in plaats van het oorspronkelijke morfeem, want de oorspronkelijke vorm is normaliter een (bestaand) woord (Grésillon 1984:94), en dus niet noodzakelijk maar één morfeem. Daarom zal hier verder ook niet gesproken worden over *morfeemsplinters* (Van den Toorn 1983a) als de ingekorte delen van splintercomposita bedoeld worden, maar kortweg over *splinters*.

Combrink (1990:73-75) geeft met zijn term *reduksiesamenstelling* eigenlijk al een beknopte definitie van splintercomposita: een inkorting en een semantische combinatie zijn de essentiële elementen. Tegelijk brengt hij bij deze categorie woordvormingen zoveel verschillende types woorden en afkortingen onder, dat zijn categorie te ruim en incorrect wordt. Eén van zijn voorbeelden, *Loc. cit.*, is immers tot nader order geen woord, en zeker geen "reductiesamenstelling".

Samenvattend kunnen we een splintercompositum voorlopig als volgt definiëren: het is een woord dat de semantiek van een samenstelling lijkt te hebben en formeel ingekort is, doordat minstens één deel een

gebonden inkorting is van een woord (een splinter) en/of doordat de componenten elkaar overlappen.

5.2 Soorten splintercomposita

Deze paragraaf is vooral een samenvatting van Algeo (1977), Soudek (1978) (de beste typologieën volgens Cannon 1986:735), Bauer (1983:234-237) en Tournier (1985:130-136). Naast de genoemde bronnen wordt ook de vrij uitgebreide typologie van splintercomposita uit Dubois (1982) gebruikt, hoewel hij eigenlijk splintercomposita als een soort woordspelingen beschrijft en een retorische in plaats van morfologische studie beoogt. De voorstellen voor een indeling van splintercomposita uit de literatuur zijn direct inhoudelijk samengebracht, omdat een samenvatting per bron te ver zou leiden. Gewoonlijk zijn enkel de indelingen en de anderstalige voorbeelden uit de genoemde bronnen overgenomen; het commentaar is oorspronkelijk. Eerst komt in deze paragraaf de formele structuur van splintercomposita aan bod (§5.2.1), vervolgens de semantische soorten (§5.2.2) en ten slotte enkele andere soorten (§5.2.3).

5.2.1 Formele types

Als structurele hoofdindeling van splintercomposita nemen we Soudeks vierdeling. Hij onderscheidt overlappende, grafische, aaneenschakelende en inplantende splintercomposita.

Overlappende splintercomposita zijn splintercomposita waarbij de inkorting ontstaat door de fonologische overlapping tussen de beide constituenten. Volgens Grésillon (1984:15-20;24), Kemmer (2003:73), Lehrer (1996:362-363) en Cannon (1986) bevatten de meeste splintercomposita overlapping. Algeo deelt de overlappende splintercomposita verder in. Omdat Algeo's voorbeelden soms niet bij de passende categorie staan of bij dezelfde categorie onderling nogal verschillen, wordt zijn indeling hier slechts gedeeltelijk gevolgd. Om de structurele voorstellingen te verduidelijken die in het vervolg van deze paragraaf voorkomen, volgt hier eerst een korte legende.

A=hoort enkel bij constituent 1

B=hoort enkel bij constituent 2

G=gemeenschappelijk deel van constituent 1 en constituent 2

[=de constituent rechts van dit teken is aan het begin ingekort

] =de constituent links van dit teken is aan het einde ingekort

Algeo geeft voorbeelden van AGB (*s-lang-uage: slang+language*), ABG (*ca-ni-mal: camel+animal*), G₁AG₂B (*Ul-s-ter-ior: Ulster+ulterior*). De laatste twee categorieën kunnen ook samen in één categorie worden ondergebracht

om aan te geven dat er discontinue elementen kunnen worden gebruikt, zoals in Dubois (1982). Het gemeenschappelijke deel hoeft dus niet in het midden te zitten. Bovendien zijn er meer discontinue variaties mogelijk dan Algeo ter illustratie bijeengebracht heeft. Dubois (1982:22) vermeldt bijvoorbeeld *explosion* ($G_1AG_2BG_3$). AGB is voor de overlappende splintercomposita in elk geval de frequentste categorie (Dubois 1982:28; Grésillon 1984:82).

AGB is ook de enige vorm van overlapping die in mijn onderzoek als morfologische overlapping beschouwd zal worden. Alle andere overlapping, die ik fonologische overlapping noem, kan wel een bevorderende factor zijn bij de vorming van een splintercompositum (Kelly 1998:586-588), maar hoeft niet noodzakelijk zijn weerslag te vinden in een morfologische structuurbeschrijving.

Verschillende argumenten ondersteunen die keuze om fonologische overlapping die zich niet op de grens tussen de constituenten bevindt, niet in de morfologische structuur weer te geven. Ten eerste is de weergave van zo'n overlapping morfologisch niet nodig om een splintercompositum te beschrijven: zowel formeel als semantisch is een splintercompositum als zodanig te herkennen zonder het onregelmatige patroon van de fonologische overlapping te moeten gebruiken.

Ten tweede zijn discontinue structuren in de Nederlandse morfologie zeldzaam. Het zou nogal kras zijn om op basis van gemeenschappelijke fonemen vrij ingewikkelde discontinue morfologische structuren in het Nederlands te postuleren. In gewone samenstellingen komt ook wel eens een fonologische sequens voor die een paradigmatische band suggereert met een andere samenstelling, maar daarom wordt er nog geen discontinue structuur voorgesteld (cf. *dollemensenziekte*).

Ten derde blijken splinters uit splintercomposita met fonologische overlapping hun mogelijk discontinue structuur veelal kwijt te geraken in andere splintercomposita, waarin dan geen fonologische overlapping hoeft voor te komen. Voorbeeld: de *eu-* van *euforie* komt als fonologisch gemeenschappelijke sequens voor in *euroforie*, maar niet in *christoforie* (zie §9.2.1.2).

Om die drie redenen lijkt het onnodig om fonologische overlapping die niet op de grens tussen de constituenten voorkomt, morfologisch te representeren. Enkel de overlapping op de grens tussen de constituenten wordt relevant geacht voor de morfologische structuur, omdat ze de *conditio sine qua non* kan worden voor de vorming, c.q. identificatie van een splintercompositum (Kelly 1998:586-588; Lehrer 1996: 369-372).

Een probleem bij overlappende splintercomposita blijkt de precieze inhoud van de term *overlappend*. Is het voldoende dat de medeklinker in het midden gemeenschappelijk is, zoals in *filmania*? Zulke gevallen, waarbij de enige inkorting bestaat uit het enkel schrijven van een dubbele medeklinker, classificeer ik, in tegenstelling tot Algeo, bij de grafische splintercomposita (zie beneden). Als alleen een klinker op de grens gemeenschappelijk lijkt, dan bepaalt de uitspraak als één klinker (*chump*: *chunk* 'flink stuk' + *lump* 'stuk') of als twee klinkers (eventueel met glottale slag) of we te maken hebben met een splintercompositum of met een gewone samenstelling, vergelijk *televangelist* en *tele-evangelist*. Bij splintercomposita met inkorting tussen de twee delen wordt een gemeenschappelijk foneem op de grens wel als overlapping beschouwd, omdat dat gemeenschappelijke foneem dan de inkorting beïnvloed of zelfs veroorzaakt kan hebben.

Niet alleen de te minieme lengte van het overlappende gedeelte, maar ook de fonologische afwijkingen van het eventueel overlappende gedeelte kunnen ervoor zorgen dat een woord niet tot de overlappende categorie wordt gerekend. In het laatste geval zal de vorming nog altijd een splintercompositum blijven, ook al blijkt de morfologische overlapping onbestaande. Een voorbeeld van zo'n geval is *greige* (*grijs* + *beige*), waarin de vocalen sterk op elkaar lijken. Het lijkt fair om zulke gevallen als onvolmaakte overlapping te zien.

Zo'n onvolmaakte overlapping, die misschien de morfologische vorm van de woordvorming beïnvloed heeft (Kelly 1998:586-588), kan echter morfologisch niet eenvoudig weergegeven worden. De *ei* van *greige* kunnen we moeilijk ook als deel van de eerste constituent *grijs* te zien. Daarom wordt onvolmaakte overlapping in deze studie indien nodig wel als beïnvloedende fonologische factor bij de splinterwoordvorming vermeld, maar niet als morfologische overlapping gezien. Een vorming met enkel fonologisch onvolmaakte overlapping, zoals *greige*, zal niet als een overlappend splintercompositum worden beschouwd in dit onderzoek. Dat zal wel gebeuren als er ook andere overlapping is. In *chump* (*chunk* + *lump*) is bijvoorbeeld al klinkeroverlapping naast de onvolmaakte fonologische overlapping op het einde (nasale consonant+occlusieve consonant), zodat het toch bij de overlappende splintercomposita hoort.

Behalve onvolmaakte overlapping komt ook overlapping voor die kunstmatig gecreëerd is, bijvoorbeeld door metathese (Grésillon 1984:20-21). Onvolmaakte overlapping is in mijn materiaal zeldzaam en kunstmatige overlapping komt er niet in voor.

Naast de genoemde gevallen, rekent Algeo ook enkele woorden tot de overlappende splintercomposita waarbij enkel de spelling aanleiding kan geven om van een splintercompositum te spreken. Dat zijn de *grafische splintercomposita*, de tweede categorie uit Soudeks vierdeling, waarbij je een overlapping kunt zien, maar niet kunt horen. In de hierboven geïntroduceerde lettercode betekent dat er in een structuuranalyse van deze vormingen hoogstens twee letters kunnen voorkomen. Er zijn dus nog drie mogelijkheden: AG (*million-beiress: millionairess + beiress*), GA (*sinema: sin+cinema*) en G (*grave*: als 'graf' en 'ernstig'). Dubois (1982:27-28) maakt nog een onderscheid tussen grafische splintercomposita van de eerste twee types en van het laatste type (volledige overlapping = homonymie of polysemie). Algeo merkt terecht op dat deze gevallen allemaal woordspelingen zijn (Algeo 1977:50; cf. Schultink 1964). Deze tweede categorie beschouw ik wegens het eenzijdig schriftelijke karakter ervan niet als woordvormingen, want deze grafische splintercomposita geven geen gestalte aan een nieuw woord.

Als derde categorie na de overlappende en de grafische noemt Soudek de *aaneenschakelende splintercomposita*. Kenmerkend voor deze categorie is dat minstens één constituent ingekort is, terwijl er geen overlapping plaatsheeft. In Dubois worden de overlappende en de niet-overlappende splintercomposita als totaal verschillende woordvormingen beschouwd: resp. *mot-valises* en *collages*. Zo'n verschillende benoeming is begrijpelijk als het onderscheid overlappend - niet-overlappend als het belangrijkste onderscheid in dit soort woorden wordt beschouwd, maar het negeert m.i. een belangrijk punt van overeenkomst: in beide soorten woorden, overlappende en niet-overlappende, is de vorm van het geheel korter dan bij een loutere samenvoeging van de basiswoorden van de delen. Twee factoren kunnen zorgen voor die kortere vorm: inkorting en overlapping. Dat in overlappende splintercomposita vaak ook nog supplementaire inkortingen gebeuren (Of is het overlappenden in aaneenschakelende splintercomposita?), benadrukt de overeenkomst die er tussen beide types bestaat. Beide types worden hier dus - in navolging van de meeste relevante bronnen - samen behandeld als splintercomposita.

Volgens Algeo komen de volgende types aaneenschakelende splintercomposita voor: A[B (*fanzine: fan+magazine*), A]B (*Eurasia: Europe + Asia*), A][B (*brunch: breakfast + lunch*), en A]B] (*agitprop: agitation + propaganda*). In tabel 5.1 zijn zijn types overzichtelijk voorgesteld.

inkorting	B	[B	B]
A		<i>fanzine</i>	<i>turboprop</i>
[A	*	*	*
A]	<i>Eurasia</i>	<i>brunch</i>	<i>agitprop</i>

tabel 5.1: inkortingstypes in aaneenschakelende splintercomposita volgens Algeo

Opvallend bij deze aaneenschakelende categorie is het ontbreken van [A-vormingen. Woorden als *zine show* lijken al in die klasse ondergebracht te kunnen worden ([AB). Maar hoewel het element *-zine-* in het voorbeeld hetzelfde betekent als in *fanzine*, zijn woorden als *zine show* toch geen splintercomposita. Zo'n initiële inkorting blijkt immers enkel voor te komen als de eerste constituent, in casu *zine*, ook als woord in het sociale lexicon is opgenomen. Het lijkt dus een constante dat de anlaut van de linkerconstituent van een splintercompositum niet ingekort wordt (Lehrer 1996:364). In hoofdstuk 10 wordt daar verder op ingegaan.

Terzijde: de schrijfwijze aan elkaar onderscheidt splintercomposita en neoklassieke samenstellingen (zie hoofdstuk 3) in het Engels duidelijk van de gewone composita, die gewoonlijk in twee woorden worden geschreven. Dat zou een indirecte reden kunnen zijn, naast de waarschijnlijk hogere frequentie in het Engels (Bauer 1983:237), waarom de Engelse morfologie in het algemeen meer aandacht heeft geschonken aan deze fenomenen dan de Nederlandse.

In de opsomming van de verschillende types aaneenschakelende splintercomposita valt ook op dat een finale inkorting van de rechterconstituent uitsluitend voorkomt als het eerste element ook op het einde ingekort wordt (dus slechts in één categorie). Niet toevallig is deze categorie (A]B]) omstreden als splintercompositum. Bauer rekent ze bij de acroniemen. Algeo rekent daarentegen naar aanleiding van deze klasse de acroniemen tot de splintercomposita.

Met een aantal criteria kan in de categorie A]B]) een voorlopige grens worden getrokken tussen acroniemen en splintercomposita.

Ten eerste moeten de ingekorte componenten nog op dezelfde manier worden uitgesproken als in de basiswoorden. In een woord als *boreca* (*hotel-restaurant-café*) wijst de veranderde uitspraak ([horeka] in plaats van [hor□ka]) op een schriftelijke oorsprong, zoals bij de acroniemen (cf. §1.5.1.2).

Ten tweede zijn *alle* driedelige woorden van het type A]B]C] normaal gezien acroniemen. Joosten (1998:30) heeft op dat onderscheid tussen tweedelige en driedelige woorden gewezen en het is minder ad hoc dan op het eerste gezicht gedacht kan worden. Van samenstellingen (en woordvormingen in het algemeen) wordt vrij algemeen aangenomen dat

ze een binaire structuur hebben. Dat betekent dat ook drie- en meerledige samenstellingen zoals *belastingaangifteformulier* (((belasting)_N (aangifte)_N)_Nformulier)_N zo'n binaire structuur toegewezen kunnen krijgen. Bij woorden van het type A]B]C] is dat meestal niet het geval. Een woord als *boreca* kan dus geen splintercompositum zijn omdat het drie voor de betekenis gelijkwaardige delen telt (*hotel-restaurant-café*), en niet de semantische structuur van een copulatieve samenstelling of een samenstellende afleiding heeft. De lexicale kern moet buiten de woordvorm zelf worden gezocht, bijvoorbeeld in een verzwegen *sector*. Dat komt bij splintercomposita weinig of niet voor.

En ten slotte zou de motivering in een woord als *agitprop* nog wat doorzichtiger kunnen zijn dan in een acroniem als *laser*, maar daar kom ik in hoofdstuk 10 op terug.

Algeo wijst er terecht op dat er ook splintercomposita met minstens één verkort element én overlappende elementen voorkomen, een mengvorm dus van de eerste en de derde categorie.

De vierde en laatste categorie in Soudeks vierdeling is het *inplantende splintercompositum*, codegewijs weer te geven als A₁B/GA₂. B/G geeft weer dat er in deze klasse vaak, maar niet altijd, sprake is van gedeeltelijke (en soms volledige, zie type 2) overlapping. Voorbeelden die Soudek noemt, zijn *anticipatering* (antici+pat+er+ing: *anticipating*+*pater* 'wachtend op vader': A₁GBA₂), *destarture* (de+st+art+ure: *departure* + *start*: A₁BGA₂), *askillity* (a+sk+ill+ity: *ability*+ *skill*: A₁]BGA₂). Het laatste voorbeeld geeft aan dat ook inkorting kan voorkomen bij inplantende splintercomposita, maar die is dan steeds het gevolg van de slechts gedeeltelijke fonologische overlapping. Een treffend voorbeeld van de complexiteit van sommige inplantende splintercomposita uit Algeo is *autobydography* (*auto*+*by*+*d*+*og*+*raphy*: *autobiography* + *by dog*: A₁G₁BG₂A₂).

Naast de formele beschrijving van de syntagmatische aspecten van splintercomposita (overlappend, aaneenschakelend,...) en een beschrijving van de inkortingstypes (A]B, A[B,...) zijn er uiteraard nog andere formele opmerkingen te maken over splintercomposita. Zo heeft Van den Toorn (1983a:81-82) terecht opgemerkt dat de delen van een Nederlands splintercompositum meestal allebei van uitheemse oorsprong zijn. Al bestaan er ook enkele geattesteerde vormingen met een inheems en een uitheems element, genre *halvarine* (*half*+*margarine*). Cannon (1986:745) constateert over de Engelse splintercomposita die hij bestudeerd heeft, dat ze allemaal uit twee constituenten bestaan. Bergström (1906:46-48) meent dat splintercomposita nooit meer lettergrepen tellen dan hun langste basiswoord. Volgens Pound (1914),

Bryant (1974) en Cannon (1986) zijn een overgrote meerderheid van de splintercomposita substantieven.

5.2.2 Semantische types

Splinters kunnen op twee fundamenteel verschillende manieren semantisch verbonden zijn met hun basiswoord. Een splinter kan een gedeelte van de betekenis of de gehele betekenis van het basiswoord overnemen.

Dat duidelijke semantische onderscheid heeft een aantal taalkundigen er zelfs toe aangezet om voor elk semantisch type een ander soort woordvorming aan te nemen. Adams (1973:139-147), en in navolging van haar ook Tournier (1985:130-136) beschouwen enkel de splinters met de volledige betekenis van het basiswoord als splinters, de andere constituenten gaan voor hen in de richting van affixen. Meestal wordt het geval waarbij de volledige betekenis wordt overgenomen, als het gewone, het meest typische gezien. In die gevallen is er sprake van semantische concentratie of kortweg *concentratie*: de projectie van de volledige lexicale betekenis op een deel van de oorspronkelijke fonologische vorm.

Omdat de “affixachtige” constituenten meestal net zoals de geconcentreerde splinters duidelijk een basiswoord en een ingekorte fonologische vorm hebben, beschouwen we ze in deze studie toch ook als splinters. Warren (1990:116-120) verdedigt die aanpak. Ze laat zien dat splinters niet noodzakelijk geconcentreerd zijn. Ze kunnen ook een min of meer willekeurig deel van van de betekenis van het woord waaruit ze afgesplinterd zijn, overnemen. De context helpt de ontvanger om te bepalen welke elementen juist onnodig zijn voor de interpretatie. Dat proces, waarbij de hoorder gevraagd wordt om bepaalde delen van de betekenis van het basiswoord te negeren, noemt ze met een term van Jespersen (1922:384-386) *secretering* (zie ook Van Marle 1978a:159-162). Die term werd door Jespersen alleen gebruikt voor grammaticale betekenis, en wordt door Warren dus uitgebreid tot een algemene term voor het proces waarbij een deel van de betekenis van het basiswoord wordt overgenomen. De ontvanger moet het basiswoord van de splinter kennen, of tenminste een ander woord waarin het door secretering ontstane deel ook wordt gebruikt, om een splintercompositum met secretering te kunnen interpreteren. Dat is trouwens eveneens zo bij een splintercompositum met concentratie. Voor dezelfde gesecreterde vorm kunnen verschillende basiswoorden plausibel zijn (Warren 1990:122), omdat de betekenis van het basiswoord niet noodzakelijk helemaal duidelijk vaststaat op basis van de splinter.

Dat Warrens definitie van secretering afwijkt van de traditie, blijkt uit het feit dat andere taalkundigen *secretering door concentratie* als een mogelijk proces zien. In Warrens terminologie kunnen secretering en concentratie niet op die hiërarchische manier met elkaar in verband worden gebracht. Concentratie - secretering wordt in deze studie als een echte dichotomie gebruikt.

5.2.2.1 Het onderscheid tussen geconcentreerde en gesecreteerde splinters

In de praktijk is het niet altijd eenvoudig om concentratie en secretering te onderscheiden. Die moeilijkheid hangt samen met de mogelijkheid van de taalgebruiker om de woorden uit zijn lexicon te gebruiken zonder dat alle betekenselementen van het woord relevant worden geacht. In *Pentagij's* ('het defensieoverleg van minister Gijs van Aardenne') wordt natuurlijk niet het Amerikaanse Pentagon bedoeld, maar die betekenisverarming is niet beperkt tot het woord *Pentagij's*: in *het Pentagon van Gijs* zit dezelfde gereduceerde betekenis. Fradin (2000:18-19; 35-39) spreekt in dit geval van abstractie. Dat is een ander type van betekenisvermindering dan semantische selectie, waarbij bepaalde argumenten / elementen genegeerd moeten worden in plaats van geabstraheerd. Hij noemt uitsluitend de selectie-gevallen gesecreteerd, maar zo ver zullen we in deze studie niet gaan, onder meer omdat abstractie en selectie vaak samengaan.

Het verschil tussen concentrerende en secreterende splintercomposita kan – met een voorbeeld van Warren – geïllustreerd worden. In *cheeseburger* is *-burger* een geconcentreerde inkorting van *hamburger*, want een *cheeseburger* is een hamburger met kaas. In *fishburger* daarentegen is van de hamburger enkel het broodje met groenten en saus overgebleven. Het vlees is uit de betekenis van *-burger* verdwenen. De semantische inhoud van *-burger* is in *fishburger* dus door secretering ontstaan. *-burger* blijkt ook in het Nederlands zowel geconcentreerd als gesecreteerd te kunnen zijn:

biefburger	poestaburger
kaasburger	shoarmaburger
kakelburger	uiburger
kipburger	visburger

Van deze acht woorden uit de materiaalverzameling hebben vier woorden (*biefburger*, *kaasburger*, *poestaburger* en *uiburger*) *-burger* als geconcentreerde splinter, en de vier andere hebben *-burger* als gesecreteerde splinter. De beoordeling van *-burger* hangt hier af van de betekenis die men aan het woord *hamburger* toekent. Is de hamburger-vleesbetekenis nog essentieel, dan zal elke *-burger*-vorming waarbij het eerste lid naar iets anders dan vlees verwijst, een gesecreteerde vorming zijn. Dat lijkt een te rechtvaardigen manier van beoordelen te zijn, want

Literatuur over splintercomposita

ze is helder en in overeenstemming met de algemene definitie van concentratie en secretering. Bovendien zijn er uiterst weinig splinters die in de reeksvorming die ze vertonen, soms gesecreteerd en soms geconcentreerd zijn (enkel *-burger* in het materiaal). Het lijkt daarom niet aangewezen om de twee semantische interpretaties van *-burger* als verschillende splinters te beschouwen, maar de semantiek van de splinters is in beide gevallen wel duidelijk anders.

De variërende semantiek van *-burger* in splintercomposita kan uiteraard in sterke mate afhangen van het eerste deel van het splintercompositum. Als dat eerste deel een ingrediënt noemt dat het hamburgervlees vervangt, is *-burger* gesecreteerd; als het een ingrediënt noemt dat supplementair is, is *-burger* geconcentreerd. Bij concentratie wordt dus een semantisch argument toegevoegd (Fradin 2000:43). Dat fenomeen, zoals Moerdijk (1987:202; 1988) signaleert, bestaat ook bij gewone determinans-determinatumcomposita: het gebeurt wel eens dat het eerste lid een deel van de essentiële semantische inhoud van het tweede deel tegenspreekt, of daar tenminste niet mee te combineren is. Woorden als *straatschaatsen*, *bromfiets*, *alarmpistool* en dergelijke zijn op zo'n semantische leest geschoeid.

Moerdijk (1988) spitst zich toe op samenstellingen die artefacten benoemen. Meer bepaald zijn de samenstellingen die hij als materiaal bespreekt allemaal samenstellingen waarvan het tweede deel *mes* is. Bepaalde types van samenstellingen met *mes*, zoals bijvoorbeeld *bakmes*, *kliefmes*, *schraapmes* hebben als eerste deel een determinans die een afwijkende activiteit weergeeft ten opzichte van de prototypische activiteit 'snijden' van het woord *mes*.

Prototypische semantische kenmerken van de tweede component in een (splinter)compositum kunnen dus verloren gaan. Dat is niet direct een probleem voor het onderscheid concentratie - secretering, maar wel voor identificatie van secretering met (beginnende) affixvorming. Louter het feit dat een constituent de ene keer concentratie vertoont en de andere keer secretering is al een argument om constituenten met concentratie en constituenten met secretering niet als verschillende morfologische bouwstenen te beschouwen, maar ze onder één noemer, *splinters*, te groeperen. Dat ook kernwoorden van gewone composita betekenis kunnen verliezen door de combinatie met het bepalende woord, is een argument te meer om ook splintercomposita met gesecreteerde splinters te onderscheiden. Het blijft wel moeilijk om in sommige specifieke gevallen te bepalen of er semantische inhoud verloren is gegaan of niet.

5.2.2.2 Het onderscheid tussen reeksvormende gesecreterde splinters en andere gebonden morfemen

In §1.3.4 is al de aandacht gevestigd op de manier waarop een spreker van het Nederlands door de ontleding van vorm-betekenis-correspondenties in de woordenschat een bepaalde vorm aan een bepaalde betekenis kan koppelen. Daardoor ontstaat een netwerk van associatieve of paradigmatische relaties in het mentale lexicon. Net zoals het mentale lexicon zelf, kunnen ook de paradigmatische verbanden die er tussen woorden bestaan, tot op zekere hoogte persoonlijk verschillen. Vergelijk daarvoor het door Koefoed (1993:39-53) geïntroduceerde verschil tussen de sociale en de individuele langue, een verschil dat bij De Saussure (1916) nog minder duidelijk was.

Als een nieuw vreemd woord in de woordenschat van het Nederlands wordt opgenomen, is dat voor een Nederlandstalige in principe ongeleed, tenzij de vorm en de betekenis van een deel van het woord direct identificeerbaar zijn als een bestaand morfeem in het Nederlands. Zoals in het begin van deze studie duidelijk is gemaakt, houd ik geen rekening met de kennis die sprekers van het Nederlands hebben van de woordvoorraad en de morfologie van de taal waaruit het vreemde woord wordt overgenomen. Uiteraard is dat een descriptieve abstractie, maar die laat toe om de talige werkelijkheid wat overzichtelijker voor te stellen.

Net zoals in inheemse woorden zal de taalgebruiker in uitheemse woorden, en dus ook nieuwe vreemde woorden, een morfologische structuur proberen te ontdekken. De kans dat de taalgebruiker een structuur ontdekt in een leenwoord is klein, maar niet onbestaande. In het leenwoord *ombudsman* bijvoorbeeld komt de laatste lettergreep in vorm en betekenis overeen met het Nederlandse woord *man*, wat de integratie van het woord in de Nederlandse woordvoorraad eenvoudiger maakt.

Splinters hebben we gedefinieerd als vorm-betekenseenheden die te beschouwen zijn als een kortere en gebonden versie van bestaande woorden. Als een Nederlandse taalgebruiker in een vreemd woord een morfologische structuur aanbrengt, kan dat zichtbaar worden in nieuwvormingen (bv. *ombudsvrouw*). Een deel van het vreemde woord verschijnt dan in een nieuwvorming. Tegelijk is een stuk van de betekenis van het vreemde woord verloren gegaan. Het onderscheiden deeltje verhoudt zich tot het vreemde basiswoord zoals een gesecreterde splinter tot zijn basiswoord.

In de brontaal is het afgescheiden deel (bv. *ombuds-*) meestal geen splinter, maar een morfeem dat ook in andere woordvormingen en/of

als vrij morfeem voorkomt. Met de brontaal houden we in deze studie geen rekening. Toch is niet elke constituent die uit een vreemd woord wordt afgescheiden, een splinter.

Eigenlijk is er nog maar weinig literatuur verschenen over de ontlening door het Nederlands van kleinere morfologische eenheden dan woorden. Van den Toorns (1988a) bespreking van neoklassieke woorddelen kan men tot die literatuur rekenen, net zoals Hüning (1999), waarschijnlijk de meest volledige blik op een ontleend woorddeel, in casu *-erij*. Daarnaast raken ook de discussies over *-eské* (De Vriendt 1970, Geerts 1970, Van den Toorn 1968, Welschen 1970) en de bespreking van *-ette* (Van den Toorn 1989) en van het bijzondere karakter van *-isch*, op de grens tussen uitheems en inheems (Heynderickx & Van Marle 1994), een deel van het probleem.

Voor al de genoemde woorddelen wordt aangenomen dat ze eerst uitsluitend in leenwoorden voorkwamen, en dan geleidelijk en soms incidenteel over inheems taalmateriaal en/of uitheems taalmateriaal werden uitgebreid. Een bekend voorbeeld van zo'n incidentele uitbreiding is het ontstaan van *dommiteit*, *stommiteit*, *flauwiteit* (zie Schultink 1962:183-187). *-iteit* komt ook voor in combinatie met uitheemse woorddelen in woorden die niet uit het Frans (brontaal van *-iteit*) afkomstig kunnen zijn, omdat ze in die taal niet geattesteerd zijn. Ze zijn dus in het Nederlands gevormd (bv. *spontaniteit*, in het Frans *spontanéité*). Zulke uitbreiding is uiteraard een gewoner scenario bij uitheemse affixen dan de incidentele uitbreiding die door *dommiteit* en vergelijkbare woorden wordt geïllustreerd.

Er is dus wel een en ander geschreven over uitheemse affixen, maar er is nog maar weinig gezegd over hoe die uitheemse affixen uit vreemde woorden worden gehaald om zich over nieuw materiaal uit te breiden. Normaal gebeurt dat door een morfologische segmentering van de woorden in een leenwoordparadigma waarin het uitheemse affix aanwezig is. Er zijn dus minstens twee woorden nodig in het Nederlands waarin het uitheemse affix voorkomt, om de vorm-betekenisrelatie duidelijk te laten zien. Dan kan de Nederlandse taalgebruiker het paradigma op een zinvolle manier segmenteren en eventueel zelf uitbreiden.

De genoemde affixen die als uitheems element bestudeerd zijn (zie boven), zijn al een tijd in het Nederlands aanwezig. Maar hetzelfde ontleningsproces met affixen kan uiteraard ook nu nog plaatsvinden. In het Duits is de recente morfologische ontlening van *-in* uit Engelse woorden als *love-in*, *sit-in* vrij uitvoerig besproken (Schmidt 1979).

Vergelijkbaar met het Duitse *-in* is het recent ontleende *-minded*, dat terug te vinden is in geattesteerde woorden als *cultuurminded*, *sportminded*, *drugminded*, *kernenergie-minded*, *muziek-minded*. Dat woorddeel is oorspronkelijk ook meegekomen in leenwoorden als *drugminded*. Er vormde zich een paradigma van enkele woorden en sommige eerste constituenten daarvan waren ook als Nederlandse woorden of woorddelen te interpreteren. Door de paradigmavorming en de gemakkelijke identificatie van sommige eerste delen krijgt *-minded* in het Nederlands een vaste vorm en een vaste betekenis ‘positief gezind tegenover’, waardoor uitbreiding mogelijk wordt. De analogie met het inheemse paradigma met *-gezind* heeft wellicht ook een bevorderende rol gespeeld.

Het is duidelijk dat morfemen als *-minded*, ontleende affixen, en *ombuds-*, gesecreteerde splinters, gelijkenissen vertonen. Die gelijkenissen kunnen als volgt samengevat worden:

- beide ontstaan door segmentatie van anders of aanvankelijk niet gelede woorden
- beide bevatten slechts een deel van de betekenis van de woorden waar ze uit gesegmenteerd zijn
- beide komen hoofdzakelijk voor op basis van uitheemse woorden

De verschillen tussen *ombuds-* en *-minded* komen vooral neer op het volgende: bij *ombuds-* is er sprake van een duidelijk basiswoord, dat niet noodzakelijk in elke individuele *langue* aan te duiden is, maar dat te achterhalen is door de corpusfrequentie te onderzoeken: het basiswoord voor de splinter is duidelijk frequenter dan de nieuwe woorden met de splinter (cf. §2.4 voor de rol van frequentie). *Ombudsman* heeft alle kenmerken van zo’n basiswoord. Het is volgens ConDiv duidelijk frequenter dan *ombudsvrouw* en andere splintercomposita. Bij *-minded* is eerder een hele reeks van leenwoorden als materiaal voor de segmentatie van *-minded* en de uitbreiding over nieuw materiaal aan te wijzen. Geen van die woorden is duidelijk frequenter dan de andere.

Er zijn weinig splinters die zo sterk lijken op uitheemse affixen als *ombuds-*. Het basiswoord *ombudsman* is in het Nederlands gemakkelijk te segmenteren, wat bij andere basiswoorden voor splinters niet zo is: cf. *Watergate* of *hamburger*. Die twee basiswoorden zijn veel minder transparant (cf. §8.2). *Ombudsman* past door zijn transparante structuur ook zonder problemen in het *ombuds-*paradigma met de splinter.

De paradigmatische band met het basiswoord onderscheidt reeks-vormende gesecreteerde splinters dus van andere gebonden morfemen.

5.2.3 Overige types

5.2.3.1 Systemische types

Naast vormelijke types splintercomposita bespreekt Algeo (1977) ook enkele *systemische* types. Die geven weer welke verhouding in het taalsysteem de delen van een splintercompositum ten opzichte van elkaar hebben. Dat blijken heel diverse verhoudingen te zijn. Het volgende deel geeft de informatie uit Algeo (1977:55-62) ingekort en geannoteerd weer.

Type 1 wordt gevormd door *telescopische splintercomposita*. Zo noemt Algeo splintercomposita waarvan de delen in een zin, in de *speech chain*, syntagmatisch met elkaar in verband zouden kunnen staan. Algeo behandelt ze wel als splintercomposita, maar staat niet helemaal achter die behandeling, want “a consistent taxonomy would regard them merely as contractions” (Algeo 1977:56). Een voorbeeld van een telescopisch splintercompositum is *Chicagorilla* voor *Chicago gorilla*. De gewoonste variant van dit type is haplogisch.

Algeo's tweede type noemt hij zelf *koffer-splintercomposita* (in het Engels *portmanteau blend*, naar Lewis Carrolls *Through the looking glass*, hier dus niet in de betekenis van overlappend splintercompositum, zoals bij Dubois 1982). Het verband tussen de twee delen noemt hij in die gevallen associatief, maar volgens een traditionele morfologische interpretatie van De Saussure (1916) (cf. Van Marle 1985c:9-14; Van Marle 1992b) zouden we het verband ook paradigmatisch kunnen noemen.

Algeo onderscheidt hier drie verschillende gevallen: *synonymische splintercomposita*: de delen zijn synoniemen van elkaar, vb. *swellegant* (*swell* + *elegant*); *dvandva splintercomposita*: de delen zijn net geen synoniemen, maar ze zijn duidelijk semantisch verwant en behoren tot hetzelfde paradigma (in de klassieke betekenis van het woord), vb. *smog* (*smoke* + *fog*) en *mengelmoesplintercomposita* (Engels: *jumble*): de delen behoren niet tot hetzelfde paradigma, maar ze zijn semantisch verwant en ze kunnen gemakkelijk syntactisch samen voorkomen, vb. *numerous* (*number* + *numerous*).

5.2.3.2 Morfologische types

Morfologische types van splintercomposita hebben zowel met de vorm als met de betekenis te maken. In de literatuur worden twee morfologische onderscheiden geïntroduceerd: uitbreidbaar versus niet-uitbreidbaar en transparant versus opaak.

UITBREIDBAARHEID

De variabele uitbreidbaarheid expliciteert het verband tussen splintercomposita en andere morfologische processen. Om uitbreidbaar te zijn moet een splintercompositum een grammaticaal acceptabel resultaat opleveren als de splinters vervangen worden door hun basiswoorden. De volgende typologie bouwt voort op Tournier (1985:131-134) en op Adams (1966). We kunnen zes uitbreidbaarheidstypes onderscheiden:

- splintercomposita die uitbreidbaar zijn tot een acceptabele gewone determinans-determinatumsamenstelling (vb. *Chunnel*: *Channel tunnel*)
- splintercomposita die uitbreidbaar zijn tot een nevenschikkend compositum (vb. *bo(a)tel*: *boat-hotel*)
- splintercomposita die uitbreidbaar zijn tot een syntactische adjectief-substantiefcombinatie; deze zijn dus *syntactisch* uitbreidbaar, maar niet *morfologisch* uitbreidbaar: ze vormen in hun uitgebreide versie geen woord (vb. *europarliament*: *European + parliament*)
- niet-uitbreidbare splintercomposita met een confix (vb. *aquacade*: *aqua- + cavalcade*)
- niet-uitbreidbare splintercomposita waarbij één van de constituenten als een affix functioneert (vb. *beatnik*: *beat + -nik* uit *sputnik*)
- splintercomposita die niet uitbreidbaar zijn omdat de uitgebreide versie morfologisch onmogelijk is, geen betekenis zou hebben, of een andere betekenis zou hebben (vb. *rockoon*: ‘een raket die door een ballon in de lucht wordt gebracht’ is niet gelijk aan *rocket-balloon* ‘ballon die een raket draagt’).

Het hoofdondercheid is (morfologisch) uitbreidbaar versus niet-uitbreidbaar. Dat is een handig onderscheid omdat het duidelijk maakt of een splintercompositum ook als een gewoon compositum gerealiseerd had kunnen worden. De beslissing over uitbreidbaarheid of niet-uitbreidbaarheid van een splintercompositum hangt niet af van het bestaan van een bepaalde categorie gewone composita (bv. N+N, determinans-determinatum), maar van de mogelijkheid om een individueel splintercompositum tot een gewoon compositum om te vormen door de splinters te vervangen door hun basiswoorden. *Euroforie* is bijvoorbeeld uitbreidbaar omdat de gewone samenstelling *Europa-enforie* perfect acceptabel is.

De variabele *uitbreidbaarheid* is belangrijk omdat we splintercomposita als een bijzonder type composita beschouwen. Impliciet gaan we er dus van uit dat de volgorde van de constituenten in een splintercompositum ten minste voor een belangrijk deel op dezelfde manier bepaald wordt als bij gewone composita. Kelly (1998:580-583) gaat niet van die hypothese uit bij zijn onderzoek naar de volgorde van de splinters in een splintercompositum. Hij geeft een aantal tendensen in verband met de volgorde:

de splinter uit het frequentste basiswoord, de splinter uit het basiswoord met het minst syllabes en de splinter met het meest prototypische basiswoord in de relevante semantische categorie hebben meer kans om eerste constituent in een splintercompositum te zijn. Deze conclusies hoeven echter niet in tegenspraak te zijn met de hypothese dat de volgorde van de constituenten vaak vergelijkbaar is met die in gewone composita: Kelly (1998) verwijst zelf naar nevenschikkende collocaties waarin de volgorde van de constituenten volgens vergelijkbare principes wordt bepaald, dus mogelijk spelen dezelfde constatering ook een rol bij samenstellingen. Kelly onderzocht overigens veel splintercomposita met een nevenschikkend semantisch verband tussen de constituenten.

TRANSPARANTIE

Een algemene opmerking over het verband tussen betekenis en vorm van splintercomposita komt van Bauer (1983:234-235). Hij merkt op dat veel frequente splintercomposita (vooral van het type A][B, zoals *brunch*) misschien wel door de woordvormer als splintercomposita, dus gemotiveerde woorden, geconcipieerd zijn, maar door de andere taalgebruikers niet gemakkelijk als dusdanig te herkennen zijn (cf. ook Marchand 1969:451).

Hoe kleiner de deeltjes die het splintercompositum vormen, hoe moeilijker het wordt voor de ontvanger bij de eerste confrontatie met een nieuwe splinter om de betekenis van het woord uit het woord zelf te halen (Lehrer 1996:369-372). Compositie is naast conventie en context (Grésillon 1984:97-106) immers één van “de drie C’s” waar een taalgebruiker gebruik van kan maken om een nieuw woord te interpreteren, volgens Koefoed (1991). Als de compositionele structuur niet duidelijk is, valt dus al een deel van de interpretatiestrategieën weg, al compenseert de context in zulke gevallen vaak (Grésillon 1984:107-108; Kemmer 2003:86; Lehrer 1996:368-369). De meest geciteerde voorbeelden van splintercomposita, *brunch* en *smog*, behoren tot de opake subklasse. Tegelijk noemt Bauer andere voorbeelden die veel minder opak zijn. Volgens Aronoff (1976:20-21) worden opake woorden normaal minder gebruikt:

[...] words which have no recognizable internal structure or constituents. This makes them opaque, and hence uncommon. The logic of the *hence* is that when we hear a word whose meaning we do not have any clues to, unless this word denotes an important thing, we will have difficulty retaining it.

Het lijkt erop dat splintercomposita op de grens zitten tussen woordvorming en woordschepping (de creatie van een woord zonder motivering, zoals bij *droedeel*). Woordvorming als benaming gebruiken voor een vorming die totaal ondoorzichtig is, is de naam geweld aandoen (cf. Marchand 1969:451). Sommige woorden die traditioneel als splinter-

composita worden bekeken, lijken meer gemeen te hebben met woordscheppingen dan met woordvormingen.

Omdat het vooralsnog niet gemakkelijk is om te bepalen wat nog als transparant gezien kan worden, en wat niet meer transparant is, worden alle splintercomposita in de volgende hoofdstukken besproken. In §9.5 en §10.1.2 ga ik verder in op de rol van transparantie en op de criteria voor transparantie.

5.3 Gebruikskennmerken

5.3.1 Splintercomposita als pragmatisch marginaal fenomeen

Het valt op dat in veel bronnen pragmatische informatie wordt vermeld over de taalsituaties waarin splintercomposita worden gebruikt (cf. Fleischer, Barz & Schröder 1992:47-48). Daarmee lijken onderzoekers te suggereren dat de pragmatische mogelijkheden van splintercomposita - in tegenstelling tot andere woordvormingsprocédés - beperkt zijn (zie ook §10.1.9). Die pragmatische informatie is op te splitsen in twee soorten: in welk soort taalgebruik kunnen splintercomposita gevonden worden (§5.3.1.1), en welk effect wil de taalgebruiker ermee bereiken (§5.3.1.2).

5.3.1.1 Geschreven of gesproken taalgebruik

Onderzoekers zijn het erover eens dat splintercomposita vooral aangetroffen worden in geschreven taalgebruik, meer bepaald in kranten (vooral in koppen, cf. Fradin 2000:35), tijdschriften, reclame en commerciële naamgeving (Van den Toorn 1983a:84; 1987b:111; 1988b; Marchand 1969:452; Grésillon 1984:21; Praninskas 1968:98; Ronneberger-Sibold 2000; Thornton 2000). Adams (1973:158-160) voegt daar wetenschappelijk en technisch taalgebruik aan toe. Volgens Cannon (1986:745) is meer dan de helft van de splintercomposita afkomstig uit commercieel taalgebruik.

Aronoff (1976:20) argumenteert in zijn bespreking van *oddities* – woordvormingen die niet gemakkelijk met regels kunnen worden beschreven - dat enkel en alleen het feit dat een woordvormingsproces het schrift veronderstelt, voldoende is om het proces als niet-universeel en dus secundair te beschouwen. Interessant is wel dat hij niet zegt dat voor de vorming van splintercomposita het schrift nodig is. Zijn stelling heeft betrekking op letterwoorden en andere afkortingen. Ik sluit me bij

Aronoffs mening over geschreven taalgebruik aan. Daarom heb ik het in dit boek alleen over woordvormingen die ontstaan *kunnen* zijn in gesproken taalgebruik (zie §1.5.1.2). Dat Aronoff de splintercomposita toch als *oddiities* behandelt, en er verder geen aandacht aan schenkt, heeft onder andere met de onvoorspelbaarheid van de vorm ervan te maken.

De secundaire status van vormen die het schrift nodig hebben om te kunnen bestaan, is evident. Het schrift is maar een op afspraken gebaseerde neerslag van taal. Maar over splintercomposita wordt niet beweerd dat ze uitsluitend in geschreven taalgebruik voorkomen. Onderzoekers menen alleen dat ze *vooral* in schriftelijk taalgebruik aangetroffen worden (Van den Toorn 1987b:111) of geïntroduceerd worden (Lehrer 1996:364). Laten we met Kastovsky (1986:594-598) aannemen dat gewone woordvorming door affigering, m.a.w. derivatie, twee verschillende functies kan hebben die elkaar niet uitsluiten, namelijk *syntactische recategorisatie* en *labeling*. In “de aanvoering van grondstoffen is netjes verlopen” is de *-ing*-derivatie in *aanvoering* vooral bedoeld om van het werkwoord *aanvoeren* een nomen te maken. Maar in “de aanvoerder van de voetbalploeg” dient de *-er*-suffigering niet als syntactische recategorisatie, maar als labeling voor een vast concept, ‘de kapitein van de ploeg’. Syntactische recategorisatie is dan een grammaticale ingreep zonder veel consequenties voor het lexicon, die onopzettelijk kan gebeuren, terwijl labeling een benoemingsactiviteit is waar de taalgebruiker zich vaak bewust van is (cf. Koefoed 1993:122-125). Labeling kan verder nog onderverdeeld worden in *lexical enrichment*, verrijking van de woordenschat, en *lect-marking*, waarbij de woordvorming de taalvariant moet identificeren (Koefoed & Van Marle 2000:306-307).

Het lijkt plausibel dat labeling, dat een grotere graad van taalbewustzijn vereist, sowieso vooral voorkomt in schriftelijk taalgebruik. Splintercompositie dient als proces voor labeling/benoeming, net zoals gewone samenstellingen en neoklassieke composita (Fradin 2000:26,34), en niet voor syntactische recategorisatie. Dat splintercomposita bijna uitsluitend verschijnen in schriftelijk taalgebruik, heeft dus vooral te maken met de bewustheidsgraad van de taalgebruiker. Bij verkortingen en acroniemen zijn in de vorm vaak bewijzen te vinden dat ze gebaseerd zijn op schrift. Daarom zijn die procédés secundair, maar splintercompositie is dat niet noodzakelijk.

Bauer (1983:232) trekt Aronoffs redenering over de secundaire aard van sommige woordvormingsprocédés niet in twijfel. Hij vindt echter dat voor alle vormen die hij bij *unpredictable formations* onderbrengt, en die overeenkomen met Aronoffs *oddiities*, de hoge frequentie in het Engels voldoende morfologische interesse moet afdwingen. Hij geeft wel toe dat

woordvormingsregels bijvoorbeeld bij splintercomposita met andere factoren rekening moeten houden dan bij gewonere woordvormingen. Sommigen argumenteren dat splintercomposita minder belangrijk zijn voor de morfologische theorie, juist omdat de regels minder gemakkelijk te formuleren zijn. Bauer is het daar duidelijk niet mee eens. Van den Toorn (1987b:108) sluit zich op dit punt resoluut bij het standpunt van Bauer aan en vindt dat het van “linguïstische preutsheid” getuigt als een morfooloog een bepaald proces niet bespreekt wegens onvoorspelbaarheid of opzettelijkheid van de vorming. Door de descriptieve aandacht die splintercomposita in deze studie krijgen, sluit ik me bij Bauer en Van den Toorn aan.

Als splintercomposita toch ontstaan in gesproken taalgebruik, dan zijn het vaak versprekingen, *speech errors*. Uit de literatuur is bekend dat zulke splintercomposita niet aan dezelfde wetmatigheden beantwoorden als de splintercomposita die als woordvormingen kunnen worden beschouwd (Lehrer 1996:383-385). Daarom worden ze verder ook niet meer behandeld in deze studie.

5.3.1.2 Opzettelijkheid

Splintercomposita worden vaak met opzet gebruikt met een bepaald effect voor ogen (cf. Combrink 1990:79; Warren 1990:116-118). Naast de minder eenvoudige woordvormingsregels kan opzettelijkheid een tweede aanleiding zijn om splintercomposita een minder gewone morfologische status toe te kennen dan de doorsneeafleiding of -samenstelling. Sinds Schultink (1962) is opzettelijkheid immers een criterium om over de productiviteit van een woordvormingsproces te beslissen, al heeft onder anderen Van Santen (1992) al uitvoerig geargumenteed dat dat criterium voor haar niet houdbaar is (zie §1.3.3).

Een taalgebruiker is zich inderdaad vaak sterk bewust van benoemingsact als hij een splintercompositum creëert, omdat hij er een speciaal effect mee wil bereiken. Niet toevallig komen de eerste vermeldingen van splintercomposita in het Nederlands die mij bekend zijn, voor in Schultink (1964), waarin woordspelingen het centrale onderwerp vormen (cf. ook Dubois 1982, Kemmer 2003:80-81). *Natoverachtig* (*Nato* + *toverachtig*), *Korenee* (*Korea* + *nee*), en *-burger*formaties op basis van *hamburger* passeren de revue. Het humoristische karakter dat Schultink aan die vormingen toekent, is maar één mogelijk effect. Het gemeenschappelijke van alle effecten die kunnen ontstaan door de vorming van (bijvoorbeeld) een splintercompositum is dat ze de aandacht op de vorm van de woordvorming vestigen. Van de meeste splintercomposita leidt het geen twijfel dat ze met opzet gecreëerd zijn, al onderscheidt Adams (1973: 157-158) ook onopzettelijke splintercomposita. De relevantie van

de opzettelijkheid voor het morfologische belang van splintercomposita staat echter ter discussie.

5.3.2 Ouderdom en populariteit

Door de controversiële status van splintercomposita, hebben onderzoekers die er verslag over uitbrengen, vaak de ouderdom en het hedendaagse belang van die vormingen benadrukt. Dat de ouderdom ter sprake komt, is eigenlijk niet verrassend. Het is een wijdverspreid idee in onze cultuur dat iets met een grote ouderdom meer respect verdient dan iets recents. Hoewel iemand die taal vanuit een synchroon hedendaags standpunt bekijkt, daar wetenschappelijk niet zo veel boodschap aan heeft, zal de diachrone taalwetenschapper een lange aanwezigheid van een bepaald taalfeit inderdaad interessant vinden.

Over de ouderdom geraken de specialisten het niet echt eens. Marchand (1969:452) citeert *slantindicular* (*slanting* + *perpendicular*) als oudste splintercompositum dat hij aangetroffen heeft. Gezien de datering van dat woord, zou dat betekenen dat splintercomposita waarschijnlijk niet voorkwamen voor 1840. Adams (1973:148-149) meent dat splintercomposita eigenlijk pas in de twintigste eeuw een belangrijke plaats in de morfologie beginnen in te nemen. Ze erkent dat er vroegere attestaties bestaan, maar volgens haar zijn die heel incidenteel en meestal van het opake type.

Algeo (1977:47) spreekt van een veel vroegere begindatum. Hij geeft *hatbel* (*haleth*+*atbel*) uit *Sir Gawain and the Green Knight* als eerste voorbeeld, wat het morfologische verschijnsel minstens 450 jaar ouder zou maken dan Marchand aangeeft. Algeo lijkt er zelfs min of meer van uit te gaan dat splintercomposita zo oud zijn als de taal, wat voor de diachrone taalkundige het verschijnsel veel belangrijker maakt dan het recente fenomeen dat Marchand signaleert. Een proces dat al van het begin deel uitmaakt van de taal, is er waarschijnlijk ook een essentieel onderdeel van, maar een proces van honderd jaar oud kan die claim niet zo gemakkelijk waarmaken. Algeo geeft zelf het belangrijkste probleem bij de datering van het fenomeen: een splintercompositum wordt na verloop van tijd gemakkelijk opaak (cf. ook Bauer 1983:234-235), waardoor de identificatie als splintercompositum voor latere vorsers nog moeilijker wordt dan andere etymologische identificaties. Cannon (1986:725; 737) suggereert eveneens dat splintercomposita zo oud zijn als de taal. Hij noemt de zestiende-eeuwse voorbeelden *foolosophy* en *blatterature* (*to blatter*: 'kwebbelen' + *literature*).

Over de populariteit van splintercomposita in het Engels zijn de meningen dan weer opvallend gelijklopend. Algeo (1977:47), Cannon

(1986:725), Marchand (1969:452), Bryant (1974), Kemmer (2003:69-70) en Bauer (1983:236-237) kennen aan splintercompositia een grote populariteit toe voor het vormen van nieuwe woorden. Volgens Cannon (1986:739) is ongeveer één procent van de nieuwe woorden van het Engels een splintercompositum. Marchand specificceert dat schrijvers het proces veel gebruiken; Bauer bevestigt dat en voegt de wetenschap toe als een belangrijke bron van splintercomposita. Die populariteit resulteert overigens niet in een groot aandeel splintercomposita in het sociale lexicon. De meerderheid van de splintercomposita zijn *nonce usages* (Pyles 1952:181, geciteerd in Algeo 1977), woorden die gecreëerd zijn voor een welbepaalde gelegenheid en die niet blijvend zijn (Marchand 1969:452; Cannon 1986:750).

In het Nederlands worden volgens Van den Toorn (1983a:81) niet zo veel woorden gevormd met splinters, maar het vormingsprocédé is in de twintigste eeuw wel populairder geworden (Van den Toorn 1997:515-517). Van de vier voorbeelden van splinters die hij als voorbeeld noemt in Van den Toorn (1983a:81), *bios*, *beli-*, *bus* en *-burger*, blijft in deze studie alleen *-burger* over: *bios*, *beli* en *bus* staan als vrij morfeem in Van Dale (1999).

De ouderdom en de populariteit van splintercomposita worden in deze studie verder niet expliciet onderzocht. Wellicht heeft Van den Toorn (1983a; 1997) gelijk dat splintercomposita in het Nederlands vooral sinds de twintigste eeuw zijn ontstaan, en dat ze relatief weinig voorkomen, vooral dan in het lexicon.

5.4 Naar een bruikbare typologie

In het volgende hoofdstuk zullen de splintercomposita uit mijn materiaalverzameling worden getoetst aan enkele indelingen die in dit hoofdstuk zijn voorgesteld. Niet alle indelingen zullen daarvoor worden gebruikt, omdat ze ofwel praktisch niet toepasbaar bleken, ofwel nauwelijks onderscheidend werkten.

De systemische types van Algeo (1977) worden verder niet toegepast op het materiaal om onder andere die twee redenen. De meeste systemische types kwamen nauwelijks voor (bv. die waarbij de basiswoorden van de splinters synoniemen van elkaar zijn). En het onderscheid tussen splintercomposita die syntactisch ontstaan zijn (telescopische splintercomposita) en de splintercomposita waarbij de constituenten semantisch met elkaar in verband kunnen worden gebracht (mengelmoessplintercomposita), is niet in elk individueel geval helder te maken. Dat Algeo's systemische types niet zomaar toepasbaar bleken, kan erop wijzen dat

Literatuur over splintercomposita

Algeo zich meer heeft geconcentreerd op ‘ongewone’ splintercomposita, die spectaculaire vormbijzonderheden koppelen aan een speciale relatie tussen de constituenten.

Omdat het bij veel splintercomposita niet goed in te schatten is of ze transparant, semi-transparant of opaak zijn, is de transparantie niet verwerkt in de indeling van hoofdstuk 6. Er zijn uiteraard uitersten: *plurk* (*ploert* + *schurk*) is zeker opaak en *europarlement* is transparant, maar *stutel* (‘studentenhotel’) is een twijfelgeval. Voor sommige taalgebruikers verwijst *-tel* misschien duidelijk naar *hotel*, maar anderen denken misschien eerder aan een band met *telefoon*. Het gebrek aan een duidelijk criterium om het onderscheid tussen eventuele graden van transparantie te maken en het vermoeden dat transparantie of het gebrek eraan (gedeeltelijk) terug te voeren is tot andere kenmerken, zoals het aantal splinters of de inburgering van de splinters, hebben ertoe geleid dat de transparantie van een splintercompositum niet in hoofdstuk 6 verwerkt is. In §9.5 en §10.1.2 wordt de transparantie wel nog besproken.

De formele indeling die in §5.2.1 is voorgesteld, levert twee variabelen: *syntagma* en *inkorting*. De waarden voor de variabele *syntagma* kunnen zijn: aaneenschakelend, overlappend of inplantend. De categorie van de grafische splintercomposita wordt, zoals uitgelegd, weggelaten. Een aaneenschakelend splintercompositum is bijvoorbeeld *relipop* (‘religieuze popmuziek’), een overlappend *miljomo* (*miljonair* + *homo*), een inplantend *evrouwicipatie*. De waarde voor de inkortingsvariabele wordt weergegeven door met vierkante haakjes weer te geven welke basiswoorden op welke plaats zijn ingekort. *Digibeet* kan zo worden beschreven als A][B, omdat basiswoord A, *digitaal*, en basiswoord B, *analfabeet*, beide ingekort zijn op de grens van de constituenten van het splintercompositum. *Eerstennium* (*eerst* + *decennium*) wordt beschreven als A[B. De inkortingsstructuur wordt vereenvoudigd door G als representatie van overlapping te schrappen. Een overlapping wordt immers al aangegeven in de syntagmatische types. *Antifada* (‘de intifada van de antifascisten, de antifa’s’, *antifa* + *intifada*) krijgt dus de inkortingsstructuur A[B, zonder rekening te houden met de overlapping. Een splintercompositum met uitsluitend overlapping en geen inkorting van de constituenten heeft de inkortingsstructuur AB (*blafiteling*), waaruit af te leiden is dat er geen duidelijke splinters in te onderscheiden zijn (cf. infra).

Semantisch kan een splinter concentratie of secretering vertonen. Splintercomposita met één splinter kunnen dus semantisch getypeerd worden als *splintercomposita met concentratie* (*omacipatie*, ‘de emancipatie van oma’s’) of *splintercomposita met secretering* (*beursgate*, ‘beursschandaal’, cf. *Watergate*). In splintercomposita met twee splinters kan twee keer concentratie (*brossel*, ‘Brusselse mossel’) of concentratie in combinatie

met secretering (*halvamel*) voorkomen. Twee keer secretering in één splintercompositum komt in het materiaal niet voor.

Bij wijze van voorbeeld pas ik alle variabelen toe op de woorden *digibeet* en *beursgate*. *Digibeet* bestaat uit twee splinters, die beide geconcentreerd zijn. De inkortingsstructuur is A][B en het syntagma is aaneenschakelend. *Beursgate* heeft één splinter, *-gate*, die gesecreteerd is uit *Watergate*. De inkortingsstructuur is A[B en het syntagma aaneenschakelend.

Alle splintercomposita uit het materiaal worden op die manier beschreven in het *interne* gedeelte van hoofdstuk 6. De term *intern* drukt hier uit dat de splintercomposita als fenomeen op zich worden beschreven, zonder de band met andere morfologische processen te expliciteren.

Naast het interne gedeelte bevat hoofdstuk 6 ook een *extern* gedeelte. Daarin wordt vooral de band met de gewone samenstellingen onderzocht, door na te gaan of een splintercompositum uitbreidbaar is tot een gewone determinans-determinatumsamenstelling (*euroforie* wordt *Europa-euforie*) of niet.

5.5 Conclusie

Splintercomposita zijn die gemotiveerde woorden waarin een inkorting ontstaat door overlapping van de samenstellende woorden of morfemen en/of waarin minstens één deel van de vorming een ingekorte versie is van een bestaand woord in het lexicon. Zo'n ingekort deel, een splinter, komt met dezelfde betekenis uitsluitend gebonden voor en behoudt een sterke band met een basiswoord, waarvan meestal de hele en soms een gedeeltelijke betekenis op de splinter is geprojecteerd (resp. *concentratie* en *secretering*).

Splinters hebben bepaalde kenmerken gemeen met affixen: 1) ze komen uitsluitend gebonden voor; 2) ze hebben - op een enkele uitzondering na - een vaste plaats in een woordvorming. Gesecreteerde splinters lijken nog meer op affixen omdat ze slechts een gedeelte van de betekenis van hun basiswoord overnemen, net zoals een affix maar een deel van de betekenis representeert van de woorden waarin het voorkomt.

Toch beschouwen we splinters niet als affixen. Daar zijn de volgende redenen voor.

- 1) Splinters zijn wat Schmidt (1987a:42-43) *basisfähig* heeft genoemd: het zijn mogelijke basisconstituenten.

Literatuur over splintercomposita

- 2) Affixen kunnen niet samen met een ander affix een woord vormen; een splinter kan wel met een andere splinter een woord vormen.
- 3) Een splinter heeft een vrij specifieke semantische inhoud, die we in het Nederlands normaliter uitdrukken met een woord, niet met een affix.
- 4) In tegenstelling tot affixen vormen de splinters een open klasse.
- 5) De semantische verhouding tussen de delen van een splintercompositum lijkt veelal eerder op die van een morfologische combinatie van twee woorden dan op die van een woord of stam en een affix.
- 6) Het klemtoonpatroon van een prototypische woordvorming met splinters komt overeen met dat van een prototypisch compositum, want de woordklemtoon valt meestal op de eerste constituent.

Daarom worden de splintervormingen in deze studie *splintercomposita* genoemd, tenzij een splinter met een duidelijk affix wordt gecombineerd tot een *splinterderivatie* of *-afleiding*, wat af en toe voorkomt (cf. *travo* ‘travestiet’).

In hoofdstuk 6 worden alle splintervormingen uit het materiaal ondergebracht in categorieën die zijn geïnspireerd door de zeer gevarieerde literatuur over splintercomposita die in dit hoofdstuk besproken is.

HOOFDSTUK 6: TYPOLOGIE VAN SPLINTERCOMPOSITA

Na in het voorgaande hoofdstuk al verscheidene theoretische begrippen geïntroduceerd en geduid te hebben, kunnen we in dit hoofdstuk voor het eerst gedetailleerder bekijken welke splintercomposita er aangetroffen zijn in de materiaalverzameling. In totaal werden in het materiaal 423 woordvormingen met splinters verzameld. §6.1 behandelt de splintercomposita *intern*, als fenomeen op zichzelf, §6.2 vergelijkt splintercomposita in bepaalde opzichten met gewone samenstellingen, waardoor die paragraaf de naam *externe typologie* krijgt. In hoofdstuk 7 worden de verschillende categorieën kwantitatief besproken, omdat uit de verhoudingen van de verschillende categorieën ten opzichte van elkaar nog wat interessante conclusies getrokken kunnen worden.

6.1 Interne typologie

In §6.1.1 worden ontleende splintercomposita besproken. Daarna wordt een overzicht van de (mogelijk) Nederlandse splintercomposita gegeven (§6.1.2), onderverdeeld in de categorieën (volgens aantal splinters, semantiek, syntagma en inkorting) die daartoe in het vorige hoofdstuk werden voorgesteld. Ten slotte worden enkele splinterderivaties besproken (§6.1.3), waarbij een splinter wordt gecombineerd met een duidelijk affix. Sommige besproken splintercomposita zijn wellicht niet duidelijk zonder de context waarin ze voorkwamen, of zonder een betekenisverklaring. Om dit hoofdstuk niet te veel te belasten met materiaalgegevens, werden betekenisverklaringen bij de besproken woorden niet systematisch in de tekst zelf opgenomen, maar in de bijlage.

Bij elke categorie worden vooral problemen met individuele woorden gesignaleerd, die verder de indeling niet beïnvloeden, maar die wel verduidelijkt moeten worden. Zo worden sommige woorden bij meerdere categorieën opgenomen, omdat ze twijfelgevallen zijn. Ik heb er bewust voor gekozen om ambigue woorden bij alle mogelijke juiste categorieën onder te brengen. Gezien het bij uitstek descriptieve karakter van dit hoofdstuk leek het me geen goed idee om de ambigue splintercomposita op basis van een theoretische of een ad hoc stellingname

slechts in één categorie onder te brengen. Ambigüiteit is daarvoor te zeer een fundamentele eigenschap van splintercomposita.

Dat ik de ambigüiteit behouden heb, betekent niet dat er geen keuzes zijn gemaakt. Als bij een splintercompositum bijvoorbeeld op basis van de spelling twee uitspraken mogelijk zijn, is er meestal één gekozen op basis waarvan vervolgens de categorisering is gebeurd. Alle overlappende splintercomposita zijn ook als aaneenschakelende splintercomposita te analyseren, maar staan enkel bij de overlappende. De ambigüiteit is vooral behouden als de constituenten op basis van de beschikbare informatie niet eenduidig waren: *halvarine* kan het woord *half* bevatten of de splinter *halva-*, zoals *halvamel*, en dat leidt tot een meervoudige rubricering. Spellingvarianten worden als twee verschillende splintercomposita beschouwd als ze een andere morfologische structuur suggereren, anders worden ze als verschillende schrijfwijzen van hetzelfde splintercompositum gezien.

6.1.1 Met anderstalige componenten (*workaholic*)

Een eerste belangrijk onderscheid is het onderscheid tussen splintercomposita die volledig uit Nederlandse componenten opgebouwd zijn, en splintercomposita die niet uitsluitend uit Nederlandse componenten opgebouwd zijn. Wat bedoeld wordt met Nederlandse componenten, moet hier nog verduidelijkt worden (cf. §1.2.2.2). Alle woorden uit de materiaalverzameling komen uit Nederlandstalige bronnen: woordenboeken, wetenschappelijke artikelen of de pers. Als de context, bijvoorbeeld in een wetenschappelijk artikel als Hüning (2000), erop wees dat het woord oorspronkelijk niet in een Nederlandstalige bron aangetroffen werd, werd het woord niet opgenomen in de materiaalverzameling.

Ondanks die beperking in de materiaalverzameling, is het voor sommige woorden niet zo eenvoudig om te bepalen of ze in het Nederlands gevormd zijn of niet. Omdat uitsluitsel daarover ook met etymologisch onderzoek niet zonder meer te geven is, werd hier, geheel in overeenstemming met de doelstellingen en de methode van dit onderzoek zoals die in §1.4 en §1.5 uitgelegd zijn, een relatief groot belang gehecht aan bestaande woorden. Concreet houdt dat voor het onderscheid Nederlandse componenten versus niet-Nederlandse componenten in dat een woord dat in Van Dale (1999) voorkomt, in aanmerking komt als basiswoord voor een Nederlandse component.

Uiteraard kunnen die basiswoorden nog duidelijk uitheems zijn, maar het feit dat een woordenboek als Van Dale een anderstalig woord opneemt, betekent normaliter dat het in het hedendaagse Nederlands wordt

gebruikt. Het woord *kreupelware* kan bijvoorbeeld als een Nederlands splintercompositum worden beschouwd omdat *software* in Van Dale (1999) staat en dus tot een Nederlandse splinter aanleiding kon geven. Deze methode biedt geen zekerheid over het feit of een woord wel of niet in het Nederlands ontstaan is, maar geeft wel aan dat een woord in het Nederlands, met het beschikbare lexicon, gevormd had kunnen worden, en biedt bovendien een criterium van een bevredigende duidelijkheid om Nederlandse vormingen van andere te scheiden. Overigens levert dat criterium geen oplossing als één van de basiswoorden een eigennaam is. In zulke gevallen bracht indien nodig een zoekopdracht in elektronische corpora of op internet uitsluitel (cf. Van Oostendorp & Van der Wouden 1998).

Van de 423 woordvormingen met splinters uit Nederlandse bronnen bevatten er 89 (21%) minstens één component die niet voorkomt in het Nederlands, of niet in die mate in het Nederlands is ingeburgerd dat hij in Van Dale (1999) is opgenomen. Die component is meestal een Engelse component, wat de hypothese voedt dat splintercompositie als morfologisch procédé vooral door invloed van Engelse leenwoorden in het Nederlands populairder geworden is. De 89 woorden worden hier alfabetisch gepresenteerd zonder verdere subcategorisatie.

acuhealing	emoticon
advertorial	faction
alcopop	fance
animatronics	flotel
beatnik	freeware
beerware	gigantastic
biopic	groupware
blaxploitation	guiltware
bogometer	guitaraholic
brochureware	hemail
brunch	hi(gh)-tech
callanetics	hipo
camcorder	hydrobics
carjacking	imagineer
chickengate	infopreneurship
Chunnel	Internation
Clintonomics	Istanblue
Compulingo	kangoorobics
crippleware	Macintrash
cruesli	Mess DOS
cyberbucks	milkoholic
cybersex	mockumentary
Cyberspace	nagware
cybertalk	Netiquette
cyborg	Netizens
cybrarian	No-Zac
dance-athon	notwork
digipack	Nutscape
dramady	op-art
dramedy	Pallasty
Ebonics	pop-art
edutainment	Portival

Typologie van splintercomposita

postcardware	smog
prequel	swimathon
privatopia	sysop
promiseware	Trabillac
psychobilly	two-shot
Reaganomics	vaporware
screenager	walkathon
sexgate	wankware
shareware	webcam
shelfware	whaleburger
show-o-holic	workaholic
skatathon	Zippergate
slanguage	

Niet alle woorden behoren onbetwistbaar tot deze categorie. Sommige woorden staan in deze categorie omdat voor het splintercompositum een Engelse uitspraak wordt verondersteld, die afwijkt van de uitspraak van de mogelijke Nederlandse basiswoorden die in Van Dale (1999) opgenomen zijn, bv. *webcam*, *camcorder* (beide met / \square / in *cam*), *sysop* (met / \square /) en *brochureware* (/br \square U \square Ç/). *Sexgate* en *cybersex* staan in deze categorie wegens de spelling, hoewel het woord *seks* in het Nederlands ook vaak officieus met een *x* wordt geschreven. Om die reden zijn ze ook bij de Nederlandse vormingen opgenomen. Bij *netiquette*, *show-o-bolic* en *cruesli* heeft de spelling eveneens de doorslag gegeven. *Bogometer* komt met een andere analyse voor in §3.2.1.1.

Trabillac zou misschien niet in deze studie opgenomen mogen zijn, omdat het woord in een Engels zinnetje (weliswaar in een voor de rest Nederlandstalige tekst) is opgenomen: “I love my Trabillac”. Omdat het een uniek geval is, heb ik hier de bron als doorslaggevende factor beschouwd, en niet de taal van de zin, zodat het woord toch nog in de bespreking is opgenomen. Ik heb er wegens de taal van de zin wél van afgezien om *Trabillac* als een splintercompositum met Nederlandse componenten te beschouwen.

Voorts blijkt uit het voorkomen van woorden als *sexgate* en *crippleware* in deze lijst dat ik om deze woordvormingen als splintercompositum te catalogeren, niet ben nagegaan of de ingekorte vorm al als morfeem in de ontlenende taal voorkomt. Voor een spreker van het Nederlands is die informatie ook niet altijd toegankelijk als hij voor het eerst met de woorden in deze lijst geconfronteerd wordt. Hij zal waarschijnlijk wel voor een aantal woorden opmerken dat minstens één constituent ingekort is, maar zelfs die kennis is sterk wisselend van individu tot individu.

Opvallend in deze lijst is ook de soms afwijkende uitspraak van de splinters ten opzichte van de basiswoorden in deze splintercomposita, zoals *animatronics* ([\square n \square m \square tr \square n \square ks] versus [\square n \square mej \square n]), *emoticon* ([\square m \square t \square k \square n] versus [ajk \square n]). Voor de Nederlandse splintercomposita

hebben we de onveranderde uitspraak ten opzichte van de basiswoorden als criterium gebruikt om een splintercompositum van een afkorting te onderscheiden. Het lijkt erop dat dat criterium niet zonder verdere specificatie in elke taal toegepast kan worden.

Omdat deze anderstalige splintercomposita vooral in het algemeen aangeven dat sprekers van het Nederlands in leenwoorden met het woordvormingsproces kennis gemaakt kunnen hebben, en deze woorden verder niet meer besproken worden, heb ik deze woorden dus niet helemaal op dezelfde restrictieve manier behandeld als de splintercomposita met Nederlandse elementen.

6.1.2 Met enkel Nederlandse componenten

De splintercomposita die opgebouwd zijn uit elementen die bestaan in de geïnventariseerde woordenschat van het Nederlands, worden in de volgende paragrafen individueel vermeld in categorieën die op basis van de geëvalueerde literatuur over splintercomposita onderscheiden zijn (zie hoofdstuk 5). Daarbij wordt indien nodig uitgelegd waarom een bepaald woord tot die categorie wordt gerekend.

Alle Nederlandse splintercomposita in de materiaalverzameling worden in deze paragraaf gerubriceerd. Eerst zijn ze ingedeeld volgens het aantal splinters, omdat van het aantal splinters ook de inkortingstypes en de semantische types afhangen. Eerst worden de categorieën met twee splinters besproken, daarna die met één splinter en ten slotte de categorieën waarbij de inkorting van het splintercompositum enkel veroorzaakt wordt door overlapping. In de woorden van die categorieën zijn geen duidelijke splinters te onderscheiden. Na de indeling volgens het aantal splinters worden de splintercomposita ingedeeld in de semantische categorieën (bv. twee maal concentratie) en ten slotte in de formele inkortingstypes (bv. A|B) en de syntagmatische types (bv. overlappend).

6.1.2.1 Twee splinters

TWEE MAAL CONCENTRATIE

A|[B-aaneenschakelend (*digibeet*)

30 splintercomposita bestaan uit twee geconcentreerde splinters, die op de grens tussen beide inkorting vertonen, maar geen overlapping.

alcoholist
alterneut
bammetje
brossel

brozem
cardulance
cinebox
concu(l)lega

Typologie van splintercomposita

cyberpreneur	minirettes
cyberzine	minorettes
digibeet	muzak
digibete	plurk
digizine	prolurk
e-zine	prosument
epothekers	stagflatie
euroforie	stutel
gravomobilisten	urbatect
greige	zotel
Grhunnel	zwsosse

Bij een aantal splintercomposita uit deze categorie is niet van beide componenten onbetwistbaar duidelijk dat ze splinters genoemd mogen worden. De mogelijke woordstatus van *-zine* in *e-zine* en *cyberzine* is in §5.2.1 al ter sprake gekomen. Het woord *zine* staat al in Van Dale, waardoor de *zine*-vormingen al als gewone samenstellingen in plaats van splintercomposita beschouwd kunnen worden. Maar de betekenis van *zine* in Van Dale (1999) is wel beperkter dan die van de splinter: Van Dale beperkt *zine* tot undergroundpublicaties in kleine oplagen. Eén andere component van een hier genoemd splintercompositum, *-box* in *cinobox*, is te vergelijken met *-zine* in de zin dat de component als woord in Van Dale (1999) aangetroffen is, maar de opgenomen betekenis komt niet overeen met de betekenis van de component in het splintercompositum. In *cinobox* heeft *-box* de hele betekenis van *jukebox* meegenomen.

Soms is het een vrij willekeurige beslissing of een constituent een splinter is of niet. Sommige constituenten staan al in Van Dale (1999) met een andere betekenis. De juiste betekenis van die constituenten in de nieuwvormingen is door concentratie of secretering af te leiden uit een basiswoord (hier *magazine* en *jukebox*). Ik zou er in tegenstelling tot Warren (1990) voor opteren om voor zulke gevallen aan te nemen dat het bestaande woord er door splintervorming een betekenis bijgekregen heeft in bepaalde woordvormingen. Zolang de betekenissen niet radicaal verschillen, is er geen reden om een nieuwe homonymie aan te nemen, en is er dus eigenlijk geen sprake van splintercreatie.

Cinobox en *e-zine* worden toch in deze categorie met woorden met twee splinters besproken en niet in een categorie met slechts één splinter. Daarvoor zijn de volgende redenen. Ten eerste: de manier waarop de specifieke betekenis van *-zine* en *-box* ontstaan is, is perfect te vergelijken met de manier waarop de betekenis van een splinter in een splintercompositum tot stand komt. Ten tweede: het verschil met woorden die duidelijk uit een afkorting en een splinter bestaan, zoals *heliport*, is nog opvallend doordat de splinterbetekenis van *-box* en *-zine* alleen gebonden voorkomt.

Nog twee andere woorden hebben een component waarvan het splinterkarakter ter discussie staat: *Grbunnel* en *alterneut*. Bij *Grbunnel* ('Groene Harttunnel') is het eerste deel duidelijk een afkorting, al kan geargumenteed worden dat de fonologische vorm van het woord (waarin de h niet uitgesproken wordt) nog toelaat om ook voor het eerste element van een splinter te spreken. Het schriftbeeld wijst echter duidelijk in de richting van een afkorting.

Alterneut is toch weer iets anders. Het tweede deel van dat woord zou als een persoonsnaamcreërend suffix beschouwd kunnen worden op basis van *technéut*, *farmaceut*, (vooral) *therapeut* en verwante persoonsnamen als *kinesitherapeut*. Door het kleine aantal woorden met *-eut* is de suffixstatus ervan echter niet gecanoniseerd. In de bespreking van mannelijke/neutrale persoonsnamen in de ANS komt het woorddeel bijvoorbeeld niet voor, hoewel daarin een groot aantal marginale suffixen ter sprake komt (ANS 1997:661-668). In De Haas & Trommelen (1993:229) wordt het genoemd als een improductief suffix, met als enige voorbeelden de hierboven genoemde woorden. Wegens de (weliswaar beperkte) bestaande reeksvorming, wordt de mogelijkheid om *-eut* in *alterneut* als suffix te beschouwen, nadrukkelijk opengelaten. Een splinterlezing is echter ook mogelijk, zeker omdat de betekenis van *alterneut* zo nadrukkelijk het element 'therapeut' in zich draagt.

Het eerste deel van de bespreking van deze categorie handelde over als splinters beschouwde delen waarvan de splinterstatus niet vaststaat. Ten tweede valt op dat in de splintercomposita van deze categorie relatief veel *inbeemse* lexicale elementen betrokken zijn: in de woorden *plurk*, *prolurk*, *brossel*, *greige*, *zotel* en *zvosse* is minstens één inheems element aanwezig. Voor splintercomposita in het algemeen is dat uitzonderlijk.

Ten derde: de vormvarianten voor dezelfde betekenis (*prolurk* en *plurk* bij één mogelijke interpretatie van de structuur van het laatste woord; *minirettes* en *minorettes*) laten zien dat het vormresultaat voor een splintercompositum - in tegenstelling tot voor een afleiding en een gewone samenstelling - minder goed te voorspellen is. Bij splintercomposita zijn er vaak meerdere vormmogelijkheden, die blijkbaar soms ook gerealiseerd worden. Ook individuele splinters vertonen vormvariatie die niet aan wetmatigheden onderhevig lijkt te zijn: cf. *stutel* en *zotel*.

In deze categorie vertonen verschillende splintercomposita fonologische overlapping, die de herkenning van de splinters moet bevorderen. Zo'n overlapping is te zien in *concul(l)ega*, *brossel*, *euroforie* en *prosumment* (alleen gemeenschappelijke strings worden in aanmerking genomen, geen individuele fonemen).

Ten slotte zijn er nog enkele woorden die individuele bijzonderheden vertonen: *muṣṣak* heeft een betekenis die niet meer gemakkelijk uit de basiswoorden van de splinters af te leiden is: vooral het basiswoord *Kodak* is vreemd. *Muṣṣak* is daardoor gedeeltelijk opaak. Ook *alcoholobilist* ('iemand die te veel heeft gereden om nog veilig te kunnen drinken') is semantisch vreemd, omdat - hoewel het woord formeel nauwelijks verschilt van *alcomobilist* (cf. categorie *motel*) - de betekenis sterk verschilt van de betekenis van dat laatste woord ('iemand die te veel heeft gedronken om nog veilig te kunnen rijden'). Hier is relevant dat *alcoholobilist* in een bespreking van *alcomobilist* als grap gecreëerd is om de tegengestelde betekenis uit te drukken.

Voorts is *bammetje* een speciale vorming omdat de corresponderende gewone samenstelling ingeburgerd is (*boterhammetje*), waardoor *bammetje* de enige vorming is die een bestaand woord inkort en vormelijke eigenschappen van een splintercompositum vertoont. De speciale status van dat woord heeft waarschijnlijk te maken met zijn oorsprong in kindertaal of zijn voorgeschiedenis in dialecten. *Gravomobilisten* heeft als eerste splinter een splinter van klassieke oorsprong.

Bij *e-zine* wordt een Nederlandse uitspraak van de *e* verondersteld. De meeste andere woorden met *e*- als eerste betekenisvolle deel hebben a) een tweede deel dat niet in het lexicon van het Nederlands is opgenomen, waardoor ze al zeker niet bij de Nederlandse splintercomposita thuis horen en/of b) een vaste uitspraak van de *e*- als /i/ waardoor een betekenisvolle associatie met een element uit het lexicon dat als basiswoord kan dienen voor de *e*-, niet realistisch lijkt. Bij *e-zine* is het tweede deel een splinter uit *magazine* (cf. supra) en hangt een mogelijke status als Nederlands splintercompositum dus af van de uitspraak van de *e*. Als die als /e/ wordt gerealiseerd, kan de *e* als korte versie van *elektronisch* als een splinter worden beschouwd. De uitspraak van *e*- als /e/ is in elk geval nog geen norm, gezien de ondubbelzinnig met /i/ geregistreerde uitspraak van woorden als *e-business* en *e-mail* (Van Dale 1999:848;883).

A][B-overlappend (*motel*)

Negen splintercomposita bevatten twee geconcentreerde splinters, die op de grens tussen beide allebei ingekort zijn en elkaar overlappen. Overlappingsen op andere plaatsen in het woord dan op de grens tussen de constituenten, worden niet als morfologische overlappingsen bekeken, maar als fonologische overlappingsen (§5.2.1).

alcomobilist
crimobiel
documercial
emocratie

Hagazine
kwalitaria
miljomo
minikini

motel

De overlapping is hier, net zoals bij andere overlappende categorieën overigens, niet erg uitgebreid: maximaal drie opeenvolgende fonemen (*emocratie*). Als *emocratie* in deze categorie wordt ondergebracht, is de tweede constituent *-emocratie* uit *democratie*, niet het confix *-cratie*. Vergelijk met de categorie *flexileven* voor een andere analyse.

Motel bestaat volgens de woordenboeken uit fonologische stukken uit *motorist* en *hotel*. Omdat *motorist* niet voorkomt in het Nederlands, zou het woord bij de anderstalige splintercomposita moeten staan. Maar omdat reïnterpretaties met een Nederlands woord als *motorvoertuig* of *motor* als eerste basiswoord op basis van de vorm *motel* erg waarschijnlijk zijn (pseudo-etymologie, cf. Philippa 2000), is het woord toch bij de Nederlandse splintercomposita opgenomen.

A]B]-aaneenschakelend (*melkflex*)

Zeven nogal diverse woorden kunnen worden ondergebracht in de categorie aaneenschakelende splintercomposita met twee rechts ingekorte componenten die beide geconcentreerd zijn.

baco	napalm
Eurofed	sitcom
Europol	taco
melkflex	

Sommige componenten van de hier genoemde splintercomposita zijn afkortingen en geen splinters. In *Europol* en *Eurofed* is enkel de eerste constituent een splinter, als *politie* tenminste met een /o/ wordt uitgesproken; in *sitcom* enkel de tweede constituent; in *napalm* (*naftteenzuur* + *palmitinezuur*), *baco* ('bacardi-cola') en *taco* (*tassen* + *cocaine*) hangt het van de uitspraak van de eerste klinker af of de eerste componenten als splinter kunnen gelden. (Het onderscheidende kenmerk is immers dat de uitspraak dezelfde moet zijn als in het basiswoord.) *Melkflex* (waarin de eerste component verwijst naar Ad Melkert) is het enige woord in deze reeks waarvan de uitspraak geen afkorting kan suggereren.

Zeven woorden is sowieso vrij weinig voor een categorie. Aan een belangrijk aantal daarvan zijn dan nog voorwaarden gekoppeld. Het kleine aantal wordt nog opmerkelijker als we het vergelijken met het grote aantal nieuwe woorden die er door het uitspraakcriterium in elk geval uitvallen, en dus als afkortingen worden beschouwd. Dat zijn woorden als *BiZa* ('Binnenlandse Zaken'), *bobo* ('bondsbons'), *femsoc* ('feministisch socialisme').

Het kleine aantal woorden kan een reden zijn om aan te nemen dat woorden van dit inkortingstype slechts bij hoge uitzondering, en min of meer toevallig, tot de splintercomposita gerekend kunnen worden. A]B]

zou dan een afkortingstype zijn in plaats van een splintercompositumtype (cf. Fradin 2000:30 over *modem*). Wat die indruk nog versterkt, is de tendens bij de andere inkortingstypes om de splinters woordintern in te korten, d.w.z. niet op de woordgrens van het splintercompositum. Bij deze categorie is dat wel het geval: B wordt immers aan het einde ingekort. De woorden van bovenstaande lijst lijken in elk geval geen typische splintercomposita te zijn, maar wegens de maximalistische aanpak die in deze studie wordt gehanteerd (niet te veel woorden uitsluiten), worden deze woorden toch nog als splintercomposita besproken, maar dan met opmerkingen die hun minder typische karakter beschrijven.

CONCENTRATIE EN SECRETERING

A][B-aaneenschakelend (*reli-hoppen*)

Vijf woorden bestaan uit twee splinters, die - zonder te overlappen - op de grens tussen beide ingekort zijn, en waarvan de eerste splinter geconcentreerd is en de tweede gesecreteerd.

Bolkgate	reli-hoppen
chocoholics	Surigate
Dalidissima	

De tweede component in *reli-hoppen* is bijzonder: *-hoppen* in *reli-hoppen* is veel minder verwant met het woord *hoppen* in Van Dale (1999) dan andere twijfelachtige splintercomponenten met hun verwante opgenomen trefwoorden. *Hoppen* betekent volgens Van Dale ‘van de ene plaats naar de andere gaan’, en die betekenis is metaforisch nog wel in verband te brengen met de hier bedoelde betekenis, maar het verband met het Engelse leenwoord *jobhoppen*, dat niet als zodanig in Van Dale voorkomt, maar wel de verwante persoonsnaam *jobhopper*, is veel evidenter. Waar bij het *jobhoppen* wordt geprobeerd om door van job te veranderen altijd in een betere situatie terecht te komen, is bij het *reli-hoppen* ook de bedoeling om de voordelen van de verschillende religies zo veel mogelijk te gebruiken. De semantiek van *-hoppen* lijkt hier dus gesecreteerd te zijn uit *jobhoppen*.

A][B-overlappend (*journalle*)

Negen woorden uit de materiaalverzameling bestaan uit twee splinters die op de grens tussen beide inkorting vertonen, die elkaar overlappen, en waarvan de eerste geconcentreerd is en de tweede gesecreteerd.

cocaholics	salariaat
journalle	Sillywood
machinette	videasten
Melketier	Walifornië
modinette	

Net zoals bij andere categorieën van overlappende splintercomposita is de overlapping beperkt tot één of twee fonemen (bv. *Melketier*, ‘iemand die een Melkert-baan heeft’).

Van de basiswoorden die eigennamen van buiten het taalgebied zijn (*Silicon Valley*, *Hollywood* in *Sillywood*) wordt aangenomen dat ze toch tot het lexicon van de gemiddelde spreker van het Nederlands behoren; ze komen ook voor in Nederlandse corpora.

Voor *halvaret* en *halvarine* wordt hier, om geen enkele analyse uit te sluiten, de splinter *halva-* vooropgesteld, uit *halvamel*. Het is evenwel waarschijnlijker dat *halvamel* op basis van *halvarine* en/of *halvaret* ontstaan is. De eerste component van *cocabolics* (‘cocaineverslaafden’) wordt hier gezien als een splinter uit *cocaine*. Voor een andere analyse, zie de categorie *stripaholic*.

De tweede component uit *videast(en)* is te vergelijken met *-ent* uit de groep *digibeet*: hij komt eventueel in aanmerking als persoonsnaamsuffix. In tegenstelling tot de ANS (1997:661-668) vermelden De Haas & Trommelen (1993:226) *-ast* als (improductief) persoonsnaamsuffix. Ze noemen zeven woorden op *-ast*, waarvan *cinéast* het enige frequente lijkt te zijn. Het is dus mogelijk om *videast* als een incidentele uitbreiding van het *-ast*-paradigma te zien, maar een gesecreteerde splinter *-(e)ast* is m.i. waarschijnlijker, door de marginale status van *-ast* en de duidelijke semantische band met modelwoord *cinéast*. Overigens is ook de splinter *cine-* in *cinébox* (zie de categorie *digibeet*) op *cinéast* terug te voeren.

SECRETERING EN CONCENTRATIE

A][B-aaneenschakelend (*halvanaise*)

Drie splintercomposita uit het materiaal bestaan uit twee splinters die op de grens tussen de constituenten inkorting vertonen, maar geen overlapping, en waarvan de eerste splinter gesecreteerd is en de tweede geconcentreerd:

biefburger
halvanaise
halviture

Voor *halvanaise*, *halviture* wordt hier een splinter *halv-* als variant van *halva-* verondersteld (cf. categorie *dikcriminatie* voor een andere analyse). *Bief-* in *biefburger* wordt in Van Dale (1999) als ‘biefstuk’ verklaard, en staat er ook als trefwoord in. Volgens mij betekent *bief-* in *biefburger* echter ‘runds-’, en is *bief-* hier niet de afkorting van *biefstuk* die in het woordenboek staat, maar is het wel uit woorden zoals het

laatstgenoemde gesecreteerd. –*burger* behoudt zijn ‘vlees’-betekenis en is dus geconcentreerd.

A][B-overlappend (*halvaret*)

Twee woorden zijn opgebouwd uit een gesecreteerde eerste splinter die overlapt met een geconcentreerde tweede splinter. Ze vertonen beide de splinter *halva-*: *halvaret* en *halvarine*. Ze worden beide ook besproken in de categorie *dikcriminatie*, waar niet de splinter *halva-*, maar het woord *half* als component wordt gesuggereerd.

A][B]-aaneenschakelend (*halvamel*)

Halvamel kan gelden als een aaneenschakelend splintercompositum van het inkortingstype A][B] met een geconcentreerde splinter (*-mel*) en een gesecreteerde splinter (*halva-*).

6.1.2.2 Eén splinter

CONCENTRATIE

A][B]-aaneenschakelend (*flexileven*)

118 splintercomposita bevatten alleen een splinter vooraan, die aan het einde ingekort is ten opzichte van het basiswoord. De splinter en het andere deel van de woordvorming, meestal een woord, staan syntagmatisch netjes naast elkaar, en de volledige betekenis van het basiswoord van de splinter is bewaard gebleven. De 118 woorden zijn de volgende:

afrojazz	cyberseks/x
afrokapsel	cybershop
afrolook	cyberwetten
afromodel	digicash
afropop	digiloket
afrorock	docudrama
afrostijl	docusoap
akoepedist	e-cash
alcomaat	emo-bagger
Belpop	emocratie
bolkemia	ero-versie
chari-barometer	Eurobank
chari-markt	Eurobarometer
cineclub	Eurobed
cinefiel	eurocentrisme
creadoedag	eurocentrist
cybercafé	eurocommunisme
cybercash	eurocraat
cybercriminaliteit	eurocratie
cyberfeminisme	Eurodeviezen
cybergeneratie	Eurodisco
cybernaut	Eurodollar
cybernaute	Euro-Engels
cyberpunk	eurofiel

Eurofles	miljohummeltje
Eurogroep	minibloemkool
Eurokorps	minibus
Euromarkt	minicassette
Euroniveau	minicomputer
Europarlement	minijurk
Europop	minimaatschappij
eurosclerose	minirok
Eurosong	miniserie
Eurostad	minishow
Eurostekker	minitheater
Euro-tikjuffrouw	minitoerisme
Eurotop	minitopconferentie
Eurovignet	minitrip
eurovoorvechters	mini-uitgave
eurowoord	narcodollars
flexcontract	narcostaat
flexbaan	narcoterrorisme
flexkracht	organigram
flexleven	promoclip
flexmarkt	promodorp
flexiwerker	promo-foto's
flexzorg	promo-meisjes
flexkantoor	promovideo
flexkracht	publivoor
flexwerk	Reli-net
flexwerkplek	reli(-)pop
gediscuzeurd	reli-rockplaat
glamrock	reli-shoppen
Indipop	reli-strip
klinimobiel	reli-therapeuten
maxijurk	reli-tik
maximantel	reprografie
maxirok	Stopera
mediweed	vari-tijd

De meest opvallende vaststelling over deze groep moet zijn dat de splinters vaak reeksvorming vertonen: *cyber-*, *euro-*, *flex(i)-*, *mini-*, *narco-*, *reli-*,...

Zoals bij de meeste categorieën zijn er ook in deze categorie enkele betwistbare gevallen. Zo is bij een aantal woorden in deze categorie betwistbaar of ze wel een splinter bevatten, m.a.w. hun categorisatie als splintercompositum in het algemeen staat ter discussie. De woorden met *afro-*, *maxi-*, *narco-*, *repro-* en het woord *e-cash* behoren om verschillende redenen tot die betwistbare categorie. *Afro-* is geen typische splinter omdat de vormelijke relatie van *afro-* tot *Afrika* of *Afrikaans* niet enkel inkorting behelst, maar ook de toevoeging van een *-o*. Het is irrelevant of *afro-* ook werkelijk door inkorting uit *Afrika/Afrikaans* en toevoeging van de *-o* is ontstaan. Louter het bestaan van een kortere, gebonden versie van het basiswoord zou volstaan om *afro-* een splinter van *Afrikaans* te noemen. Door de *-o* in de korte versie doen woorden met *afro-* denken aan enerzijds de afko's (o.a. Hamans 1996; Zuidinga 1987), waarin een voorkeur voor eind-*o* waargenomen kan worden; en aan anderzijds de

Typologie van splintercomposita

neoklassieke composita, waarin initiële elementen ook vaak door een eind-*o* gekenmerkt worden.

Als we in plaats van op de vormelijke relaties in het lexicon focussen op de ontstaansgeschiedenis van *afro-* - wat in het vorige dus uitdrukkelijk niet gebeurd is - dan lijkt een secretering uit een partiële leenvertaling als *Afro-Amerikaans* de meest waarschijnlijke hypothese voor de totstandkoming van een morfeem *afro-* in het Nederlands.

Wat *afro-* onderscheidt van morfemen als *-minded* ‘gezind’ als in *cultuurminded* (cf. §5.2.2), is het feit dat in het Nederlands zelf gemakkelijk dezelfde formele en semantische link gelegd kan worden tussen *afro-* en *Afrikaans* als tussen een splinter en zijn basiswoord, met alleen de toegevoegde *-o* als verschil. Om die reden staan de *afro*-woorden hier bij de splintercomposita, zij het niet zonder het voorbehoud dat hier gemaakt is.

Naast *maxijurk*, *maximantel* en *maxirok* vermeldt Van Nierop (1975) ook *maxi* als vrij morfeem. Dat kan een argument zijn om *maxi-* in *maxijurk* etc. te zien als een afkorting die in een samenstelling is gebruikt. Omdat uit de betekenis van *maxi* in Van Dale (1999) blijkt dat het vrije morfeem hetzelfde betekent als *maximode*, en dus als een afkorting daarvan kan worden beschouwd, worden de *maxi*-woorden hier nog als splintercomposita gecategoriseerd.

Of *narco-* als splinter wordt beschouwd, hangt af van de synchrone morfologische structuur die men aan het basiswoord *narvotica* toekent. De fonologische string *-tica* komt voor in andere woorden met een vergelijkbaar veralgemenend betekenismoment (“wat met ... te maken heeft”), of in recentere woorden met de betekenis “vakgebied, wetenschap” zoals *informatica*. Toch wordt *-tica* normaliter niet als een suffix of suffixcombinatie beschouwd, maar wel *-ica*. Dan is het gebonden grondmorfeem *narvot-*. Aangezien *narco-* in de geciteerde woorden hetzelfde betekent als *narvotica*, wordt *narco-* hier als een splinter beschouwd. De *-t* van de stam *narvot-*, die in het Grieks een resultaat is van stamallomorfie, is in het Nederlands in de vorm *narco-* verdwenen. Formeel zou men in bepaalde morfologische frameworks natuurlijk ook voor het Nederlands kunnen kiezen voor stamallomorfie, maar een keuze voor splintervorming is evenzeer mogelijk: die maakt de semantische concentratie van de volledige betekenis van *narvotica* in het woorddeel *narco-* direct gewoner. Bij de neoklassieke composita zijn de drie *narco*-woorden ook besproken (zie §3.2.2), om beide mogelijkheden open te laten.

Repro- lijkt vergelijkbaar met *narco-*, maar is toch net iets anders. De volledige betekenis van *reproductie* is waarschijnlijk voor het eerst

geconcentreerd in de fonologische string *repro-* in het woord *reprografie*, dat door het tweede deel ook een neoklassiek compositum genoemd kan worden, naast een splintercompositum. Andere nieuwvormingen met *repro-* gebruiken dus *repro-* als splinter: semantisch dezelfde inhoud als het basiswoord, waarin de fonologische vorm *repro-* geen morfeem was.

E-cash is om een andere reden een twijfelachtig splintercompositum. De uitspraak bepaalt voor dit woord of het als een splintercompositum gezien kan worden (cf. de categorie *digibeet*).

Een vrij groot aantal woorden uit deze categorie bevat een klassiek onderdeel, een confix als tweede element. Die splintercomposita bestaan dus uit twee onzelfstandige elementen, zonder daarom splintercomposita met twee splinters te zijn. Het gaat om de volgende woorden: *akoepedist*, *ciniefiel*, *cybernaut*, *cybernaute*, *eurofiel*, *eurocentrisme*, *eurocentrist*, *eurocraat*, *eurocratie*, *organigram*, *publivoor* en *reprografie*. In sommige confixen in de genoemde woorden doet zich semantische concentratie voor. Dat is het geval in *eurocraat*, *eurocratie*, waar de semantiek van *-craat* en *-cratie* gelijk is aan die van *bureaucraat* en *bureaucratie*. Semantische concentratie is echter geen exclusief kenmerk van splinters, dus voor de structurele classificatie heeft dat verder geen belang: we beschouwen *-craat* en *-cratie* hier gewoon als confixen (cf. §10.1.5.2).

Ten slotte nog enkele minder belangrijke opmerkingen: in deze lijst staan - zoals te verwachten was op basis van de indelingsprincipes die in het begin van dit hoofdstuk zijn vooropgesteld - vrij veel woorden die integraal aan het Engels ontleend kunnen zijn. Het gaat om *afrojaz*, *afrolook*, *afropop*, *afrorock*, *cybercafé*, *cybercash*, *cyberpunk*, *glamrock*... Omdat we zo veel mogelijk binnen het Nederlandse systeem willen verklaren, zijn die woorden toch hier ondergebracht: de basiswoorden komen in het Nederlands voor.

Vreemd is *Bolkemia*, omdat het tweede, oorspronkelijk Griekse deel niet in andere Nederlandse woorden lijkt voor te komen. Het is natuurlijk mogelijk dat het voor de gelegenheid aan het Latijn of het Engels (afhankelijk van de uitspraak) ontleend is. Van *cyberseks/x* komen twee spellingen voor, waarvan de tweede ook als een Engelse spelling gezien kan worden (cf. §6.1.1) en ook *reli(-)pop* is met twee schrijfwijzen aangetroffen. Die spellingvarianten hebben weinig belang omdat ze geen andere woordvorm opleveren. De schrijfwijze met koppelteken kan wel een hulpmiddel zijn om de lezer de ingekorte vorm van de splinter beter te laten identificeren, maar verder hoeven we er niet veel aandacht aan te besteden.

AJB-overlappend (*consumens*)

Slechts dertien splintercomposita hebben een splinter met semantische concentratie als eerste deel, die op de grens tussen de delen overlapt met het niet-ingekorte tweede deel.

boa-structor	Hondersteboven
consumens	journalast
consuminderen	journaleuter
entertrainer	Napolejong
Euregio	Strulare
Guatemafkees	vidioten
Harrison	

De meeste overlappingsen zijn bijzonder klein: één of twee fonemen bij de meerderheid van de hier gepresenteerde woorden (*Euregio*, *journalast*). *Hondersteboven* heeft er met vijf het meest. Voorts valt op dat weggelaten fonemen uit het basiswoord van de splinter die als eerste component dienst doet, vaak weerkeren in het tweede deel van het splintercompositum (*entertrainer*). Zoals gezegd zien we zo'n fonologische overeenkomst niet als morfologische overlapping, maar wel als een bevorderende factor bij de vorming van een splintercompositum. Die fonologische overlapping is op te merken in *boa-structor*, *entertrainer*, *Guatemafkees* en *journalast*. Niet toevallig zijn dat vier splintercomposita die sterk lijken op één van de basiswoorden voor de splinters: *boa-constructor*, *entertainer*, *Guatemalteek* en *journalist*. Deze bijzondere splintercomposita zijn wellicht ontstaan door fonologische strings uit de basiswoorden te vervangen door woorden met bijna dezelfde vorm als de fonologische strings: *-malteek* wordt *mafkees*, *-list* wordt *last*. Voorts valt in deze categorie het relatief aanzienlijke aantal eigennamen op.

Of *boa-structor* tot deze categorie behoort, hangt af van de analyse van het woord. *Constructor* komt niet als woord voor in Van Dale (1999), *constructeur* wel. Als *-constructor* in *boa-structor* als een fonologisch licht aangepaste versie van *constructeur* wordt bekeken, die voor extra fonologische overlapping tussen de beide componenten moet zorgen, dan hoort *boa-structor* in deze categorie thuis. Zo'n fonologische aanpassing is overigens niet zo gek, als men de morfologische categorieën voor uitheemse persoonsnamen als vergelijkingsmateriaal neemt: daarbij komen vormen op *-eur* (zoals *directeur*) en op *-or* (zoals *monitor*) voor. Als naast *boa-constructor* echter de stam *construct-* als tweede component wordt gekozen, past het woord beter in de categorie *evrouwicipatie* (cf. infra).

A[B-aaneenschakelend (*dikcrimatie*)

In de splintercomposita van deze categorie is de enige splinter het tweede deel van het compositum, dat vooraan ingekort is. 38 zulke

splintercomposita zijn aaneenschakelend en vertonen semantische concentratie in de splinter.

aquarobics	kaasburger
aquatel	kikkersitten
babylance	kreupelware
beerabilia	manzines
Biebelbacks	Megafestatie
boekenplankware	megaplex
crashtament	multiplex
cumulobus	Netvertising
dikcriminatie	omacipatie
domotica	orthomobilisten
eerstennium	poestaburger
fanzine	punkzine
halvaret	Robignac
halvarine	rukware
halviture	schuldware
heliport	telematica
infomediair	Trioloog
infomercial	uiburger
infotainment	webzine

Over deze reeks zijn een aantal opvallende constatering te doen: ten eerste geven vrij veel splinters aanleiding tot meer dan één vorming; ze vertonen dus reeksvorming. Dat geldt bijvoorbeeld voor *-ware*, *-zine*, *-burger*, *-plex*.

Ten tweede is een aantal splinters dat in deze categorie voorkomt, op weg naar woordstatus. Het woord *zine* staat al in Van Dale, waardoor de *-zine*-vormingen al als gewone samenstellingen in plaats van splintercomposita beschouwd kunnen worden. Maar de betekenis van *zine* in Van Dale (1999) is wel beperkter dan die van de splinter (cf. de categorie *digibeet*). De betekenis in Van Dale, die verwijst naar undergroundpublicaties, kan een passende verklaring zijn voor *-zine* in *punkzine* en *fanzine*, maar niet voor *-zine* in *manzines* en *webzine*, waar 'zine' duidelijk dezelfde betekenis heeft als *magazine*. Daardoor lijkt de *zine* in Van Dale eerder een afkorting van *fanzine* of *punkzine* dan een afkorting van *magazine*. Voor de volledigheid worden de *-zine*-vormingen hier toch nog bij de splintervormingen besproken, weliswaar met het voorgaande *caveat*.

Ook *-burger* is op weg om woord te worden. Net als *zine* komt *burger* in het Engels ondertussen als woord voor, maar in tegenstelling tot *zine* staat het nog niet in Van Dale (1999) als woord (wel als gebonden morfeem). Voor mijn materiaalverzameling heb ik het ook niet aangetroffen als woord in het Nederlands, maar omdat het vermoeden bestaat dat het toch wel eens als woord gebruikt wordt, kom ik in §9.2.3.1 nog op deze kwestie terug.

Typologie van splintercomposita

Ten derde lijkt een aantal splintercomposita in deze categorie op het eerste gezicht meer op neoklassieke composita: *aquarobics*, *aquatel*, *cumulobus*, *domotica*, *eerstennium*, *orthomobilisten*, *telematica*, *Trioloog*. Op *eerstennium* na zijn deze woorden ook al als neoklassiek compositum besproken in hoofdstuk 3. Bij een rubricering in deze categorie worden de o's op de grens tussen de twee delen van *cumulobus*, *orthomobilisten* en *trioloog* enkel bij het tweede deel gerekend. *Cumulobus* is dan opgebouwd uit *cumul-* + *-obus*, waarbij *-obus* een splinter is uit *autobus*; *Trioloog* uit *tri-* + *-oloog* van *monoloog* en *orthomobilisten* uit *orth-* en *-omobilist* (uit *automobilist*). Overigens levert een interpretatie van *orthomobilist* als *ortho-* + *-omobilist* hier dezelfde rubricering op, omdat **omobilist* niet als woord voorkomt. Voor zowel *Trioloog* als *orthomobilisten* is ook een overlappende analyse mogelijk (cf. categorie *uforie*). Bij *domotica* ('elektronische snufjes voor thuis') zijn eveneens twee analyses als splintercompositum mogelijk, omdat *-(o)tica* een splinter kan zijn uit *informatica* of *burotica* 'kantoorautomatisering', dat ook in de neologismenwoordenboeken te vinden is (voor een andere analyse van *domotica*, cf. de categorie *stripaholic*).

Telematica, *aquarobics*, *aquatel* en *eerstennium* zijn duidelijkere splintercomposita, omdat de tweede delen niet apart voorkomen als confix, maar te oordelen naar de betekenis van de woorden duidelijk afgesplinterd zijn uit *informatica*, *aerobics*, *hotel* en *decennium*. Vooral de auslaut bij *telematica* en *eerstennium* doet hier aan een neoklassieke samenstelling denken, maar een splinter kan natuurlijk ook op een woord van klassieke oorsprong of zelfs een neoklassiek compositum gebaseerd zijn.

Ten vierde valt ook de aanwezigheid van bepaalde onzelfstandige elementen op: voorvoegselachtigen van klassieke oorsprong. Ze zijn te zien in *Megafestatie*, *megaplex*, *multiplex*, *telematica*. Deze woorden zijn ook al besproken in de categorie *ecocraat* bij de neoklassieke composita (§3.2.2.1). Zoals we in hoofdstuk 3 hebben betoogd, nemen deze voorvoegselachtigen een speciale plaats in in de Nederlandse morfologie. Wegens hun betekenis, die eerder te vergelijken is met die van een inheems woord dan met die van een inheems affix, worden deze voorvoegselachtigen niet gelijkgesteld met prefixen en blijven we de woorden van deze categorie waarin ze voorkomen, splintercomposita noemen in plaats van splinterafleidingen.

Ten vijfde zijn er in deze categorie enkele zeldzame splinters die zowel concentratie als secretering kunnen vertonen. Dat is bijvoorbeeld het geval met de splinter *-burger*. Het verschil tussen de twee semantische interpretaties van de splinter heeft te maken met het al of niet voorkomen van vlees in het bedoelde gerecht (cf. categorie *stripaholic*).

De semantische waarde van *-burger* verschilt dus van woord tot woord (zie §5.2.2).

Maar ook in één woord kan een splinter semantisch ambigu zijn. *Kikkersitten* laat zien hoe moeilijk het soms is om een splinter semantisch te beschrijven. De splinter *-sitten* komt uit *babysitten*, maar bij *kikkersitten* is de bedoelde betekenis ‘op een kikker passen’. Als men ervan uitgaat dat *-sitten* in *kikkersitten* een andere betekenis heeft dan het model *babysitten*, omdat de baby waarop gepast moet worden, vervangen is door een kikker, dan is *-sitten* gesecreteerd en niet geconcentreerd. In dat geval heeft het ontstaan van *-sitten* als woorddeel in *kikkersitten* veel gemeen met het ontstaan van woorddelen als *-minded*, waarbij leenwoorden morfologisch geïnterpreteerd worden (cf. §5.2.2). In tegenstelling tot *-minded* is er bij *kikkersitten* wel een duidelijk model, zodat *-sitten* als splinter wordt bekeken (zie ook de categorie *stripaholic*).

Als men er echter van uitgaat dat *-sitten* de volledige betekenis van *babysitten* geconcentreerd heeft opgenomen en net als *babysitten* gewoon ‘passen op’ betekent, dan is *-sitten* een geconcentreerde splinter, omdat de woordvorm met die geconcentreerde betekenis duidelijk verwijst naar een formeel langer woord uit de Nederlandse woordenschat met dezelfde betekenis.

Het cruciale element bij de interpretatie van *kikkersitten* is dus de precieze betekenis die men aan het woord *babysitten* geeft. Dat bepaalt of *-sitten* geconcentreerd of gesecreteerd is.

Halvaret en *halvarine* figureren met een andere analyse in de categorie *journalle*; *halviture* in de categorie *halvanaise*.

A[B-overlappend (*uforie*)

Slechts twintig splintercomposita bestaan uit een geconcentreerde splinter als rechterconstituent, die overlapt met de niet-ingekeerde linkerconstituent.

botel	netrepreneur
Bourlala	oorgasme
Claustrum	orthomobilisten
Culinairiosa	Protonopolie
duingalow	punkabilly
hoernalist	ratapult
hoernalistiek	trialogen
junket	Trioloog
Luc ‘Perverceval’	uforie
Net(t)iquette	videoot

De overlapping is in alle gevallen minimaal: slechts één of twee fonemen (*botel*, *duingalow*). Enkel als de /e/ uit *videoot* door assimilatie als een /i/ gerealiseerd wordt, kan *videoot* als een veel uitgebreider overlappend

Typologie van splintercomposita

splintercompositum van het type AB worden gezien (*videoot*), en dus als een uitzondering op de algemene regel. Sommige woorden vertonen in de eerste constituent fonemen die ook tot het weggelaten deel van de tweede constituent behoren, zoals *Perverceval* en *Culinairiosa* (fonologische overlapping).

Over *trialogen* kan nog gemeld worden dat het een combinatie is van *tri-* en *dialog*, en dus uit andere morfologische delen bestaat dan *Trioloog* (hier beschreven als *trio* + *monoloog*), een boek van Julian Barnes dat monologen van drie personen bevat.

Trioloog en *orthomobilisten* kunnen met een andere analyse ook ondergebracht worden in de categorie *dikcrimatie*.

A₁]B[A₂-inplantend (evrouwcipatie)

In deze klasse zitten alle inplantende splintercomposita. In zulke splintercomposita is de eerste constituent een discontinue splinter (zie §5.2.1). De tweede constituent is een woord of een stam.

AsPUURSge	evrouwcipatie
boa-constructor	geëvrouwcipeerd
eslangcipatie	interstripualiteit

Dit zijn de enige zes splintercomposita die als inplantend geklasseerd zijn in de hele verzameling. Drie ervan, de helft dus, vertonen een splinter uit *emancipatie/geëmancipeerd*. De splintervorming uit *emancipatie* wordt bevorderd door een morfologische reïnterpretatie/ herstructurering waarbij het woord *man* als morfeem in het woord *emancipatie* gedacht wordt, hoewel het daar etymologisch niks mee te maken heeft. Zulke reïnterpretaties worden typisch in verband gebracht met volksetymologie (Philippa 2000, zie ook §1.3.4).

Van de andere drie vertonen er twee overlapping (*AsPUURSge* en *boa-constructor*, cf. ook categorie *consumens*), wat volgens de literatuur niet zo bijzonder is bij inplantende splintercomposita. Het derde woord, *interstripualiteit*, is twijfelachtig als splintercompositum. *Interstripualiteit* is 'intertekstualiteit in strips'. In die betekenisverklaring is te zien dat in het woord semantische concentratie is opgetreden, maar zoals elders in deze studie te lezen is, is dat geen exclusief kenmerk van splintercomposita. In elk geval is door de combinatie van *inter-* en *-ualiteit* de band met *intertekstualiteit* erg duidelijk (vergelijk met de bespreking van modelwoorden in §2.4). De structuur van *-ualiteit* is morfologisch discutabel, al is een analyse met *-uaal-* als allomorf van *-ueel* en *-iteit* als aangehecht suffix bij uitheemse woorden mogelijk, cf. *seksualiteit*. Omdat *strip* door zijn etymologie een zeer ongewoon woord is om met *-ualiteit* gecombineerd te worden, wordt een analyse als splintercompositum niet uitgesloten.

Geen enkel inplantend splintercompositum heeft meer syllabes dan het langste basiswoord, dat meteen ook als modelwoord functioneert. Het kortste basiswoord is telkens volledig, niet als splinter, in het inplantende splintercompositum terug te vinden (cf. Kemmer 2003:74-75).

Rest-aaneenschakelend

De enige overgebleven splintercomposita waarin concentratie voorkomt, zijn aaneenschakelend. Hun bijzondere eigenschap is hun inkortingstype. Het eerste woord, *turboprop*, is enkel op het einde van de tweede component ingekort (AB]), en kan alleen als splintercompositum gelden als de *o* in *propeller* wordt uitgesproken als de *o* in *prop*.

Het woord *shockjock* bestaat dan weer uit een tweede component die zowel vooraan als achteraan is ingekort (A[B]), al is het niet zo duidelijk of die inkorting in twee stappen gezien moet worden, waarbij *disjockey* eerst ingekort is tot *jockey*. Maar omdat de betekenis van *disjockey* niet bij *jockey* opgetekend is in Van Dale (1999), wordt de inkorting als A[B] voorgesteld.

Het belang van deze speciale types is vooral dat ze laten zien dat het aantal inkortingstypes uitbreidbaar is. Hoewel sommige types duidelijk veel meer aangetroffen worden dan andere, zijn ze niet exhaustief en kunnen er nog andere zeldzame types voorkomen.

SECRETERING

A]B-aaneenschakelend (*halvajam*)

Als eerste klasse van splintercomposita waarin een gesecreteerde splinter voorkomt, bespreken we de aaneenschakelende splintercomposita waarvan de eerste component een splinter is die op het einde ingekort is. Van zulke woorden zijn er acht aangetroffen.

halvajam	ombudsprogramma
halvaproduct	ombudsteam
ombudsbureau	ombudsvrouw
ombudsgroep	ombudswerk

De aangetroffen woorden bevatten maar twee verschillende splinters, *halva-* en *ombuds-*. De status van *ombuds-* als splinter is niet vanzelfsprekend. *Ombuds-* staat weliswaar niet als woord in Van Dale (1999), en beschouwen we dus als een gebonden morfeem in het Nederlands. Het komt enkel voor als eerste deel van samenstellingen, en heeft daarin een constante betekenis. Het kan als splinter worden bekeken omdat het gesecreteerd is uit het modelwoord *ombudsman*, dat het Nederlands aan het Zweeds heeft ontleend. In de brontaal had het woord aanvankelijk een andere betekenis. Uit de veranderde betekenis

Typologie van splintercomposita

van *ombudsman* ‘iemand die geschillen moet oplossen’ is dan *ombuds-*gesecreteerd, omdat het deel *-man* gemakkelijk te identificeren was met het Nederlandse woord *man*.

Die redenering is plausibel, maar het verschil met woorddelen als *-minded* is bijzonder klein (§5.2.2). Een verschil is dat de betekenis van *ombuds-*door een Nederlandse interpretatie (pseudo-etymologie, cf. Philippa 2000) aan het woorddeel is toegekend, terwijl de betekenis van *-minded* op een doorzichtige manier uit het Engels is gehaald. Ook is *ombudsman* frequenter dan de andere *ombuds-*woorden, wat typisch is voor basiswoorden van splinters en/of wijst op modelwerking die bij splintercomposita optreedt.

A|B-overlappend (*Pentagijs*)

Slechts één woord met overlapping van de componenten vertoont een rechts ingekorte, gesecreteerde splinter als eerste component: in het woord *Pentagijs* (‘het defensieoverleg van Gijs van Aardenne’) betekent het eerste deel niet hetzelfde als *Pentagon*, maar is wel een belangrijk deel van de betekenis overgehouden. De overlapping is weer minimaal.

A|B-aaneenschakelend (*stripaholic*)

De aaneenschakelende klasse met een gesecreteerde splinter als tweede component en een niet-ingekorte component als eerste is vrij groot: veertig woorden behoren tot die klasse.

Absurdistan	kippengate
Ahoygate	Klusjesgate
beursgate	lees-aholics
Bibigate	Monicagate
Bolognagate	monokini
Camillagate	provotariaat
Claesgate	provotarisich
cocaholics	race-aholic
Contragate	sexgate
dataholics	shoarmaburger
domotica	Stadiongate
E-mailgate	stripaholic
Gatesgate	striptologie
hoedjacking	Tonyagate
Inkathagate	Verweggistan
Irakgate	Vildergate
Irangate	visburger
kakelburger	WAO-gate
kikkersitten	Willygate
kipburger	Zuid-Hollandgate

De helft van de woorden blijkt dezelfde splinter te bevatten: *-gate*. Hüning (2000) beweert dat de *-gate*-vormingen de volledige betekenis van *Watergate* (zij het de soortnaambetekenis) in zich dragen. Een analyse als die van Hüning (2000) zou er dus toe leiden dat die vormingen in de

klasse van de geconcentreerde splintercomposita terecht zou komen. Hier wordt echter aangenomen dat het specifieke van de betekenis van *Watergate* in andere *-gate*-vormingen verloren gaat, zonder dat er sprake hoeft te zijn van een tussenstap via de soortnaambetekenis van *Watergate* (zie §8.2).

Enkele splinters komen sterk in de buurt van een affix. *-istan* in *Verveggistan* en *Absurdistan* geeft aan dat met die woorden een land wordt bedoeld, wat normaal gezien in het Nederlands ofwel niet uitgedrukt wordt, ofwel met een woord dat als tweede constituent van een compositum dienst doet (*land*), ofwel met een affix, zoals *-ië* in *België*. Hoewel *-istan* kenmerken van een gewoon affix heeft (en ook als suffix in De Haas & Trommelen (1993:206) wordt vermeld), wordt het hier toch als een splinter uit ontleende landnamen gezien, vooral om de toch wel vrij uitgebreide lexicale betekenis die *-istan* bewaard heeft: *-istan* kan alleen gebruikt worden voor exotische landen, in de genoemde gevallen zelfs onbestaande landen.

Andere splinters worden dan weer als splinters gezien in plaats van gewone affixen omdat ze ongewoon gesegmenteerd zijn: *striptologie* moet die *t* uit een ander *-tologie*-woord gehaald hebben, waar de *t* een deel van de eerste constituent was (*Egyptologie* bijvoorbeeld). Het woord kan ook als een neoklassieke vorming worden beschouwd (§3.2.1.2), net zoals *domotica*. In *domotica* herinnert de *t* aan *informatica* of *burotica* (cf. ook de categorie *dikcriminatie*); in *provotariaat* wordt de band met het model *proletariaat* duidelijk gemaakt. Natuurlijk speelt bij een aantal van deze woorden tegelijk de semantiek een belangrijke rol.

Kikkersitten (cf. de categorie *dikcriminatie*), *hoedjacking*, en de *-burger*-woorden in deze categorie worden enkel gesecreteerde splintercomposita genoemd als ervan uitgegaan wordt dat de basiswoorden *babysitten*, *carjacking* en *hamburger* een essentieel deel van hun betekenis verloren hebben in deze splintercomposita; een deel dat telkens vervangen wordt door het eerste deel van het splintercompositum. *Kikkersitten* betekent dat je op een kikker let in plaats van op een baby, bij *hoedjacking* wordt er een hoed geroofd in plaats van een auto; bij de *-burger*-woorden is het vlees van de hamburger vervangen door een ander soort vlees, of door een andere proteïneleverancier.

Secretering is blijkbaar niet essentieel bij deze laatste splinters: er bestaan ook vormen met *-burger* en *-jacking* waarbij ze als geconcentreerde splinters beschouwd kunnen worden: woorden als *kaasburger* of *homejacking* bijvoorbeeld. Daardoor doet deze vorm van secretering denken aan wat Moerdijk (1988) heeft vastgesteld voor gewone samenstellingen: soms spreekt het specificerende deel van een compositum het

Typologie van splintercomposita

specificatum of kernwoord tegen in een bepaald onderdeel van zijn betekenis. Zo is een *luchthaven* geen klassieke haven in die zin dat de voertuigen die er samenkomen zich in de lucht voortbewegen in plaats van in het water. Die gelijkenis tussen splintercomposita en gewone composita is een bijkomend argument voor de behandeling van splintercomposita als een soort composita.

Cocabolics hoort in deze categorie thuis als de eerste component *coke* is. Voor een andere analyse, zie de categorie *journalle*. *Halvaret*, *halvarine* (zie de categorieën *journalle* en *dikcrimatie*) en *halviture* (zie de categorieën *halvanaise* en *dikcrimatie*) zouden in deze categorie kunnen passen als hun structuur *half* + splinter is. De secretering bestaat er dan in dat *half* een nieuwe betekenis heeft gekregen, die het woord volgens Van Dale (1999) niet heeft. Maar omdat die splinterachtige semantische ontwikkeling niet gepaard gaat met een inkorting, heb ik ervoor gekozen om die drie woorden niet in deze categorie te plaatsen.

A[B-overlappend (*videoholieken*)

Acht woorden met overlapping en met slechts één, gesecreteerde splinter als tweede deel zijn in het materiaal te vinden.

abortoir	koffienette
antifada	profitariaat
culturati	slimbo
dessertariër	videoholieken

De overlapping is weer beperkt tot één of twee fonemen. Een aantal splinters lijken weer sterk op suffixen, maar worden hier besproken wegens vormelijke eigenaardigheden (*koffienette* ‘koffiejuffrouw’, cf. Van den Toorn 1989), uitgebreide semantische lading (*dessertariër* ‘iemand die alleen desserts eet’, *culturati* ‘de culturele elite’) of een combinatie van beide. In *antifada* is het eerste deel de afkorting *antifa* voor *antifascist*, die in de bron samen met *antifada* vermeld werd. Voor *abortoir* wordt aangenomen dat het bestaat uit de stam *abort-* en de splinter *-toir* uit *abattoir* en niet het suffix *-oir* (cf. De Haas & Trommelen 1993:268). Een analyse met dat suffix is ook mogelijk, maar hier is ervoor gekozen om *-toir* als splinter te zien, omdat *abattoir* als modelwoord in de betekenis van *abortoir* terug te vinden is. Ook de fonologische overlapping (niet op de grens tussen de constituenten) wijst op de band met het modelwoord.

6.1.2.3 Geen splinters

TWEE MAAL CONCENTRATIE

AB-overlappend (*blaftiteling*)

Dertien woorden zijn slechts splintercomposita omdat de componenten waaruit ze zijn opgebouwd, elkaar overlappen. Die componenten zijn op geen enkele andere wijze ingekort. De betekenis van de componenten blijft intact (concentratie). In zulke woorden, net zoals in *Whitewatergate* (zie beneden), zijn geen duidelijke splinters aan te wijzen, maar de woordvorm is wel korter dan de combinatie van beide componenten in een gewone samenstelling.

blaftiteling	non-liner
cd-rommel	sexploitatie
Digitaaladvies	SeXTC
Digitaalbaak	slanglaufen
fotovenaars	striptiek
Megazet	televangelist
Nerozebeke	

Een eerste algemene vaststelling houdt in dat een overlapping in deze categorie vaak langer is dan in vorige overlappende categorieën: meer dan de helft van de hier opgenomen woorden bevat een overlapping van drie consecutieve fonemen of meer.

Ten tweede is in drie van de dertien woorden het eerste deel geen woord, maar een neoklassiek element. In twee van de drie gevallen betekent dat eerste deel wel meer dan het gewoonlijk betekent: er is semantische concentratie opgetreden. In *Megazet* betekent *mega-* ‘Megafestatie’ en in *televangelist* betekent *tele-* ‘televisie’ (cf. §4.4).

Over *digitaal* als basiswoord voor *digitaaladvies* en *digitaalbaak* valt nog op te merken dat juist de associatie van de laatste lettergreep van het woord met het woord *taal* (niet noodzakelijk in deze splintercomposita, maar in het algemeen), een extra aanleiding gegeven kan hebben tot het ontstaan van de splinter *digi-* die in andere categorieën (*digibeet*, *flexileven*) te vinden is. *SeXTC* is in deze categorie geplaatst omdat *seks* in het Nederlands ook vaak met een x geschreven wordt.

Deze categorie kan -zij het niet integraal- bekeken worden als morfologische haplogie (Stemberger 1981; cf. Grésillon 1984:8). Voor acht van de dertien woorden kan men veronderstellen dat deze splintercomposita de economischere varianten zijn van woordgroepen of gewone composita waarin een foneem of een fonologische string twee maal consecutief herhaald wordt: *cd-romrommel*, *digitaal taaladvies*, *fototovenaars*, *Megazet*, *non-on-liner*, *sekssexploitatie*, *striptriptiek* en *tele-evangelist*

zijn grammaticaal acceptale vormingen. Voor de andere vijf woorden ligt dat wat moeilijker (cf. §6.2).

CONCENTRATIE EN SECRETERING

AB-overlappend (*Whitewatergate*)

Whitewatergate is het enige splintercompositum dat men kan beschouwen als een overlappend splintercompositum van het inkortingstype AB met concentratie (eerste constituent) en secretering (tweede constituent).

6.1.3 Splinterderivatie (*travo*)

Naast splintercomposita komen er in het materiaal ook dertien combinaties voor van splinters met suffixen, m.a.w. splinterafleidingen.

alto	fundi
choro	Limbo
comfi	paddo
crimo	popi
depri	trava
flexer	travo
flippo	

Op één na hebben alle splinterafleidingen in het materiaal de inkortingsstructuur A]B. *Flippo* is van het circumfix *ge-t* in het eerste basiswoord *geflipt* ontdaan en heeft dus [A]B als structuur. Een afleiding van het werkwoord *flippen* strookt niet met de betekenis van *flippen* die in Van Dale (1999) opgetekend is. *Geflipt* wordt in deze analyse dus als een adjectief gezien.

De meeste woorden van dit type zijn zogenaamde trocheeën op *-o* (zie Van den Toorn 1987a; Hamans 1996; 2000; Hinskens 2000), die ofwel een persoonsnaam ofwel een adjectief als eindresultaat hebben. Zoals andere bronnen al aangegeven hebben, eindigen niet al die woorden op *-o*: sommige eindigen op *-i*, zonder dat daarvoor een duidelijke reden te geven is (behalve wellicht bij *depri*, waarvoor een andere analyse dan die als splinterderivatie beter te verdedigen is, zie daarvoor §9.1.1.2; Hinskens 2000). Als de *-o* of de *-i* een persoonsnaam of een adjectief vormt, en verder geen semantische inhoud draagt, dan lijkt het een typisch suffix te zijn. De genoemde woorden worden hier bij de woordvormingen met splinters besproken, omdat het eerste deel ervan ingekort is om aan het fonologische schema van de trochee te voldoen. Daardoor worden die eerste delen splinters, en kan men deze trocheeën splinterafleidingen noemen. De splinters uit deze trocheeën op *-o* of *-i* bevatten alle slechts één vocaal en lijken niet in andere splintercomposita voor te komen (maar cf. §9.1.1.2). Ook één traditioneel suffix komt voor: *-er* als persoonsnaamvormend suffix in *flexer*.

6.2 Externe typologie

In §5.2.3 hebben we het onderscheid uitbreidbaar versus niet-uitbreidbaar geïntroduceerd, dat besproken wordt in Adams (1966) en Tournier (1985). Dat onderscheid heeft belang voor de benoeming van splintercomposita met de naam *splintercompositum* (Van den Toorn 1983a en 1987b): *splintercompositum* is als determinans-determinatumsamenstelling immers een hyponiem van het determinatum *compositum*. Die benoeming van dit woordtype als een type *compositum* leidt er onvermijdelijk toe dat de kenmerken die splintercomposita gemeen hebben met andere *composita* en de kenmerken die ze er niet mee gemeen hebben, geïdentificeerd moeten worden. Door de benaming *splintercompositum* te kiezen, ligt het meer voor de hand de overeenkomsten en verschillen met andere *composita* te bekijken dan wanneer we een neutrale benaming als *blend* of *amalgam*, of *samensmelting* hadden gekozen. Algeo (1977) en Soudek (1978) voelen zich bijvoorbeeld helemaal niet geroepen om de specifieke band van hun *blends* met *composita* nauwkeurig te onderzoeken.

Nu is het vanuit structureel-formeel oogpunt niet zo vreemd dat het onderscheid tussen gewone samenstellingen en splintercomposita niet verder wordt onderzocht; splintercomposita onderscheiden zich duidelijk door inkorting, door minstens één ingekorte component, en/of door overlapping van de componenten. Een gedetailleerde bespreking over welke componenten op welke plaats ingekort zijn, leidt tot een structurele typologie zoals die in §6.1 aan de orde is geweest. Dat is dus een interne benadering, die de splintercomposita als een kleine morfologische wereld op zichzelf bekijkt, en daardoor geen licht werpt op de relaties met de andere *composita*.

Het onderscheid uitbreidbaar-niet-uitbreidbaar is een morfologisch onderscheid, omdat het de relatie van splintercomposita met een ander woordvormingstype, gewone *composita*, onderzoekt. Of een splintercompositum uitbreidbaar is, is eenvoudig na te gaan: het is uitbreidbaar als we een acceptabel gewoon *compositum* verkrijgen als de splinters worden vervangen door hun langere basiswoorden.

In de uitbreidbare categorie (samen 72% van de splintercomposita van Adams 1966) kunnen we enkele subdivisies onderscheiden: equivalenten van een determinans-determinatumsamenstelling, benoemingen die overeenkomen met een syntactische combinatie van een adjectief en een substantief (zie ook §8.1; Meesters 2002), en equivalenten van een nevenschikkende samenstelling (deze laatste categorie 23%). In de niet-uitbreidbare categorie (28%) zitten dan:

Typologie van splintercomposita

- splintercomposita waarvan een deel neoklassiek is (in onze terminologie een confix - 10%)
- splintercomposita waarvan een deel 'derivationeel' is (in onze terminologie vergelijkbaar met gesecreteerd - 6%)
- andere niet-uitbreidbare splintercomposita (12% - gewoonlijk omdat de semantiek van de uitgebreide versie als compositum niet overeenkomt met de semantiek van het splintercompositum) (Tournier 1985:132).

De relevantie van de subcategorieën van uitbreidbaar en niet-uitbreidbaar voor een morfologische vergelijking met gewone composita is nogal gevarieerd. Men zou er aanvankelijk van uit kunnen gaan dat het percentage uitbreidbare splintercomposita de proportie aangeeft van de splintercomposita die zich in de verhouding tussen de componenten zoals een gewone samenstelling gedragen. Maar dat is een onterechte simplificatie. Bij de uitbreidbare van Adams (1966) zitten ook adjectief-substantiefbenoemingen, waardoor die categorie wel alle syntagmatisch uitbreidbare splintercomposita weergeeft, maar niet enkel de morfologisch uitbreidbare: de adjectief-substantiefcategorie is equivalent met een syntactische combinatie, niet met een morfologische. Bij de niet-uitbreidbare zijn ook splintercomposita met een confix ondergebracht, waarop het uitbreidbaarheids criterium sowieso niet van toepassing kan zijn. Met die complicerende factoren zal bij het onderzoek van de Nederlandse splintercomposita uit het materiaal rekening worden gehouden.

§6.2.1 bespreekt de splintercomposita die uitbreidbaar zijn tot een determinans-determinatumcompositum; §6.2.2 de splintercomposita die uitbreidbaar zijn tot een nevenschikkend compositum; §6.2.3 is gewijd aan de splintercomposita die een adjectief-substantiefcombinatie vormen als ze uitgebreid worden. In §6.2.4 staan de niet-uitbreidbare splintercomposita met een confix bij elkaar; §6.2.5 behandelt de niet-uitbreidbare splintercomposita met een 'derivationeel' deel en §6.2.6 ten slotte groepeerde de splintercomposita die om nog andere redenen niet-uitbreidbaar zijn. In hoofdstuk 7 wordt vanuit een kwantitatief perspectief nagegaan of er een opvallende relatie bestaat tussen externe categorieën uit §6.2 en de interne categorieën uit §6.1.

In elke paragraaf worden de woorden alfabetisch gerangschikt per interne categorie uit §6.1. Die interne categorieën worden benoemd met de voorbeeldwoorden die in §6.1 zijn gebruikt om de categorieën te identificeren. Ter herinnering wordt hier bij elk voorbeeldwoord aangegeven welke kenmerken de bedoelde categorie heeft.

motel	concentratie-concentratie / A]B / overlappend
melkflex	concentratie-concentratie / A]B] / aaneenschakelend
reli-hoppen	concentratie-secretering / A]B / aaneenschakelend
journalle	concentratie-secretering / A]B / overlappend
halvanaise	secretering-concentratie / A]B / aaneenschakelend
halvaret	secretering-concentratie / A]B / overlappend
halvamel	secretering-concentratie / A]B] / aaneenschakelend
flexileven	concentratie / A]B / aaneenschakelend
consumens	concentratie / A]B / overlappend
dikcrimiatie	concentratie / A]B / aaneenschakelend
uforie	concentratie / A]B / overlappend
evrouwcipatie	concentratie / A ₁]B[A ₂ / inplantend
(rest)	concentratie / rest / aaneenschakelend
halvajam	secretering / A]B / aaneenschakelend
Pentagijs	secretering / A]B / overlappend
stripaholic	secretering / A]B / aaneenschakelend
videoholieken	secretering / A]B / overlappend
blaffiteling	concentratie-concentratie / AB / overlappend
Whitewatergate	concentratie-secretering / AB / overlappend

6.2.1 Uitbreidbaar tot determinans-determinatumcompositum

De volgende 120 splintercomposita zijn uitbreidbaar tot een determinans-determinatumcompositum. De cursieve woorden geven de interne categorie aan.

<i>digibeet</i>	cyberpunk
bammetje	cyberseks/x
brozem	cybershop
cinebox	cyberwetten
cyberpreneur	emo-bagger
cyberzine	Eurobarometer
euroforie	eurocentrisme
Grhunnel	eurocentrist
minirettes	eurosclerose
minorettes	eurovoorvechters
stutel	glamrock
	klinimobiel
<i>motel</i>	minibloemkool
crimobiel	minibus
emocratie	minicassette
kwalitaria	minicomputer
minikini	minijurk
motel	minimaatschappij
	minirok
<i>melkflex</i>	miniserie
sitcom	minishow
	minitheater
<i>flexileven</i>	minitoerisme
alcomaata	minitopconferentie
bolkemia	minitrip
cineclub	mini-uitgave
cybercafé	narcodollars
cybercash	narcostaat
cybercriminaliteit	narcoterrorisme
cyberfeminisme	promoclip
cybergeneratie	promodorp

Typologie van splintercomposita

promo-foto's	<i>uforie</i>
promo-meisjes	botel
promovideo	Claustrum
Reli-net	duingalow
reli-shoppen	junket
reli-strip	Net(t)iquette
reli-therapeuten	netrepreneur
	oorgasme
<i>consumens</i>	Protonopolie
Euregio	ratapult
Harrisong	Trioloog
Napolejong	uforie
vidioten	videoot
<i>dikcrimiatie</i>	<i>evrouwcipatie</i>
babylance	boa-constructor
beerabilia	eslangcipatie
Biebelbacks	evrouwcipatie
boekenplankware	interstripualiteit
crashtament	
cumulobus	<i>(rest)</i>
fanzine	shockjock
heliport	turboprop
infomediair	
infomercial	<i>stripaholic</i>
infotainment	kakelburger
kaasburger	kipburger
manzines	shoarmaburger
Megafestatie	visburger
megaplex	
multiplex	<i>blafiteling</i>
Netvertising	cd-rommel
omacipatie	fotovenaars
poestaburger	Megazet
punkzine	non-liner
rukware	sexploitatie
schuldware	slanglaufen
uiburger	striptiek
webzine	televangelist

Uit deze lijst blijkt dat het niet noodzakelijk is dat een combinatie van een splinter en een confix niet-uitbreidbaar is. Of zo'n combinatie uitbreidbaar is, hangt af van de vraag of het confix met het basiswoord van de splinter gecombineerd kan worden. Bij *megaplex*, *multiplex* of *televangelist* lijkt dat alvast geen probleem op te leveren. *Emocratie* en *Trioloog* kunnen afhankelijk van hun interne analyse in deze categorie of in de niet-uitbreidbare categorie met een confix worden geplaatst.

Kvalitaria, *minikini*, *emo-bagger*, *Eurobarometer*, *minibloemkool*, *minibus*, *minicassette*, *minicomputer*, *minijurk*, *minimaatschappij*, *minirok*, *miniserie*, *minishow*, *minitbeater*, *minitoerisme*, *minitopconferentie*, *minitrip*, *mini-uitgave*, *Reli-net*, *reli-strip*, *Euregio* zijn ook uit te breiden tot een adjectief-substantiefcombinatie. *Infomercial*, *infotainment*, *botel* en *boa-constructor* (met

een andere analyse) zijn ook uit te breiden tot een nevenschikkend compositum.

6.2.2 Uitbreidbaar tot nevenschikkend compositum

De 24 hier opgesomde splintercomposita zijn uitbreidbaar tot een nevenschikkend compositum.

<i>digibeet</i>	docudrama
concu(l)lega	docusoap
greige	miljohummeltje
plurk	Stopera
prolurk	
prosument	<i>consumens</i>
stagflatie	boa-constructor
zotel	consumens
zwsosse	entertrainer
	Strulare
<i>motel</i>	
documercial	<i>dikcriminatie</i>
miljomo	infomercial
	infotainment
<i>melkflex</i>	
baco	<i>uforie</i>
napalm	botel
	punkabilly
<i>flexileven</i>	

Sommige splintercomposita doen een beetje vreemd aan als uitgebreide samenstellingen, maar de nevenschikkende samenstellingen zijn m.i. wel mogelijk. *Concu(l)lega* en *consumens* zijn ook uit te breiden tot een adjectief-substantiefcombinatie. *Infomercial*, *infotainment*, *botel* en *boa-constructor* (met een andere analyse) zijn ook uit te breiden tot een determinans-determinatumcompositum.

6.2.3 Uitbreidbaar tot adjectief-substantiefcombinatie

De volgende 98 splintercomposita zijn te herformuleren als een syntactische adjectief-substantiefcombinatie.

<i>digibeet</i>	minikini
alterneut	
brossel	<i>melkflex</i>
cardulance	Eurofed
concu(l)lega	Europol
digibeet	
digibete	<i>flexileven</i>
digizine	afrojazz
e-zine	afrokapsel
epothekers	afrolook
	afromodel
<i>motel</i>	afropop
Hagazine	afrorock
kwalitaria	afrostijl

Typologie van splintercomposita

Belpop	mediweed
chari-barometer	minibloemkool
chari-markt	minibus
creadoedag	minicassette
digicash	minicomputer
digiloket	minijurk
e-cash	minimaatschappij
emo-bagger	minirok
ero-versie	miniserie
Eurobank	minishow
Eurobarometer	minitheater
eurocommunisme	minitoerisme
Eurodeviezen	minitopconferentie
Eurodisco	minitrip
Eurodollar	mini-uitgave
Euro-Engels	reli(-)pop
Eurofles	Reli-net
Eurogroep	reli-rockplaat
Eurokorps	reli-strip
Euromarkt	reli-tik
Euroniveau	vari-tijd
Europarlement	
Europop	<i>consumens</i>
Eurosong	consumens
Eurostad	Euregio
Eurostekker	Guatemaafkees
Euro-tikjuffrouw	Hondersteboven
Eurotop	
Eurovignet	<i>dikcriminatie</i>
flexcontract	eerstennium
flexbaan	kreupelware
flexkracht	
flexleven	<i>uforie</i>
flexmarkt	Bourlala
flexwerker	Culinairiosa
flexzorg	Luc 'Perverceval'
flexkantoor	
flexkracht	<i>evrouwcipatie</i>
flexwerk	AsPUURSge
flexwerkplek	
Indipop	<i>blafdeling</i>
maxijurk	Digitaaladvies
maximantel	Digitaalbaak
maxirok	

Af en toe is de uitgebreide versie niet helemaal semantisch gelijkwaardig aan het splintercompositum, hetzij omdat de splinter een semantisch licht andere lading heeft gekregen dan het basiswoord (*minibloemkool*, etc.), hetzij omdat in de splinter een veel uitgebreidere betekenis geconcentreerd zit dan in het basiswoord alleen (*Eurosong*).

Concu(l)lega en *consumens* zijn ook uit te breiden tot een nevenschikkend compositum. *Kwalitaria*, *minikini*, *emo-bagger*, *Eurobarometer*, *minibloemkool*, *minibus*, *minicassette*, *minicomputer*, *minijurk*, *minimaatschappij*, *minirok*, *miniserie*, *minishow*, *minitheater*, *minitoerisme*, *minitopconferentie*, *minitrip*, *mini-uitgave*, *Reli-net*, *reli-strip*, *Euregio* zijn ook uit te breiden tot een determinans-determinatumcompositum. In concreto is voor die

woorden een uitgebreide versie te bedenken waarbij het eerste lid een substantief is.

Enkele woorden zijn hierin ondergebracht terwijl er geen adjectief-substantief syntagma gecreëerd kan worden, maar wel een ander syntagmatisch verband: een eigennaam met een interjectie, *Bourlala*, of een festivalnaam, *AsPUUR\$ge* (*Asperge Puurs*). *Eerstennium* is een verbinding met een telwoord. Die woorden staan in deze categorie wegens hun syntagmatische uitbreidbaarheid. De naam van de categorie blijft wel naar adjectief-substantiefcombinaties verwijzen wegens het kleine aantal uitzonderingen.

6.2.4 Niet-uitbreidbaar, met confix

De splintercomposita die niet uitbreidbaar zijn omdat één van de delen een confix is, zijn weinig talrijk: het zijn er negentien, waarvan er twee twee keer in het onderstaande lijstje voorkomen, wegens twee verschillende interne analyses.

digibeet
gravomobilisten

flexileven
akoepedist
cinefiel
cybernaut
cybernaut
emocratie
eurocraat
eurocratie
eurofiel
organigram
publivoor
reprografie

dikcriminatie
aquarobics
aquatel
domotica
orthomobilisten
telematica
Trioloog

uforie
orthomobilisten
trialogen

stripaholic
domotica

In wezen is de reden voor niet-uitbreidbaarheid hier dezelfde als bij de zogenaamde ‘derivationale’ categorie (cf. infra). Eén van de delen, hier het confix, kan niet gecombineerd worden met het basiswoord van de splinter.

Trioloog en *emocratie* zijn met een andere interne analyse wél uitbreidbaar, met name tot een determinans-determinatumsamenstelling.

6.2.5 Niet-uitbreidbaar wegens een derivationeel deel

In deze categorie zijn 71 splintercomposita ondergebracht waarbij een splinter niet kan worden vervangen door het basiswoord, omdat de

Typologie van splintercomposita

splinter te veel betekenis verloren heeft ten opzichte van het basiswoord.
De meeste splintercomposita met secretering staan in deze categorie.

<i>reli-hoppen</i>	Bolognagate
Bolkgate	Camillagate
chocoholics	Claesgate
Dalidissima	cocaholics
reli-hoppen	Contragate
Surigate	dataholics
	E-mailgate
	Gatesgate
<i>journalle</i>	hoedjacking
cocaholics	Inkathagate
journalle	Irakgate
machinette	Irangate
Melketier	kikkersitten
modinette	kippengate
salariaat	Klusjesgate
Sillywood	lees-aholics
videasten	Monicagate
Walifornië	monokini
	provotariaat
<i>halvanaise</i>	provotarisch
biefburger	race-aholic
halvanaise	sexgate
halviture	Stadiongate
	stripaholic
<i>halvaret</i>	striptologie
halvaret	Tonyagate
halvarine	Verweggistan
	Vildergate
<i>halvamel</i>	WAO-gate
halvamel	Willygate
	Zuid-Hollandgate
<i>halvajam</i>	
halvajam	<i>videoholieken</i>
halvaproduct	abotoir
ombudsbureau	antifada
ombudsgroep	culturati
ombudsprogramma	dessertariër
ombudsteam	koffienette
ombudsvrouw	profitariaat
ombudswerk	slimbo
	videoholieken
<i>stripaholic</i>	
Absurdistan	<i>Whitewatergate</i>
Ahoygate	Whitewatergate
beursgate	
Bibigate	

Cocaholics komt twee keer in het lijstje voor, wegens twee verschillende interne analyses. *Halviture*, *halvaret*, *halvarine* en *kikkersitten* behoren met een andere interne analyse tot de volgende categorie.

6.2.6 Uitbreiding is morfologisch of semantisch onmogelijk

Deze categorie met 25 splintercomposita is een restcategorie, die morfologisch interessant is. In deze categorie zitten enerzijds splintercomposita waarvan splinters niet meer kunnen worden uitgebreid tot het bijbehorende basiswoord, omdat de betekenis sterk verschilt, maar niet gesecreteerd is. Anderzijds bevat deze categorie splintercomposita die theoretisch wel uit te breiden zijn (de semantiek verschilt niet te sterk van die van het basiswoord), maar de uitgebreide vorm levert geen grammaticale samenstelling op.

Zo geeft deze categorie weer dat splintercomposita andere morfologische combinatiemogelijkheden hebben dan gewone composita. Deze categorie is wat te vergelijken met de categorie waarbij de uitbreiding uit een syntactische opeenvolging van een adjectief en een substantief bestaat: ook daar leverde een uitbreiding geen samenstelling op. In tegenstelling tot de adjectief-substantiefcombinatie worden de mogelijkheden van deze categorie weinig benut.

<i>digibeet</i>	<i>dikcriminatie</i>
alcoholist	dikcriminatie
muzak	halvaret
urbatect	halvarine
	halviture
<i>motel</i>	kikkersitten
alcomobilist	Robignac
<i>melkflex</i>	<i>uforie</i>
melkflex	hoernalist
taco	hoernalistiek
<i>flexileven</i>	<i>evrouwcipatie</i>
Eurobed	geévrrouwcipeerd
eurowoord	
gediscuzeurd	<i>Pentagijs</i>
	Pentagijs
<i>consumens</i>	<i>blaftiteling</i>
consuminderen	blaftiteling
journalast	Nerozebeke
journalleuter	SeXTC

In deze lijst zijn verbale samenstellingen (geen samenkoppelingen) op te merken als *gediscuzeurd*, *blaftiteling* (als dit woord gevormd is door suffigering, wat te betwijfelen is), *slanglaufen*, *consuminderen*, *kikkersitten*, exocentrische samenstellingen met eigennamen zoals *Nerozebeke*, *Robignac*, determinatum-determinanssamenstellingen als *journalast*, *journalleuter*, *Pentagijs*, *taco*, adjectief-substantiefcombinaties die syntactisch problemen opleveren, zoals *dikcriminatie*, en ten slotte woorden waarvan de semantiek moeilijk in een uitgebreide versie te reconstrueren is, zoals

Typologie van splintercomposita

alcomobilist, geëvrouwcipeerd, hoernalist, hoernalistiek. In de laatste twee gevallen lijkt één van beide componenten het begrip bijna compleet te benoemen, terwijl de andere enkel een connotatie toevoegt. In *muzak, Eurobed, halviture* etc. geeft een uitgebreide versie de betekenis niet correct weer.

Halviture, halvaret, halvarine en *kikkersitten* behoren met een andere interne analyse tot de vorige categorie.

6.3 Conclusie

In hoofdstuk 6 hebben we de talrijke splintercomposita uit het materiaal voor deze studie nader bekeken. Splintercomposita hebben we gedefinieerd als die morfologisch gemotiveerde woorden waarin inkorting ontstaat door overlapping van de constituenten en/of waarbij minstens één van constituenten een inkorting is van een langer basiswoord in het lexicon. Die inkorting, die we splinter hebben genoemd, komt enkel gebonden voor. De semantiek ervan kan geconcentreerd zijn, wat betekent dat de hele semantiek van het basiswoord erin vervat is, of gesecreteerd als niet de volledige betekenis van het basiswoord in de splinter zit. De inkorting bij een splinter kan op allerlei manieren gebeuren. Ook de syntagmatische ordening van de constituenten in splintercomposita kan variëren.

De gebruikte variabelen die dienen om de splintercomposita in categorieën te verdelen, leveren een sterk verschillend frequentiebeeld op van de verschillende categorieën (§6.1). Daar gaat het volgende hoofdstuk nader op in.

Splinters komen voor in combinatie met andere splinters, in combinatie met neoklassieke constituenten en in combinatie met woorden. Af en toe komt er ook een splinter voor in combinatie met een affix, dan spreken we van splinterafleidingen.

De inkortingstypes zijn blijkbaar uitbreidbaar: naast enkele frequente, komen ook ongewone inkortingstypes als A[B] voor (*shockjock*).

Het is ook duidelijk dat variabelen zoals inkortingstype, semantische operatie en syntagma niet gebonden zijn aan individuele splinters: een splinter of splinters uit hetzelfde basiswoord kunnen in veel verschillende categorieën voorkomen.

Een aantal aangetroffen splinters vertoont een sterke neiging tot reeksvorming (cf. Cannon 1986:734). In hoofdstuk 8 en hoofdstuk 9 wordt de reeksvorming van de splinters uit de splintercomposita uit het materiaal uitgebreid onderzocht.

De grens tussen gesecreterde splinters en nieuwe affixen (vooral suffixen) is soms erg vaag. De aanwezigheid van een duidelijk basiswoord brengt uitsluitel: dan is de gebonden constituent een splinter.

De stelling van Cannon (1986:745) dat meer dan de helft van de splintercomposita commercieel is, klopt niet voor ons materiaal. Wel bestaan alle Nederlandse splintercomposita in het materiaal uit twee constituenten, zoals Cannon voor het Engels constateerde.

De vaststelling van Bergström (1906:46-48) dat splintercomposita niet meer syllabes bevatten dan de langste grondvorm klopt in het algemeen niet. Bij analogische splintercomposita, d.w.z. splintercomposita waarbij er duidelijk sprake is van een modelwoord (één van de basiswoorden) waar het splintercompositum op moet lijken, lijkt de constatering van Bergström wel juist te zijn, wellicht omdat het aantal syllabes één van de fonologische aanwijzingen kan zijn om het modelwoord op het spoor te komen (cf. §2.4; Kemmer) 2003:74-75).

Zoals eerder vastgesteld werd in Pound (1914), Bryant (1974) en Cannon (1986) zijn de meeste splintercomposita substantieven, net zoals de nominale samenstellingen ook de grootste subgroep van de gewone samenstellingen uitmaken.

Veel splintercomposita zouden door de combinatie van de basiswoorden ook als een gewoon compositum of als een adjectief-substantiefcombinatie gerealiseerd kunnen zijn (§6.2). Ze vertonen dus niet de structurele chaos die Grésillon (1984:88) constateert. De splintercomposita blijken ook leemtes in het morfologische systeem van het Nederlands op te vullen (cf. Fradin 2000:33,35). Samenstellingen van adjectieven met nomina komen normaal heel beperkt voor, maar bij splintercomposita is die categorie heel frequent. Ook verbale samenstellingen komen voor.

Zowel in §6.1 (interne classificatie) als in §6.2 (externe classificatie) bleken enkele splintercomposita in meerdere categorieën ondergebracht te kunnen worden. Splintercomposita kunnen dus wel eens op verschillende manieren geanalyseerd of geïnterpreteerd worden. Vaak is daarbij de ene analyse waarschijnlijker dan de andere, maar is de minder waarschijnlijke analyse niet objectief uit te sluiten. Poly-interpretabiliteit lijkt een inherent kenmerk van splintercompositie (cf. Lehrer 1996:361).

HOOFDSTUK 7: KWANTITATIEVE ANALYSE VAN SPLINTERCOMPOSITIE

Na de stapsgewijze bespreking van de categorieën en individuele gevallen in hoofdstuk 6, bekijken we in hoofdstuk 7 de Nederlandse splintercomposita wat meer vanop een afstand. Dat doen we door de woorden te herleiden tot getallen en door de verhouding van elke categorie ten opzichte van de andere categorieën splintercomposita te bekijken. §7.1 bekijkt de onderlinge verhoudingen van de interne types (§6.1); §7.2 onderzoekt de verhoudingen tussen de interne types en de externe types (§6.2).

7.1 Interne analyse

Eerst presenteert een overzichtstabel een totaalbeeld van de distributie van splintercomposita in de verschillende categorieën (§7.1.1). Daarna zullen deeltabellen toelaten om wat dieper op enkele belangrijke verschillen in het kwantitatieve gewicht van categorieën in te gaan (§7.1.2 tot §7.1.4).

7.1.1 Een algemeen overzicht

In tabel 7.1 staan alle 324 splintercomposita met enkel Nederlandse componenten, d.w.z. alle aangetroffen splintercomposita die theoretisch met het lexicon van het Nederlands, zoals dat in woordenboeken geattesteerd is, gevormd hadden kunnen worden. Ze zijn onderverdeeld volgens de variabelen die in het vorige hoofdstuk al leidden tot de bespreking in interne categorieën: ten eerste het onderscheid concentratie - secretering, dat aangeeft of een gebruikte splinter semantische inhoud is verloren ten opzichte van het basiswoord. Ten tweede is de plaats van de inkorting van de splinters (bv. A][B, A[B etc.), gebruikt als indelingscriterium en ten derde is de syntagmatische opbouw van het splintercompositum (aaneenschakelend – overlappend - inplantend) als onderscheidingscriterium gebruikt.

Kwantitatieve analyse van splintercompositie

semantiek		conc- conc	conc- secr	secr- conc	conc	secr	ambigu	totaal	%
inkorting	syntagma								
A][B	aaneen	30	5	2				37	11
	overlap	8	8					16	5
A][B]	aaneen	7		1				8	2
A][B	aaneen				117	8		125	39
	overlap				12	1		13	4
A][B	aaneen				31	37	2	70	22
	overlap				18	8		26	8
A ₁][B][A ₂	inplant				5			5	2
AB	overlap	13	1					14	4
rest	aaneen				2			2	1
ambigu					2		6	8	2
totaal		58	14	3	187	54	8	324	
%		18	4	1	58	17	2		100

tabel 7.1: overzicht van splintercomposita met Nederlandse componenten

Voordat we de gegevens uit tabel 7.1 interpreteren, moet de inhoud van de rij en de kolom *ambigu* even worden verklaard. In die kolom en die rij zijn de Nederlandse splintercomposita opgenomen die in meer dan één interne categorie van §6.1 figureren. Dat meervoudige voorkomen is een gevolg van wat we de maximale aanpak van deze studie hebben genoemd: als er meerdere plausibele mogelijkheden zijn, worden die alle gehonoreerd, in plaats van een betwistbare keuze te maken.

Als je de aantallen die bij de categorieën in §6.1 staan, samentelt, lijkt het totaal van de Nederlandse splintercomposita in het materiaal op 334 uit te komen. In werkelijkheid zijn het er maar 324, want tien woorden staan in twee categorieën en dreigen dus twee keer te worden meegeteld: *domotica* en *kiekkersitten* (categorieën *dikcrimatie* en *stripabolic*); *cocabolics* (*journalle* en *stripabolic*); *halvaret* en *halvarine* (*halvaret* en *dikcrimatie*); *emocratie* (*flexileven* en *motel*); *orthomobilisten* en *Trioloog* (*dikcrimatie* en *uforie*); *boa-constructor* (*consumens* en *evrouwcipatie*); en ten slotte *halviture* (*dikcrimatie* en *halvanaise*).

Om de tabellen in dit hoofdstuk rekenkundig verantwoord te houden, zijn de ambigue woorden apart gezet. Als een dubbele categorisatie van een woord correspondeert met een waardeverandering van twee of drie variabelen (bv. *emocratie*: A][B-overlappend of A][B-aaneenschakelend), dan wordt het woord in de cel op het snijpunt van de kolom *ambigu* en de rij *ambigu* verrekend (in tabel 7.1 zes van de tien ambigue woorden). In sommige van de volgende tabellen is de som van de getallen in de kolom en in de rij *ambigu* samen minder dan tien, het aantal woorden met twee analyses. Dat betekent dat de overige woorden van de tien met hun verschillende analyses toch in één en dezelfde cel van de tabel terechtgekomen zijn. Ze hoeven dan niet meer in de rij of de kolom *ambigu* te staan.

In de inhoudelijke bespreking van de overzichtstabel wil ik de aandacht vestigen op twee verschillende zaken: de relevantie van de onderscheiden interne categorieën en enkele algemene tendensen, die vooral in de overzichtstabel te zien zijn.

7.1.1.1 Relevantie van de categorieën

Na een bespreking van alle mogelijke criteria die volgens de beschikbare literatuur voor een interne onderverdeling van splintercomposita gebruikt kunnen worden, werden de categorieën gecreëerd die in de overzichtstabel 7.1 voorkomen (cf. §5.4). Op basis van het aantal woorden dat tot de gebruikte categorieën behoort, kunnen bepaalde indelingen opnieuw bekeken worden.

Ten eerste vormen de inplantende splintercomposita volgens de overzichtstabel een heel kleine groep van vijf woorden. Een zesde inplantend splintercompositum, *boa constructor*, is ambigu omdat het ook bij de overlappende splintercomposita is gerekend. Door het bijzonder kleine aandeel van de inplantende splintercomposita kan eraan getwijfeld worden of ze wel onderscheiden moeten worden als aparte categorie.

Inplantende splintercomposita zouden theoretisch een onderdeel van de aaneenschakelende splintercomposita kunnen zijn. Beide categorieën geven weer dat de constituenten van de splintercomposita (splinters, woorden of neoklassieke elementen) hun fonemen op zo'n manier in de nieuwvorming terugvinden dat elk foneem ondubbelzinnig als een deel van één van de componenten te beschrijven is. Bij overlappende splintercomposita daarentegen behoren bepaalde fonemen tot meer dan één deel van de vorming. Het verschil tussen aaneenschakelende en inplantende splintercomposita is er dan in gelegen dat bij inplantende splintercomposita één deel discontinu wordt door de inplanting van een ander. Anderzijds komt er in inplantende splintercomposita ook overlapping voor. De inplantende splintercomposita zouden dus over de aaneenschakelende en overlappende categorieën verdeeld kunnen worden.

Ondanks het kleine aantal is er hier voor gekozen om ze toch apart te houden. De doorslaggevende reden voor de aparte behandeling van de inplantende splintercomposita is hun ongewone morfologische structuur, die blijkt uit de discontinuïteit van één component.

De schijnbaar opvallende uniformiteit van de inplantende splintercomposita, die blijkt uit hun concentratie in één enkele categorie van de overzichtstabel, is een uniformiteit die enkel door hun morfologisch speciaal karakter ontstaat. Alle inplantende splintercomposita zijn opgebouwd uit een discontinue geconcentreerde splinter waarin een bestaand morfeem ingeplant is.

Het is ten tweede gemakkelijk te verklaren dat de AB-woorden in al de 14 gevallen overlappende splintercomposita zijn. Als splintercomposita beide delen volledig behouden, moet de inkorting, die kenmerkend is voor splintercomposita, op een andere manier gebeuren dan door directe inkorting van de basiswoorden. Overlapping is dan de enige mogelijkheid. Een structuur AB zonder overlapping is normaal gezien de structuur van een gewone samenstelling of afleiding, en komt dus niet in dit overzicht van splintercomposita voor.

Uiteraard is de distributie van de splintercomposita over de semantische categorieën sterk afhankelijk van hun formele opbouw: alleen als de twee componenten splinters zijn of bijdragen aan de inkorting door overlapping (AB), kunnen de splintercomposita bij de categorieën *concentratie-concentratie*, *concentratie-secretering* of *secretering-concentratie* staan. Splintercomposita met slechts één splinter zijn verrekend in de kolommen *concentratie* of *secretering*.

7.1.1.2 Algemene tendensen

In deze paragraaf worden de tendensen besproken die direct uit de overzichtstabel kunnen worden afgeleid. De overige conclusies en tendensen worden in de volgende paragrafen besproken bij deeltabellen die slechts twee variabelen tegelijk tonen.

Vier vijfde van de splintercomposita behoudt minstens één constituent volledig. Dat is in tegenspraak met de vaststelling van Cannon (1986:729), in wiens corpus minder dan de helft van de splintercomposita een constituent intact lieten. Ook vier vijfde is aaneenschakelend. Dat was te verwachten. De syntagmatische integriteit van de onderdelen is in de Nederlandse morfologie zonder meer de meest gewone situatie. Maar Cannon (1986:741-742) constateerde in het Engels een meerderheid van overlappende splintercomposita. Vier op de vijf splintercomposita vertonen concentratie in minstens één splinter. In de meeste definities van splinters (cf. Algeo 1977), en blijkbaar ook in de meeste aangetroffen splinters, is semantische concentratie de standaard situatie.

Het verbaast dus niet dat een derde van alle Nederlandse splintercomposita tot één bepaalde categorie behoort, waarin de drie frequentste kenmerken samenkomen: de splintercomposita waarbij het eerste deel een splinter is die achteraan formele inkorting vertoont, waarbij de volledige semantische lading van het basiswoord meegenomen wordt in de splinter, en waarbij de splinter door aaneenschakeling met een bestaand niet-gekort morfeem gecombineerd wordt: A]B, aaneenschakelend, geconcentreerd (*flexileven*). Dat type staat in voor 117 van de 324 splintercomposita die in de tabel staan.

De dominantie van A]B is niet zo vanzelfsprekend. Het was wel te verwachten dat types waarin slechts één splinter voorkomt frequenter zouden voorkomen dan types waarin meer splinters voorkomen, maar er is niet direct een reden te bedenken waarom precies het eerste deel van de samenstelling een splinter zou moeten zijn.

Bij een blik op het materiaal dat in die categorie voorkomt, dringt één verklaring zich op. Het valt op dat veel splintercomposita in die categorie een reeksvormende splinter bevatten waarvan het basiswoord een adjectief is, terwijl het tweede bestanddeel van de splintercomposita een nomen is: *chari-markt*, *Eurovignet*, *reli-jongeren*, *minicomputer* en vele andere. Soms is niet ondubbelzinnig uit te maken of het basiswoord dat aan de splinter ten grondslag ligt, een nomen of een adjectief is (cf. Tournier 1985:136), maar vaak is het toch zeker een adjectief.

Gewone A+N-samenstellingen zijn mogelijk in het Nederlands, maar een syntactische combinatie van A en N is frequenter (Booij 2002:12). De ANS (1997:691-692) beweert over A+N-samenstellingen dat het procédé vooral productief is als het adjectief inheems is. De Haas & Trommelen (1993:390-392) voegen daaraan toe dat het adjectief niet samengesteld mag zijn, en monosyllabisch of disyllabisch (met een sjwa in de tweede lettergreep) moet zijn. De Caluwe (1990:14-15) meent dat de adjectieven in A+N-samenstellingen steeds ongeleed zijn. Wellicht zijn zulke samenstellingen geïnspireerd door het Duits (De Caluwe 1990:14-15; Van den Toorn 1997:505). Koefoed & Van Marle (2000:304) noemen A+N-samenstellingen in het Nederlands improductief. Volgens hen komen er enkel incidenteel woorden van dat type bij. De A]B-splintercomposita die aan de orde zijn, zijn vrij talrijk (cf. ook §6.2.3) en hebben een uitheems adjectief als basiswoord voor het eerste deel, dat vaak meer dan twee lettergrepen bevat.

De splintercomposita in kwestie voegen een mogelijkheid toe aan het morfologische systeem van het Nederlands. Naast een woordgroepcombinatie van A+N wordt het door splintervorming mogelijk om een samenstelling te vormen met een (variant van een) uitheems adjectief als eerste lid. Deze splintercomposita hebben niet zoals de gewone A+N-composita de semantische beperking dat slechts een deel van de referenten die syntactisch als A+N kunnen worden beschreven, onder het semantische bereik van het compositum vallen (De Caluwe 1990:14-15). Niet alle *hoge spanning* is *hoogspanning*, maar wel alle *religieuze rock* is *relirock*.

Die vaststelling lijkt een bepaalde visie op initiële splinters te ondersteunen. Van Marle (mondeling 19/12/2000) suggereerde om die initiële splinters te zien als stamvorming: als een bepaald adjectief in een

samenstelling wordt gebruikt, krijgt het een kortere vorm. Hoewel de bovenstaande vaststelling over de extra morfologische mogelijkheid die stelling lijkt te ondersteunen, zijn er ook argumenten tegen die visie in te brengen: intuïtief zal een taalgebruiker *religieus* en *reli-* niet met elkaar identificeren. Onder meer omdat op basis van de vorm *reli-* niet zomaar duidelijk is of verwezen wordt naar het nomen *religie* of het adjectief *religieus*. De taalgebruiker zal *religieus* en *reli-* wel met elkaar in verband brengen, als paradigmatisch gelieerde elementen in het lexicon, maar dat is nog iets anders dan zeggen dat ze hetzelfde woord zijn. Behalve de vrij ingrijpend andere vorm draagt ook het stilistische verschil tussen de twee lexicale elementen bij tot een differentiatie voor de taalgebruiker. In een morfologische theorie kan er dan voor gekozen worden om de beide vormen toch als verschillende verschijningsvormen van hetzelfde woord te beschouwen, maar dat is in deze studie dus niet gebeurd.

Een tweede tendens die uit de overzichtstabel blijkt, is dat vrij weinig inkortingstypes gangbaar zijn. Dubois (1982) voor het Frans en Algeo (1977) voor het Engels lijken een groot aantal types te suggereren. Toch behoort 99% van de aangetroffen splintercomposita tot slechts zes inkortingstypes.

Dat verschil tussen de buitenlandse bronnen en dit onderzoek is eenvoudig te verklaren: Dubois (1982) en Algeo (1977) verzamelden hun materiaal vanuit een ander perspectief. Ze wilden zo veel mogelijk verschillende types in hun bespreking opnemen, terwijl het materiaal in deze studie bij benadering een afspiegeling van de frequentie van een bepaald type in de taal wil kunnen geven. Dat er maar acht types (de restcategorie bevat twee verschillende inkortingstypes) zijn gevonden, betekent dus niet dat er geen andere voorkomen. Alleen zijn die andere types - als ze voorkomen - heel zeldzaam.

Andere mogelijke conclusies uit de overzichtstabel, die te maken hebben met combinaties van waarden voor twee variabelen (bijvoorbeeld concentratie-A|B), worden besproken bij deeltabellen, omdat zulke vereenvoudigde tabellen beter het verband tussen de variabelen aangeven.

7.1.2 Het verband tussen semantiek en inkorting

Tabel 7.2 is een vereenvoudigde versie van de overzichtstabel, want de informatie over de aard van het syntagma van de splintercomposita is niet opgenomen. De inkortingstypes worden dus tegenover de semantische types gezet.

semantiek	conc- conc	conc- secr	secr- conc	conc	secr	ambigu	totaal	%
inkorting								
A][B	38	13	2				53	16
A]B]	7		1				8	2
A]B				129	9		138	43
A[B				51	45	2	98	30
A ₁]B[A ₂				5			5	2
AB	13	1					14	4
rest				2			2	1
ambigu				1		5	6	2
totaal	58	14	3	188	54	7	324	
%	18	4	1	58	17	2		100

tabel 7.2: inkortingstypes van Nederlandse splintercomposita tegenover semantische types

Uit tabel 7.2 zijn de volgende conclusies te trekken. Voor elk inkortingstype zijn de semantische types met enkel concentratie frequenter dan types met secretering (eventueel samen met concentratie). Die dominantie van concentratie bleek ook al uit tabel 7.1. De dominantie van de semantische types met uitsluitend concentratie is bijzonder uitgesproken: alle inkortingstypes bestaan voor 72% of meer uit woorden waarin enkel concentratie voorkomt, op één inkortingstype na: A][B, waarbij de categorie concentratie nauwelijks groter is dan de categorie secretering. Bij het type A]B is de dominantie van het type concentratie dan weer erg uitgesproken: 93% van de woorden (129 op 138) heeft een geconcentreerde splinter.

Beide opvallende verhoudingen kunnen door één vaststelling verklaard worden: secretering komt veel meer voor bij splinters die in de tweede positie staan dan bij splinters die in de eerste positie staan. M.a.w. splinters in tweede positie hebben een veel sterkere neiging om minder betekenis te hebben dan hun basiswoord dan splinters in eerste positie. Dat kunnen we ook zien in de inkortingscategorie A][B, waarin duidelijk meer woorden behoren tot de semantische categorie concentratie-secretering dan tot de categorie secretering-concentratie. Over die grotere preferentie van splinters in tweede positie voor secretering hebben we het al even gehad in §5.2.2. We komen er nog op terug in §10.2.2.

7.1.3 Het verband tussen semantiek en syntagma

In tabel 7.3 staan de Nederlandse splintercomposita onderverdeeld volgens semantiek en syntagma.

Kwantitatieve analyse van splintercompositie

syntagma	aaneen	overlap	inplantend	ambigu	totaal	%
semantiek						
conc-conc	37	21			58	18
conc-secr	5	9			14	4
secr-conc	3				3	1
conc	149	31	5	3	188	58
secr	45	9			54	17
ambigu	3			4	7	2
totaal	242	70	5	7	324	
%	75	22	1	2		100

tabel 7.3: semantische types van Nederlandse splintercomposita ten opzichte van syntagmatypes

De getallen in tabel 7.3 bevestigen de tendens die ook al impliciet duidelijk was bij de vorige tabel: hoe gewoner een bepaald type splintercompositum is in de Nederlandse morfologie, hoe talrijker het voorkomt. In deze tabel manifesteert zich die tendens op vier manieren:

- 1) Concentratie is gewoner en dus frequenter dan secretering.
- 2) Secretering in de tweede splinter is gewoner en dus frequenter dan secretering in de eerste splinter
- 3) Twee splinters is minder gewoon dan één splinter; secretering is minder gewoon dan concentratie: in dat verband is het opvallend dat het type concentratie-concentratie en het type secretering ongeveer even frequent zijn.
- 4) Aaneenschakeling is gewoner dan overlapping, wat op haar beurt weer gewoner is dan inplanting. Dat manifesteert zich voor elk semantisch type in de frequentie van de syntagmatypes, behalve bij concentratie-secretering, waar het om erg kleine aantallen gaat.

Driekwart van alle splintercomposita is aaneenschakelend en bevat enkel geconcentreerde splinters.

7.1.4 Het verband tussen inkorting en syntagma

Het laatste deelverband dat nog van nabij bekeken moet worden, is het verband tussen inkortingstypes en syntagmatypes. De cijfergegevens die dat verband duidelijk maken, staan in tabel 7.4. Op enkele totalen na, zijn geen cijfergegevens uit deze tabel expliciet in de overzichtstabel 7.1 opgenomen, omdat daarin de aaneenschakelende, overlappende of inplantende splintercomposita nooit op deze manier samengenomen zijn.

syntagma	aaneen	overlap	inplantend	ambigu	totaal	%
inkorting						
A][B	37	16			53	16
A]B]	8				8	2
A]B	125	13			138	43
A[B	70	26		2	98	30
A ₁]B[A ₂			5		5	2
AB		14			14	4
rest	2				2	1
ambigu	1			5	6	2
totaal	243	69	5	7	324	
%	75	21	2	2		100

tabel 7.4: inkortingstypes van Nederlandse splintercomposita ten opzichte van syntagmatypes

Ook in tabel 7.4 is er een duidelijke lijn te zien in de frequenties van de categorieën. Bij de meeste inkortingstypes is aaneenschakelend frequenter dan overlappend. Drie inkortingstypes vertonen die frequentievolgorde niet, omdat ze slechts in één syntagmacategorie voorkomen. Bij twee van die drie inkortingstypes heeft dat te maken met de inherente eigenschappen van het inkortingstype: $A_1]B[A_2$ is altijd inplantend en AB is altijd overlappend.

Bij $A]B]$ is de aaneenschakeling niet inherent. Het inkortingstype $A]B]$ onderscheidt zich al van de andere inkortingstypes doordat een inkorting op de woordgrens van de nieuwe woordvorming gebeurt, terwijl dat behalve in de restcategorie nergens anders voorkomt. Uit deze tabel blijkt dat $A]B]$ zich ook syntagmatisch van de andere inkortingstypes onderscheidt: het is het enige apart onderscheiden inkortingstype dat slechts in één syntagmatisch type voorkomt, zonder dat het inkortingstype het syntagmatype automatisch bepaalt.

Daardoor wordt $A]B]$ als inkortingstype binnen de splintercomposita nog verder geïsoleerd dan het tot nu al was (cf. tabel 7.1). Dit type kan eenvoudiger tot de afkortingen gerekend worden dan tot de splintercomposita.

De frequentie van de inkortingstypes per syntagmatype (aaneenschakelend en overlappend) in tabel 7.4 volgt de totale frequentie van de inkortingstypes: $A]B$, $A[B$, $A][B$, AB , $A]B]$ (de laatste twee als ze voorkomen voor dat syntagmatype). Opvallend is dat de volgorde voor overlappend niet helemaal klopt: er zijn maar 13 overlappende $A]B$ -vormingen, wat veel minder is dan verwacht.

Om een beter inzicht te krijgen in de oorzaak daarvan, moeten we de structuurtypes samen bekijken waarbij de aanhef van deel B niet ingekort wordt. Dat zijn $A]B$ en AB . Die blijken ongeveer evenveel woorden te bevatten (resp. 13 en 14). Vergeleken met de overlappende splinter-

composita waarbij de aanhef van B wel ingekort is ($A[B$ en $A][B$), is het aantal splintercomposita zonder aanvangsinkorting van B duidelijk kleiner.

Dat de aantallen voor $A][B$ en AB ongeveer gelijk zijn, suggereert dat mogelijk de gelijke factor in beide types, namelijk de niet-inkorting van B, bepalend is. En er is inderdaad een mogelijke verklaring die net daarmee te maken heeft. Inkorting is namelijk een heel flexibele ingreep, die een deel van een splintercompositum zo kan aanpassen dat er overlapping ontstaat. Als het begin van B ongemoeid wordt gelaten, betekent dat dat de overlappende fonologische sequens enkel de aanhef van B kan zijn. Dat beperkt de mogelijke overlappingsen in zo'n splintercompositum natuurlijk aanzienlijk. Daardoor is het aantal overlappingsen bij $A][B$ en bij $A[B$ samen wellicht groter dan bij AB en $A][B$ samen.

Maar dat verklaart nog niet het vrij grote verschil tussen $A][B$ en $A[B$. Theoretisch is er in beide inkortingstypes evenveel gelegenheid om een splinter net zo in te korten dat een overlapping mogelijk wordt. Toch bevat $A][B$ -overlappend slechts 13 woorden en $A[B$ -overlappend 26, hoewel er minder woorden van het type $A[B$ zijn dan van het type $A][B$.

Als de woorden vergeleken worden die in de categorieën $A][B$ en $A[B$ geplaatst zijn, zijn er twee mogelijke verklaringen voor de verschillende aantallen te vinden. Een eerste verklaring heeft te maken met de aard van overlapping in het algemeen; een tweede verklaring is gebaseerd op de kenmerken van de linkerconstituenten van de splintercomposita in beide categorieën.

Het lijkt erop dat overlapping fundamenteel van links naar rechts functioneert, en dat de ideale overlappingsituatie AB is, waarbij de enige inkorting bestaat uit de overlapping. Uit het overlappende materiaal blijkt een duidelijke voorkeur om element A compleet te houden. Element B wordt bij overlappende splintercomposita gemakkelijker ingekort dan element A. Een overlapping wordt dus blijkbaar van links naar rechts geconcipieerd, en een eventuele inkorting gebeurt liever in de rechtse component dan in de linkse.

De categorie $A][B$ in het algemeen, dus zonder onderscheid te maken volgens het syntagma, kenmerkt zich door nog een andere factor die overlapping tegengaat. Een groot aantal van de splinters die voorkomen in $A][B$ -splintercomposita vertonen reeksvorming: splinters als *euro-*, *mini-* en vele andere (cf. hoofdstuk 8 en 9). Door reeksvorming komt hun vorm vast te liggen, en zijn eventuele inkortingen die nodig zijn om een overlapping te verkrijgen, niet zo eenvoudig meer. De vormelijke integriteit van de reeksvormende splinters verhoogt.

Die twee factoren samen zorgen voor de hogere aantallen overlappende splintercomposita bij A[B dan bij A]B.

7.2 Externe analyse

In §6.2 zijn de splintercomposita ingedeeld in externe categorieën. In tabel 7.5 wordt per intern type voorgesteld hoe de splintercomposita over de externe types verdeeld zijn.

externe types	A	B	C	D	E	F	ambigu	totaal	%
interne types									
digibeet	10	7	8	1		3	1	30	9
motel	2	2	1			1	2	8	2
melkflex	1	2	2			2		7	2
reli-hoppen					5			5	2
journalle					8			8	2
halvanaise					2			2	1
halvaret								0	0
halvamel					1			1	0
flexleven	28	4	54	10		3	18	117	36
consumens	3	2	2			3	2	12	4
dikcriminatie	22		2	3		2	2	31	10
uforie	10	1	3	1		2	1	18	6
evrouwcipatie	3		1			1		5	2
(rest)	2							2	1
halvajam					8			8	2
Pentagijs						1		1	0
stripaholic	4				33			37	12
videoholieken					8			8	2
blaffiteling	8		2			3		13	4
Whitewatergate					1			1	0
ambigu				2	1		7	10	3
totaal	93	18	75	17	67	21	33	324	
%	29	6	23	5	21	6	10		100

tabel 7.5: distributie van interne categorieën over externe categorieën

In de tabel zijn de interne categorieën benoemd met hun typevoorbeelden. In §6.2 of de inhoudsopgave van dit boek kan snel worden nagegaan welke kenmerken de categorieën hebben die de woorden representeren.

De letters A tot en met F geven het externe type aan. A zijn de tot determinans-determinatumsamenstelling uitbreidbare splintercomposita (§6.2.1), B de tot nevenschikkende samenstelling uitbreidbare (§6.2.2), C de tot een syntactische groep (meestal adjectief-substantief) uitbreidbare splintercomposita (§6.2.3), D de niet-uitbreidbare splintercomposita met een confix (§6.2.4), E de niet-uitbreidbare met een derivationeel deel (§6.2.5) en F de splintercomposita die niet uitgebreid kunnen worden om morfologische of semantische redenen (§6.2.6). Opvallend is wellicht dat

de categorie *halvaret* leeg is: de twee woorden die tot die categorie behoren (*halvaret* en *halvarine*) behoren ook tot de categorie *dikcrimatie* en zijn dus ambigu.

De volgende conclusies kunnen uit de gegevens in de tabel getrokken worden. Categorie A, die uitbreidbaar is tot determinans-determinatum-samenstelling, is de grootste. Dat is te verwachten als men uitgaat van een grote parallelie tussen gewone samenstellingen en splintercomposita. Ze is de grootste in de meeste categorieën waarin enkel concentratie voorkomt, maar in categorie *flexileven* heeft categorie A een ruime achterstand op categorie C, de categorie die uitbreidbaar is tot een combinatie van adjectief en substantief. Door haar overwicht in categorie *flexileven* is categorie C de op één na grootste externe categorie. Bij de splintercomposita met secretering is de niet-uitbreidbare categorie E, met derivationele kenmerken, uiteraard de grootste categorie (in totaal derde).

Ook valt in tabel 7.5 op dat de splintercomposita die om semantische of morfologische redenen niet uitgebreid kunnen worden (F), gelijkmatig over alle categorieën verspreid zijn. Het aantal splintercomposita in een bepaalde categorie lijkt zelfs geen of nauwelijks invloed te hebben op het aantal splintercomposita dat wegens semantiek of morfologie niet uitgebreid kan worden. Dat lijkt te suggereren dat grotere interne categorieën zich regelmatig gedragen dan kleinere, in die mate dat ze in verhouding meer uitbreidbare splintercomposita bevatten.

Als we naar de percentages kijken die elke externe categorie vertegenwoordigt, kunnen we onze gegevens voor het Nederlands vergelijken met die van Adams (1966) voor het Engels (zoals vermeld in Tournier 1985:132). Daaruit blijkt dat in het Nederlands de nevenschikkende variant veel minder frequent is dan in het Engels (6% tegenover 23%), terwijl de syntactische en de derivationele varianten juist veel frequenter zijn in het Nederlands (resp. 23% tegenover een niet-gespecificeerd (kleiner) aandeel uit 49% en 21% tegenover 6%).

Het kleinere aandeel van de nevenschikkende categorie in het Nederlands kan ermee te maken hebben dat Adams (1966) niet naging of de uitgebreide versie een acceptabel compositum opleverde. Louter de semantische gelijkwaardigheid van de delen was voor haar voldoende. Maar ook dat methodologische verschil kan het vrij grote numerieke verschil in de nevenschikkende categorie niet integraal verklaren.

De syntactisch uitbreidbare categorie (adjectief-substantief) hoort in het Engels bij de *morfologisch* uitbreidbare categorieën. Dat is onder andere te verdedigen omdat in die taal het verschil tussen een adjectief-substantief-combinatie in een syntactische groep en in een compositum zeer subtiel is. In het Nederlands hoort de syntactische categorie duidelijk niet bij de

morfologisch uitbreidbare categorieën, waardoor de verhouding tussen morfologisch uitbreidbaar en niet-uitbreidbaar uiteraard gevoelig anders ligt dan in het Engels: 1 op 3 (Nederlands) tegenover 7 op 10 (Engels). Als de adjectief-substantiefcategorie en de relevante ambigue woorden toch bij de morfologisch uitbreidbare splintercomposita opgeteld zouden worden, is het aandeel van die groep in het geheel twee derde, wat min of meer te vergelijken is met de resultaten van Adams (1966).

De hogere frequentie van de derivationele categorie in het Nederlands is te verklaren door de andere indeling van Adams (cf. 1973:146-147) en Tournier (1985:133; zie hoofdstuk 5). Zij beschouwen splintercomposita met concentratie en splintercomposita met secretering als verschillende soorten woordvormingen, en de externe typologie zoals die hier gebruikt is, is door hen toegepast op splintercomposita met concentratie. Dat er weinig splinters met 'derivationele kenmerken' in hun verzameling voorkomen, is dus logisch.

7.3 Conclusie

Bij de kwantitatieve beschouwing van de interne categorieën splintercomposita uit §6.1 is gebleken dat de frequentste types telkens aansluiten bij de kern van de morfologie, dus het minst afwijken en het makkelijkst te interpreteren zijn (Fradin 2000:31). Bij het frequentste type, de categorie *flexileven*, is het eerste deel op het einde ingekort, draagt dat deel de hele betekenis van zijn basiswoord in zich, en staan de constituenten ononderbroken syntagmatisch naast elkaar. Hoe ongewoner een splintercompositum is in vergelijking met de kern van de morfologie, hoe minder frequent het is; hoe gewoner, hoe frequenter (cf. Grésillon 1984:84). Dat komt mooi overeen met de interpretatiestrategieën die Lehrer (1996:380-382) heeft opgesteld voor splintercomposita: een taalgebruiker probeert eerst of het splintercompositum een frequente of 'normale' structuur heeft. Daarna probeert hij of zij steeds minder frequente en normale structuren om tot een interpretatie te komen.

Secretering of betekenisverlies in vergelijking met het basiswoord bleek vaker voor te komen bij splinters in finale positie dan bij splinters in initiële positie. Overlapping wordt van links naar rechts geconcipieerd. Dat blijkt uit het relatief kleine aantal overlappende splintercomposita waarbij constituent B vooraan niet ingekort wordt.

Uit de kwantitatieve beschouwing van de externe types in §7.2 blijkt dat amper één splintercompositum op drie uitbreidbaar is tot een gewoon compositum (determinans-determinatum of nevenschikkend). Splintercomposita blijken combinaties van basiswoorden te gebruiken die voor

Kwantitatieve analyse van splintercompositie

gewone samenstellingen niet kunnen, of op zijn minst improductief zijn. Daarbij valt vooral te denken aan de mogelijkheid om een uitheems, meerlettergrepig adjectief te combineren met een substantief in een determinans-determinatumrelatie (23% van alle splintercomposita en een aanzienlijk aantal van de 10% ambigue splintercomposita). Daarnaast is er nog 6% gereserveerd voor verbale samenstellingen, determinatum-determinanssamenstellingen en andere ongewonere morfologische fenomenen.

**Deel III:
Splintermorfemen**

In deel III worden de splinters met een eigen paradigma, de *splintermorfemen*, bestudeerd, om te bepalen welk belang ze kunnen hebben in de morfologie. Eerst komen in hoofdstuk 8 twee case studies aan bod: *euro-*, om zijn opvallende paradigma-uitbreiding en zijn duidelijke concurrentie met andere benoemingsmogelijkheden, *-gate* om de bevindingen van Hünings artikel over *-gate* (Hüning 2000) te kunnen toetsen. Daarna wordt in hoofdstuk 9 onderzocht of en in welke mate al de splinters die in §6.1 voorkomen, uitbreiding van hun paradigma vertonen, om na te gaan in welke mate splintermorfemen productief of creatief genoemd kunnen worden (voor het onderscheid, zie Van Marle 1985c:42-68).

HOOFDSTUK 8: CASE STUDIES MET TWEE BEKENDE SPLINTERMORFEMEN

Uit de interne bespreking in §6.1 is gebleken dat veel splinters slechts één keer voorkomen in het materiaal. Ze lijken gevormd te zijn voor die ene woordvorming die in het materiaal voorkomt. Dat is bijvoorbeeld af te leiden uit het bestaan van varianten als *minorettes* en *minirettes* ('jonge majorettes') waarin de tweede splinter telkens ad hoc gecreëerd lijkt te zijn, en waarbij aan de vorm van de splinter niet de vereiste is gesteld dat hij tot regelmatige uitbreiding van het paradigma moet kunnen leiden.

Er zijn ook splinters te zien in de interne bespreking van §6.1 die wel een heel paradigma vertonen (cf. ook Hüning 2002), en die in alle woorden waarin ze voorkomen een vaste vorm en een vaste betekenis hebben, dus splinters als morfemen (cf. Tournier 1985:87). Die splinters noem ik in dit onderzoek *splintermorfemen*, waarmee ik niet wil bereiken dat er naast woord, stam en affix nog extra termen moeten bijkomen. Ik wil er vooral mee duidelijk maken dat er stammen of affixen zijn (afhankelijk van het splintermorfeem en de onderscheidende criteria) die onderling morfologische kenmerken delen die andere stammen en affixen niet hebben, zoals hun relatie met hun basiswoord. Twee bekende splintermorfemen vormen in dit hoofdstuk het onderwerp van een case study. De eerste case study over een splintermorfeem is gewijd aan *euro-*. In een licht andere vorm is §8.1 ook gepubliceerd als Meesters (2002).

8.1 *Euro-*

8.1.1 Inleiding

In 1968 stond in *Onze Taal* te lezen:

"Laten ze met dat euro nu maar eens ophouden. De Brabantse brouwer die de 'hypermoderne eurofles met rip-cap' heeft uitgevonden, moge het laatste eurowoord verzonnen hebben." (gecteerd in Reinsma 1975:77)

Als er één wens ondertussen niet vervuld is, dan is het die wel. Maar liefst 32 splintercomposita uit de materiaalverzameling vertonen de splinter *euro-*, waarvan 29 van het inkortingstype A|B, 1 van A||B en 2

van A]B]. In allemaal is de geconcentreerde splinter *euro-* de linkerconstituent. De vormingen zijn ook allemaal aaneenschakelend.

In deze paragraaf wordt enkel het gebonden morfeem *euro-* besproken, dat uit *Europees* (volgens Van Dale 1999 en Hamans 2000) of uit *Europa* is gevormd, en hetzelfde betekent als de mogelijke basiswoorden. De naam *euro* voor de munteenheid is op een vergelijkbare manier ontstaan, maar dan als vrij morfeem. Het vrije morfeem (de munt) en het gebonden morfeem beschouw ik, ondanks hun homofonie, als twee onderscheiden morfologische bouwstenen, wegens hun andere morfologische gedrag en hun verschillende betekenis. In deze paragraaf wordt de munt verder niet meer in de bespreking betrokken.

Woorden met *Eur-* zoals *Euregio* (dat ook in het materiaal voorkomt) worden eveneens niet besproken, omdat ik *Eur-* in zulke woorden als een andere splinter beschouw, die overigens weinig of geen uitbreiding van zijn paradigma lijkt te vertonen (cf. Adams 1973:129). De hypothese dat *Eur-* een allomorf van *euro-* is die optreedt voor klinkers, is niet vol te houden. Zelfs in een onwaarschijnlijke syntagmatische structuuranalyse van *Euregio* als *eur-* + *-egio* zou de klinker aan het begin van de tweede splinter het wegvallen van de *-o* niet veroorzaken. In het hierna volgende overzicht blijken de woorden waarin het tweede deel met een klinker begint, immers de *-o* van *euro-* te behouden.

De meeste van de verzamelde woorden met *euro-* (24) zijn splintercomposita met enkel *euro-* als splintermorfeem, en een woord als tweede component:

Eurobank	Euroniveau
Eurobarometer	Europarlement
Eurobed	Europop
eurocommunisme	eurosclerose
Eurodeviezen	Eurosong
Eurodisco	Eurostad
Eurodollar	Eurostekker
Euro-Engels	Euro-tikjuffrouw
Eurofles	Eurotop
Eurogroep	Eurovignet
Eurokorps	eurovoorvechters
Euromarkt	eurowoord

Daarvan is *eurowoord* een bijzonder geval, want het betekent 'een woord met *euro-*', en niet 'een Europees woord'. *Euro-* wordt hier metatalig gebruikt en *eurowoord* is dus geen echt splintercompositum. In *Eurosong* is *Euro-* een verkorte versie van *Eurovisie* (dus met recursieve concentratie: *Europees* => *Eurovisie* => *Eurosong*). In *song* is de betekenis 'songfestival' geconcentreerd. Toch is *song* geen typische splinter, want het komt als woord voor (zij het met de betekenis 'lied').

Twee woorden kunnen worden beschouwd als een soort samenstellende afleidingen met een splinter:

eurocentrisme
eurocentrist

Over het verband tussen deze twee woorden, zie ook hoofdstuk 2.

Sommige combineren *euro-* met een confix:

eurocraat
eurocratie
eurofiel

En sommige andere vormen een combinatie van *euro-* en een splinter of een gebonden unisegmentele grafonemische meerletterafkorting (cf. Joosten 1998; Joosten & Smessaert 1999; de uitspraak van de ingekorte vorm is bepalend voor het onderscheid tussen afkorting en splinter):

euroforie
Eurofed
Europol

Uitzonderlijk voor een splintermorfeem is dat het aantal woorden met *euro-* in Van Dale (1999) groter is dan dat in mijn materiaal. Behalve 15 van de 32 genoemde woorden (*eurocentrisme, eurocommunisme, eurocraat, eurocratie, eurodollar, eurofiel, eurofles, euroforie, Eurogroep, Eurokorps, euromarket, europarlement, eurosclerose, eurotop, eurovignet*) komen ook de volgende woorden daarin voor:

a) Splintercompositum van splinter + woord:

euroambtenaar	europoliticus
eurobenzine	Europaort
eurocheque	euroraket
eurocommissaris	eurosepsis
eurocommissie	eurosepticus
euro-enthousiasme	eurostrategisch
eurofobie	eurosuper
eurominister	Eurotunnel
euronet	euroverpakking
europarlementariër	Eurovisie
europarlementslid	Eurovisiesongfestival

b) Splinter + onzelfstandige tweede constituent

eurocard	eurocratisch
eurocity	eurofoob
eurocitytrein	euronaut
Eurocontrol	Eurotransplant
eurocrate	

c) Samenstellende afleiding met *euro-*:

eurocentrisch

De woorden met *euro* als munt heb ik uiteraard achterwege gelaten. Een *euroverpakking* is blijkbaar een 'grote verpakking', maar ik heb niet kunnen achterhalen of er een band is met een Europese reglementering.

Hamans (2000) meent dat *euro-* ook gewoon ‘groot’ kan betekenen. In *Eurovisie* betekent *visie* ‘televisie’. Er is dus concentratie opgetreden in het woord *visie*.

Overigens staat *euro-* ook als gebonden morfeem met een eigen artikel in Van Dale (1999). Daarin staat dat *euro-* als verkorting van *Europees* gezien moet worden. Maar in een beperkt aantal gevallen, zoals *euroscopsis* en *eurofobie*, lijkt een herformulering me eenvoudiger met *Europa-* dan met *Europees*. Het is *Europascepsis* en niet *Europese scepsis*, want dat laatste zou een scepsis van Europa suggereren, niet tegenover Europa. *Euro-* kan dus als splinter voor beide dienen (zij het meestal voor *Europees*).

Men zou kunnen argumenteren dat Van Dale (1999) meer woorden opneemt dan er in het oorspronkelijke materiaal zitten, omdat de Grote Van Dale woorden van de laatste 150 jaar opneemt, en niet van de laatste 50 jaar, zoals ik voor mijn materiaalverzameling bepaald heb. Om die hypothese te verifiëren, heb ik Van Dale (1961) geraadpleegd. Die neemt nog geen enkel eurowoord op, zodat de oorspronkelijke veronderstelling dat eurowoorden in het algemeen jong zijn, bewaard kan blijven. Waarschijnlijk was *Eurovisie* (uitzendingen vanaf 1956) het eerste woord met *euro-* dat in het Nederlands in omloop kwam.

De populariteit van *euro-* op zichzelf is geen verbazend feit. Tegenover de enigszins bijzondere oorsprong van het morfeem, die het gebruik ervan zou kunnen afremmen, staat het groeiende belang van Europa, Europese samenwerking in het algemeen en de Europese instellingen in het bijzonder, dat aanleiding geeft tot talrijke nieuwvormingen met *euro-* als eerste deel.

In de volgende paragrafen wil ik *euro-* op diverse manieren vergelijken met de min of meer synonymische alternatieven *Europa-*, *EG/EU-* en het relationele adjectief *Europees* (cf. ANS 1997:387; Heynderickx 1992; 2001). Daardoor hoop ik een goed inzicht te krijgen in de frequentie, de semantiek en de functionele distributie van *euro-*. Om de vergelijking te kunnen uitvoeren, heb ik het Nedkrant-corpus, waarin teksten uit diverse kranten uit Nederland en Vlaanderen in de periode 1991-1992 zijn opgenomen, doorzocht met *Abundantia Verborum* (Speelman 1997).

Dat de onderzochte teksten uit 1991-1992 dateren, zorgt ervoor dat de aangetroffen taalfeiten op twee manieren verschillen van vergelijkbaar materiaal van nu. Ten eerste kwamen er in het materiaal nog geen samenstellingen voor met de afkorting EU als eerste lid. De benaming Europese Unie kwam wel al net voor, want de naamsverandering van Europese Gemeenschap naar Europese Unie is in de genoemde periode gebeurd, maar samenstellingen met *EU-* ontbreken. In plaats daarvan vond ik natuurlijk wel een groot aantal samenstellingen met *EG-* als

eerste lid. Omdat er geen aanwijzingen zijn om aan te nemen dat *EG*- een andere morfologische valentie zou hebben dan *EU*-, heeft dit verschil tussen het corpusmateriaal en hedendaags materiaal geen verdere relevantie voor het onderzoek.

Een tweede verschil tussen 1991-1992 en nu, dat wél relevant is voor de resultaten, is dat *euro* ondertussen de gewone naam voor de Europese eenheidsmunt is geworden. In 1991-1992 was dat nog de theoretische *ecu* en werd *euro* als vrij morfeem op basis van de informatie uit de onderzochte teksten enkel gebruikt als onderdeel van de naam van loodvrije benzine, en een enkele keer als verkorting van *europarlementslid*.

-Een liter super aan de zelftank kost vanaf morgen 1,87; euro loodvrij 1,79.

-Een nieuw oud geval moest uit Parijs komen om de bibberende Euro's in Kopenhagen en Zestienhoven op te pikken. Die vervolgens, in het kader van de nieuwe veiligheidsvoorschriften, met moeite het Parlement konden binnenkomen.

De gekozen periode verhindert dus een voor dit onderzoek onnodige complicatie van het materiaal met *euro*- als eerste deel, want sinds de invoering van *euro* als naam voor de eenheidsmunt is een groot aantal samenstellingen met die muntnaam gecreëerd. Van Dale (1999) bevat al een aantal samenstellingen met de muntnaam. Die ontbreken in het gekozen tekstmateriaal, waardoor ik me volledig heb kunnen concentreren op *euro*- als geconcentreerde splinter uit *Europees/ Europa*.

8.1.2 Frequentie van *euro*- in vergelijking met zijn alternatieven

Een eerste vergelijking tussen *euro*- en zijn alternatieven (*Europa*-, *EG*- en *Europees*) is louter kwantitatief: welk alternatief komt het meest voor? Ik heb daarbij de tokengegevens als basis genomen, omdat bij een proefonderzoek geen duidelijke relatieve verschillen merkbaar waren tussen een vergelijking van tokenfrequentie en een arbeidsintensievere vergelijking van typefrequentie. In elke categorie waren er wel enkele heel frequente combinaties (zoals *Europees parlement*, *EG-commissaris*, *Europol* of *Europacup*), en een groot aantal laagfrequente combinaties.

Een vergelijking van de tokenfrequentie geeft het volgende beeld:

alternatieven	n	%
<i>Europa-</i>	130	2
<i>Europees</i>	4933	67
<i>EG-</i>	1703	23
<i>euro-</i>	625	8
totaal	7391	100

tabel 8.1: tokenfrequentie van benoemingen met *Europa-*, *Europees*, *EG-* en *euro-* in corpus

In twee derde van de tokens is de benoeming op een niet-morfologische manier gebeurd, met het adjectief *Europees*. Van de morfologische mogelijkheden is *EG-* het talrijkst, gevolgd door respectievelijk *euro-* en *Europa-*. De drie morfologische mogelijkheden zijn productief. Bij *euro-* wijzen behalve de vorm-betekenisystematiek (Van Santen 1992) ook het grote aantal hapaxen daarop (voor de relevantie van hapaxen, zie Baayen 1993a).

Opvallend is in deze tabel dat *euro-*, met zijn morfologisch als bijzonder gekenmerkte oorsprong, frequenter is dan *Europa-*. Als we ervan uitgaan dat *euro-* zowel voor *Europa-* als voor *Europees* kan staan, is *euro-* echter sterk in de minderheid. Zoals hierboven betoogd is, is er inderdaad reden om aan te nemen dat *euro-* als verkorting van *Europees* én van *Europa* kan gelden, in tegenstelling tot wat Van Dale (1999) beweert, die enkel *Europees* als langere vorm van *euro-* vooropstelt.

In tegenstelling tot de andere drie heeft *EG-* een sterk gelimiteerde betekenis: uitsluitend woorden in verband met de toenmalige Europese Gemeenschap komen in aanmerking. Bij de andere drie geldt die beperking niet a priori, maar is de betekenis toch heel vaak gelijk aan die van *EG-*.

Hoewel frequentie al in een bepaalde mate aangeeft hoe de verschillende mogelijkheden zich verhouden en hoe populair *euro-* is in vergelijking met zijn concurrenten, zeggen naakte frequentiegegevens niet genoeg. In het volgende deel worden de vormingen met de vier alternatieven opgesplitst volgens de soort woorden die ermee gevormd worden. Het is dus een resultaatgerichte of functionele benadering: wat benoemt de taalgebruiker met welk alternatief?

8.1.3 Functionele vergelijking van *euro-* en zijn alternatieven

In deze paragraaf worden *euro-* en zijn alternatieven functioneel vergeleken. Eerst worden op basis van de gevonden benoemingen waarneembare tendenties besproken en wordt nagegaan welk alternatief

in welke functie(s) dominant is. Wordt voor functioneel vergelijkbare benoemingen meer *euro-* of meer *EG-* gebruikt? Daarna worden de woorden bekeken die met twee of meer alternatieven gecombineerd worden, bv. *ambtenaar* in *Europese ambtenaar* en *EG-ambtenaar*.

Om de volgende bespreking met veel corpusmateriaal overzichtelijk te houden, groepeer ik een aantal benoemingen, alsof het om één benoeming gaat, hoewel ze toch niet helemaal identiek zijn. Dat zijn benoemingen die bestaan uit dezelfde vorm om de betekenis ‘Europa / Europees’ uit te drukken, gevolgd door hetzelfde woord. De derde component kan afwezig zijn of verschillend zijn in de benoemingen die samengenomen worden, bijv. *Europees kampioen* en *Europees kampioenschap*. Een derde of vierde component wordt enkel vermeld als de vorming zelf een voldoende frequentie behaalde, en verder geen laagfrequente vormen aangetroffen werden die de twee eerste morfemen met de vorming delen. Ik ben er mij van bewust dat zo’n bespreking de morfologische of syntactische bouw van bepaalde vormen geweld aandoet, maar het leek de meest werkbare methode om de aangetroffen types in de volgende bespreking te vermelden. Een *Europees vredesonderhandelaar*, kan dus bij *Europees vrede-* komen te staan, hoewel *Europees onderhandelaar* structureel beter te verdedigen is. Maar voor *Europees lidstatenoverleg* is het wel te verantwoorden dat het onder *Europees lid(staat)* ressorteert, en niet onder *Europees overleg*. De impact van deze vereenvoudigende ingreep op de resultaten van het onderzoek lijkt minimaal, omdat het niet of nauwelijks voorkomt dat deze ingreep de functionele classificatie van een benoeming beïnvloedt.

De twee methodes, het onderzoek van tendenties en van individuele benoemingen, zouden elkaar moeten aanvullen. De eerste geeft aan in welke functionele domeinen een alternatief gebruikt wordt, en welk alternatief dominant is in een bepaald domein; de tweede controleert of de (gemeenschappelijke) domeinen adequaat opgespoord zijn met de eerste methode. Ook kan door een vergelijking van de tokenfrequenties van individuele benoemingen met verschillende alternatieven nagegaan worden of *euro-* ook bij benoemingen waarbij het moet concurreren met andere alternatieven, de voorkeur kan krijgen op de ‘gewonere’ alternatieven.

8.1.3.1 Tendenties

Als je de benoemingen met de verschillende alternatieven vergelijkt, blijken zeker voorkeursdomeinen te bestaan voor de alternatieven. Die domeinen hoeven niet exclusief te zijn, maar kunnen tot het gemeenschappelijke gebied behoren van verschillende alternatieven. Een *preferentieel domein* wordt hier gedefinieerd als een verzameling verwante

begrippen die relatief dikwijls met een bepaald alternatief wordt benoemd. Vanaf vijf tokens en minstens twee types spreken we van zo'n preferentieel domein. Die drempel houdt in dat een kleine minderheid van de aangetroffen benoemingen (vooral met het alternatief *Europees*) niet of moeilijk bij de genoemde domeinen ondergebracht kan worden, omdat ze semantisch te veel van de andere benoemingen verschillen. Hierna worden per alternatief de preferentiële domeinen besproken.

a) *euro-*

Euro- wordt veel gebruikt voor commerciële eigennamen (over de relatie tussen splinters en commerciële eigennamen, zie Van den Toorn 1987b; 1988b), vooral dan voor bedrijven uit de openbare sector of de privé-sector die een internationale of Europese uitstraling willen suggereren in hun naam: *Eurocontrol*, *Eurometaal*, *Europoort*, *Eurotunnel*, *Euroventures*, *Euro-Movie-Productions* en vele andere. Ook commerciële producten, veelal bankproducten, krijgen *euro-*: *Eurocard*, *Eurogiro*, *Eurocheque*... Het tweede deel van de naam komt soms niet in het Nederlands voor en *euro-* wordt in deze namen soms op zijn Engels uitgesproken. Toch zijn al die *euro-*eigennamen hier in de bespreking opgenomen. Want zelfs als ze fonologisch van het Nederlandse *euro-* onderscheiden zijn, dragen ze door uitspraakvariatie (een Nederlandse uitspraak is soms ook mogelijk) en het schriftbeeld bij tot het ontstaan van een paradigma, en in dit geval ook van een preferentieel functioneel domein.

Daarnaast wordt *euro-* gebruikt voor termen die direct te maken hebben met de Europese Unie: *europarlementariër*, *eurolijsttrekker*, *eurotop*, *eurocraten*... Ook termen voor begrippen die hun bestaan minder direct met de Europese Unie als instelling te maken hebben, omdat ze bij voorbeeld voortvloeien uit de werkzaamheden van de EU, krijgen *euro-*: *europignet*, *eurostekker*, *Europol*, *Eurokorps*. Begrippen die een affectieve houding ten opzichte van de Europese instellingen uitdrukken, krijgen eveneens *euro-* (cf. De Coster 1993:84): *euroseptici*, *eurosclerosis*, *euroforie*, *europessimisme*, *euromotivatie*... Ten slotte wordt *euro-* ook gebruikt voor 'bilaterale' adjectieven: adjectieven waarin de betrokkenheid van Europa met een ander deel van de wereld wordt uitgedrukt, zoals in *Euro-Russisch*.

b) *Europa-*

Europa- wordt vooral gebruikt voor enkele internationale, Europese manifestaties: *Europacup*, *Europalia* (waarin de structurele status van *Europa* niet duidelijk is; de eerste component zou de stam *Europ-* kunnen zijn). Daarnaast worden ook plaatsen, als onderdelen van gemeentelijke ruimtelijke ordening, naar Europa genoemd: *Europalaan*, *Europaveg*, *Europapark* ...

c) *Europees*

Europees wordt gecombineerd met een bijzonder groot aantal woorden. Dat hoeft niet te verwonderen, omdat de semantische band tussen een bijvoeglijk naamwoord en een zelfstandig naamwoord (een enkele keer een ander bijvoeglijk naamwoord) minder vast kan zijn dan de band tussen delen van een (splinter)samenstelling. De verbinding kan al gemakkelijker occasioneel zijn dan bij een samenstelling. Koefoed (1993:9-13) zou het verschil als volgt beschrijven: een woordgroep is een prototypische omschrijving, een woord is een prototypische naam, waarbij een omschrijving staat voor een occasionele referentie, en een naam voor een blijvende. Een woordgroep als *Europees begrip* of *Europese aandacht* heeft geen pendant als samenstelling. De woordgroep is hier geen vaste verbinding.

Toch kunnen voor *Europees* ook preferentiële domeinen worden bepaald: veel verbindingen van een relationeel adjectief zoals *Europees* en een substantief zijn een volwaardig alternatief voor een samenstelling (Heynderickx 1992). Net zoals bij *euro-* zijn bij *Europees* ten eerste woorden te vinden die direct te maken hebben met de Europese Unie: *Europese Gemeenschap*, *Europese Unie*, *Europese commissie*, *Europees commissaris*, *Europees Hof*, *Europees parlement*, *Europese top*, *Europese lidstaten*, *Europese leiders*.

Ook concepten die minder direct Europese instellingen benoemen, maar wel met de werking ervan te maken hebben, komen veelvuldig voor: *Europese richtlijn*, *Europees beleid*, *Europees besluit*, *Europese eenwording*, *Europese integratie*, etc. Opvallend veel tokens worden aangetroffen die te maken hebben met financiële aspecten van de Europese eenwording: combinaties van *Europese* met *mint*, of *Europees monetair* met *stelsel*, *eenwording* of *unie*. Ook veel tokens uit agrarische hoek: *Europese boeren*, *landbouw*, *agrariërs*. De twee laatste deelgroepen geven waarschijnlijk op een indirecte manier de belangrijkste Europese beleidsthema's van de onderzochte periode weer.

Net zoals met *Europa-* wordt een aantal manifestaties met *Europees* benoemd: *Europese kunst- en antiekbeurs*, *Europees Jeugdmuziekfestival*. Ook sportieve benoemingen kunnen daarbij gerekend worden: *Europees voetbal*, *Europees kampioenschap*, *Europese beker*, *Europese topploeg*.

Andere Europese samenwerkingsverbanden dan de E.U., die niet noodzakelijk beperkt zijn tot de landen van de Europese Unie, worden met *Europees* benoemd: vooral de *Europese ruimtevaart*, met woordgroepen als *Europese draagraket* en *Europese satelliet*, is ruim vertegenwoordigd. Maar ook andere komen voor: *Europese Vrijhandelsassociatie*, *Europees verdrag Rechten van de mens...*

Case studies met twee bekende splintermorfemen

Europees wordt ook vaak als louter geografische situering gebruikt in benoemingen die naar aardrijkskunde of geschiedenis verwijzen: *Europees continent, Europese kolonisatie, Europese beschaving, Europese immigranten, Europese geschiedenis, Europese bodem*. De geografische aanduiding komt met name ook vaak voor in culturele terminologie: *Europese kunst, Europese literatuur, Europees theater, Europese film, Europese televisie*.

Ten slotte komt *Europees* voor in de al eerder genoemde bilaterale adjectieven, zoals *Europees-Amerikaans* of *Europees-Russisch*.

d) *EG-*

De domeinen van *EG-* zijn eenvoudig: alle samenstellingen met *EG-* hebben te maken met de Europese instellingen. Ofwel benoemen ze er onderdelen van, ofwel benoemen ze concepten die met de instellingen gerelateerd worden in de ruimere zin. Tot de eerste groep behoren *EG-commissaris, EG-commissie, EG-top, EG-lidstaat, EG-minister*. Tot de tweede *EG-burger, EG-gemiddelde, EG-hoofdsteden, EG-handel, EG-landbouw, EG-akkoord*.

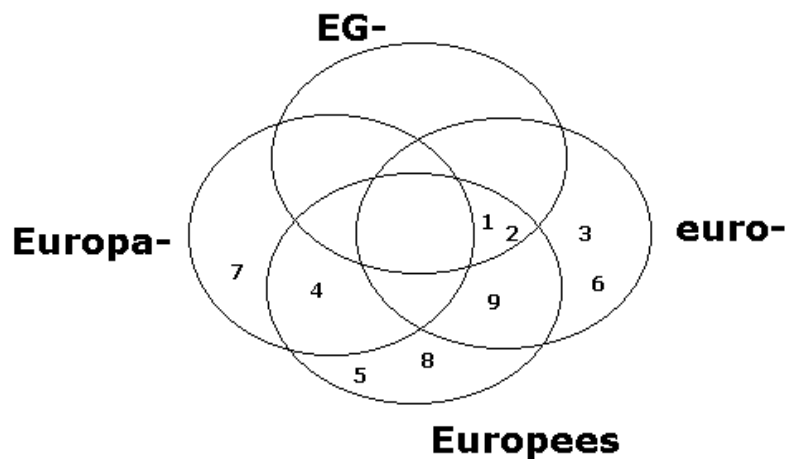
e) alle alternatieven samen

In de volgende tabel worden de gevonden domeinen aan alle daarin aanwezige alternatieven gekoppeld.

domeinen	<i>euro-</i>	<i>Europa-</i>	<i>Europees</i>	<i>EG-</i>
1. EU organisatie	x		x	x
2. EU ruimer	x		x	x
3. EU affectief	x			
4. internationale manifestaties		x	x	
5. landoverschrijdende samenwerkingsverbanden			x	
6. commerciële namen	x			
7. plaatsnamen		x		
8. culturele en aardrijkskundige aanduidingen			x	
9. bilaterale adjectieven	x		x	

tabel 8.2: functionele domeinen van de vier benoemingsalternatieven euro-, Europa-, Europees, EG-

In het volgende Venn-diagram zijn de nummers uit tabel 8.2 gebruikt om de verdeling van de preferentiële domeinen voor te stellen.

eft
 r-
 al
 al
 n-

le
 et
 n:
 le
 en
 en
 jk
 er
 in

een andere zone van het diagram terechtgekomen. Vooral *Europa-* loopt door het kleine aantal tokens de kans dat er minder domeinen in zijn bereik afgebeeld staan dan mogelijk. Het aangetroffen woord *Europa-Caraïbisch* heeft de domeinplaatsing in het diagram bijvoorbeeld niet beïnvloed, omdat het het enige token uit domein 9 met *Europa-* als eerste deel is. Pas vanaf vijf tokens en twee types spreken we van een preferentieel domein.

Euro- heeft twee unieke domeinen: commerciële namen en affectieve woorden (3 en 6), en deelt nog één domein met *Europees*: de bilaterale adjectieven (9), overigens een kleine groep, waarin *Europees* licht

dominant lijkt te zijn. De twee unieke domeinen van *Europees* zijn de landoverschrijdende samenwerkingsverbanden en de cultureel-geografische woordgroepen (5 en 8).

Deze analyse via preferentiële domeinen heeft beperkingen. Zo is hieruit niet af te leiden of het feit dat er met één van de vier mogelijkheden geen woorden in een bepaald domein aangetroffen zijn, ook betekent dat die niet kunnen voorkomen. Zo is een *Eurolaan* vrij onwaarschijnlijk (tenzij ze naar de munt verwijst), maar is *Europa-Caraïbisch* als bilateraal adjectief – zoals hierboven vermeld – daadwerkelijk aangetroffen.

Een tweede probleem dat bij deze domeinanalyse rijst, is dat niet duidelijk blijkt wat een gemeenschappelijk domein precies betekent. Betekent het dat met twee of meer alternatieven (bijv. *euro-* en *Europees*) woorden en woordgroepen met een *verschillend* tweede deel worden gevormd, die wel tot hetzelfde domein behoren? Of zijn het vooral woorden en woordgroepen met *hetzelfde* tweede deel (bijv. *eurocommissaris* en *Europees commissaris*)?

8.1.3.2 Gemeenschappelijke benoemingen

OVERZICHT

Het lijkt als volgende stap uit het hierboven geschetste tweede probleem zinvol om na de domeinanalyse over te gaan tot een individuele benoemingsanalyse, om te controleren of de gemeenschappelijke domeinen in tabel 8.2 en figuur 8.1 ook aanwezig zijn als we enkel naar de gemeenschappelijke tweede delen van de vormingen kijken.

In totaal zijn er 85 woorden die met meer dan één alternatief aangetroffen zijn; dat is uiteraard een kleine minderheid ten opzichte van de benoemingen waarmee slechts één van de vier alternatieven wordt gecombineerd. Dat dat aantal zo klein is, betekent dat gemeenschappelijke domeinen zeker niet alleen door individuele frequente woorden bepaald zijn. De varianten met twee of meer alternatieven zijn overigens in het overgrote deel van de gevallen volledig synonymisch.

Twee van de 85 woorden komen voor met alle vier de alternatieven: *commissie* en *commissaris*. Daarbij moet wel vermeld worden dat *Europacommissie* blijkens de enige aangetroffen zin een andere betekenis heeft dan de andere drie varianten:

Volgens de voorzitter van de Europa-commissie in de Duitse bondsdag, Gunter Verhagen, toont de huidige EG-voorzitter een gebrek aan leiderschap.

In die zin blijkt een *Europa-commissie* een nationale commissie over Europa te zijn, niet dé *Europese commissie*.

Zes woorden worden gecombineerd met *Europees*, *euro-* en *EG-*: *bureaucraat*, *instelling*, *markt*, *politici*, *talen*, *top*. Naast *euro-bureaucraat* (één token) is *eurocraat* met dezelfde betekenis frequenter (zes tokens). Twee woorden komen voor met *Europa-*, *Europees* en *EG-*: *beleid* en *correspondent*. *Europa-beleid* heeft net zoals *Europa-commissie* een andere betekenis, zoals blijkt uit de enige voorbeeldzin:

De allianties zijn onderdeel van het 'Europa-beleid' van de Rabobank.

De woorden die met drie of meer alternatieven voorkomen, hebben dus allemaal direct of indirect te maken met de Europese Unie, al kunnen sommige combinaties natuurlijk ook naar Europa als continent verwijzen, maar dat lijkt zelden het geval te zijn.

Maar liefst 61 van de 85 woorden met meerdere varianten (72 %) combineren enkel *Europees* en *EG-*. Dat is niet echt verwonderlijk, omdat dat ook de alternatieven met het grootste aantal tokens zijn (zie hierboven). Dit is de alfabetische lijst: *aanpak*, *ambassadeur*, *ambtenaar*, *besluit*, *bestuur*, *binnengrenzen*, *burger*, *concurrentie*, *conferentie*, *delegatie*, *diplomaat*, *economie*, *erkenning*, *export*, *gemiddelde*, *hof*, *hoofdsteden*, *hulp*, *import*, *land*, *landbouw*, *leiders*, *lid(staat)*, *maatregelen*, *milieu*, *minister*, *missie*, *mont*, *niveau*, *normen*, *onderhandelaar*, *onderzoek*, *overleg*, *partner*, *politiek*, *prijzen*, *programma*, *project*, *raad*, *recht*, *regel*, *regeringsleiders*, *richtlijn*, *rol*, *staal*, *staten*, *steun*, *student*, *subsidie*, *topambtenaar*, *topconferentie*, *topoverleg*, *valuta*, *verband*, *verbod*, *verdrag*, *vergadering*, *vrede-*, *waarnemer*, *wetgeving*, *zaken*. In de aangetroffen zinnen lijken de varianten met de twee alternatieven volledig synoniem, behalve bij *ambassadeur* en *hof*. Het *Europees Hof* is een instelling van de Raad van Europa, het *EG-hof* zou bij de EU moeten horen. *Europese ambassadeur* en *EG-ambassadeur* zijn vaak synoniem maar niet altijd. Meestal betekenen ze beide 'ambassadeur van een lidstaat van de EU', maar in sommige gevallen betekent *EG-ambassadeur* 'speciaal gezant van de EU'.

Voorts zijn er zeven benoemingen die gemeenschappelijk zijn tussen *euro-* en *Europees*: *circuit*, *festival*, *geld*, *leger*, *markt*, *parlement*, *politici*, *tv*, *Russische*. Daarbij zijn *Euro-tv* en *Eurofestival* eigennamen van een specifieke zender en een specifiek festival, terwijl *Europese tv* (vaak in samenstellingen) en *Europees festival* geen namen zijn, maar omschrijvingen (Koefoed 1993:9-13), en dus dat specifieke missen.

Conventie, *instituut* en *liga* kunnen worden gecombineerd met *Europa-* en *Europees*. *Europaliga* / *Europese liga* en *Europa-conventie* / *Europese conventie* lijken volledig synoniem, maar een *Europa-instituut* heeft eerder Europa zelf als studie-object dan *Europees Instituut*. Dat is onder meer te zien aan de nabepalingen met een object voor het instituut, die bijna altijd

Case studies met twee bekende splintermorphemen

aanwezig zijn bij *Europees Instituut* en afwezig blijven, of een bezitsrelatie aangeven, bij *Europa-Instituut*.

-Na de renovatie bestaat het huis uit zes appartementen voor werknemers van het Europees Instituut voor Bestuurskunde, dat aan het Onze Lieve Vrouweplein (sic) zetelt en al lang wil uitbreiden.

-Prof. S. Karaganov, vice-directeur van het Europa-Instituut van de Academie voor Wetenschappen te Moskou, sprak over de Koude Oorlog.

Het in deze zinnen geïllustreerde verschil tussen de vormingen met *Europa-* en *Europees* is systematisch: vaak is er geen betekenisverschil, maar als er een betekenisverschil optreedt tussen de twee varianten, dan is het dit: *Europa-* geeft een object weer, terwijl *Europees* als relationeel adjectief een subject weergeeft.

Euro- en *Europa-* dienen beide als eerste deel voor *-centrisch*, *Caraïbisch* en *debat*. Daarbij zijn de alternatieven volledige synoniemen met de respectievelijke betekenissen: “de Europese beschaving als referentiepunt nemend”, “tussen Europa en de Caraïbische eilanden” en “debat over Europa”. *Handel* wordt ten slotte gecombineerd met *euro-* en *EG-*.

Drie combinaties ontbreken helemaal. De combinatie van *Europa-*, *euro-* en *Europees*, van *Europa*, *euro-* en *EG-* en van *Europa-* en *EG-*. Diezelfde combinaties ontbraken ook in het overzicht van de preferentiële domeinen (samen met enkele andere).

In tabel 8.3 worden de 85 gemeenschappelijke benoemingen over al de mogelijke combinaties van de alternatieven verdeeld.

Combinatie van alternatieven	aantal benoemingen
1 <i>Europees</i> , <i>EG-</i> , <i>euro-</i> , <i>Europa-</i>	2
2 <i>Europees</i> , <i>EG-</i> , <i>euro-</i>	6
3 <i>Europees</i> , <i>EG-</i> ; <i>Europa-</i>	2
4 <i>Europees</i> , <i>euro-</i> , <i>Europa-</i>	0
5 <i>EG-</i> , <i>euro-</i> , <i>Europa-</i>	0
6 <i>Europees</i> , <i>EG-</i>	61
7 <i>Europees</i> , <i>euro-</i>	7
8 <i>Europees</i> , <i>Europa-</i>	3
9 <i>EG-</i> , <i>euro-</i>	1
10 <i>EG-</i> , <i>Europa-</i>	0
11 <i>euro-</i> , <i>Europa-</i>	3
totaal	85

tabel 8.3: het aantal gemeenschappelijke benoemingen per alternatievencombinatie

Opvallend in tabel 8.3 is dat de algemene frequentie die blijkt uit tabel 8.1, ook duidelijk weerspiegeld wordt in de aantallen gemeenschappelijke benoemingen. Ondanks de vaak kleine aantallen volgt het aantal gemeenschappelijke benoemingen perfect de volgorde die blijkt uit de frequentietabel. De combinatie van *Europees* en *euro-* (rij 7) is bijvoorbeeld frequenter dan die van *Europees* en *Europa-* (rij 8), want *euro-* is frequenter

dan *Europa-*. Er is slechts één combinatie die hoger staat in de frequentiehiërarchie dan tabel 8.1 zou laten vermoeden: *euro-* + *Europa-* (rij 11) is, tegen de verwachting in, frequenter dan *EG-+euro-* (rij 9) en *EG-+Europa-* (rij 10).

In het algemeen blijkt uit de benoemingen met twee of meer varianten dat de domeinverdeling uit het eerste deel van de vergelijking klopt. Soms zijn één of meer van de vier alternatieven afwezig bij een woord dat tot een gemeenschappelijk domein behoort, maar dat kan toeval zijn. De meeste woorden die met twee of meer alternatieven gecombineerd worden, komen uit domein 1 en 2 en hebben dus te maken met de Europese Unie. Ook *Europa-* manifesteert zich - weliswaar zeer sporadisch - op die domeinen.

FREQUENTIEVERGELIJKING VAN EUROWOORDEN MET HUN CONCURRENTEN

In 19 individuele gevallen van de 85 gemeenschappelijke benoemingen concurreert *euro-* met minstens één van de andere alternatieven (rij 1, 2, 7, 9 en 11 in tabel 8.3). Om te weten welk alternatief domineert, bekijken we nog even de frequentie in het corpus van de variant met *euro-* ten opzichte van de andere varianten. Vooraf zijn er drie hypothesen te formuleren.

- 1) De frequentie van de varianten is bepaald door de algemene frequentie van de alternatieven uit tabel 1, zoals het aantal gemeenschappelijke benoemingen. Dat zou betekenen dat de variant met *euro-* altijd frequenter is dan de variant met *Europa-*, maar nooit frequenter dan de variant met *Europees* of met *EG-*.
- 2) De frequentie wordt bepaald door de dominantie van een bepaald alternatief in een preferentieel functioneel domein. Dat zou bij voorbeeld betekenen dat *euro-* minder frequent zou zijn dan *EG-* en *Europees* in benoemingen die met de E.U. te maken hebben.
- 3) De frequentie heeft te maken met individuele institutionalisering (voor de term: zie Bauer 1983:49): sommige varianten zijn opgenomen in de sociale *langue* (Koefoed 1992; 1993:39-58), of anders gezegd in het gemeenschappelijke lexicon dat de taalgebruikers van Nederlands tot hun beschikking hebben, andere niet of minder.

In tabel 8.4 zijn de individuele frequentiegegevens gepresenteerd.

tweede deel	euro-	Europees	EG-	Europa-
(bureau)craat	7	1	3	
Caraïbisch	1			2
centrisch	3			1
circuit	3	3		0
commissaris	8	23	79	1
commissie	2	449	41	1
debat	4			2
festival	2	2		
geld	1	8		
handel	1		4	
instelling	1	18	12	
leger	1	25		
markt	2	78	8	
parlement	74	188		
politici	1	4	1	
Russisch	5	1		
talen	1	19	4	
top	36	113	75	
tv	5	2		

tabel 8.4: frequentie van de verschillende varianten bij gemeenschappelijke benoemingen waarvan één variant met het alternatief euro- is gevormd, alfabetisch gerangschikt volgens tweede component, met het hoogste aantal tokens per benoeming in vetjes.

De lage frequentie-aantallen die in tabel 8.4 staan, kunnen onbetrouwbaar zijn, omdat ze wel eens de frequentie in één enkel krantenartikel kunnen weergeven. Toch kan duidelijk uit de tabel afgeleid worden dat niet één van de drie hierboven genoemde hypothesen de verklaring biedt voor de frequentiegegevens, maar wel de drie hypothesen samen.

De algemene frequentie van de alternatieven is de belangrijkste factor. Meestal is de volgorde van frequent naar minder frequent dus de volgorde *Europees*>*EG*->*euro*->*Europa*-, als enkel de alternatieven met een frequentie groter dan nul in aanmerking worden genomen. Als gelijke aantallen niet als afwijking worden gezien, klopt die volgorde niet in 5 van de 19 gevallen: *bureau*craat, *Caraïbisch*, *commissaris*, *Russisch* en *tv*. In die gevallen kunnen de benoemingsdomeinen beslissend zijn. De bilaterale adjectieven vormen een weinig frequent domein, waarin niet zo duidelijk een dominant alternatief gevonden kon worden. Het is dus niet zo verwonderlijk dat de twee bilaterale adjectieven in de tabel, namelijk *Caraïbisch* en *Russisch*, afwijken van de normale volgorde: *Europa-Caraïbisch* is frequenter dan *Euro-Caraïbisch*, en *Euro-Russisch* is frequenter dan *Europees-Russisch*. Ook de relatief hoge frequentie van *Euro-tv* heeft te maken met een functioneel domein: *Euro-tv* is de commerciële eigenaam van een tv-zender, en verschilt dus daardoor van *Europese tv*. Als derde factor komen individuele kenmerken van de benoemingen aan bod. Zo

is *euro-* het frequentste alternatief bij *bureaucraat*, maar alleen omdat het relatief frequente *eurocraat* (zes tokens), met zijn kenmerkende negatieve lading, die sterker lijkt dan die van het woord *bureaucraat*, ook in de frequentietelling van *bureaucraat* is opgenomen. De individuele, modieuze kenmerken van *eurocraat* geven hier dus de doorslag. De hogere frequentie voor *EG-commissaris* (79) dan voor *Europees commissaris* (23) lijkt een zaak van min of meer toevallige institutionalisatie, zeker als de vergelijking wordt gemaakt met *Europese commissie* en *EG-commissie*, waar de aantallen nog overtuigender in de richting van de algemene frequentie uit tabel 8.1 wijzen.

8.1.4 Conclusie

In vergelijking met *Europees* en *EG-* wordt *euro-* vrij weinig gebruikt. *Europees* heeft het voordeel dat het ruimere functionele mogelijkheden heeft; het is het breedst inzetbaar; *EG-* is een heel specifiek eerste deel, dat slechts enkele sterk gerelateerde functies heeft, maar daar dan ook prominent aanwezig is. *Europa-* is als eerste deel in samenstellingen kwantitatief en functioneel beperkt.

Het is waarschijnlijk dat *euro-* als splintermorfeem inderdaad uit naamgeving afkomstig is, zoals Van den Toorn voor het hele procédé van de splinterwoordvorming gesuggereerd heeft (Van den Toorn 1987b; 1988b), want het wordt als enige alternatief vaak voor commerciële namen gebruikt. Ook attitudes tegenover het verenigde Europa worden vaak met *euro-* als eerste deel van een splintersamenstelling uitgedrukt. In die laatste woorden lijkt *euro-* eerder een splinter uit *Europa* dan uit *Europees*. De commerciële en attitudele benoemingen hebben normaliter geen variant met *Europees*, *EG-* of *Europa-*. Daarnaast kan *euro-*, als het over de EU gaat, worden gebruikt als alternatief voor *Europees*, *EG-* of *Europa-*, maar het is dan minder frequent dan *Europees* en *EG-*. *Euro-* wordt ook naast *Europees* gebruikt in 'bilaterale' adjectieven als *Euro-Russisch*. In concurrentie met alternatieven kan *euro-* in individuele gevallen soms toch de meest gebruikte benoemingsvariant leveren. Het heeft in de benoemingsmogelijkheden waarin het eerste deel naar Europa moet verwijzen een duidelijke, afgebakende plaats, en kan als productief worden beschouwd.

8.2 –Gate

8.2.1 -Gate-woorden in het Nederlands

Het splintermorphem *-gate* is al vluchtig ter sprake gekomen in Hamans (2000) en al vrij uitgebreid in Hüning (2000). Het *-gate* uit *Watergate* is ‘schandaal’ gaan betekenen en heeft tot reeksvorming geleid. Op basis van de twee genoemde bronnen en mijn eigen materiaalverzameling blijken minstens de volgende *-gate*-vormingen in het Nederlands voor te komen. Omdat de specifieke betekenis of referentie van de *-gates* belang kan hebben voor de verdere bespreking wordt die er uitzonderlijk bij vermeld.

Ahoygate	Ahoy-schandaal; allusie op Tonyagate, waarbij een tennisser al lachend beweert dat hij zijn concurrent alleen had kunnen verslaan door iemand in te huren om zijn knie te breken
beursgate	beursschandaal; schandaal waarbij topmensen van de effectenbeurs en de financiële wereld in het algemeen in opspraak kwamen door een fraude-onderzoek
Bibigate	schandaal-Netanyahu; schandaal waarbij de Israëlische eerste minister verdacht werd van toegeving aan chantage door een ultra-orthodoxe partij
Bolkgate	schandaal-Bolkestein: schandaal waarbij politicus Bolkestein verdacht werd van belangenvermenging en machtsmisbruik ten voordele van een bedrijf waarvan hij commissaris was
Bolognagate	Bologna-schandaal; over Paul van Nevel die uit een bibliotheek in Bologna een manuscript zou hebben ontvreemd
Camillagate	Camilla-schandaal; schandaal veroorzaakt door de romance van de Britse prins Charles en zijn vriendin Camilla Parker Bowles
chickengate	het kippenschandaal; andere naam voor de dioxinecrisis, waarbij dioxine in kippenvlees werd aangetroffen.
Claesgate	schandaal-Claes, schandaal veroorzaakt door de mogelijke betrokkenheid van de NAVO-secretaris-generaal Willy Claes bij het Agusta-Dassault-schandaal, = Willygate
Contragate	Contra-schandaal, schandaal onder Reagan waarbij illegaal wapens werden geleverd aan Iran, en met het geld van de handel de Contra's in Nicaragua werden gesteund = Irangate
E-mailgate	e-mail-schandaal; schandaal in de provincieraad van Belgisch Limburg waarbij een e-mail onrechtmatig onderschept was
Gatesgate	schandaal-Gates; benaming voor een golfschandaaltje waarbij Bill Gates een volgens experts onmogelijke score behaalde en won; ook benaming voor het koppelverkoopproces tegen Microsoft
Inkathagate	Inkatha-schandaal; schandaal waarbij de Zuid-Afrikaanse inlichtingendienst in opspraak kwam omdat ze Inkatha steunde
Irakgate	Irak-schandaal; schandaal waarbij het Verenigd Koninkrijk wapens leverde aan Irak
Irangate	Iran-schandaal = Contragate
kippengate	kippenschandaal; andere naam voor de dioxinecrisis
Klusjesgate	klusjesschandaal; schandaal over bijklussende hoogleraren
Monicagate	schandaal-Lewinsky; schandaal dat ontstond door de affaire tussen president Clinton en de stagiaire Monica Lewinsky

Sexgate	seksschandaal = Monicagate, Zippergate
Stadiongate	stadionschandaal; affaire waarbij de renovatie van een Amsterdams Olympisch Stadion 100 miljoen gulden meer kostte dan verwacht
Surigate	Suriname-schandaal; schandaal waarbij de Nederlandse overheid zich in het geheim met de Surinaamse politiek zou hebben ingelaten
Tonyagate	schandaal-Harding; schandaal waarbij kunstschaatsster Harding het brein zou zijn achter een aanslag op een concurrente
Vildergate	schandaal-De Vilder; oplichting en speculatie met geld van derden door De Vilder
WAO-gate	WAO-schandaal; schandaal waarbij de politicus Kok meegewerkt zou hebben aan misbruik van de WAO
Watergate	oorspronkelijk naam van een gebouw van de Democratische Partij, later naam van een politiek schandaal waardoor president Nixon moest aftreden
Whitewatergate	Whitewaterschandaal; vastgoedschandaal rond het Whitewaterproject, waarbij president Clinton en zijn vrouw verdacht werden van financiële malversaties
Willygate	het schandaal-Claes; schandaal veroorzaakt door de mogelijke betrokkenheid van de NAVO-secretaris-generaal Willy Claes bij het Agusta-Dassault-schandaal = Claesgate
Zippergate	Rits-schandaal, synoniem voor Monicagate en sexgate, maar eerder al gebruikt voor de Paula Jones-affaire, die aanleiding gaf tot Monicagate
Zuid-Hollandgate	Zuid-Hollands schandaal; een financieel schandaal in Zuid-Holland, ook bekend als de Ceteco-affaire

Deze lijst is niet bedoeld als een exhaustieve opsomming, alleen als een overzicht van de *-gate*-vormingen in mijn materiaal. In §6.1 staan al deze *-gate*-vormingen in de categorie *stripaholic* (secretering-A|B-aaneenschakelend), behalve *chickengate* en *Zippergate* die bij de anderstalige splintercomposita (*workaholic*) staan, *Bolkgate* en *Surigate* (categorie *reli-hoppen*, A||B, concentratie en secretering, aaneenschakelend), *Whitewatergate* (AB, concentratie en secretering, overlappend) en *Watergate*, dat als modelwoord niet in de rubricering van de splintercomposita in §6.1 opgenomen is.

Hüning (2000) onderscheidt Nederlandse en anderstalige splintercomposita op een andere manier. Hij maakt een onderscheid tussen Nederlandse vormingen en ‘internationalismen’. Dat laatste is een passende benaming voor in veel talen verspreide termen, die wel in één taal zijn ontstaan, meestal het Engels, en dan in vele talen ontleend zijn. Verdere opmerkingen over het belang van internationale woorden voor de morfologie zijn in §1.2.2.3 te vinden.

Volgens dat onderscheid van Hüning kunnen we de hierboven opgesomde woorden in deze twee groepen verdelen:

1) internationalismen:

Bibigate, Camillagate, chickengate, Contragate, Gatesgate, Inkathagate, Irakgate, Irangate, Monicagate, Sexgate, Tonyagate, Watergate, Whitewatergate, Zippergate

2) Nederlandse vormingen:

Ahoygate, beursgate, Bolkgate, Bolognagate, Claesgate, E-mailgate, kippengate, Klusjesgate, Stadiongate, Surigate, Vildergate, WAO-gate, Willygate, Zuid-Hollandgate

Als criterium bij de onderverdeling hierboven is de taal van oorsprong doorslaggevend. De woorden bij 1) zijn ontstaan in het Engels, alleen *Bibigate* zou mogelijk in het Hebreeuws gevormd kunnen zijn, maar voor die laatste mogelijkheid heb ik bij een eenvoudige internetzoektocht via de zoekmachine Google (cf. Van Oostendorp & Van der Wouden 1998) geen aanwijzingen gevonden. *Chickengate* lijkt ontstaan te zijn als een Engelse vertaling van *kippengate* (zie ook Hüning 2000:127).

De tweede categorie bevat dus woorden die etymologisch zeker in het Nederlands zijn gevormd. Zo'n woord kan natuurlijk ook een internationalisme worden, zoals *Willygate* demonstreert, dat Hüning ook in het Duits aantrof. Of een internationalisme kan een vertaalde tegenhanger krijgen, zoals *kippengate* aangeeft.

8.2.2 Ontwikkeling van *-gate*

Hüning (2000) is volledig gewijd aan *-gate*, voornamelijk aan de ontstaansgeschiedenis ervan. In het volgende deel bespreek ik de voor mijn onderzoek relevante delen van Hünings artikel. Daarna probeer ik enkele aanvullende vragen te beantwoorden.

Volgens Hüning is het woordvormingsproces met *-gate* ('schandaal') in de volgende stappen ontstaan:

- *Watergate*: oorspronkelijk de naam van een gebouwencomplex van de Democratische Partij in de VS
- *Watergate* diende ook metonymisch als naam voor het schandaal dat president Nixon velde, toen bleek dat de Republikeinen afluisterapparatuur hadden aangebracht in het gebouwencomplex met de naam *Watergate*.
- *Watergate* wordt soortnaam voor 'politiek schandaal' en wordt daardoor erkend als 'moeder van alle schandalen'.
- Uit het model *Watergate* wordt voor een nieuwvorming telkens ad hoc *-gate* geïsoleerd, omdat dat element blijkbaar voldoende is om de associatie met *Watergate* op te roepen. Als eerste deel van de vorming wordt een naam of een zelfstandig naamwoord gebruikt, dat een nieuw schandaal moet benoemen.
- Door proportionele analogie kan een taalgebruiker als hij enkele *-gate*-vormingen kent, zelf nieuwe vormen toevoegen, zonder telkens *-gate* rechtstreeks uit *Watergate* te moeten isoleren.

De geschetste ontstaansgeschiedenis van *-gate* heeft plaats in het Engels. De gevormde *-gate*-woorden werden aanvankelijk gewoon overgenomen in het Nederlands, omdat ze schandalen betroffen met een internationale weerklank. Volgens de citaten in Hüning ontstonden er al specifiek Nederlandse vormingen voordat Irakgate (het derde grote *-gate*) uitbrak. Grosso modo waren op dat moment enkel *Watergate* en *Iran(Contra)gate* bekend bij de sprekers van het Nederlands. *Stadiongate* werd namelijk aangetroffen in maart 1992. *Klusjesgate* kwam er enkele maanden later, in de periode van Irakgate, bij. Het Nederlands heeft dus relatief snel, voordat er van een systematisch paradigma door ontlening sprake kon zijn, nieuwe *-gate*-vormingen gecreëerd.

Ik betwist Hünings versie van de ontstaansgeschiedenis van *-gate* niet, maar ik wil ze op twee punten aanvullen. Het lijkt ten eerste geen goed idee om het diachrone verloop als een noodzakelijke volgorde te beschouwen voor het ontstaan van *-gate* ‘schandaal’ als morfeem (Hüning lijkt dat zelf overigens niet te doen). Zo’n overzicht van noodzakelijke stappen ontbreekt in Hünings artikel. Vergeleken met vergelijkbare procédés, zitten er in de ontstaansgeschiedenis van *-gate*, door het eigennaamkarakter van het “moederwoord” of modelwoord *Watergate* enkele stappen die ik niet essentieel acht. Ten tweede ontbreekt in het diachrone verloop een verklaring waarom precies *-gate* de betekenis ‘schandaal’ krijgt, en niet *Water-*. Beide aanvullingen komen hierna achtereenvolgens aan bod.

Ik geloof ten eerste niet dat de soortnaamstap essentieel is om *Watergate* als model te kunnen laten functioneren voor nieuwe vormingen. Ik denk ook niet dat *Watergate* als soortnaam ‘politiek schandaal’ gaat betekenen, maar wel ‘schandaal als Watergate’. Ook als soortnaam blijft het woord dus sterk refereren aan een specifiek schandaal. Dat wordt geïllustreerd door de enige voorbeeldzinnen met *Watergate* als soortnaam in het Nederlands die ik heb kunnen vinden:

Het eerste Watergate moeten ze nog op hun naam schrijven. (NRC 30/11/1992, in een alinea over ambitieuze journalisten)

Het Watergate van Anderlecht (Gazet van Antwerpen & Belang van Limburg 17/06/1998, over een omkooptschandaal bij voetbalclub Anderlecht)

In de eerste zin wordt gesuggereerd dat niet zomaar een politiek schandaal voldoende zou zijn, maar een schandaal met de omvang van Watergate. In de tweede zin wordt vooral het gemediatiseerde drama rond Watergate in herinnering gebracht. *Watergate* betekent als soortnaam dus niet ‘politiek schandaal’, maar ‘schandaal zoals Watergate’.

Essentieel voor het ontstaan van het procédé is enkel dat *Watergate* door zijn eigennaamkarakter zijn aanvankelijke morfologische transparantie in het Engels als samenstelling van *water* ‘water’ en *gate* ‘poort’ enigszins

verloren heeft, waardoor er een nieuwe morfologische structuur (opzettelijk) aan toegekend kan worden. Die ondoorzichtigheid blijkt ook bij andere splintervormingen, zoals die op basis van *hamburger*, de beslissende voorwaarde voor uitbreiding te zijn. In het Nederlands wordt die ondoorzichtigheid veroorzaakt door de vreemdwoordstatus van *Watergate* en niet alleen door het eigennaamkarakter.

Mijn synchrone analyse van de *-gate*-vormingen slaat de soortnaamstap als overtoollige stap dus over. Bij de toekenning van een nieuwe morfologische structuur wordt op de woordvorm een nieuwe determinans-determinatumrelatie geprojecteerd. De schandaal-betekenis, die aanvankelijk extern werd uitgedrukt door *scandal* of *affair*, wordt mee in de woordbetekenis opgenomen (door semantische concentratie of metonymie), en wordt determinatum, omdat *Watergate* de naam van een specifiek schandaal is. *Water-* geeft dan het precieze schandaal aan als unieke determinans. Daardoor krijgt *Watergate* formeel dezelfde structuur als de aanvankelijke samenstelling die als eigennaam voor het gebouwencomplex diende. Semantisch is de inhoud ingrijpend veranderd. Om die reden kunnen *water-* en *-gate* niet opnieuw geïdentificeerd worden met de Engelse vrije morfemen *water* en *gate*. Dankzij de tussenstap van de eigennaam, die de morfologische transparantie heeft opgeheven, heeft *Watergate* tot twee maal toe een andere morfologische structuur gekregen, met telkens nieuwe morfemen.

Een belangrijk vraagteken bij die nieuwe morfologische structuur van *Watergate*, is de psycholinguïstische realiteit van de analyse die tot een uitbreiding van het *-gate*-paradigma kan leiden. *Watergate* is een *-gate*, dus de determinatumbetekenis wordt inderdaad geassocieerd met de laatste lettergreep van het woord. Maar een samentrekking als *?Water- en Irakgate*, die met andere *-gates* wel kan, klinkt hoogst kunstmatig, waardoor de verdeling van *Watergate* in twee delen, en dus ook de link van *Water-* met de determinansbetekenis minder vaststaand lijkt. Dit lijkt een typisch geval waarbij een paradigmatische morfologische aanpak voordelen heeft op een syntagmatische aanpak. Bij een paradigmatische aanpak is het minder belangrijk in welk deel een betekenis terug te vinden is. Essentieel is dat *Watergate* eindigt op *-gate* en dat het woord in zijn betekenis het element 'schandaal' heeft. Daardoor past het in het paradigma van woorden op *-gate*, waarin het eerste deel van de woorden formeel het specifieke schandaal identificeert. Of aan dat eerste deel (*water-*) in *Watergate* dan ook de hele specifieke betekenis moet worden toegekend, is dan minder relevant.

Grafisch kunnen de twee versies, de syntagmatische en de paradigmatische, als volgt voorgesteld worden:

a) Watergate scandal

Water+gate

Iran+gate

Irak+gate

b) Watergate scandal

Water gate

Iran + gate

Irak + gate

Samengevat geeft dat de volgende stappen als diachroon *noodzakelijke* stappen in het Engels:

- *Watergate*: bepaald gebouwencomplex
- *Watergate*: bepaald schandaal (metonymisch, of door concentratie uit *Watergate-affair*)
- *Water+gate*: moedwillige reïnterpretatie als een determinans-determinatumsamenstelling, waarbij het tweede deel via secretering de determinatumbetekenis, 'schandaal', toegewezen krijgt.
- proportioneel analogische vormingen met *-gate*.

Voor de synchrone Engelse en Nederlandse analyse is de eerste stap in de ontwikkeling niet relevant.

Het voornaamste verschil tussen de verklaringen van Hüning en die van mij is dat *-gate* in Hünings versie een geconcentreerd element is, terwijl ik het als een gesecreteerd element zie. Bij Hüning is heel *Watergate* geconcentreerd in *-gate*, in mijn analyse alleen het niet-specifieke ervan. *-Gate* refereert alleen aan *Watergate* doordat *Watergate* als 'moeder aller schandalen' het modelwoord is waaruit *-gate* gesecreteerd is, maar verwijst qua betekenis niet naar die specifieke affaire. Het eerste lid van het splintercompositum benoemt het specifieke schandaal.

8.2.3 Morfologische status van *-gate*

Hüning (2000) aarzelt om aan *-gate* een bepaalde morfologische status toe te kennen. Hij noemt woordvorming met *-gate* een nieuw woord-

vormingsprocédé (121), spreekt over een basiswoord waar *-gate* aangehecht wordt (125), twijfelt over blending omdat niet beide delen ingekort zijn (124; 129), twijfelt over halfsuffix (129), constateert dat het geen suffix en geen vrij morfeem is (128-129). Daarop concludeert hij: “Een eenduidige analyse lijkt me in het geval van *gate* niet mogelijk en/of wenselijk” (129).

Daarmee ben ik het niet eens. Er bestaan voldoende gelijksoortige procédés in het Nederlands, zoals Hüning terecht zelf opmerkt (125), en zoals uit de rest van dit hoofdstuk blijkt. Hünings analyse verschilt echter van de analyse in deze studie als hij *tele-* (met de betekenis ‘televisie’), *cyber-* (met de betekenis ‘cyberspace’) en *hyper-* (met de betekenis ‘hypertext’) in bijvoorbeeld resp. *teletekst*, *cybercafé* en *hyperfictie* alle drie op dezelfde manier behandelt als *-gate*. De drie genoemde morfemen lijken weliswaar op *-gate* in die zin dat er een nieuwe betekenis aan een vorm is toegekend. Bij *hyper-*, *cyber-* en *tele-* is dat gebeurd door semantische concentratie. Bij *-gate* pleit ik echter voor betekenistoekenning door secretering, zoals ik hierboven al heb betoogd. Een ander verschil bestaat erin dat *tele-* al bestond als morfeem in het Nederlands (zie §4.4), terwijl *-gate* nu net gecreëerd is door de secretering. *Cyber-* en *hyper-* (met hun Engelse uitspraak) zijn net als *-gate* ontstaan als splinter, maar door concentratie. Over de rol van inkorting in de morfologie, vergelijk ook Reker & Streekstra (1988) en §10.1.5.

Het morfologische termenapparaat is voldoende uitgebreid om voor de *-gate*-vormingen een passende naam te vinden, als uiting van een eenduidige analyse. Omdat Hüning enkel voorbeelden noemt als *Oxbridge* en *infotainment*, die hij prototypisch vindt voor blending (125), legt hij het verband niet met minder ‘extreme’ splintercomposita zoals die in §6.1 aan bod zijn gekomen. Het verschil tussen de delen van *Oxbridge* en *infotainment* en *-gate* is vooral dat er bij *-gate* duidelijk reeksvorming optreedt, waardoor *-gate* in deze studie als een splintermorfeem wordt beschouwd. *-Gate*-vormingen kunnen dus splintercomposita heten als de mogelijkheid opengelaten blijft dat splinters morfemen kunnen zijn. De ingekorte eerste delen in *Bolkgate* en *Surigate* en de overlapping in *Whitewatergate* dragen bij tot deze analyse, omdat ze door hun samenstelling van twee ingekorte elementen dichter bij het ‘prototypische’ beeld van een splintercompositum (A)[B, of AB overlappend) zitten.

Overigens heeft Hüning inmiddels de naam splinter voor *-gate* geadopteerd (cf. Hüning 2002).

8.2.4 -Gate in corpora

Om nog enkele supplementaire onderzoeksvragen over *-gate* te kunnen beantwoorden, heb ik mijn beide tekstcorpora, Nedkrant en ConDiv (zie §1.5) gericht onderzocht. Die vragen gingen uit van enkele door Hünings observaties geïnspireerde hypothesen.

a) Is er een diachroon verschil tussen het *aantal* aangetroffen *-gate*-vormingen én tussen de aangetroffen *types* in 1991 en 1998? Als de meeste *-gate*-vormingen inderdaad, zoals Hüning claimt, omschrijvingen zijn, eerder dan namen (in de terminologie van Koefoed 1993:9-13), dan zou je verwachten dat a) weinig *-gate*-woorden uit 1991 ook nog in 1998 zouden voorkomen en b) dat eventueel nog onbekende *-gate*-vormingen (d.w.z. nog niet opgenomen in mijn materiaal) zouden opduiken in de corpora. Je zou ook kunnen verwachten dat het aantal *-gate*-vormingen tussen 1991 en 1998 gestegen zou zijn, omdat het splintermorfeem *-gate* internationaal steeds vaker gebruikt lijkt te worden om een schandaal te benoemen.

b) Wat is de verhouding tussen het aantal *-gate*-woorden met en zonder verklarende determinata *-schandaal* of *-affaire* in 1991 en 1998? Doordat er steeds meer *-gate*-vormingen de ronde lijken te doen, worden vormingen met *-gate* in de betekenis van 'schandaal' steeds gewoner. Men zou dan verwachten dat steeds minder het pleonastische *-schandaal* of *-affaire* aan de vormingen gehecht zou worden.

c) Zijn de *-gate*-vormingen beperkt tot bepaalde registers? Deze onderzoeksvraag is geïnspireerd door de constatering dat zowel in Hünings verzameling als in de mijne bijna uitsluitend kranten als bron van *-gate*-woorden voorkomen.

8.2.4.1 -Gate-vormingen in 1991 en 1998

In tabel 8.5 worden alle *-gate*-vormingen in Nedkrant en het krantengedeelte van ConDiv (samen 27 miljoen woorden) met hun tokenfrequentie opgesomd. Alleen de zelfstandige *-gate*-vormingen zijn geëxcerpeerd, niet die met *-affaire* of *-schandaal* als toegevoegd determinatum (zie beneden).

Nedkrant: 1991	n	ConDiv: 1998	n
<i>Watergate</i>	10	<i>Watergate</i>	12
<i>Iran(Contra)gate</i>	7	<i>Monicagate</i>	8
<i>Irakgate</i>	5	<i>Zippergate</i>	3
<i>Klusjesgate</i>	2	<i>Travelgate</i>	2
		<i>Beursgate</i>	1
		<i>Mediagate</i>	1
		<i>Sexgate</i>	1
totaal	24	totaal	28

tabel 8.5: -gate-vormingen in Nedkrant (1991) en ConDiv (1998) met hun frequentie

Uit tabel 8.5 kunnen de volgende conclusies getrokken worden. *Watergate* blijft niet alleen de ‘moeder aller schandalen’, het is ook het frequentste -gate-woord, zelfs in volle Monicagateperiode (alleen als je de drie tokens voor de drie types die naar het schandaal-Lewinsky kunnen verwijzen samentelt, kom je op evenveel tokens uit: *Monicagate* 8 + *Zippergate* 3 + *Sexgate* 1 = 12). Dat gegeven verklaart de rol van *Watergate* als blijvend modelwoord voor -gate-vormingen. *Watergate* is ook het enige -gate-woord dat in beide corpora te vinden is. De andere zijn dus inderdaad wat Hüning eendagsvliegen heeft genoemd.

Op zichzelf hoeft de geringe resonantie van de benamingen na verschillende jaren niet te betekenen dat -gate als morfologische vormingsmogelijkheid secundair is. Alle - zelfs productieve - procédés leveren meer nonce-formations of woorden die maar een tijdje in omloop zijn, dan woorden die tot het interpersoonlijke lexicon blijven behoren. Als we ervan uitgaan dat nonce-formations meestal hapaxen zijn, vormen ze volgens Baayen (1993a) zelfs een belangrijk statistisch middel om de productiviteit van een procédé te meten. (Ook de vormbetekeniscorrespondentie lijkt constant, en sinds Van Santen (1992) is dat het voornaamste criterium voor productiviteit. Maar daarmee wil ik nog niet zonder meer beweren dat -gate productief is in het Nederlands. Ik kom verder in §9.5 terug op de productiviteit van splintermorfemen.)

Bovendien zijn mediagenieke schandalen door de aard van de zaak tijdelijk, en kan alleen een blijvende impact ervoor zorgen dat de naam blijft opduiken, zoals met *Watergate* het geval is. Uit de geringe resonantie besluiten dat veel -gate-vormingen omschrijvingen zijn, is te extreem gesteld. De meeste -gate-vormingen zijn integendeel bedoeld als namen, maar de begrippen waarnaar verwezen wordt, kunnen slechts gedurende een beperkte periode op de aandacht van de taalgebruiker rekenen, waardoor de naam in onbruik raakt.

Uit tabel 8.5 blijkt ook de beperkte rol van de vormingen met inheemse constituenten. In beide corpora komt maar één woord van Nederlandse makelij voor, met een geringe frequentie (resp. *Klusjesgate* en *Beursgate*), en

in Nedkrant komen ook *Irangate* en *Irakgate* voor, die als internationalismen een Nederlandse uitspraak hebben gekregen. Die kleine vertegenwoordiging van Hünings Nederlandse vormingen (etymologisch beschouwd) pleit tegen productiviteit in het Nederlands.

Een laatste opmerkelijk feit uit de tabel: er duiken in 1998 nog twee internationalismen op die niet in de aanvankelijke verzameling opgenomen waren: *Travelgate* en *Mediagate*.

8.2.4.2 -Gate-vormingen met en zonder -schandaal of -affaire

Hüning (2000:126) merkt op dat *-gate*-woorden niet altijd als volledig begrijpelijk worden beschouwd, en dat er daarom wel eens *-schandaal* aan het woord wordt toegevoegd. Om na te gaan in welke mate dat inderdaad gebeurt, zijn in Nedkrant ook de samenstellingen van *-gate*-woorden met *-schandaal* en *-affaire* verzameld. In tabel 8.6 worden de resultaten met en zonder verklarende toevoeging vergeleken.

zonder toevoeging	n	met toevoeging	n
<i>Watergate</i>	10	<i>Watergate-affaire</i>	6
<i>Iran(Contra)gate</i>	7	<i>Watergate-schandaal</i>	2
<i>Irakgate</i>	5	<i>Yomagate-affaire</i>	1
<i>Klusjesgate</i>	2		
totaal	24	totaal	9

tabel 8.6: *-gate* met en zonder een verklarend determinatum

Uit de tabel blijkt dat bijna alleen *Watergate* vrij vaak met *-affaire* of *-schandaal* wordt gecombineerd. Dat is niet onverwacht, omdat *Watergate* wel het modelwoord is voor veel *-gate*-vormingen, maar zelf niet als een prototypische *-gate*-vorming beschouwd wordt, omdat er geen duidelijk onderscheiden determinans is. *Watergate* kan bovendien af en toe nog eens verwijzen naar het gebouw (drie keer in Nedkrant). Een toevoeging is bij *Watergate* dus meer gewenst dan bij de proportioneel analogische uitbreidingen van het *-gate*-paradigma, omdat de context niet altijd direct uitsluitel brengt.

Als *-affaire* of *-schandaal* wordt toegevoegd aan een ander *-gate*-woord dan *Watergate*, dan kan de reden daarvoor inderdaad verstaanbaarheidsbevorderend zijn, zoals bij *Yomagate-affaire*, een Argentijns schandaal dat in het Nederlandse taalgebied onbekend is, en dat figureert in een uit het Spaans vertaald interview met voetbal-ster Diego Maradona. De verstaanbaarheid bevorderen is echter niet de enige mogelijke reden voor een toevoeging; men zou ook kunnen denken aan overkarakterisering als integrerend procédé. Van Marle (1987b) heeft het gehad over zulke vormen van overkarakterisering, die de integratie van vreemde woorden of andere minder doorzichtige woorden (zoals afkortingen) in het

morfologische systeem van het Nederlands moeten bevorderen, hoewel ze strikt semantisch pleonastisch zijn.

8.2.4.3 -Gate in verschillende registers

Omdat de voorbeelden van Hüning (2000), van mijn eigen materiaalverzameling en van de beide tekstcorpora die ik geraadpleegd heb allemaal uit kranten komen, heb ik in het ConDiv-corpus ook het Nederlandse Usenet-gedeelte onderzocht op *-gate*-vormingen. Het Usenet-gedeelte verzamelt boodschappen uit elektronische nieuwsgroepen, die gekenmerkt worden door een vrij informele variant van het geschreven Nederlands (zie voor meer informatie Grondelaers e.a. 2000). In de 7 miljoen woorden die het Nederlandse Usenetgedeelte van ConDiv bevat vond ik geen enkele *-gate*-vorming (tegenover 28 tokens in de 17 miljoen woorden die het krantencorpus omvat). Eén keer kwam *Watergate* los geschreven voor, maar blijkens de context is *Watergate* hier het eerste deel van een combinatie met een verklarend determinatum:

Het is nog altijd onbegrijpelijk dat een Amerikaans volk dat in staat bleek te zijn later een president uit te zwaaien na de watergate affaire (sic), dat zo'n land zich zo lang een rad voor ogen heeft laten draaien.

8.2.5 Conclusie

Op basis van de gerichte opzoekingen in corpora kunnen de volgende conclusies worden getrokken. *-Gate*-vormingen zijn over het algemeen eendagsvliegers, waarvan er regelmatig nog nieuwe verschijnen in Nederlands taal materiaal. Het aantal vormingen dat niet internationaal, maar duidelijk Nederlands van oorsprong is, is echter erg klein. De frequentie van het *-gate*-paradigma als geheel lijkt niet toe te nemen, maar wel het aantal aangetroffen woorden. Aan *-gate*-woorden wordt zelden een verklarend determinatum als *-affaire* of *-schandaal* gehecht, met uitzondering van *Watergate*. *-Gate*-vormingen lijken sterk registerspecifiek te zijn. Op de productiviteit van *-gate* en andere splintermorfemen gaat het volgende hoofdstuk in.

HOOFDSTUK 9: DE UITBREIDING VAN SPLINTERMORFEEMPADIGMA'S

Behalve de twee splinters waaraan in hoofdstuk 8 een uitgebreidere bespreking gewijd is, komen er uiteraard nog andere splinters voor die reeksvorming vertonen. Om erachter te komen welke splinters reeksvorming vertonen en in welke mate, werden alle splinters die voorkwamen in de besproken splintercomposita (de splinters uit alle woorden uit §6.1, ook de anderstalige, ook de constituenten waarvan twijfelachtig is of ze splinters zijn), opgespoord in het gecombineerde tekstcorpus (Nedkrant + ConDiv).

In enkele gevallen werd een splinter niet aan een zoektocht onderworpen; dan ging het telkens om splinters van maximaal twee letters, waarbij de exclusiviteit van de lettercombinatie niet voldoende groot was om de zoektocht de moeite waard te maken. Als je tussen duizenden woorden die beginnen met de string *br-* moet zoeken naar de hoogstens enkele vormen waarin *br-* een splinter kan zijn uit *Brussel*, is een corpuszoektocht onbegonnen werk. Alles samen werden 10 splinterachtigen om die reden niet in het corpus opgezocht: *br-* (*brossel*), *cr-* (*cruesli*), *gr-* (*greige*), *na-* (*napalm*), *pl-* (*plurk*), *st-* (*Stopera*), *ta-*, *-co* (*taco*), *z-* (*zotel*), *zw-* (*zwosse*).

De overige splinters - op *euro-* en *-gate* na -, in totaal 134, werden allemaal gecontroleerd. 58 daarvan bleken helemaal niet in het corpus voor te komen. 31 andere komen enkel voor in een woord dat in mijn aanvankelijke materiaalverzameling terug te vinden is. Dat geldt voor *-beet* in *digibeet*, *-istan* in *Absurdistan*, *-taria* in *kwalitaria*, *-matica* in *telematica*, *-kini* in *monokini*, *-festatie* in *Megafestatie*, *-flatie* in *stagflatie*, *concu-* en *-lega* in *concul(l)ega*, *-ozem* in *brozem*, *-unnel* in *Chunnel*, *-plex* in *multiplex*, *-tariaat* in *profitariaat* en *provotariaat*, *alt-* in *alto*, *-otica* in *domotica*, *e-* als */e/* in *e-zjine* en *e-cash*, *fund-* in *fundi*, *Napolejo-* in *Napolejong padd-* in *paddo*, *halva-* in *halvarine* (frequent), *halvamel* en *halvanaise*, *-mercial* in *infomercial*, *-com* in *sitcom*, *Eur-* in *Euregio*, *glam-* in *glamrock*, *organi-* in *organigram*, *-oernalist* in *hoernalist*, *bonder-* in *Hondersteboven*, *muz-* en *-ak* in *muzak*. Ook twee splintercomposita van het type AB, *sexploitatie* en *televangelist* komen als enige woordvormingen in hun paradigma in het corpus voor. De overige 45 splinters (ongeveer 30% van het totaal), die splintermorfemen genoemd

kunnen worden omdat ze een paradigma bepalen, worden hier besproken.

Bij die bespreking worden de volgende principes gehanteerd: de aangetroffen woorden worden indien nodig voor de overzichtelijkheid in een aantal vaste categorieën verdeeld. Die categorieën zijn: commerciële eigennamen, anderstalige woorden (volgens het criterium dat in hoofdstuk 2, 3 en 6 is gebruikt), frequente Nederlandse splintercomposita, niet-frequente Nederlandse splintercomposita en Nederlandse splinterderivaties (uiteraard komen niet alle categorieën bij elke splinter voor). De grens tussen frequent en niet-frequent ligt ad hoc op vijf tokens. De aangetroffen woorden blijven in vervoegde of verbogen vormen staan, tenzij de onvervoegde of onverbogen vorm ook aangetroffen is. De woorden die ook in §6.1 voorkomen, staan in de woordreeksen cursief.

9.1 Initiële splintermorfemen

29 van de 45 splintermorfemen zijn initiële morfemen. Ze zijn hier verder onderverdeeld in geconcentreerde en gesecreteerde splintermorfemen, in overeenstemming met hun semantische relatie tot hun basiswoord.

9.1.1 Geconcentreerde splintermorfemen

Op één morfeem na zijn alle initiële splintermorfemen geconcentreerde splintermorfemen. Sommige ervan komen alleen voor in commerciële eigennamen. Die vier splintermorfemen worden hier eerst besproken.

9.1.1.1 Enkel in commerciële eigennamen

BEL-

Bel- als splinter uit *Belgisch* komt enkel voor in commerciële namen, waarvan de enige frequente *Bel 20* is, de aandelenindex van de Brusselse beurs. Voorts zijn ook *Belbat*, *Belcar*, *Belcofi*, *Belcolade*, *Belnet* en *Belstor* voorbeelden van dit type. In *Belcofi* blijkt overigens dat de status van *Bel-* als splinter in een splintercompositum niet vaststaat. *Belcofi* (*Belgian Company of Finance*) lijkt een multisegmentele meerletterafkorting te zijn, door de driedigtheid en de aanwezigheid van delen die geen rekening houden met de uitspraak van de basiswoorden die tot de inkorting aanleiding hebben gegeven.

Natuurlijk kan een splinter ook wel eens in een gecombineerde afkorting voorkomen, en een naam als *Belcolade*, waarin het tweede deel een duidelijke splinter is uit *chocolade*, geeft dan weer aanleiding om *Bel-* als een echte splinter te beschouwen. In tegenstelling tot de materiaalverzameling (waarin het woord *Belpop* voorkomt) levert het corpusonderzoek geen splintercomposita op die geen namen zijn.

KWALI-

Kwali- als verkorte splinter uit *kwaliteit* is enkel aangetroffen in de commerciële namen *Kwalibeton* en *Kwalitaria* (ook al als soortnaam in §6.1, categorie *motel*), die allebei niet erg frequent zijn.

MEDI-

Medi- als geconcentreerde splinter uit *medisch* komt enkel voor in eigennamen:

Mediland
Medipark
Medi-services
Medishot
Medi-zorg

VIDI-

De splinter *vidi-* lijkt op basis van een ietwat slordige uitspraak van *video* ontstaan te zijn, en hij komt enkel voor in commerciële namen:

Vidi-Square	Viditelprogramma
Viditel	Viditelterminal
Viditel-abonnees	vidiwall
Viditel-abonnement	Vidiwallsysteem

Daarbij is vermeldenswaard dat *vidiwall* geen soortnaam voor een videowall is, maar een type videowall van Philips.

9.1.1.2 Ook in soortnamen

Het merendeel van de geconcentreerde initiële splintermorphemen komt in soortnamen voor (eventueel naast commerciële eigennamen). De 24 splintermorphemen worden hier in alfabetische volgorde besproken.

AFRO-

Afro-, waarvan de splinterstatus betwistbaar is (zie §6.1, categorie *flexileven*), komt voor in de volgende (commerciële) eigennamen:

Afro Cuban All Stars
Afro-Disney
Afro Reggae Band

AfroCuba de Matanzas
Euro Afro

Twee keer komen de leenwoorden *Afro-Americans* en *Afro-night* voor. De enige twee frequente woorden zijn het adjectief *Afro-Amerikaans* en *Afro-Amerikanen*. Andere Nederlandse woorden met *afro-* zijn de volgende:

Afro	Afro-Cubaanse
Afro-Amerikanisme	afrodans
Afro-Aziatisch	<i>afrokapsel</i>
Afro-Belgische	Afro-kinderen
Afrobraziliaanse	<i>afro-look</i>
Afro-Caraïbische	afropruik
Afro-Caribianen	Afro-Spaanse
Afrocentrische	Afro-Surinamers

Blijkbaar wordt *afro-* vaak gebruikt voor zogenaamde bilaterale adjectieven (cf. §8.1 over *euro-*). *Afro* als vrij morfeem is een muziekgenre en komt één keer voor in het corpus (mogelijk een verkorting van *afrorock*).

ALCO-

Het aantal woorden met *alco-* als splinter uit *alcohol* is erg beperkt: behalve het al in de oorspronkelijke materiaalverzameling opgenomen *alcomobilist*, komt ook *Alcotest* één keer voor. Dat is de naam voor een test waarmee een automobilist zelf kan onderzoeken of hij te veel alcohol in zijn bloed heeft om te mogen rijden. Overigens komt *alco* ook één keer vrij als verkorting van *alcoholicus* voor.

CINE-

Cine- wordt hier beschouwd als splinter uit *cinema*. Het ontstaan van *cine-* als splinter heeft waarschijnlijk te maken met het bestaan van *cineast* als synoniem voor *filmregisseur*, waarin net *cine-* gemeenschappelijk is met *cinema*. Synchroon kan *cineast* daarom als een splinterafleiding worden gezien, waarin het suffix slechts een beperkte reeksvorming vertoont (onder andere *videast*). Een analyse als splintercompositum blijft ook mogelijk (zie §6.1, categorie *journalle*). *Cineast* komt bijzonder vaak voor in de teksten, in totaal meer dan 140 tokens. Ook *cineaste* is frequent. *Cinesiel* (ook in §6.1), waarin *cine-* wordt gecombineerd met een confix, is als adjectief en als substantief heel frequent (samen 34). De andere woorden waarin *cine-* voorkomt, zijn uitsluitend commerciële namen:

Cine Calypso	Cinecittà
Cine City	Cine-K
Cine Classics	Cinekid
Cine Star	Cinekid-festival
Cineac	Cinekid-filmfestival
Cinecafé	Cinemien
Cinecenter	Cinerama
Cinecentrum	Cinetone Studios

Alleen *Cinecenter*, *Cinemien*, *Cinekid*, *Cinekid-festival* en *Cineac* zijn frequent. In de reeks valt op dat *cine* blijkbaar wel eens los geschreven wordt in eigennamen, en als zelfstandige verkorting van *cinema* wordt gezien. Buiten de commerciële namen komt *cine-* niet als vrij morfeem voor. Van de eigennamen kunnen alleen *Cinécafé*, *Cinecentrum* en eventueel *Cinerama* als Nederlandse vormingen worden beschouwd.

COMPU-

Compu- als verkorting van *computer* is één van de drie splinters die ‘computer-’ kunnen betekenen, naast *digi-* en *cyber-*. Hij wordt vooral gebruikt in eigennamen:

Compumark
CompuNotes
Compuserve
Compusport
Compuvision-groep
Compuware

Daarnaast zijn er in het corpus ook twee hapaxen-soortnamen met *compu-*:

compu-lesboek
compu-werkboek

CREA-

Crea- uit *creatief* lijkt enkel voor te komen in (laagfrequente) Nederlandse woorden. Twee ervan zijn eigennamen (*Crea Flora* en *Creatrans*), één ervan is een samenstelling met een adjectief (*createchnologische*), de andere zijn samenstellingen met een nomen:

crea-atelier
crea-avond
crearuimte
creaschrijver

CYBER-

Cyber- als splinter van *cyberspace* komt voor in een kleine honderd woorden, waarvan het merendeel hapaxen. Het basiswoord *cyberspace* is frequenter dan alle splintercomposita met *cyber-*, met een frequentie van 41 (en één keer *cyberspac*). De frequentste splintersamenstelling met *cyber-* haalt 17 (*cybercafé*). Overigens komen ook *cybernetica* en *cybernetisch* vrij frequent voor (resp. 5 en 6 tokens). De eerste twee lettergrepen van die twee woorden mogen niet gelijkgesteld worden aan de splinter *cyber-* omdat de uitspraak verschilt, maar de Engelse equivalenten hebben wel als basiswoord aan de grondslag van *cyberspace* hebben gelegen. In de hier opgesomde woorden betekent *cyber-* altijd ‘internet’ of ‘computer’ en wordt het altijd op zijn Engels uitgesproken (/sajb□r/).

Commerciële eigennamen

Corporate Cyber-Dash	CyberAtlas
Cyber 2000	Cyberball
Cyber 205	Cybercrate
Cyber Angels	Cyberflash
Cyber Beach Beats	CyberMaster
Cyber Patrol	Cyberpolis
Cyber Promotions	Cyberstation
Cyber Son	Cyber-Tec
Cyber Theatre	Medical Cybersessions

Bijna al de commerciële eigennamen zijn van Engelstalige oorsprong. *Cyberpolis* is een cd-rom van het Belgische bedrijf Kinopolis en kan dus van Nederlandstalige oorsprong zijn (bv. *cyberspace* + *Kinopolis*). Het valt op dat *cyber* in deze eigennamen vaak los geschreven wordt.

Engelse leenwoorden

<i>cyberbucks</i>	cyberlove
cybercard	cyberporn
cyber-Christ	cyberroom
cybercorner	<i>cybersex</i>
cyberdelica	cybershop
cyberhate	cybertipline
cyberians	cyberviolence
cyberlife	

Van al deze woorden wordt verondersteld dat ze uit het Engels overgenomen zijn, hoewel het theoretisch ook mogelijk is dat ze door Nederlandstaligen zijn gevormd met Engelse morfemen. *Cyberdelica* heeft nog wat meer uitleg nodig, omdat het bestaat uit twee splinters: *-delica* is verkort uit *psychedelica*. Omdat de kunststroming cyberdelica in de VS is ontstaan, wordt hier een Engelse uitspraak van het tweede deel verondersteld, in plaats van een Nederlandse. Bij *cybersex* wordt de spelling als aanwijzing gebruikt om het als leenwoord te classificeren. Omdat *cyberseks* frequenter voorkomt (zie beneden) en de spelling van *sex* met x ook in het Nederlands wel eens (officieus) voorkomt, is de status van *cybersex* echter onzeker (zie §6.1, categorie *workaholic* en *flexileven*). *Cyberians* is een Engelse splinterafleiding.

Frequente Nederlandse soortnaamsplintercomposita

<i>cybercafé</i>	cyberoorlog
cybercultuur	<i>cyberpunk</i>
cyberfreaks	<i>cyberseks</i>
cyberincrowd	<i>cybershop</i>
cybermarketing	cyberweekend

Niet-frequente Nederlandse soortnaamsplintercomposita

cyberaanval	cyberbus
cyberaffaire	cybercel
cyberalfabeet	cybercommunicatie
cyberbomma	cybercorrespondent
cyberburger	<i>cybercriminaliteit</i>

cyberdokter	cyberpoëzie
cyber-feest	cyberprofeten
cybergerelateerd	cyberpunker
cyber-God	cyberrealist
cybergoeroe	cyberrechten
cyberhelm	cyberrelatie
cyberin sluipers	cyberseksueel
cyber-kleuters	cybersessie
cyberland	cyberstaat
cyberleven	cyberstapjes
cyberliefde	cybertarot
cyberman	cybertheater
cybermarkt	cybertheoretici
<i>cybernauten</i>	cybertherapeute
cybernazi's	cybertoeristen
cybernieuws	cyberverkrachter
cyberocratisch	cybervriendelijk
cyberomgeving	cybervrienden
cyberopleidingen	cyberweduwe
cyberpieten	cyberwereld

Nederlandse splinterderivaties

cyberisch
cyberiërs

De laatste categorie bevat twee afleidingen met *cyber-*: *cyberiërs* en *cyberisch*. Het klemtoonpatroon van afleidingen op *-isch* en op *-iër* leidt ertoe dat hier vermoedelijk een uitspraak op zijn Nederlands verondersteld moet worden, waardoor de vormingen door homofonie met *Siberiërs* en *Siberisch* duidelijk een woordspelelement in zich dragen. *Cyber-* zou dan niet meer met de hier besproken splinter samenvallen.

Geen enkele vorming met *cyber-* in het Nederlands heeft als rechterconstituent een andere splinter.

Cyber komt ten slotte ook twee keer als vrij morfeem voor. Eén keer in zelfnoemfunctie, als woorddeel dat het thema van de uiting wordt, en één keer als eigenaam van een tv-programma.

DEPR-

Naast het frequente *depri* (het enige woord met de splinter *depr-* in §6.1.3, type *travo*) komen ook *depro* (muziekgenre) en *depro-act* ('depressiviteit') voor. Overigens zou de *i* in *depri* ook verklaard kunnen worden als *depri* als gerelateerd tot *deprimerend* of *gedepriimeerd* wordt gezien, in plaats van als afleiding van een splinter uit *depressie* / *depressief*. De aanhechting van een *-i* aan een splinter is weinig gebruikelijk (zie §6.1.3, type *travo*).

DIGI-

Niet alleen *cyber-* kan de betekenis 'computer-' als splinter weergeven. Ook *digi-* (geconcentreerd uit *digitaal*) heeft die betekenis. *Digi-* komt vooral voor in eigennamen, maar soms ook in soortnamen.

Commerciële eigennamen

Digi Doe
Digicash
Digicon
Digikids
Digipass

In *Digi Doe* is de link met computers niet echt duidelijk, omdat het de naam is van een evenement waar kinderen moderne muziek leren maken, en bijvoorbeeld leren scratchen. Misschien zijn sommige activiteiten op de Doedag wel op computer, maar de band met het digitale is in elk geval minder evident. Ook lijkt de naam fonologisch met opzet zo gekozen dat hij aan een populair lied refereert. De andere namen hebben wel direct te maken met computers. *Digikids*, een internetproject van uitgeverij Averbode, is frequent, en komt ook in samenstellingen voor: *Digikids-Awards*, *Digikids-prijzen*, *Digikids-project*.

Nederlandse soortnamen

De Nederlandse soortnamen zijn:

digi gangmaker
digibeet
digikit

Een *digikit* is een doos of kit met software. Dat *digi gangmaker* als twee woorden geschreven is, bevestigt de adjectivische oorsprong van *digi-*. Zo'n schrijfwijze illustreert ook dat het onderscheid tussen een adjectief met een substantief en een woordvorming soms niet eenvoudig is.

DOCU-

Docu- als splinter uit *documentaire* is te vinden in het frequente *docudrama* en in *docureeks*, *docu-film* en *docu-soap*. *Docudrama* en *docu-soap* zaten ook al in het in §6.1 besproken materiaal (categorie *flexileven*). Ook *docu*, als zelfstandige verkorting van *documentaire*, komt een enkele maal voor.

EMO-

Het vaak geciteerde, maar blijkbaar niet zo frequente *emocratie*, met *emo-* als splinter uit *emotioneel*, is niet terug te vinden in het corpus. Wel in *emocore* ('emotionele hardcore') en *emostuk*.

ERO-

De splinter *ero-* uit *erotisch* is te vinden in *Erotel*, de eigenaam van een sekslijn, en in combinatie met neoklassieke elementen in *erogene* en *erotheek*. Die voorkeur voor neoklassieke elementen is een reden om *ero-* als confix, een stamallomorf van *erot-*, te beschouwen, en niet als een splinter. Tenzij de mogelijkheid opengelaten wordt dat splinters stamallomorfen zijn (cf. §7.1.1.2).

FLEX(I)-

Flex(i)- komt vrij vaak voor als geconcentreerde splinter uit *flexibel*. Meestal in commercieel getinte eigennamen, maar soms ook in soortnamen.

Commerciële eigennamen

In de eigennamen zijn er drie types: *-flex* is het tweede deel, *flex* is zelfstandig en *flex(i)-* is het eerste deel. In het eerste type eigenaam is de betekenis van *-flex* niet altijd duidelijk.

Arriflex
Callflex
Scandiaflex
Transoflex

Callflex is een opleiding voor uitzendkrachten in het telefoneren, de andere namen zijn veel minder transparant.

Flex

Flex is de naam van een periodiek rapport over de herstructurering in het Nederlandse leger.

Flex Interim	Flexitalk
Flexicoker/Flexikoker	Flexovit
Flexifoil	FlexTicket
Flexipak	

Flexicoker komt ook voor in samenstellingen: *Flexicoker-investeringen*, *Flexicoker-project* en *Flexicoker-raffinaderij*. Het is ook de frequentste eigenaam. Daarnaast komen ook *Flexifoil*, *Flexovit* en *FlexTicket* vrij vaak voor.

Nederlandse soortnamen

De soortnamen met *flex(i)-* zijn de volgende:

flex-horizon	flexiwerk
flexieproject	flexlijn
flexigezin	flexwerker
flexiloon	flexwet
fleximaatschappij	

Net zoals bij het derde type eigennaam is er variatie in de fonologische realisatie van de splinter: *flex-* en *flexi-* alterneren, blijkbaar zonder systematiek. In §6.1.2.2, categorie *flexileven*, werd *flexiwerker* besproken; in het tekstcorpus werd enkel *flexwerker* aangetroffen. Voor *flexwerk* en *flexiwerk* geldt net het omgekeerde. Het enige frequente woord hier is *flexwet* (62 tokens). In tegenstelling tot wat de spelling misschien laat vermoeden, heeft het aangetroffen *flexieproject* niks te maken met de flexie van nomina of verba, maar wel met flexiwerk. Ook in *flex-horizon*, *flexlijn* en *flexwet* betekent *flex-* 'flexwerk'.

KLINI-

Klini- lijkt geen splinter te zijn uit *klinisch*, maar uit *kliniek*. Dat is af te leiden uit de semantiek van de twee aangetroffen (laagfrequente) woorden *cliniclowns* en *klinimobiel* (ook al in §6.1), en uit de regionale spreiding die uit het corpus blijkt: de splinter lijkt enkel in Vlaanderen gebruikt te worden, waar *kliniek* vaak als synoniem voor *ziekenhuis* gebruikt wordt. Het is mogelijk dat *cliniclowns* een frequentere spelling is dan *kliniclowns*, maar omdat *clini-* niet in de materiaalverzameling voorkwam, is die schrijfwijze niet in het corpus opgezocht.

LIMB-

In het schertsende *Limababwe* als benaming voor Limburg is uit *Limburg* enkel *Limb-* overgebleven, gecombineerd met *-imababwe* van *Zimbabwe*. Diezelfde splinter *Limb-* lijkt als basis voor de persoonsnaam *Limbo's* (ook al in hoofdstuk 6) en de eerste constituent van *limbopop* gediend te hebben. In *limbofiel* wordt de splinter gebruikt in combinatie met een confix. *Limboomania* heeft als tweede deel een leenwoord/-morfeem dat niet in Van Dale (1999) staat. Die constituent hadden we ook aangetroffen in *Bolkermania* (zie §6.1, categorie *flexileven*).

MAXI-

Erg frequent is *maxi-* als verkorting van *maximum/maximaal*. Door een verschuiving in de semantiek betekent *maxi-* niet helemaal hetzelfde als de basisvorm: *maxi-* betekent 'heel groot of dik of goed', niet noodzakelijk 'het meeste, het grootste'. Die betekenisverandering heeft niets met concentratie of secretering te maken, maar met een voorspelbare betekenisevolucie, waarvan de kern al in de betekenis van het basiswoord besloten ligt (cf. de artikelen *maxi*, *maximaliseren* in Van Dale 1999:1997-1998).

Commerciële eigennamen

Maxi- komt voor in een aantal commerciële eigennamen, waarvan er vijf frequent zijn:

Maxi-GB
Maxis
Miss Maxi
Miss Maxi-verkiezing
Renault Maxi Mégane

Ook in andere commerciële namen komt *maxi-* voor:

Grote Meta Maxi-Maxi Utopie	Maxicolor
Love Costa Blanca Maxi-Holidays	Maxie Axie-pakketten
Maxi Livres	Maximotor
Maxi Serviceclub	Maxismanager
Maxicav	Peugeot 306 Maxi

In *Maxis* en *Maxismanager* is het onduidelijk in hoeverre de splinter *maxi-* heeft meegespeeld in de vorming. De betekenis van *maxi-* is alleszins belangrijk voor het bedrijf *Maxis*, een keten hypermarkten. In commerciële eigennamen wordt *maxi* blijkbaar soms los geschreven.

Nederlandse soortnamen

Van de soortnamen met *maxi-* is er maar één frequent:

maxidecreet

Voorts is er een aantal laagfrequente vormingen aangetroffen:

maxi aantal	maxi-jacht
maxi mouwloze vesten	maxi-nummer
maxi-abonnement	maxi-omslagen
maxi-cd's	maxi-ruimte
maxiceintuur	maxi-single
maxi-concours	

Maxi mouwloze vesten toont *maxi* vermoedelijk als adjectief. In de zeldzame andere gevallen dat *maxi* zelfstandig voorkomt, is het in de zelfnoemfunctie, of als afkorting voor *maxisingle*, of voor *maxiboot*.

MINI-

Mini- uit *minimum*/*minimaal* of eventueel *miniatuur* is een uiterst frequente splinter. Hij betekent 'heel klein, heel kort' en komt in totaal 971 keer voor in het 27-miljoenwoordencorpus. Als *mini-* wordt beschouwd als een splinter uit *minimum* / *minimaal* is er net zoals bij *maxi-* een betekenisverschuiving te constateren, die al impliciet is in de betekenis van *minimum* / *minimaal* (cf. het artikel over *minimaal* in Van Dale 1999:2060). Hier worden enkel de frequente vormingen (vanaf vijf tokens) met *mini-* opgesomd.

Commerciële eigennamen

Bij die frequente vormingen zijn vrij weinig eigennamen:

Mini-Canal
minidisc
mini-Europa
Minihouse
Minitel

Nederlandse soortnamen

De soortnaam-splintercomposita zijn talrijker. Weer zijn uitsluitend de frequente vormingen opgesomd.

mini-akkoord	mini-onderneming
minibar	<i>minirok</i>
<i>minibus</i>	mini-rokje
minibusje	mini-rotonde
mini-cd	<i>mini-serie</i>
mini-concert	mini-set
minicontainer	mini-staatje
minidisc	ministelsel
mini-enquête	mini-tentoonstelling
minigolf	minitop
minimama	minivoetbal
minimars	

Mini als woord komt ook frequent voor, als afkorting van *Mini Cooper* of *mini-auto* in het algemeen. Ook nog twee keer als *mini-onderneming*, één keer als *minirok* en één keer als predicatief adjectief met de betekenis 'zeer klein/laag'.

De prijs is ook mini. (over een mini-auto)

Voorts vallen de frequente woorden *miniscuul* (sic) en *minutius* (sic) op, omdat die woorden volgens de woordenboeken *minuscuul* en *minutius* luiden. Blijkbaar worden ze frequent anders geschreven, zelfs in publicaties met een eindredactie, zoals kranten. Die verschrijvingen zijn waarschijnlijk geen toeval, maar het gevolg van een morfologische reïnterpretatie die door de semantische verwantschap van die woorden met *mini-* is ontstaan.

In totaal zijn nog 303 andere types in het tekstmateriaal aangetroffen, die voor het grootste deel hapaxen zijn.

NARCO-

Door zijn einde op *-o* lijkt *narco-* op een confix (zie §3.2.2 én §6.1, categorie *flexileven*). Maar omdat het in de aangetroffen woorden steeds 'narcotica' / 'narcotisch' betekent, en dus als een verkorte vorm van die woorden beschouwd kan worden, is *narco-* in deze studie ook een splinter. Een extern bewijs daarvoor is dat *narco-* in de

neologismenwoordenboeken en het tekstcorpus nooit voorkomt in combinatie met een confix. Van Dale (1999) vermeldt wel onder andere *narcocratie*, wat een analyse als splinter dan weer op de helling zet. Alle vormingen met *narco-* zijn laagfrequent: *narco-guerilla's*, *narco-dollars*, *narco-guerilleros*, *narco-terrorisme*, *narco-terroristen*, *narcobestrijdingsdienst*, *narcopater*, *narcotraficantes*. *Narco-dollars* en *narco-terrorisme* zijn ook al in §6.1 besproken.

PROL-

Het enige woord met *prol-* als splinter uit *proletarisch* is *prolo-tijd*, waarin waarschijnlijk de splinterafleiding *prolo* ('proletariër') figureert.

PROMO-

Promo- is een verkorte splinter uit *promotie* of *promotioneel*. Als het een enkele keer zelfstandig voorkomt, dan is dat als verkorting van *promovideo*. Als splinter komt het voor in enkele eigennamen, en een hele reeks soortnamen.

Commerciële eigennamen

Promo Team Belgium
Promogift
PromoRace
PromoSing
Promovo

Nederlandse soortnamen

promobabbel	promohoek
promobussen	promojingle
promo-cd's	promo-pamfletjes
<i>promo-clip</i>	promo-stunt
promodame	promostuntje
promodienst	promoteam
<i>promodorp</i>	<i>promovideo</i>
promodorpjes	

Sommige soortnamen kunnen als geheel uit het Engels overgenomen zijn, maar ze kunnen ook in het Nederlands gevormd zijn, want de tweede delen van de composita komen ook steeds los in het Nederlands voor.

PUBLI-

De splinter *publi-* is een verkorte weergave van *publiciteit* (of *publicitair*). Hij wordt vooral aangetroffen in commerciële eigennamen, veelal van reclamebureaus of reclameregbedrijven.

Commerciële eigennamen

De uitbreiding van splintermorfeemparadigma's

Publi Air
Publi D&S
Publi Van Dyck
Publibel
Publicast

Publimax
Publirent
Publitor
PubliWijzer

Publirent als verhuurbedrijf en *PubliWijzer* als een gids voor commercieel internetgebruik vallen ietwat uit de reeks, omdat ze niet direct iets met reclame te maken hebben. Bij *Publirent* zou *publi-* verwant kunnen zijn aan *publiek*.

Nederlandse soortnamen

Ook enkele soortnamen komen voor:

publi-panelen
publi-ruif
publibakken

Ten slotte komt ook één keer *publi's* met de betekenis van 'reclames' voor.

RELI-

Religieus en *religie* kunnen het basiswoord zijn voor de splinter *reli-*, die leidt tot een regelmatig paradigma van laagfrequente *reli-*vormingen. Het paradigma bestaat enkel uit Nederlandse soortnamen, waarvan soms het tweede deel van uitheemse oorsprong is, maar er is geen reden om aan te nemen dat de *reli-*vormingen met een uitheems woord als geheel uit een vreemde taal overgenomen zijn. In Engelse teksten op internet zijn geen van de vormingen in kwestie te vinden. Als afkorting voor een godsdienstvak blijkt *Reli* in het Engels wel vrij voor te komen.

relibusiness
reli-jongeren
relimoorden
reli-net
reli-politie
reli-pop

reli-recherche
reli-reclame
relirock
relistudent
reli-versies

REPRO-

Voor *repro-* geldt hetzelfde als voor *narvo-*: het kan als een kortere vorm worden beschouwd van een langer bestaand woord, in casu *reproductie* (zie hoofdstuk 6). Door zijn vorm die vroegere morfeemgrenzen negeert, is *repro-* moeilijker als confix te verdedigen dan *narvo-*. *Repro* komt vrij frequent als vrij morfeem voor, zij het telkens met semantische concentratie, als verkorting van *reprodienst* of van het splintercompositum *reprografie*. Frequente samenstellingen zijn *reprorecht* en *reprodienst*. Voorts nog de laagfrequente *repro-afdeling*, *reprofoto*, *reprogelden*, *reprografie* (in §6.1), *repromedewerker*, *reproregeling* en *reprotechniek*.

SURI-

Als *Suri* als woord voorkomt, betekent het ‘Surinamer’. Dat gebruik is niet frequent. Als deel van een samenstelling betekent *Suri-* blijkbaar ‘Surinaams’. Het is aangetroffen in het frequente *Suri-kartel*, in *Suri-drugskartel*, in *Suri-team* en in *Surinettes*.

TRAV-

Behalve in het bij de categorie *travo* in §6.1 aansluitende *Trava Queens*, komt de splinter *trav-* uit *travestiet* ook nog voor in het splinter-compositum *traveerne* ‘travestietencafé’.

9.1.2 Gesecreteerde splintermorfemen

Slechts één initieel splintermorfeem is gesecreteerd: *ombuds-*.

9.1.2.1 Ombuds-

Naast het frequente modelwoord *ombudsman* komen nog de volgende frequente ombudswoorden voor in het corpus:

ombudsdienst
ombudsvrouw
ombudswerk
ombudswerkers

De volgende woorden zijn niet frequent:

ombudsachtig	ombudslieden
ombudsfunctie	ombudslijn
ombudsfunctionaris	ombudsproject
ombudsgang	ombudsstichting
ombudskaart	

Ombuds als vrij morfeem komt niet voor in het corpus, maar zeker wel in spreektaal. De afleiding *ombudsachtig* wijst erop dat een morfeem als *ombuds-* zeker niet als een typisch prefix beschouwd mag worden.

9.2 Finale splintermorfemen

15 van de 45 splintermorfemen die in dit hoofdstuk worden beschreven, zijn finale splintermorfemen. Daarvan zijn er 9 geconcentreerd.

9.2.1 Geconcentreerde splintermorfemen

9.2.1.1 -Arine

Margarine wordt in de benaming van bepaalde speciale soorten margarine verkort tot *-arine*. In het tekstmateriaal komt zowel *halvarine* (al in §6.1, categorie *halvaret* en *dikcrimatie*) als *minarine* vrij frequent voor, beide ook met een samenstelling: *afslankhalvarine* en *soyaminarie*. *Min-* in *minarine* is net zoals *mini-* een splinter uit *minimaal/minimum*.

9.2.1.2 -Forie

-Forie als splinter uit *euforie* komt voor in *euroforie* (frequent, cf. §6.1, categorie *digibeet*) en in *Christoforie*, de euforie die door de inpakkunstenaar Christo veroorzaakt wordt.

9.2.1.3 -Mel

-Mel, als splinter uit *melk*, die volgens Van Nierop (1975) ontstaan is omdat producten die niet voldoende op melk lijken, de naam melk niet mogen dragen, komt enkel voor in (oorspronkelijk) commerciële namen, waarvan de enige die frequent kan worden genoemd, het tot soortnaam geworden *chocomel* is. Voorts zijn ook nog *Actimel*, *Cécémel* en *halvamel* (zie §6.1) in het tekstcorpus terug te vinden.

9.2.1.4 -(O)tel

-Tel komt vaak voor in allerlei commerciële namen, waarbij het een afkorting is van *telefoon*, of van *telecommunicatie*: *Alcatel*, *Minitel*, *Securitel*... Omdat dat *-tel* niet hetzelfde betekent als de splinter uit de materiaalverzameling, worden die vormingen niet in deze bespreking opgenomen. Hier bespreek ik enkel *-(o)tel*-vormingen waarin *-tel* een geconcentreerde splinter is uit *hotel*. In de teksten blijkt enkel *motel* voor te komen als echte soortnaam (frequent). Bij de commerciële namen is alleen *Novotel* frequent, voorts komen nog *Euromotel*, *Eurotel*, *Hassotel*, *Sofitel* en *Switel* voor. In die reeks zijn *euro-* en *Hass-* (*Hasselts*) zelf herkenbare splinters. In de teksten komen dus enkel de klinkers /o/ en /i/ voor *-tel* voor, geen /y/ zoals in *stutel* (zie §6.1, categorie *digibeet*; Hegman 1970b).

9.2.1.5 -Rgasme

In sommige woorden geeft de fonologische string /ɾfAsmÇ/ de hele betekenis van *orgasme* weer. Die splinter komt voor in het Studio Brussel-programma *Oorgasme* en in het eveneens laagfrequente *airgasme*: 'een intens gevoel van geluk in de lucht'.

9.2.1.6 -Tainment

Behalve het in §6.1.2.2, categorie *dikcrimatie* vermelde *infotainment* komt in het corpus ook *exertainment* één keer voor, dat verwijst naar de gewoonte van sommige fitnessers om computerspelletjes te spelen tijdens het trainen. Het is duidelijk een leenwoord, omdat de eerste splinter naar het Engelse *exercise* verwijst.

9.2.1.7 -Vertising

In firmanamen komt een enkele keer *-vertising* als een verkorting van *advertising* voor. Hoewel het basiswoord weinig in het Nederlands voorkomt, zijn de bedrijven wel uit het Nederlandse taalgebied. De aangetroffen namen zijn *Netvertising* en *Artvertising*.

9.2.1.8 -Zine

De betekenis van *magazine* wordt slechts zelden in de splinter *-zine* weergegeven. In de teksten zijn alleen de laagfrequente woorden *fanzine*, *e-zines* / *e-zinevorm* en *floppizine* ('een magazine op een floppy disk') te vinden. Alleen het laatste zat nog niet in het materiaal van §6.1 (categorieën *dikcrimatie* en *digibee*). *-Zine* komt in het corpus niet vrij voor.

9.2.1.9 -Ware

De *-ware* die hier aan bod komt, is *-ware* met de betekenis 'software', waarin semantische concentratie is opgetreden. In het corpus zijn vooral Engelse leenwoorden aangetroffen, wat de aanzienlijke Nederlandse uitbreiding die Rijks (1996) in zijn woordenboek suggereert door de opname van verschillende *-ware*-vormingen met een Nederlands eerste deel (cf. §6.1, categorie *dikcrimatie*) erg onwaarschijnlijk maakt. In Nedkrant en ConDiv zijn enkel de volgende vormen te vinden, opgesplitst in commerciële eigennamen en andere vormen:

Compuware: softwarebedrijf
Keyware: Vlaams softwarebedrijf
SermonWare: software met handige citaten voor preken

brochureware: software die in een kleurige brochure wordt aangeboden
courseware: didactische software
shareware: software die goedkoop verkocht wordt
stackware: software voor Hypercard (programma dat met stacks werkt)
vaporware: software die niet veel kan

Alleen *Keyware* en *courseware* zijn enigszins frequent. *Brochureware* wordt op zijn Engels uitgesproken.

9.2.2 Gesecreteerde splintermorfemen

5 van de 15 finale splintermorfemen zijn gesecreteerde splintermorfemen.

9.2.2.1 **-(A)holic**

Het frequente leenwoord *workaholic* heeft aanleiding gegeven tot een paradigma met de gesecreteerde splinter *-aholic* / *-holic* 'verslaafde', met mogelijk Engelse eerste delen: *databolics*, *move-aholic*, *readaholics* en *shop-aholics*. Ze lijken als leenwoord uit het Engels te komen, maar één ervan lijkt in het Engels niet voor te komen, en is dus misschien een pseudo-Engelse vorming: *move-aholic* (niet te vinden via altavista.com). *Shop-aholics* kon ook in het Nederlands gevormd zijn. Voor *databolics* hebben we een Nederlandse uitspraak verondersteld in §6.1.2.2, categorie *stripaholic*.

9.2.2.2 **-Ati**

-Ati komt enkel voor in persoonsnamen in het meervoud, en geeft meer dan affixen als *-er* aan dat het om een respectabele klasse personen gaat. Behalve het in §6.1.2.2, categorie *videoholieken*, al besproken *culturati* en het leenwoord *literati* dat het modelwoord lijkt te zijn, is ook *glitterati* aangetroffen, 'de mensen die altijd op de juiste feestjes zijn, de jetset'. Overigens komen alle drie deze woorden ook in het Engels voor (waar *glitterati* het historisch model is, cf. Kemmer 2003:82-91), maar *glitterati* en *culturati* zouden / hadden in het Nederlands gevormd kunnen zijn.

9.2.2.3 **-Bo**

-Bo, dat in §6.1.2.2, categorie *videoholieken*, in het woord *slimbo* een persoonsnaam aangaf, komt in het corpus ook voor in *stombo* en *dombo*. Dit is trouwens een categorie waar Zabrocki's diacrise, of uitbreiding op basis van klankgelijkenis (Hamans 1988; 1993) duidelijk aan het werk is geweest. Enerzijds zijn er splinterafleidingen waarvan de splinter eindigt op *-b*, zoals *Limbo*, *lesbo*, *Arabo*, anderzijds leenwoorden als *bimbo* en *slombo*, en een letterwoord als *bobo*. Die woorden benoemen allemaal personen, waardoor een uitbreiding van *-o* tot *-bo* mogelijk werd.

9.2.2.4 **-Inette**

-inette was al uit het Franse woord *midinette* ('arbeidster') gesecreteerd in het in §6.1.2.1, categorie *journalle*, geregistreerde *modinette* (Van Nierop 1976). Naast dat woord bevat het tekstmateriaal ook *Surinettes*, dat 'Surinaamse meisjes' betekent.

9.2.2.5 -Jacker / -Jacking

Op basis van de frequente Engelse leenwoorden *car-jacking* en *car-jacker* komen nog enkele andere woorden in het Nederlands voor met de gesecreteerde splinter *-jacker/-jacking* ('rover'/'roofoverval'). Ze lijken allemaal Engelse leenwoorden, maar ze bestaan niet allemaal in het Engels. De woorden zijn *homejacking*, *homejackers* (beide frequent), *tyrejacking* en *bike-jacking*. Daarvan lijkt alleen *bike-jacking* in het Engels voor te komen. *Homejacking* bestaat ook in het Frans (informatie door een search op altavista.com). De nieuwvormingen zijn dus waarschijnlijk pseudo-Engels (Posthumus 1991). Het is op basis van het corpusonderzoek niet zeker of de splinter ook tot nieuwvormingen leidt met Nederlandse bestanddelen (zoals *hoedjacking* uit de categorie *stripabolic* in §6.1.2.2).

9.2.3 Geconcentreerd en gesecreteerd gebruikte splintermorfemen

Eén splintermorfeem wordt naargelang van het woord geconcentreerd of gesecreteerd gebruikt: dat is het bekende voorbeeld *-burger*.

9.2.3.1 -Burger

Met de splinter *-burger* uit *hamburger* zijn de volgende woorden aangetroffen in het corpus: de frequente *cheeseburger* (leenwoord) en *groenteburger* en voorts de leenwoorden *Bully-burger* (uit een boektitel) en *Skippyburger* (kangoeroevlees), die met een mogelijk Nederlandse vorming ook *hopburger* heet. Andere mogelijk Nederlandse vormingen zijn *kipburgers*, *shoarmaburger* (beide in §6.1.2.2, categorie *stripabolic*), *quornburger* en *sjeesburger*, dat in de spelling een vernederlandste uitspraak van *cheeseburger* suggereert. Overigens kwam in een vroege bron (1992) ook *groentehamburger* voor, waarin *hamburger* niet meer als vleesbevattend gerecht wordt beschouwd (zie §5.2.2). Jammer genoeg was het praktisch niet mogelijk om na te gaan of *burger* als vrij morfeem voorkomt in het corpus, omdat het homonieme *burger* 'civilian' zo frequent aanwezig is dat het te veel werk zou betekenen om alle tokens te controleren. Bij een steekproef die slechts een klein gedeelte van het corpus besloeg, kwam *burger* 'hamburger' niet voor.

9.3 Niet-plaatsgebonden splintermorfemen

Eén enkel splintermorfeem is volgens het materiaal niet positievest. Dat is de geconcentreerde splinter *-prop-*.

9.3.1 Geconcentreerde splintermorfemen

9.3.1.1 -Prop-

In het in de restcategorie van §6.1.2.2 genoemde *turboprop* betekende *-prop* 'propeller'. In het corpus zijn er drie woorden te vinden met hetzelfde woorddeel, waarvan de splinterstatus onzeker is wegens de uitspraak (zie §1.5.1.2): *turbopropmotoren*, *propfanmotor* en *propfan*. Uit die woorden blijkt dat *-prop-* op de eerste en de tweede plaats in een vorming kan voorkomen.

9.4 Splinters als vrij morfeem

In het corpusonderzoek van de voorgaande splinters is gebleken dat sommige ervan ook als vrij morfeem, als woord, voorkomen: *alco*, *docu*, *maxi*, *mini*, *promo*, *repro*, *Suri*. *Mobilist* uit *automobilist* (in §6.1.2.1, categorie *motel*, in het splintercompositum *alcomobilist*) kwam zelfs enkel vrij voor (slechts één keer). Uiteraard kan op basis van het vrij voorkomen van die vorm-betekenseenheden geargumenteed worden dat ze geen splinters (meer) zijn. In tegenstelling tot een vorm als *heli* (uit helikopter) worden de geciteerde vormen hier toch nog als splinters behandeld, omdat:

- 1) het gebruik als vrij morfeem een erg lage frequentie heeft
- 2) de betekenis van het vrij morfeem een betekenis is die door concentratie uit een splintercompositum is ontstaan of een betekenis is die afwijkt van de betekenis van de gebonden variant
- 3) het vrij gebruik relatief vaak voorkomt in zelfnoemfunctie.

Daarbij is het belangrijk om op te merken dat niet al deze redenen voor elke vrij voorkomende splinter opgaan, maar de combinatie van factoren lijkt er toch op te wijzen dat het vrij gebruik van de vorm in deze gevallen secundair is. Dat belet natuurlijk niet dat zo'n vorm niet tot een gewoon vrij morfeem kan uitgroeien, dat dan als unisegmentele grafonemische afkorting (Joosten & Smessaert 1999) van het langere basiswoord kan worden gezien. Gezien de maximale aanpak van deze studie (zie o.a. §1.5) lijkt het verdedigbaar dat vormen op de grens tussen splinter en woord hier nog een plaats krijgen bij de splinters.

9.5 Splinterparadigma's en productiviteit

In de vorige paragrafen is gebleken dat het oorspronkelijke materiaal dat besproken werd in §6.1, zeker geen uitputtende verzameling was van de woorden die met sommige splinters zijn gecreëerd. Enkele paradigma's met splintermorfemen worden blijkbaar aanzienlijk uitgebreid. Andere

slechts een beetje en weer andere lijken niet méér woorden te bevatten dan de woorden die in de aanvankelijke materiaalverzameling zaten. Meestal worden splinters eenmalig gebruikt, maar als er een paradigma mee gevormd wordt, kan de uitbreiding aanzienlijk worden.

Zodra er sprake is van de uitbreiding van een morfologisch paradigma, rijst de vraag naar de productiviteit van het procédé. Intuïtief is die vraag niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Het antwoord hangt natuurlijk samen met de definitie van productiviteit die gehanteerd wordt (zie daarover §1.3.3). Het essentiële criterium voor productiviteit, namelijk een vorm-betekenisystematiek die over nieuwe woorden wordt uitgebreid, lijkt voor de splinterparadigma's te kloppen. Toch is een aarzeling bij het toekennen van het label 'productief' aan bepaalde splinterprocédés gerechtvaardigd. Schultinks (1961;1962) onopzettelijkheid, waarvan in §1.3.3 al de oncontroleerbaarheid besproken is, lijkt zeker niet voor alle splinterparadigma's op te gaan. Ook lijkt het aantal nieuwe vormingen aan de lage kant, al ontbreekt het voor zekerheid daarover aan vergelijkingsmateriaal voor onbetwistbaar productieve procédés. Een klein aantal vormingen zou kunnen wijzen op een incidenteel karakter van de paradigma-uitbreiding, wat een argument tegen productiviteit is.

9.5.1 Naar een kwantificering van de productiviteit

Per splintermorfem zijn in deze studie mogelijk op twee plaatsen nieuwvormingen besproken - eerst de excerperring uit woordenboeken en andere bronnen (hoofdstuk 6), daarna de tekstcorpustoetsing (hoofdstuk 8 en dit hoofdstuk). In tabel 9.1 zijn de splintermorfemen opgenomen die minstens in twee mogelijk Nederlandse vormingen voorkomen in beide hoofdstukken samen. Commerciële namen worden voor die telling niet meegerekend. In de eerste kolom staan de splintermorfemen, in de tweede kolom staat het aantal woorden dat ermee voorkomt in de oorspronkelijke materiaalverzameling (besproken in hoofdstuk 6), maar niet in het tekstcorpus. In de derde kolom staat het aantal verschillende Nederlandse woorden in het tekstcorpus (besproken in hoofdstuk 8 en dit hoofdstuk) die niet in de materiaalverzameling voorkomen. De vierde kolom geeft aan hoeveel woorden zowel in de materiaalverzameling als in het tekstcorpus aangetroffen zijn. In de vijfde kolom wordt het totale aantal types vermeld, dus de som van de drie voorgaande kolommen.

De uitbreiding van splintermorfeemparadigma's

splinters	n alleen materiaal	n alleen corpus	n zowel corpus als materiaal	n totaal
<i>afro-</i>	5	15	2	22
<i>-(a)holic</i>	6	1	0	7
<i>-arine</i>	0	1	1	2
<i>-ati</i>	0	1	1	2
<i>-bo</i>	1	2	0	3
<i>-burger</i>	6	3	2	11
<i>chari-</i>	2	0	0	2
<i>cine-</i>	2	3	1	6
<i>compu-</i>	1	2	0	3
<i>consu-</i>	2	0	0	2
<i>crea-</i>	1	5	0	6
<i>crim-</i>	2	0	0	2
<i>cyber-</i>	8	57	5	70
<i>depr-</i>	1	2	0	3
<i>digi-</i>	6	2	1	9
<i>docu-</i>	1	2	2	5
<i>emo-</i>	1	2	0	3
<i>euro-</i>	12	136	20	168
<i>flex(i)-</i>	12	9	0	21
<i>-forie</i>	1	1	1	3
<i>-gate</i>	19	3	5	27
<i>-inette</i>	1	1	1	3
<i>-istan</i>	1	0	1	2
<i>klini-</i>	0	1	1	2
<i>Limb-</i>	0	3	1	4
<i>maxi-</i>	3	11	0	14
<i>-mel</i>	0	1	1	2
<i>mini-</i>	11	320	5	336
<i>narco-</i>	1	6	2	9
<i>ombuds-</i>	4	11	2	17
<i>-(o)tel</i>	3	0	1	4
<i>-plex</i>	1	0	1	2
<i>prol-</i>	1	1	0	2
<i>promo-</i>	2	11	3	16
<i>-prop-</i>	0	1	1	2
<i>publi-</i>	1	3	0	4
<i>reli-</i>	6	9	2	17
<i>repro-</i>	0	8	1	9
<i>Suri-</i>	1	4	0	5
<i>trav-</i>	2	1	0	3
<i>-ware</i>	4	0	0	4
<i>-zine</i>	6	1	2	9

tabel 9.1: gecombineerd aantal types per splintermorfeem in materiaal en corpus

Uit tabel 9.1 blijkt dat:

- 1) het aantal splintermorfemen in de woorden uit hoofdstuk 6 erg laag is ten opzichte van het aantal niet-morfematische splinters: slechts 42 van de 145 splinters vertonen reeksvorming in het Nederlands;
- 2) een aantal splinterparadigma's in het tekstcorpus geen uitbreiding vertoont ten opzichte van de initiële materiaalverzameling;
- 3) het aantal types per splintermorfeem in het algemeen erg laag ligt: enkel *mini-*, *euro-* en *cyber-* komen voor in een aanzienlijk aantal soortnamen in de beide verzamelingen samen. Nu zou het te simplificerend zijn om enkel *mini-*, *euro-* en *cyber-* productief te noemen op basis van het aantal vormingen, dat bijvoorbeeld boven een willekeurig gekozen drempel van 25 woordvormingen zou moeten liggen.

Om een iets beter beeld te krijgen van de productiviteit van *mini-*, *euro-* en *cyber-*, maar ook op die van andere splintermorfemen, is het corpusmateriaal verder bestudeerd met één van de productiviteitsmaten van Baayen (o.a. 1993a; 1992; 1989). Ik heb de methode gekozen die praktisch het best uitvoerbaar is, maar die ook een aantal problemen meebrengt: de maat waarbij de globale productiviteit P wordt gemeten als een niet nader gespecificeerde functie van het aantal types V in een tekstcorpus en de kans dat het paradigma uitgebreid wordt \mathcal{P} .

Daarbij is volgens Baayen (1993a) \mathcal{P} al voldoende om te meten of een procédé productief is of niet. \mathcal{P} wordt gedefinieerd als het aantal hapax legomena in verhouding tot het aantal tokens, waarbij het aantal hapaxen een maat is voor het aantal nieuwe woorden. Baayen stelt hapaxen niet gelijk aan nieuwe woorden, maar nieuwe woorden hebben een grotere kans om hapaxen te zijn dan andere woorden. Dus door het aantal hapaxen te delen door het aantal tokens, ontstaat er een getal tussen 0 en 1 dat de uitbreidingskans van het paradigma weergeeft.

\mathcal{P} moet samen met V worden bekeken als men de globale productiviteit, de graad van productiviteit, van een procédé wil kennen. Het kan immers gebeuren dat een laagproductief affix een erg hoge \mathcal{P} -waarde heeft. Die hoge \mathcal{P} -waarde wordt dan gerelativeerd door V , het aantal woorden dat met dat affix in het tekstcorpus te vinden is. Het grootste nadeel van deze methode om P te meten, is dat onbekend is hoe \mathcal{P} en V precies tot elkaar staan, dus een exacte berekening van P via \mathcal{P} en V is vooralsnog niet mogelijk. Omdat het niet mijn prioriteit is om de precieze graad van productiviteit van de splintermorfemen te meten, heb ik toch deze methode gekozen. De andere methodes vroegen nog meer intensieve corpusspecifieke arbeid. Bovendien geeft Baayen (1993a) aan dat alleen \mathcal{P} al voldoende is om over de productiviteit van een procédé te beslissen.

De uitbreiding van splintermorfeemparadigma's

In tabel 9.2 worden voor de 38 splintermorfemen - *chari-*, *consu-*, *crim-* en *-ware* vallen weg ten opzichte van tabel 9.1, omdat ze niet in het tekstcorpus voorkomen - de benodigde gegevens uit het gecombineerde Nedkrant- en ConDiv-corpus gegeven om de berekeningen van \mathcal{P} en V mogelijk te maken.

splinters	n types corpus	n hapaxen corpus	n tokens corpus
<i>afro-</i>	17	10	35
<i>-(a)holic</i>	1	1	1
<i>-arine</i>	2	0	13
<i>-ati</i>	2	2	2
<i>-bo</i>	2	2	2
<i>-burger</i>	5	4	13
<i>cine-</i>	4	2	140
<i>compu-</i>	2	2	2
<i>crea-</i>	5	2	8
<i>cyber-</i>	62	47	121
<i>depr-</i>	2	2	2
<i>digi-</i>	3	2	5
<i>docu-</i>	4	2	16
<i>emo-</i>	2	2	2
<i>euro-</i>	156	81	801
<i>flex(i)-</i>	9	5	74
<i>-forie</i>	2	1	8
<i>-gate</i>	8	3	23
<i>-inette</i>	2	2	2
<i>-istan</i>	1	0	2
<i>klini-</i>	2	0	5
<i>Limb-</i>	4	4	4
<i>maxi-</i>	11	7	23
<i>-mel</i>	2	1	7
<i>mini-</i>	325	232	727
<i>narco-</i>	8	6	11
<i>ombuds-</i>	13	5	81
<i>-(o)tel</i>	1	0	31
<i>-plex</i>	1	0	2
<i>prol-</i>	1	1	1
<i>promo-</i>	14	10	19
<i>-prop-</i>	2	1	6
<i>publi-</i>	3	3	3
<i>reli-</i>	11	8	14
<i>repro-</i>	9	6	24
<i>Suri-</i>	4	3	9
<i>trav-</i>	1	0	2
<i>-zine</i>	3	0	7

tabel 9.2: corpusstatistieken voor de splintermorphemen

In tabel 9.2 zijn grote verschillen in de token-typeverhouding te zien: van 1/1 (*publi-*) tot 35/1 (*cine-*). Vaak spelen individuele frequente woorden daar een belangrijke rol in (bv. *cinéast*, *flexnet* en *ombudsdienst*). Omdat de gegevens uit de tabel zonder vergelijkingspunt nog steeds niet veel zeggen, zijn dezelfde gegevens in het corpus opgezocht voor het onbetwist productieve suffix *-heid*. *-Heid* komt in het corpus voor met 461 types, waarvan 185 hapaxen. Het totale tokenaantal voor *-heid*

bedraagt 9047. Vooral het tokenaantal is daarmee duidelijk hoger dan het tokenaantal voor de meest frequente splintermorphemen. Een gedeeltelijke telling voor het minder productieve suffix *-ster* wees in dezelfde richting.

Op basis van de gegevens in tabel 9.2 werd ad hoc een nieuwe drempel ingesteld op 5 types. Bij een heel laag aantal types leken de gegevens te onsystematisch. Door hun atypische spectra zouden ze een heldere blik op de productiviteit van splintermorphemen in de weg kunnen staan. Bovendien zou een procédé met minder dan 5 types niet zomaar productief genoemd mogen worden.

In tabel 9.3 staan de resterende 14 splintermorphemen samen met het referentiepunt *-heid*, geordend volgens aantal types. Voor elk morfeem wordt het aantal types *V* gegeven in de tweede kolom, en de waarde voor *P* in de tweede kolom.

morfemen	V	<i>P</i>
<i>-heid</i>	461	0,020
<i>mini-</i>	325	0,319
<i>euro-</i>	156	0,101
<i>cyber-</i>	62	0,388
<i>afro-</i>	17	0,286
<i>promo-</i>	14	0,526
<i>ombuds-</i>	13	0,062
<i>reli-</i>	11	0,571
<i>maxi-</i>	11	0,304
<i>repro-</i>	9	0,250
<i>flex(i)-</i>	9	0,068
<i>narco-</i>	8	0,545
<i>-gate</i>	8	0,130
<i>-burger</i>	5	0,308
<i>crea-</i>	5	0,250

tabel 9.3: V en P voor -heid en splintermorphemen met meer dan 5 types, geordend volgens V

De gegevens in tabel 9.3 zijn in twee opzichten opmerkelijk. Enerzijds geeft de rangschikking volgens *V* een acceptabele volgorde als rangorde van productiviteit / uitbreiding. Dat is om twee redenen niet zo onverwacht. Ten eerste heeft Baayen (1993a) al opgemerkt dat *P* bij een hoge *V* nauwelijks nog invloed heeft op *P*. Zolang *P* dus niet nul is, is *V* bij de hoge aantallen al een voldoende graadmeter van *P*. Ten tweede is uit de vorige tabellen gebleken dat de splintermorphemen in deze tabel allemaal uitbreiding van hun paradigma vertoonden. Het is evident dat *V* in zulke gevallen (waarbij dus al vast lijkt te staan dat $P > 0$) een grote rol speelt bij de productiviteitsrangorde. Alleen op de rangorde van de splintermorphemen met weinig types zou *P* nog invloed kunnen hebben, maar omdat de precieze berekening van *P* op basis van *V* en *P* niet bekend is, is het effect van de waarde van *P* moeilijk in te schatten.

Ten tweede zijn de gegevens in bovenstaande tabel opmerkelijk omdat het ontegensprekelijk erg productieve *-heid* de laagste \mathcal{P} -waarde in de tabel heeft. De conclusie daaruit zou volgens Baayen moeten zijn dat alle andere morfemen in de tabel zeker ook productief zijn. Om verschillende methodologische redenen vind ik die conclusie toch wat te kras.

Ten eerste wordt de \mathcal{P} -waarde van *-heid* door het grote aantal tokens gedrukt (en daarmee verbonden: door het vrij grote corpus). Baayen (1993a) merkt zelf op dat de \mathcal{P} -waarde bij productieve procédés onbetrouwbaar klein wordt bij erg grote corpora, al koppelt hij die onbetrouwbaarheid aan de grootte van een corpus dat twee keer zo groot is als het mijne. De lage \mathcal{P} -waarde voor *-heid* is dus niet ongewoon.

Ten tweede wordt de hoge \mathcal{P} -waarde voor de splintermorfemen vooral veroorzaakt door een laag aantal tokens, niet door een bijzonder groot aantal hapaxen. Die constatering brengt een specifieke eigenschap van de splintermorfemen aan het licht, die hen onderscheidt van bekende affixen: ze produceren wel een respectabel aantal nieuwe woorden, maar ze bevatten weinig woorden die al geïnstitutionaliseerd zijn in het interpersoonlijk lexicon van de sociale *langue*, in tegenstelling tot affixen die al eeuwen woorden aan de woordenschat van het Nederlands toevoegen. Precies die woorden uit het interpersoonlijk lexicon leveren meestal per type vrij veel tokens op, zoals in tabel 9.2 bij *cine-*, *flex(i)-* en *ombuds-* werd gedemonstreerd. Kortom: de hoge \mathcal{P} -waarde bij de splintermorfemen geeft een groot uitbreidingspotentieel en een relatief klein gerealiseerd paradigma aan, wat een universeel kenmerk is van de splintermorfemen met een respectabel aantal types (>5).

9.5.2 Naar een verklaring van productiviteitsverschillen

Welke factoren zorgen ervoor dat een splinterparadigma uitbreiding krijgt? In de tabel met splintermorfemen hierboven is duidelijk te zien dat bepaalde splintermorfemen een grotere uitbreiding krijgen dan andere. We kunnen veronderstellen dat de mate van uitbreiding afhankelijk is van vele factoren, zoals bijvoorbeeld de behoefte aan een benoeming, die bij de ene lexicale inhoud hoger kan zijn dan bij de andere. Maar misschien is het mogelijk om de dichotomie grote splinterparadigma's - kleine splinterparadigma's voor het grootste gedeelte door één enkele factor te verklaren.

Tournier (1985:304-306) onderwierp unisegmentale grafonemische afkortingen in de terminologie van Joosten & Smessaert (1999), waarbij

de inkorting achteraan is gebeurd, m.a.w. kopwoorden als *hippo* voor *hippopotamus*, aan een interessant onderzoek. Hij is nagegaan hoeveel kans er theoretisch bestaat dat een taalgebruiker zo'n afkorting in het mentale lexicon verbindt met een langer woord dat niet de basis voor de afkorting is. Daarvoor heeft hij per afkorting het aantal concurrerende langere vormen geteld die niet gevormd zijn op basis van hetzelfde morfeem of dezelfde morfemen als het basiswoord. Voor *hippo* noteert hij behalve *hippopotamus* nog *hippety-hop*, *hippocratic* en *hippodrome* als mogelijke basiswoorden voor de afkorting. Interessant voor het verschil tussen grote splintermorfeemparadigma's en kleine is vooral dat Tournier constateert dat in 44% van de gevallen geen enkele concurrent voor het basiswoord bestaat. In die gevallen is de afkorting dus zo gebeurd dat de formele paradigmatische band met het basiswoord perfect duidelijk blijft. In de andere gevallen helpt de context (cf. ook Koefoed 1991; Kemmer 2003:86) de taalgebruiker op weg om de paradigmatische keuze te maken.

Uit Tourniers onderzoek en een min of meer vergelijkbaar onderzoek van Lehrer (1996:372-376) heb ik de hypothese afgeleid dat splinters waarvan het basiswoord paradigmatisch op basis van de splinter goed herkenbaar is, een grotere uitbreiding van hun paradigma kunnen krijgen dan splinters waarvan het basiswoord paradigmatisch heel wat concurrenten heeft (over herkenbaarheid, cf. ook Kemmer 2003:77).

Om die hypothese te toetsen heb ik vijf splinters met een groot paradigma en vijf splinters met een klein paradigma getest op hun herkenbaarheid door in de elektronische versie van Van Dale (1999) na te gaan hoeveel concurrenten het basiswoord voor elk van die splinters heeft. Morfologisch gelieerde woorden (onder andere de opgenomen splintercomposita met de splinter, of samenstellingen met het basiswoord) werden niet als concurrenten van het basiswoord geteld. Als er verschillende mogelijke basiswoorden waren, werden de alternatieven ook niet als concurrent geteld. Bij *mini-* is namelijk behalve *minimum/minimaal* ook nog *miniatuur* als basiswoord mogelijk. Belangrijk is dat naast de grafische overeenstemming, ook de fonologische vorm op een mogelijke concurrentie moest wijzen om een woord als concurrent voor het basiswoord te tellen (ter vergelijking: Lehrer 1996 baseerde zich enkel op het schrift). *Minister* werd dus niet als concurrent voor *minimum/minimaal* geteld. Homoniemen werden slechts één keer meegeteld.

Het aantal concurrenten per splinter staat in tabel 9.4.

groot paradigma	n concurrenten	klein paradigma	n concurrenten
<i>afro-</i>	7	<i>-arine</i>	12
<i>cyber-</i>	0	<i>-bo</i>	26
<i>euro-</i>	2	<i>-plex</i>	7
<i>mini-</i>	0	<i>prol-</i>	15
<i>promo-</i>	2	<i>trav-</i>	7
totaal	11	totaal	67

tabel 9.4: het aantal concurrenten voor het basiswoord van splinters met een groot paradigma en van splinters met een klein paradigma

Het verschil tussen de aantallen concurrenten is op het eerste gezicht erg overtuigend, en een chikwadraattest bevestigt die eerste indruk. De verkregen p-waarde (de kans dat er geen echt verschil is tussen het aantal concurrenten in de twee kolommen) is ver beneden de waarde die nodig is voor statistische relevantie ($p < < 0,01$). Uiteraard is het verschil niet bij elke splinter afzonderlijk duidelijk: het aantal concurrenten voor *afro-* en *trav-* is gelijk. Er zijn dus nog andere factoren die meespelen (wellicht frequentie, cf. Lehrer 1996:372-376), maar het is duidelijk dat de morfologische herkenbaarheid (cf. ook Cannon 1986:739), want dat is wat voor deze splinters gekwantificeerd is, een belangrijke factor vormt bij de mate van uitbreiding van splinterparadigma's. Dat is niet verwonderlijk, want een identificatie van het basiswoord of de basiswoorden is nodig om de betekenis van een splintercompositum te achterhalen (Fradin 2000:31; Lehrer 1996:363).

Lehrer (1996:369-372) ontdekte dat taalgebruikers splintercomposita gemakkelijker konden interpreteren als er meer materiaal van de basiswoorden bewaard bleef (meer letters of meer lettergrepen). Die conclusie past mooi bij de conclusies over morfologische herkenbaarheid in deze paragraaf: hoe meer materiaal er van een basiswoord in de splinter overblijft, hoe minder concurrenten het basiswoord in het lexicon zal hebben.

9.6 Conclusie

Veruit de meeste splinters zijn gecreëerd voor eenmalig gebruik. Een klein aantal komt echter in meerdere vormen voor, en kan dus als een morfeem worden beschouwd, omdat de vorm-betekenisrelatie in het splinterparadigma constant blijft. Van de splintermorfemen komt het overgrote deel niet in een groot aantal vormen voor. De uitbreiding van het paradigma is in het merendeel van de gevallen dus incidenteel te noemen. Een klein aantal splinters vormt echter een onbetwistbaar productief paradigma, zoals *mini-*, *euro-* en *cyber-*. We hebben gezien dat de paradigmatische herkenbaarheid van het splintermorfeem een grote

De uitbreiding van splintermorfeemparadigma's

rol speelt bij de mogelijkheid tot uitbreiding van een paradigma: wanneer er weinig woorden fonologisch als basiswoord voor de splinter kunnen dienen, is de kans groter dat het paradigma uitbreidt, dan wanneer een groot aantal woorden formeel het basiswoord voor de splinter zou kunnen zijn. Een splintermorfeem ondergaat dus paradigmatische druk, die evenredig is met het aantal fonologisch acceptabele basiswoorden.

HOOFDSTUK 10: CONCLUSIE

Dit afsluitende hoofdstuk bestaat uit drie delen. Het eerste deel probeert een antwoord te geven op de vraag in welke mate de splintercomposita verschillen van de kern van de Nederlandse morfologie (§10.1). In het tweede deel gaan we na welke morfologische fenomenen meer dan eens voorkomen in de morfologische procédés die het onderwerp vormen van deze studie (§10.2). Het korte derde deel gaat over het nut van uitputtende categorisatie (§10.3).

10.1 Splintercomposita en de kern van de morfologie

10.1.1 Inleiding

Hoewel de vorige hoofdstukken heel wat woorden hebben getoond die als splintercompositum beschouwd kunnen worden, is de aandacht die er in de Nederlandse morfologie aan besteed is, beperkt te noemen. Op de al herhaaldelijk vermelde artikelen van Hamans (1988; 1993; 2000), Hüning (2000; 2002) en Van den Toorn (1983a; 1987b) na, zijn er geen artikelen te vinden over splinters. Tekenend in dat opzicht is dat Schultink (1994) in zijn heel uitvoerige overzicht van de Nederlandse morfologie de pionierartikelen van Van den Toorn niet vermeldt.

Zowel de algemene descriptieve overzichten van de Nederlandse morfologie in haar totaliteit, als de algemeen-theoretische morfologische werken besteden er voorts weinig aandacht aan. In de descriptieve overzichten (ANS 1997, De Haas en Trommelen 1993) worden splintercomposita niet afzonderlijk behandeld. In De Haas en Trommelen (1993) worden wel enkele suffixen vermeld die als splinters zouden kunnen worden bekeken in de terminologie van deze studie (*-tiek*, *-tel*, *-taria*, p. 278), maar er is geen systematische aandacht voor het fenomeen. De relatief lage frequentie en de grote diversiteit van het morfologische fenomeen splintercompositum zouden een verklaring kunnen bieden voor de geringe aandacht die morfologen eraan besteden.

Ook in de morfologische theorievorming is de aandacht voor splintercomposita beperkt. Dat een splintercompositum niet vooraf voorspel-

Conclusie

baar is, lijkt daarvoor van belang. Als splintercomposita toch worden besproken in de morfologische theorievorming over het Nederlands, dan wordt in het algemeen (cf. Booij en Van Santen 1998:10-13) vooral kort het verschil met de ‘kern’ van de morfologie, de samenstelling en de afleiding, besproken. Al blijkt uit een vergelijking van Van Santen (1984), Booij & Van Santen (1995) en Booij & Van Santen (1998) dat het verschil steeds uitgebreider wordt beschreven.

Het is waar dat er opvallende verschillen bestaan tussen wat meestal als een splintercompositum wordt gezien, en de gewone samenstelling en afleiding. Dat is in de vorige hoofdstukken duidelijk gebleken. Maar er zijn ook overeenkomsten tussen splintercomposita en andere woordvormingen. §6.2 – over uitbreidbaarheid - heeft daar al enkele elementen van besproken.

In het volgende stuk ga ik gedetailleerder na in welke mate splintercomposita echt verschillen van de kern van de lexicale morfologie van het Nederlands. Moeten we splintercomposita beschouwen als “monsters” in de Nederlandse morfologie, of als enigszins afwijkende samenstellingsachtigen (cf. Grésillon 1984:13;135-138)? Achtereenvolgens komen de volgende kwesties aan bod: geleedheid (§10.1.2), overlapping (§10.1.3), discontinuïteit (§10.1.4), inkorting (§10.1.5), vervanging (§10.1.6), constituentenvolgorde (§10.1.7), welluidendheid (§10.1.8) en pragmatiek (§10.1.9). De volgorde is bepaald door het gewicht van de onderwerpen voor de marginale status van splintercomposita: de gewichtigste onderwerpen eerst. Ik sluit af met een conclusie (§10.1.10).

10.1.2 Geleedheid

In de morfologische theorie lijkt het vrij oncontroversieel dat er, zoals graden van productiviteit, ook graden van geleedheid bestaan (Booij 1979, Booij & Van Santen 1998:10-13). Een woord als *moerbeï* is bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend geleed te noemen. Er bestaat wel een paradigma met bessen die *-bei* als tweede deel van de vorming hebben, maar het element *moer-* is uniek (ook wel eens naar Bloomfield 1933 een *cranberry-morph* genoemd (Aronoff 1976), voor een bespreking: Swiggers 1998). Het is voor de taalgebruiker die de andere woorden in het paradigma kent, niet moeilijk om te achterhalen dat *moerbeï* een soort bes is, omdat het woord gemakkelijk als een soort determinans-determinatumsamenstelling te interpreteren is. Kortom: als *moerbeï* synchroon nog als een samenstelling te bekijken is, dan is die samenstelling niet volledig ongeleed, maar ook niet volledig geleed.

In verband met splintercomposita spreken Booij & Van Santen (1998:10-13) over de ‘ongeleedheid’ van sommige en de ‘mate van geleedheid’ van andere, waarmee ze aangeven dat zo’n vorming niet of slechts gedeeltelijk in morfemen op te splitsen is. De bekendste Engelse voorbeelden geven goed aan wat bedoeld wordt: je kan een vorming als *brunch* wel motiveren door de woorden *breakfast* en *lunch* aan de basis daarvan te leggen, maar een Engelsman die voor het eerst met de woordvorm geconfronteerd wordt, zal de band met beide basiswoorden niet of nauwelijks aanvoelen, omdat de fonemen die uit beide basiswoorden worden gebruikt, geen systematische koppeling vertonen aan een betekenis die voor de interpretatie van *brunch* relevant is.

In *brunch* en *smog* zijn dus geen morfemen te ontdekken, wat op zijn beurt betekent dat er geen paradigma samen te stellen is waarin delen van de vormingen met dezelfde betekenis en dezelfde vorm voorkomen. Uiteraard zijn er wel fonologische paradigma’s te bedenken (volgens één van de vier associatieve assen in De Saussure 1916), maar geen vorm-betekenisparadigma in de morfologische zin.

Voor de duidelijkheid: in het Nederlands bestaan *brunch* en *smog* natuurlijk ook, als leenwoorden. Ze zijn in het Nederlands, in tegenstelling tot het Engels, niet (of veel minder) gemotiveerd. Er zijn immers geen Nederlandse woorden (met uitzondering van *lunch*) te vinden die aan de basis van de beide woorden zouden kunnen liggen. In het Nederlands is dus maar één van de vier woorden die aan de basis van *brunch* en *smog* hebben gelegen, terug te vinden.

Zoals in hoofdstuk 7 is aangetoond, is het *brunch*-type van splintercomposita - A][B (met inkorting van beide basiswoorden op de grens tussen de constituenten) - zeker niet het frequentste in het Nederlands (16%). Als uit de woorden van die categorie dan nog de woorden worden geselecteerd die zoals *brunch* en *smog* uit slechts één lettergreep bestaan, dan blijft enkel het woord *plurk* (‘ploert’ en ‘schurk’) over. Eén woord van 324 Nederlandse splintercomposita. Daarmee is de erg extreme ongeleedheid van de bekende Engelse voorbeelden duidelijk geworden.

Brunch is in het Nederlands dus gedeeltelijk gemotiveerd (cf. *lunch*), maar duidelijk ongeleed. Volgens sommige morfologen kan dit niet, omdat een woordvorming slechts gemotiveerd kan zijn als ze geleed is (Smedts & Van Belle 1997:62). Het verschil in benadering wordt veroorzaakt door een andere opvatting over de term *gemotiveerd*. Volgens één visie betekent *gemotiveerd* dat op basis van de vormelijke geleedheid de betekenis van het woord achterhaald kan worden; volgens de andere betekent *gemotiveerd* dat de woordvorm niet arbitrair is (De Saussure

Conclusie

1916): er is een achterliggende motivering voor de woordvorm te vinden. In deze studie is *gemotiveerd* in de laatste betekenis gebruikt.

Zoals het voorbeeld *moerbei* aangaf, bestaan er duidelijk samenstellingen die minder geleded zijn dan andere (cf. De Haas & Trommelen 1993:362-363, die een algoritme hebben ontworpen om verschillende graden van gelededheid bij samenstellingen te bepalen). Maar de minder gelede composita worden door hun lage typefrequentie niet als exemplarisch voor composita in het algemeen gezien. Bij splintercomposita worden de ongelede gevallen wél als typisch voor de hele categorie geprofileerd (cf. Cannon 2000:952). Die profilering ('gemotiveerd, maar ongeleed') is natuurlijk niet helemaal onredelijk: ze geeft in enkele woorden direct een zo volledig mogelijk beeld van de speciale eigenschappen die een splintercompositum kán hebben.

In wat volgt wil ik ten eerste nog eens expliciet de aandacht erop vestigen dat splintercomposita zeker niet altijd volstrekt ongeleed te noemen zijn, wat Booij & Van Santen (1998:10-13) beamen. Ter illustratie zal ik drie gevallen nader bekijken, om aan te tonen dat gelededheid als continuüm (graden van gelededheid, cf. Booij 1979) een beter beeld geeft van de morfologische werkelijkheid. Ten tweede wil ik de relevantie van het begrip gelededheid aangeven voor een onderverdeling van splinters, en bijgevolg ook van splintercomposita.

Plurk illustreert de duidelijk ongelede deelverzameling van de splintercomposita. Er is geen systematische vorm-betekenisovereenkomst bij woorden die beginnen met *pl-* (cf. Booij 2002:13-14). Voor het deel *-urk* lijkt de formele (fonologische, associatieve cf. De Saussure 1916:170-177) band met *schurk* misschien iets duidelijker, omdat het aantal woorden dat eindigt op *-urk*, beperkt is. Maar die formele band is niet gekoppeld aan een gelededheid in *schurk*, en ten tweede kan de formele relatie ook naar een woord als *kurk* verwijzen, dat semantisch niets te maken heeft met *plurk*. Er is geen paradigma waarin *-urk* 'schurk' betekent.

Splintercomposita zijn niet altijd zo duidelijk ongeleed als *plurk*. Wat moeten we bijvoorbeeld denken van de soorten hotels die *motel*, *aquatel* en *botel* ('boothotel') of *stutel* ('studentenhotel') worden genoemd? Enkel al het feit dat er een paradigma met woorden met *-tel* kan worden opgesteld, waarbij die woorden allemaal hyponiemen van *hotel* zijn, betekent dat hier sprake is van een vorm van gelededheid (Booij & Van Santen 1998:10-13).

Daarmee is uiteraard niet gezegd dat hier ook sprake is van een netjes afgebakend suffix *-tel* (zoals wel beweerd wordt in De Haas en Trommelen 1993:278). Daarvoor zijn er te veel problemen verbonden

aan een dergelijke analyse. Een syntagmatische opsplitsing van *motel* of *stutel* is bijvoorbeeld al niet eenvoudig. Tot waar komt het eerste deel van *motel*? Uit welke soorten delen bestaan de vormen *motel* of *stutel* dan? Een splinter en een soort suffix? Zulke combinaties bestaan, getuige de splinterafleidingen uit §6.1.3 (categorie *travo*). In *motel* en *botel* lijkt een analyse met overlapping van /ot/ descriptief de meest volledige (cf. categorie *motel* en *uforie*), maar bij *stutel* is die analyse dan weer onmogelijk (categorie *digibee*). En als voor *botel* en *stutel* verschillende analyses worden toegepast, kunnen ze niet meer zo gemakkelijk tot eenzelfde paradigma worden gerekend. Met andere woorden, *-tel* zou een suffix in wording kunnen zijn, maar de overlapping maakt de zaak minder eenvoudig (cf. §10.1.2). Een bijkomend probleem kan de semantische inhoud van *-tel* zijn. Die wordt gewoonlijk met een woord uitgedrukt (*botel*), wat een analyse als suffix bemoeilijkt, omdat affixen gewoonlijk een beperkte semantische inhoud hebben.

Ten derde en ten slotte zijn er splintercomposita waarbij de geleedheid onbetwistbaar is. Bij deze splintercomposita is er duidelijk sprake van een paradigma, alleen de precieze morfologische status van één van de delen is nog min of meer eigenaardig. Een typisch voorbeeld van zo'n categorie splintercomposita zijn de vormen met *-burger*, of die met *-gate*. Zowel de vorm als de eraan gekoppelde betekenis staat min of meer vast. Een *-burger* is altijd een snelle warme hap, al bestaat er nog wat variatie (cf. §5.2.2; §9.2.3). Een *-gate* is altijd een schandaal. Woorden als *kaasburger* of *e-mailgate* zijn dus even duidelijk geleed als *circusschool* of *onderdrukking*. Het enige speciale morfologische aspect aan die vormen is te vinden in het tweede morfeem, dat een vrij specifieke lexicale inhoud koppelt aan een gebonden vorm, en dat door een proces van splintervorming is ontstaan. Voor zulke morfemen gebruiken we in deze studie de naam *splintermorfeem* (deel III).

Door aan zulke morfemen een aparte naam toe te kennen en composita met zulke morfemen nog steeds *splintercomposita* te noemen, neem ik een betwistbare positie in. Omdat splintermorfemen zowel kenmerken bezitten van vrije morfemen als van affixen, is het weliswaar niet eenvoudig om ze bij één van beide soorten bouwstenen voor woorden te categoriseren, maar men zou er toch voor kunnen opteren om deze vorm van splintercomposita bijvoorbeeld bij de afleidingen onder te brengen. Dat affixen meestal ontstaan door grammaticalisatie van vrije morfemen of door reïnterpretatie van bestaande affixen (Eisenberg 1993:93, Haspelmath 1995:1), terwijl de affixen in dit geval ontstaan zijn door splintervorming, is - zo zou men kunnen argumenteren - synchroon niet van groot belang. Andere eigenaardigheden, zoals de woordachtige semantiek van de splintermorfemen, zouden dan niet als

Conclusie

een doorslaggevend kenmerk voor een aparte status van de vormen worden beschouwd.

Ik opteer ervoor om met de benaming *splintermorfeem* voor *-burger* en *splintercompositum* voor *kaasburger* aan te geven dat het verschil tussen *plurk* en *kaasburger* in hun ontstaansgeschiedenis (hier niet diachroon, maar procesmatig op te vatten) niet groot is. Een *plurk*-vorming is marginaal in vergelijking met de kernmorfologie, maar minder marginaal dan meestal wordt aangenomen. Dat wordt duidelijk door de tussencategorie van de splintercomposita met splintermorfemen. De benaming *splintermorfeem* suggereert dan door het determinatum *morfeem* een middenplaats op het continuüm van extreme marge tot de kern van de morfologie.

Niet alle splinters kunnen zich tot splintermorfemen ontwikkelen. Uit hoofdstuk 9 blijkt dat uitsluitend splinters met minstens één vocaal dat kunnen (meestal zelfs prosodische woorden), omdat de herkenbaarheid te veel in het gedrang komt met alleen maar consonanten. De *pl-* uit *plurk* maakt dus geen kans om een splintermorfeem te worden, *-urk* eventueel wel. Die constatering komt volledig overeen met een opmerking van Becker (1990:17-18) over de klassieke kritiek van Kiparsky op de proportionele analogie als woordvormingsprincipe. Kiparsky beweert dat proportionele analogie de vorming van **to heye* ('zien') naar het voorbeeld van *to hear-ear* ('horen' - 'oor') niet kan beletten. Becker pareert die kritiek in twee stappen. Hij verwijst eerst naar het bekende citaat van Aronoff (1976:35):

...though many things are possible in morphology, some things are more possible than others.

Voor Aronoff en de andere generatieve taalkundigen betekende dat citaat vooral dat de morfooloog zich diende te concentreren op productieve procédés, maar Becker benadrukt de toegevend bijzin: heel veel dingen zijn in principe mogelijk. Volgens Becker is **to heye* helemaal niet onmogelijk, maar wordt de vorming ervan tegengehouden door *blocking* (Aronoff 1976:43), omdat *to see* al bestaat, en voorts - en dat is voor mijn beschouwing van *plurk* van belang - bezit het Engels geen prefixen zonder vocaal, wat de vorming nog onwaarschijnlijker maakt. Dezelfde restrictie - minstens een vocaal - geldt in het Nederlands m.i. voor alle niet-flexionele vrije en gebonden morfemen. De enige uitzondering daarop is het improductieve *-st* in *gunst*, *woonst* etc.

De vocaalvoorwaarde belet natuurlijk niet dat er aan bepaalde medeklinkercombinaties soms betekenissen in de ruimste zin van het woord worden toegekend, bijvoorbeeld *gr-* in *grijpen*, *graaien*, *grabbelen*. Maar daarbij is geen sprake van een systematische vorm-betekenisrelatie zoals die zich bij morfologische categorieën voordoet. Het hele terrein

van de klanksymboliek en klankexpressiviteit is nog steeds ad hoc bepaald, en weinig regelmatig (cf. Marchand 1969:397-428; Tournier 1985:139-167).

De vocaalvoorwaarde voor alle betekenisvolle elementen in de woordvorming is natuurlijk helemaal niet zo vreemd. Een taalgebruiker moet in nieuwe woorden vormen kunnen herkennen waaraan een bepaalde betekenis is gekoppeld. Grammaticale morfemen als de meervouds-*s* bij substantieven of de *-t* van de derde persoon enkelvoud in de tegenwoordige tijd van de werkwoorden kunnen door hun syntactische context en frequentie voldoende herkenbaar genoemd worden. Maar voor een lexicale inhoud is blijkbaar normaliter een vocaal nodig om de morfologische herkenbaarheid voor de taalgebruiker te verzekeren, in casu: een vocaal helpt beter dan een consonant om het basiswoord voor de splinter te identificeren. Daar is het fonologische onderscheid tussen de groep van de niet-morfematische splinters en de groep van de splintermorfemen een tekenend voorbeeld van (§9.5).

Samengevat: splintercomposita zijn niet per definitie ongeleed. Slechts de splintercomposita die als enige constituenten splinters bevatten die geen splintermorfemen zijn, zijn helemaal ongeleed. Het feit dat splintermorfemen bestaan, verbindt splintercomposita met de kern van de Nederlandse morfologie. Om een splintermorfeem te kunnen worden, moet een splinter minstens een vocaal bevatten.

10.1.3 Overlapping

Een andere structurele eigenaardigheid van splintercomposita is de overlapping die tussen de delen van zo'n vorming kan voorkomen, zoals bijvoorbeeld in het woord *botel* (*boot+hotel*, te beschrijven als AGB). Ik heb hierboven al betoogd dat er weinig splintercomposita deze eigenaardigheid vertonen (21%, zie §7.1). Maar ze wordt wel in de meerderheid van de bronnen over het onderwerp splintercomposita aangehaald (o.a. Algeo 1977:48-55, Soudek 1978:464-465, Dubois 1982:27-28, Bauer 1983:236).

De overlapping lijkt splintercomposita in de morfologische component van de taal te isoleren, omdat ze als een exclusief kenmerk voor splintercomposita wordt gezien. Ze vormt bovendien een probleem voor de niet-paradigmatische morfologie, want daarin zijn de constituenten altijd netjes van elkaar gescheiden. De overlapping zorgt er dus niet bepaald voor dat de aandacht van morfologen voor de splintervormingen toeneemt.

Conclusie

Toch is overlapping in de rest van de morfologie van het Nederlands niet onbestaand. Bekijken we bijvoorbeeld de zogenaamde ‘trochee op -o’ (Van den Toorn 1987a), een recente manier om modieuze persoonsnamen te creëren, waartoe ook een aantal splinterafleidingen uit §6.1.3 (type *travo*) gerekend kunnen worden.

psycho: ‘psychopaat’
pedo: ‘pedofiel’
lullo: ‘lullig persoon’

Het woord *lullo* (*lul+o*) lijkt op een syntagmatische manier ontleedbaar te zijn. De *-o* geeft dan aan dat het nieuwe woord een persoonsnaam is. De eerste twee woorden zijn op een heel andere manier ontstaan: ze zijn unisegmentale grafonemische afkortingen (in de terminologie van Joosten & Smessaert 1999) van de langere woorden *psychopaat* en *pedofiel* (cf. Fleischer, Barz & Schröder 1992:221-222). Toch zijn de overeenkomsten tussen *lullo* en *psycho* groot. Beide geven ze een persoonsnaam aan die eindigt op *-o*, die twee lettergrepen telt waarvan de eerste beklemtoond is (vandaar de titel van het artikel van Van den Toorn (1987a): “de trochee op -o”, cf. ook Zuidinga 1987). Zo’n vormbetekenisovereenkomst lijkt een morfologische categorie te suggereren. Descriptief zou het dus een goede zaak zijn om beide soorten woorden, die syntagmatisch normaliter op verschillende manieren beschreven zouden worden, toch vergelijkbaar te beschrijven.

In de paradigmatische morfologie is de definitie van zo’n morfologische categorie geen probleem, omdat in dat theoretisch raamwerk woordvorming niet door optellen hoeft te gebeuren. Paradigmatische morfologie wordt daarom ook ‘morfologie zonder morfemen’ genoemd (zie §1.3.2).

In de syntagmatische morfologie lijkt een gemeenschappelijke beschrijving van *psycho* en *lullo* wel een probleem te zijn. Maar zo’n optellende beschrijving is minder problematisch als de /o/ als een gemeenschappelijk foneem in twee morfemen wordt bekeken, met andere woorden: als een overlapping tussen de twee consecutieve morfemen *psycho-* en *-o*.

Met zo’n analyse waarbij een foneem tot twee morfemen behoort, wordt overlapping dus een gewoner fenomeen in de Nederlandse morfologie. Ook de persoonsnamen op *-o* zijn echter vrij marginaal te noemen in het Nederlandse morfologische systeem.

Andere overlappingen zijn gevallen van morfologische haplogogie (cf. Stemberger 1981). Daarvan zijn weinig Nederlandse voorbeelden bekend. Eventueel zou men daarbij kunnen denken aan gevallen als *een Bosch café*, waarin *Bosch* verwijst naar *Den Bosch*. De adjectief-*s* valt hier

samen met de eind-*s* van de stam. Ook in *iets fantastisch* valt de eind-*s* van *fantastisch* samen met de genitief-*s*. Daarnaast komt overlapping voor bij neoklassieke composita als *mollarchie* (*molla* + *-archie*).

Op overlapping kom ik in de volgende paragraaf, over discontinuïteit, terug. Voorlopig is al gebleken dat overlapping niet alleen voorkomt bij splintercomposita.

10.1.4 Discontinuïteit

In deze paragraaf wordt een andere structurele eigenaardigheid van splintercomposita besproken: splinters kunnen discontinu zijn. Bekijk bijvoorbeeld de volgende woorden:

evrouwcipatie: 'emancipatie van de man'

eslangcipatie: 'emancipatie van de slang'

In beide voorbeelden wordt een vrij morfeem gecombineerd met een splinter, beide op een vaste plaats. Formeel zit er dus een vorm van regelmaat in de genoemde woorden, maar semantisch is de verhouding van de splinter ten opzichte van het geïnserteerde woord niet vast. Ik wil het hier echter enkel hebben over de structurele verhouding van de delen.

In beide woorden zou een structurele analyse kunnen uitgaan van een discontinue splinter *e-cipatie*, waarin een vrij morfeem, dat in de voorbeelden eenlettergrepig is en verwijst naar een levend wezen (elementen die de herkenning van de splinter vergemakkelijken), wordt geïnserteerd. Dat is volgens mij niet de meest waarschijnlijke hypothese (cf. §10.1.6), maar ze wordt hier onderzocht omdat ze de kwestie van de continuïteit kan illustreren.

Discontinue constituenten zijn in de Nederlandse morfologie niet frequent. Een morfeem wordt normaal gezien niet onderbroken door andere morfemen. Toch zijn ook daar uitzonderingen op: bijv. de homofone discontinue affixen, of circumfixen, *ge-d*. Enerzijds worden daarmee adjectieven gevormd zoals *gelaarsd*, *gebruikt*, *gezakt* (in de uitdrukking *gepakt en gezakt*), waarin het discontinue morfeem de betekenis 'met' heeft. Anderzijds is het natuurlijk ook een flexiemorfeem waarmee het voltooid deelwoord van de zwakke werkwoorden wordt gevormd.

Discontinue constituenten bestaan dus ook bij de 'gewone' Nederlandse morfemen. Zijn ze opvallend frequenter of typischer voor splinters en splintermorfemen? Op basis van het materiaal dat voor dit onderzoek gebruikt is, lijkt dat niet het geval te zijn. Heel weinig splintervormingen kan men beschrijven met een discontinue splinter (cf. ook Kemmer

Conclusie

2003:72-73; Lehrer 1996:362): in mijn verzameling enkel *AsPUUR**Sge*, *boa-connector*, *eslangcipatie*, *evrouwcipatie* / *geëvrouwcipeerd*, *interstripualiteit* (de categorie *evrouwcipatie*). Er is dus maximaal één discontinue splinter per woord (Grésillon 1984:135-138). Bij het kleine aantal splintercomposita met een discontinue splinter kunnen twee opmerkingen worden geformuleerd, een eerste over de relatie tussen overlapping en discontinuïteit en een tweede over een tendens tot morfologische normalisatie.

10.1.4.1 Overlapping en discontinuïteit

Als men de woorden uit het materiaal bekijkt, kan men opmerken dat discontinue constituenten in meer splintercomposita voorkomen. In een woord als *dikcrimatie* ('discriminatie van dikke mensen') zou men de eerste twee fonemen als overlappend kunnen zien (type GAB, cf. §5.2.1).

Daardoor wordt opnieuw de vraag gesteld wat juist de status van die overlappende elementen in splintercomposita van het type GAB of ABG is. Moet het overlappende deel echt als een stuk van beide andere elementen worden beschouwd, of is het structureel enkel een deel van het syntagmatisch meest nabije deel? In dat laatste geval is de fonologische overeenkomst met het verste element alleen mooi meegenomen om de herkenning van het verste deel te bevorderen (zie ook §2.4, §5.2.1).

De descriptieve winst die bereikt wordt door het gemeenschappelijke deel in *dikcrimatie* ook morfologisch als deel van de twee bouwstenen te beschouwen, is beperkt. Zo'n beschrijving met een gemeenschappelijk deel dat syntagmatisch geïsoleerd is van één van beide constituenten, geeft alleen aan dat een aantal fonologische elementen in beide bouwstenen gemeenschappelijk is. Bovendien bemoeilijkt ze onnodig een louter optellende, syntagmatische analyse (woordvorming als optellen blijft een eenvoudige, en dus descriptief na te streven hypothese). Overlappende splintercomposita waarbij het overlappende deel in de spelling van de niet-aangrenzende constituent wordt geschreven, zouden een schijnbaar tegenargument vormen voor zo'n optellende analyse. Jammer genoeg zijn in mijn verzameling zulke woorden niet te vinden.

Laten we voor de gelegenheid zo'n woord creëren (zo'n vorming lijkt immers zeker niet onmogelijk): *cortmercial* ('korte commercial', met een associatieve klankrelatie met *court martial* 'krijgsraad'). De spelling suggereert in zo'n geval een structuur A_1BA_2 , omdat de spelling van het eerste deel gelijk is aan de spelling van een ontbrekend stuk van de tweede component, terwijl de fonologie GBA suggereert, omdat de klanken in het eerste stuk van het eerste deel ook in het begin van het

tweede deel voorkomen. Morfologisch lijkt een structuur BA verdedigbaar: uiteindelijk wordt semantisch gewoon een samenvoeging gerealiseerd van twee aparte delen. En die samenvoeging kan in de fonologie van het woord ook worden teruggevonden.

Omdat splintercomposita nu eenmaal vaak worden gecreëerd bij wijze van woordspel (Dubois 1982; Schultink 1964; Tournier 1985), en in woordspelletjes ook vaak met de spelling wordt gespeeld, geeft die spelling bij zulke vormen zeker niet altijd een aanwijzing voor de morfologische opbouw van het woord. Bij de meeste andere soorten woordvormingen kan dat wel. Dat *bereiken* niets te maken heeft met het woord *rijk* moeten we natuurlijk uit de betekenis van het woord en de morfologische eigenschappen van werkwoorden met *be-* kunnen opmaken. Maar de spelling geeft in zulke gevallen toch een bijkomende, weliswaar niet doorslaggevende, aanwijzing. Bij splintercomposita is door het spelelement de spelling een veel minder betrouwbare aanwijzing voor de morfologische opbouw van het woord dan bij andere woordvormingen.

Terloops wil ik er even aan herinneren dat we de louter grafische splintercomposita (Algeo 1977:48-55), zoals *Uytgeloet* (naam van een lotingsprogramma met Marc Uytterhoeven), ook wegens de secundaire aard van spellingsaanwijzingen, al van in den beginne niet in onze morfologische bespreking opgenomen hebben. Zulke woorden zijn eerder pure woordspelingen dan woordvormingen. Er ontstaat geen nieuwe woordvorming, maar er wordt een nieuwe betekenis aan een bestaande woordvorm gehecht (§5.2.1).

We beschouwen overlapping dus alleen als een morfologisch gegeven als ze noodzakelijk is om de morfologische structuur te beschrijven. Zo gezien is er bij geen enkel splintercompositum uit deze studie een structurele overlapping op te merken die nergens anders in de Nederlandse morfologie te vinden is. Anders gezegd: als er al overlapping voorkomt in splintercomposita, dan is die gesitueerd op de grens tussen beide delen, waar ook elders in de Nederlandse morfologie wel eens overlapping voorkomt. Fonologische overlappingen op andere plaatsen in een splintercompositum bevorderen de herkenning van een splinter, en zijn daardoor mogelijk een beïnvloedende factor bij de vorming, maar komen vrij weinig voor in het materiaal.

Het niet gelijkstellen van fonologische overlapping met morfologische overlapping betekent ook dat het aantal discontinue splintercomposita beperkt blijft tot de woorden van de inplantende categorie *evrouwicipatie*.

10.1.4.2 Tendens tot morfologische normalisatie

Laten we voor een tweede opmerking bij het kleine aantal discontinue woorden nog even terugkeren naar de discontinue natuur van sommige splinters. De enige discontinue splinter die aanleiding heeft gevormd tot reeksvorming was *e-cipatie*, met betekenis ‘ontvoogding van of ten koste van’. Naast die *e-cipatie*-vormingen is echter ook *omacipatie* aangetroffen (categorie *dikcriminatie*), waarin het eerste, afgescheiden deel van de constituent achterwege is gelaten. Het aantal lettergrepen van de nieuwe woordvorming kan een rol gespeeld hebben, omdat *omacipatie* zonder de *e*- evenveel lettergrepen heeft als *emancipatie* en zo de herkenning van de splinter bevordert wordt. Maar de weglating van de *e*- kan ook te maken hebben met een tendens in het materiaal. Die tendens kan worden geformuleerd als volgt:

Splintercomposita zijn meestal op een vergelijkbare manier structureel opgebouwd als samenstellingen of afleidingen: dat wil zeggen dat de bouwstenen continu zijn en syntagmatisch als onderscheiden eenheden kunnen worden aangeduid. Het belangrijkste verschil is dat de onderdelen van een splintercompositum niet noodzakelijk een morfeem hoeven te zijn.

Ook Cannon (2000:955) constateert een vrij eenvoudige structuur bij splintercomposita. Dat *e-cipatie* soms *-cipatie* wordt, is in het licht van de hierboven geformuleerde hypothese heel normaal, en is bovendien mogelijk omdat *-cipatie* als klankencombinatie (ondanks woorden als *anticipatie* en *participatie*) nog voldoende herkenbaar blijft om de betekenis ‘ontvoogding’ te kunnen blijven meedragen. De morfologische herkenbaarheid van de bouwsteen komt dus niet in het gedrang (zie §9.5.2).

10.1.5 Inkorting

Het hyperoniem *inkorting* gebruik ik in dit gedeelte als overkoepelende term voor twee verwante, maar te onderscheiden vormen van inkorting. Ten eerste bespreek ik de rol van formele inkorting bij splintervorming en in de rest van de morfologie. Ten tweede komt semantische concentratie aan bod.

10.1.5.1 Formele inkorting

In het algemeen kan je zeggen dat splinters formeel inkortingen zijn, die op twee manieren geen rekening houden met morfeemgrenzen: ze zijn dikwijls inkortingen van meer dan één morfeem (normaal van een woord), en het resultaat wordt ofwel geen morfeem, ofwel is het een nieuw morfeem, als het in een aantal vormen verschijnt met dezelfde vorm en betekenis (een splintermorfeem).

Dat meer dan één morfeem samen ingekort wordt, is niet zo uitzonderlijk (zie ook beneden bij semantische concentratie), maar dat het resultaat niet noodzakelijk een morfeem wordt, is dat wel. Dat wordt duidelijk als we enkele morfologisch vergelijkbare afkortingen bekijken. Met *morfologisch vergelijkbaar* bedoel ik: geen afkortingen die duidelijk in de geschreven taal ontstaan zijn (zie §1.5).

Joosten (1998) vermeldt onder andere de volgende voorbeelden van vergelijkbare afkortingen:

cello < violoncello
ordi < ordinair

Deze voorbeelden laten zien dat door inkorting van synchroon monomorfematische woorden nieuwe woorden, en dus ook nieuwe morfemen, kunnen ontstaan. Het formele proces lijkt sterk op splintervorming ten behoeve van splintersamenstelling, omdat ook hier een deel van een morfeem of woord de hele semantische inhoud meekrijgt. Het semantische onderdeel van dit proces is dus hetzelfde als wat we *concentratie* hebben genoemd: de hele semantische inhoud wordt overgebracht in de ingekorte vorm. Dat betekent niet dat de semantiek van de inkorting helemaal dezelfde is als die van het basiswoord, want vooral in de connotatie kunnen inkorting en basiswoord sterk verschillen (cf. Joosten 1998:18-19), wat bij splintercomposita minder uitgesproken is.

Er is een belangrijk verschil met de splintervorming die we kennen uit splintercomposita: het resultaat in een splintercompositum kan niet zelfstandig voorkomen en wordt dus ook niet automatisch een morfeem. Het formele proces is voor de rest identiek.

Hetzelfde afkortingsprocédé kan ook worden toegepast op polymorfematische woorden. Ik heb slechts enkele voorbeelden kunnen vinden van zelfstandige, continue afkortingen van een polymorfematisch woord die een nieuw morfeem vormen. Ze hebben een uitheems woord met uitsluitend gebonden morfemen als basiswoord. Vergelijk:

expo < expositie
prol < proletariër (hangt af van de uitspraak van de *o* in *proletariër*)

Deze (zeldzame) voorbeelden wijzen er duidelijk op dat deze vorm van afkorting bestaande, eventueel gelede woorden inkort, en niet uitsluitend ongelede woorden.

De formele aspecten van splintervorming vormen dus geen morfologisch curiosum dat qua bereik beperkt is tot splintercomposita: een vergelijkbaar proces leidt ook tot nieuwe zelfstandige morfemen (cf. Van den Toorn 1983a, die deze afkortingen ook splinters noemt).

10.1.5.2 Semantische concentratie

Vaak komt inkorting formeel niet tot uitdrukking in de creatie van een nieuw morfeem, maar krijgt een bestaande vorm meer semantische inhoud. Het bedoelde proces hebben we *concentratie* genoemd. Het blijkt bij splintervorming (waarbij de vorm waarop de betekenis geprojecteerd wordt, geen morfeem hoeft te zijn) het frequentste semantische onderdeel van het proces te zijn (minder frequent is secretering, cf. §7.1).

Concentratie blijkt in andere soorten woordvorming dan splintercompositie ook voor te komen. Ik presenteer hier enkele voorbeelden uit achtereenvolgens concentratie in afkortingen, concentratie in gewone samenstellingen en concentratie in neoklassieke composita.

boemel < boemeltrein
homo < homofiel
bus < drinkbus

Deze afkortingen worden ook wel eens naargelang van het geval kopwoord of staartwoord genoemd (cf. Joosten & Smessaert 1999). Het gaat hier over gewone composita of neoklassieke composita – bij afleidingen lijkt dit type niet voor te komen – waarbij de volledige semantische inhoud van het compositum op één samenstellend deel, één constituent, terecht komt. Het geval *boemel* is daarbij opvallend, omdat er duidelijk uit blijkt dat ook de woordklasse van de basissamenstelling geprojecteerd wordt op het resterende deel. *Boemel* is immers normaal gezien een werkwoordstam, maar wordt hier een substantief, dat semantisch equivalent is aan het basiswoord *boemeltrein* (cf. ook Posthumus 1991:12).

Ook op het terrein van de gewone samenstelling is semantische concentratie een bekend fenomeen (cf. ook hoofdstuk 2). Onder andere Van Haeringen (1948) noemde een hele reeks samenstellingen die semantisch meer constituenten lijken te veronderstellen dan er formeel in de samenstelling opgenomen zijn. Een klassiek voorbeeld van dit type is *naaimandje*, dat geen mandje is om mee te naaien, maar een mandje om naaigerei in op te bergen. Je zou dus de samenstelling *naaigereimandje* verwachten, maar – hoewel ze zeker mogelijk is – is ze niet opgenomen in het lexicon van de sociale *langue*. De ANS (1997:688) noemt het fenomeen “verkorting in samenstelling”, en rekent er vreemd genoeg ook gevallen als *kandidaats* als afkorting van *kandidaatsexamen* bij (cf. de *boemel*-categorie hierboven, al vertoont *kandidaats* nog de bijkomende eigenaardigheid dat de tussen-*s* behouden is in de afkorting). Andere gewone samenstellingen met concentratie zijn *webstrijd* ‘webwedstrijd’, *Poldernederlands* ‘Nederlands met modieuze uitspraak, cf. poldermodel’.

Nederpop, -yup, -wiet, -fabrikant (waarin *Neder-* telkens ‘van Nederland’ betekent).

In veruit de meeste gevallen is een geconcentreerde samenstelling formeel tweeledig, en is de inkorting gebeurd in het eerste lid: het eerste lid zou zelf eigenlijk uit twee leden moeten bestaan, maar enkel het eerste lid daarvan is ook echt aanwezig in de samenstelling. In plaats van een formele structuur ((AB)C) is de structuur dus (AC). De inkorting gebeurt steeds in het midden. Daarom wordt dit soort samenstelling in Fleischer, Barz & Schröder (1992:220) *tangvorm* genoemd. De literatuur vermeldt slechts één voorbeeld van een ingekorte samenstelling waarbij de inkorting in het tweede lid plaatsgehad zou hebben: *Vietnamfilm*. (Kobler-Trill 1994:100 geciteerd in Joosten 1998:31). Maar dat voorbeeld past m.i. niet in deze categorie, omdat de semantische concentratie hier niet afhankelijk is van de samenstelling. Het woord *film* kan altijd als een verkorting van *speelfilm* worden bekeken, onafhankelijk van de manier waarop het woord gebruikt wordt: of het een zelfstandig woord of een constituent in een samenstelling is, doet er hier niets toe. Het hierboven genoemde *webstrijd* lijkt een beter voorbeeld van inkorting in het tweede lid.

De langere vorm van de ingekorte samenstelling hoeft niet altijd eerst te bestaan opdat de ingekorte samenstelling gevormd kan worden. Vroege bronnen als Van Haeringen (1948) ontkennen al dat dat nodig is. Maar – en dat is in de literatuur over het onderwerp voorlopig nog niet opgemerkt – het is wel noodzakelijk dat het ingekorte linkerlid van de samenstelling correspondeert met een bestaande tweeledige samenstelling. Ik illustreer deze stelling met enkele voorbeelden uit de literatuur over het onderwerp.

naaigerei => naaimandje
scharrelkip => scharrelei
kernbom, kernwapen => kernmacht

Zo worden ingekorte samenstellingen als *scharrelei* of *kernmacht* in verband gebracht met een bestaande samenstelling, m.n. *scharrelkip* of *kernwapen*, die de volledige betekenis uitdrukt van het linkerdeel van de ingekorte samenstelling, resp. *scharrel* en *kern*. Mijn stelling is dat zo’n ingekorte samenstelling niet kan bestaan zonder een corresponderende ‘volledige’ samenstelling, een modelwoord. De ingekorte samenstellingen ontstaan als deel van een paradigma met hetzelfde eerste lid als de ‘volledige’ samenstelling, en dat eerste lid neemt de hele betekenis van die voorbeeldsamenstelling over (vergelijk hoofdstuk 2 en Becker 1994:13-15). De concentratie ontstaat hier dus door een paradigmatische relatie met een voorbeeldsamenstelling, terwijl ze bij de besproken afkortingen (*homo, boemel*) ontstaat door een paradigmatische relatie met een langer basiswoord.

Conclusie

Bij neoklassieke samenstellingen functioneert semantische concentratie op dezelfde manier als bij de gewone samenstellingen blijktens het volgende voorbeeld (cf. ook hoofdstuk 3).

psychologisch => psychobabbel

In het voorbeeld betekent *psycho-* wat de neoklassieke samenstelling *psychologisch* betekent. Er is hier dus ook sprake van paradigmavorming die leidt tot concentratie. Andere voorbeelden bij neoklassieke composita zijn te vinden in de besprekingen van *bio-*, *eco-* en *tele-* in hoofdstuk 4. Ook woorden als *technopaus*, *webfoon*, *seksfoon*, *eurocraat* vertonen concentratie in een confix.

Zowel bij de gewone samenstelling als bij de neoklassieke blijkt een voorkeur voor een tweeledige opbouw (cf. Fleischer, Barz en Schröder 1992:220). Samenstellingen met meer dan twee constituenten komen uiteraard voor, maar taalgebruikers proberen altijd hun gedachten zo beknopt mogelijk te formuleren. De concentratie in ingekorte samenstellingen is dus een vormeconomische operatie, die mogelijk wordt door het duidelijke paradigmatische verband met de bestaande ‘volledige’ samenstelling als model.

Ik wil nog een laatste opmerking toevoegen over het synchrone karakter van inkorting. We hebben hierboven beweerd dat voor een inkorting eerst een woord moet bestaan met de in te korten vorm en/of inhoud. Dat zou kunnen wijzen op het diachrone karakter van inkorting als procédé, omdat er een ontstaansvolgorde noodzakelijk is voor de nieuwvorming. Maar dat geldt eigenlijk ook voor alle andere nieuwvormingen die gebaseerd zijn op bestaande woorden. Zolang het verband tussen de woorden synchroon te verklaren is, hoeft het procédé geen diachroon karakter te hebben.

Deze paragraaf heeft aangetoond dat formele inkorting en semantische concentratie in vele onderdelen van de morfologie van het Nederlands van betekenis zijn (cf. ook Reker & Streekstra 1988). Meer dan de vorige behandelde topics verbindt inkorting splintercomposita met de rest van de Nederlandse morfologie.

10.1.6 Vervanging

Een woord als *evrouwicipatie* staat duidelijk in relatie tot de basis, het modelwoord *emancipatie*. De relatie wordt een dwarsverband genoemd (Van Marle & Koefoed 1980), omdat de paradigmatische link tussen de twee woorden heel duidelijk is. Misschien zelfs zo duidelijk, dat we kunnen zeggen dat in *evrouwicipatie* het woord *man* vervangen is door het woord *vrouw*. Kemmer (2003:88-91) spreekt van “substitution blends” in

alle gevallen waarbij in een splintercompositum nog een volledig woord te vinden is. Natuurlijk is er geen etymologische basis om aan te nemen dat het Nederlandse woord *man* in het woord *emancipatie* een morfologisch deel uitmaakt van het geheel. Daar kom ik nog op terug. Maar het is duidelijk dat het dwarsverband tussen beide woorden voortvloeit uit de semantische oppositie *man - vrouw*. Ook *consuminderen* is een duidelijk voorbeeld van vervanging op basis van de oppositie *meer - minder*.

Vervanging zelf is morfologisch weliswaar niet zo frequent, maar komt ook bij derivatie en gewone samenstelling voor: in hoofdstuk 2 werden affixsubstitutie en componentsubstitutie al als actieve procédés beschreven. Woordvorming door vervanging is daar weliswaar minder frequent dan de woordvorming die door ‘optellen’ kan worden beschreven, maar ze komt zeker voor.

Eigenlijk is het bij splintercomposita niet anders: vervanging is ook bij dat speciale type compositum de uitzondering op de regel. De meeste splintercomposita staan niet in dwarsverbanden tot andere woordvormingen. Natuurlijk staan ze wel in een paradigmatische relatie tot de basiswoorden voor de splinters, maar dat is nog een andere zaak, omdat daar niet per se een vervangingsrelatie bij te pas komt.

Het morfologisch eigenaardige van *evrouncipatie* ligt dus eerder in de reïnterpretatie van het basiswoord dan in de vervanging die heeft plaatsgevonden. Voor meer bijzonderheden over vervanging verwijs ik naar hoofdstuk 2 en infra.

10.1.7 Constituentenvolgorde en semantiek

Splintercomposita lijken wel eens willekeur te vertonen met betrekking tot de volgorde van de constituenten, vooral de splintercomposita met fonologische overlapping die zich niet op de grens tussen de constituenten voordoet en de splintercomposita met discontinue constituenten. Als die willekeur een feit is, betekent dat ook dat de verhouding tussen de formele structuur en de semantische structuur bij splintercomposita anders ligt dan bijvoorbeeld bij gewone composita (Grésillon 1984:88, zie ook §6.2). Met andere woorden, een gewone samenstelling koppelt aan de formele volgorde van twee of meer constituenten slechts enkele mogelijke semantische verhoudingen tussen de delen, waarbij de volgorde van de delen belang heeft. Splintercomposita zouden zich dan niet houden aan die beperkte mogelijkheden.

Wie *horeca* als een splintercompositum bekijkt – zoals in §1.5 uiteengezet is, doen we dat in deze studie niet – zal daarnaast geen equivalente

Conclusie

gewone samenstelling met dezelfde betekenis kunnen vormen: *hotel-restaurant-café* zou als nevenschikkende samenstelling betekenen dat een etablissement de drie commerciële functies tegelijk uitoefent, in plaats van als sectorbenaming te kunnen dienen. Natuurlijk kan niet voor alle splintercomposita een structureel equivalente gewone samenstelling worden gecreëerd (cf. §6.2), maar ik heb het voorbeeld *boreca* gebruikt om te laten zien hoe de discrepantie in de semantische structuur tussen gewone samenstellingen en splintercomposita gezien zou kunnen worden.

Zoals in §6.2 werd aangetoond, verschilt de semantische structuur van splintercomposita meestal echter niet van die van determinans-determinatumstructuren: het eerste deel in de structuur bepaalt het tweede nader. Zelfs types die onmogelijk zijn als gewoon compositum, volgen die semantische structuur. Het semantische systeem blijkt zo vast te zijn, dat overtredingen vaak niet meer transparant zijn (waarmee ik natuurlijk niet bedoel dat splintercomposita volgens de regels altijd wel volledig transparant zijn). Vergelijk de volgende twee splintercomposita uit het materiaal:

alcomobilist: 'iemand die te veel heeft gedronken om nog veilig te kunnen rijden'
alcoholist: 'iemand die te veel heeft gereden om nog veilig te kunnen drinken'

Alcomobilist is een nieuw woord dat Jan Kuitenbrouwer heeft aangetroffen, *alcoholist* is een schertsende variant van eigen makelij waarmee Kuitenbrouwer onder andere ook het mogelijk humoristische karakter van een splintercompositum lijkt te willen benadrukken.

Hoewel beide woorden zijn samengesteld uit twee splinters uit de respectieve woorden *alcohol* en *automobilist*, is er toch een groot morfologisch verschil tussen beide: in het eerste woord is de determinans-determinatumstructuur gerespecteerd, in de schertsende uitbreiding van Kuitenbrouwer niet. Bovendien is *-(o)bilist* minder morfologisch herkenbaar als een splinter van *automobilist* dan *-(o)mobilitist*. Beide factoren maken van Kuitenbrouwers woord een atypisch splintercompositum. Formeel en semantisch is het ondoorzichtiger dan normaal.

Ook de speciale gevallen van splintercomposita die in de inleiding van deze paragraaf als mogelijke uitzonderingen op de constituentenvolgorde van composita werden geciteerd, namelijk splintercomposita met fonologisch overlappende of discontinue elementen, blijken bij nader inzien gewoonlijk de determinans-determinatumstructuur te respecteren:

-dikcrimatie (fonologisch GAB, morfologisch AB): 'discriminatie van dikke mensen'
-eslangcipatie (fonologisch en morfologisch A₁BA₂): 'emancipatie van de slang'

Bij *eslangcipatie* ligt de determinans-determinatumstructuur misschien minder voor de hand, maar als de analyse vertrekt van het fonologisch

meest substantiële deel van de splinter (*-cipatie*), lijkt de determinans-determinatumstructuur toch te kloppen.

Kortom, de constituentenvolgorde in splintercomposita is slechts in uitzonderlijke gevallen speciaal (cf. ook Tournier 1985:135). In de overgrote meerderheid van de gevallen respecteren splintercomposita de determinans-determinatumstructuur die bij gewone composita ook overheerst (Grésillon 1984:135-138).

10.1.8 Welluidendheid

De eufonische argumenten om splintercomposita als morfologische rariteiten te beschouwen, zijn tweërlei. Enerzijds beweren sommige taalkundigen dat eufonische factoren in de basiswoorden de vorming van splintercomposita bevorderen (en niet van andere woordvormingen). Anderzijds wordt gesteld dat splintercomposita, meer dan andere woordvormingen, eufonische restricties op de uiteindelijke vorming kennen. Het gaat met andere woorden over eufonische factoren in de input en in de output.

Laten we beginnen met het eerste argument. Onder andere Algeo (1977:53-54) en Kelly (1998:586-588) menen dat overlapping een bevorderende factor is om splintercomposita te vormen. Dat betekent dat een splintercompositum waarvan de basisvormen van de twee constituenten fonologische elementen of liefst zelfs sequenties gemeen hebben, meer kans op ontstaan heeft dan een splintercompositum waarbij dat niet het geval is.

Die bewering wordt tegengesproken door de woordenverzameling die ik voor deze studie heb aangelegd. Vrij weinig splintercomposita zijn overlappende splintercomposita (21%). De meeste splintercomposita zijn daarentegen van het aaneenschakelende type A]B of A[B, waarbij één van de constituenten op de grens van beide constituenten is ingekort. Die vaststelling betekent nog niet dat gemeenschappelijke fonologische elementen de vorming van een splintercompositum niet kunnen bevorderen. Zulke elementen kunnen bijvoorbeeld in voorkomende gevallen de keuze tussen een gewoon compositum en een splintercompositum in het voordeel van het laatste vormingsprocédé beslechten. Overlapping heeft ook het voordeel dat de beide constituenten goed herkenbaar blijven, als er geen of weinig andere inkorting heeft plaatsgevonden (Lehrer 1996:369-372). Maar blijkbaar is de invloed van die eufonische factor niet zo groot, anders zou een groter deel van de splintercomposita overlapping moeten vertonen.

Conclusie

Overigens kunnen ook in gewone derivaties of samenstellingen eufonische factoren een rol spelen. Een woord als *bek^kentrek^ker* kon ook gewoon *ge^zichtentrek^ker* luiden, met min of meer dezelfde betekenis. Het interne rijm speelt hier hoogstwaarschijnlijk een rol bij de keuze van de constituenten.

Bauer (1983:234-235) levert het tweede eufonische argument. Hij claimt dat de uiteindelijke vorm van een splintercompositum beïnvloed wordt door eufonie. Omdat de constituenten naar keuze kunnen worden ingekort, zijn er veel vormen mogelijk. Hij geeft het voorbeeld *daw^k* (*dove*+*haw^k*). Theoretisch zijn er zes mogelijke combinaties voor de twee basiswoorden met elk drie fonemen:

1) /d□k/	4) /h□k/
2) /d□k/	5) /h□v/
3) /d□v/	6) /h□v/

Als hij er twee uitschakelt wegens blocking (1 en 4), en nog eens één omdat er gewoonlijk geen discontinue elementen in zo'n splintercompositum zitten (3 en 4 zijn discontinu), dan blijven er nog drie mogelijkheden over. De spelbaarheid kan dan nog een rol spelen (daardoor valt 5 weg), maar er blijven in elk geval enkele mogelijkheden over: 2 en 6. Waarom wordt het dan *daw^k* (2)? Door Kelly (1998:584-586) weten we dat optie 2 waarschijnlijker is dan optie 6 omdat de breuk tussen de bestanddelen van een splintercompositum bij voorkeur tussen de beginconsonant(en) en de erop volgende klinker(s) gebeurt, en niet tussen klinker(s) en eindconsonant(en). Maar de voorkeur die Kelly ontdekt heeft, is nog geen absolute wet. Bauer suggereert dat taalgevoel, hier dus eufonie, een beslissende rol speelt.

Zeker met eenmalig gebruikte splinters is er inderdaad een zekere willekeur in de vorming van een splintercompositum te ontdekken. Maar de uiteindelijke woordvorming hoeft zeker niet altijd eufonisch beïnvloed te zijn. Meestal is er gewoon veel keuze om een splintercompositum te vormen en welk woord het uiteindelijk wordt, hangt gedeeltelijk van toeval af. Waarom is *revolverheld* opgenomen in het lexicon van de sociale langue, en *pistoolheld* niet? Dat lijkt me een vergelijkbare vraag als die waarom *daw^k* het wint van zijn concurrenten.

Bij splintercomposita met splintermorfemen is er uiteraard al minder eufonische speling, al worden bepaalde alternanties nog steeds bepaald door eufonische factoren. Zo is het splintercompositum voor 'oma-ontvoogding' *omacipatie* en niet **eomacipatie*. Natuurlijk kon *omacipatie* niet gevormd zijn als *-cipatie* niet op zichzelf herkenbaar genoeg was om de betekenis te dragen. En een mogelijke semantische interpretatie van *e-* als 'van ... weg, uit' kan er ook toe bijgedragen hebben dat dat deel van de splinter in *omacipatie* niet is gebruikt. Maar ook in *eslangcipatie* zou die

semantische interpretatie de bedoelde semantiek in de weg kunnen staan. Het is dus de eufonie die ertoe heeft geleid dat de *e-* weggevallen is. Bij *omacipatie* speelt ook het aantal lettergrepen van het basiswoord voor de splinter, *emancipatie*, een rol. Een gelijk aantal lettergrepen helpt om het basiswoord te kunnen identificeren (cf. §2.4).

Kortom, men kan inderdaad aannemen dat eufonie een grotere rol speelt bij de vorming van splintercomposita dan bijvoorbeeld bij de vorming van andere composita, al is de eufonische factor daar niet helemaal afwezig. De grotere rol is natuurlijk niet zo vreemd als men bedenkt dat de notie van de vorm-betekenis-eenheid die een morfeem is, in splintercomposita minder belangrijk is. Bij gebrek aan strikte morfologische regels, kan de fonologie een belangrijker (maar niet erg groot) aandeel hebben in de vorming.

10.1.9 Pragmatiek

Over splintercomposita wordt beweerd dat ze in tegenstelling tot gewone samenstellingen en afleidingen pragmatisch beperkt zijn: ze zouden niet in alle registers van de taal gebruikt kunnen worden (Van den Toorn 1983a). Ze zouden vooral aangetroffen worden in kranten en tijdschriften, dus een bepaalde vorm van geschreven taalgebruik, en nauwelijks in gesproken taalgebruik.

Voor een bespreking van dat argument dat indirect splintercomposita in de morfologische theorie isoleert, splits ik die bewering in twee verschillende gedeelten: ten eerste, splintercomposita worden slechts in enkele registers gecreëerd en ten tweede, splintercomposita komen slechts in enkele registers voor.

De eerste bewering, dat splintercomposita slechts in enkele registers gecreëerd worden, lijkt, op basis van de gegevens die ik daarover heb verzameld, juist. De bronnen van de woorden die ik zelf heb verzameld, zijn bijna allemaal kranten. Een klein onderzoekje bij *-gate* in §8.2 lijkt die constatering te bevestigen. Maar op zichzelf rechtvaardigt dat geen isolement van splintercomposita in de Nederlandse morfologie. Uhlenbeck (1979) heeft vraagtekens geplaatst bij het optimisme van de generativisten over het woordcreërende vermogen van de gemiddelde taalgebruiker. Hij gelooft niet dat alle taalgebruikers spontaan nieuwe woorden creëren. Hij heeft het dan niet over de theoretische mogelijkheid die elke spreker van het Nederlands heeft om zijn taal aan te vullen met regelmatig gevormde woorden die hij nog nooit gehoord heeft (cf. Smedts 1986), maar over de spontane act om nieuwe, niet-geïstitutionaliseerde woorden te creëren. Woorden zouden volgens Uhlenbeck vooral worden gevormd door mensen die gewoon zijn om

Conclusie

teksten te schrijven en dus na te denken over het instrument waarmee ze hun boodschap overbrengen: de taal. Uiteraard brengt die visie Uhlenbecks eigen nadruk op het begrip onopzettelijkheid enigszins in het gedrang, want als woorden alleen worden gevormd door taalgebruikers die bewust met taal omgaan, dan is de onopzettelijkheid een nagenoeg onhoudbaar criterium (cf. §1.3.3).

Voor deze paragraaf is de visie van Uhlenbeck (1979) vooral belangrijk omdat hij suggereert dat de meeste woorden ontstaan als een selecte groep taalgebruikers wat bewuster met hun taal bezig zijn. Met andere woorden, het is helemaal niet ongewoon dat splintercomposita vooral in kranten voor het eerst worden aangetroffen. De voorbeeldzinnen in een neologismenwoordenboek als dat van De Coster (1999) versterken die indruk, omdat ze bijna allemaal uit kranten en weekbladen komen. Wellicht hebben de leesgewoonten van de samenstellers van zo'n woordenboek er ook iets mee te maken, maar het is toch opmerkelijk.

Het is in dit verband ook zinvol om nogmaals te verwijzen naar het onderscheid dat Kastovsky (1986:594-598) introduceerde bij afleidingen: er zijn afleidingen die dienen om een woord tot een andere woordklasse te laten behoren, en er zijn afleidingen die een nieuw concept benoemen (cf. §5.3.1.1). Het lijkt een eigenschap te zijn van alle samenstellingen, en dus ook van splintercomposita, dat hun functie voornamelijk bestaat uit het benoemen van een concept. De bewuste act van benoemen (cf. Koefoed 1991; 1993) gebeurt nu eenmaal gemakkelijker in geschreven taal dan in gesproken taal, omdat er meer contemplatie aan de benoeming vooraf kan gaan.

De tweede bewering, dat splintercomposita slechts in enkele registers voorkomen, is minder waar dan de eerste. Zoals de meeste neologismen zullen nieuwe splintercomposita aanvankelijk vooral in modieus taalgebruik worden aangetroffen, en het zal van hun inburgering afhangen in welke mate ze in elk register worden gebruikt. Een woord als *digibeet* ("computeranalfabeet") is bijvoorbeeld niet echt een frequent woord, maar het is een woord dat ik al heb aangetroffen in kranten, weekbladen, een striptijdschrift én in mondeling taalgebruik. Of splintercomposita slechts in enkele registers voorkomen, is dus een vraag die voor elk splintercompositum anders beantwoord kan worden. De eventuele pragmatische beperktheid heeft niets te maken met het procédé als zodanig, maar wel met de individuele woorden. Omdat het aantal in het lexicon opgenomen splintercomposita niet zo groot is, is het begrijpelijk dat men een beperkte spreiding over de registers aanneemt, maar dat is dus m.i. onterecht, al zal verder onderzoek daaromtrent nodig zijn.

Samengevat is in deze paragraaf verdedigd dat er geen of nauwelijks pragmatische gronden bestaan om splintercomposita te isoleren van de rest van de Nederlandse morfologie. Splintercomposita gedragen zich zoals andere woordvormingen, die vaak ook in een bepaalde mate pragmatisch beperkt kunnen zijn.

10.1.10 Conclusie

Hoewel splintercomposita inderdaad een aantal kenmerken vertonen die uitzonderlijk zijn in de Nederlandse morfologie, zijn er toch altijd vergelijkbare kenmerken te vinden in andere soorten woordvormingen. Het zijn die vergelijkbare kenmerken die de aandacht van morfologen kunnen vestigen op een aantal morfologische fenomenen die tot nog toe misschien weinig aandacht hebben gekregen: bijvoorbeeld concentratie, vervanging, en paradigmatiek in de ruimste zin. In §10.2 komen die fenomenen nog uitvoerig aan bod.

Door een vergelijking van splintercomposita met de kern van de morfologie hebben we ontdekt dat de gemiddelde splintervorming minder van de kernprocessen uit de Nederlandse morfologie verschilt dan op basis van prototypische splintercomposita als *brunch* en *smog* aangenomen kan worden (cf. Lehrer 1996:385). Zeker als tot nog toe zelden bestudeerde processen als semantische concentratie in de bespreking worden betrokken, blijkt dat kern en marge niet strikt gescheiden zijn, maar integendeel één continuüm vormen van uiterst regelmatige afleidingen en composita tot erg ongewone splintercomposita.

Het belang van splintercompositie voor de Nederlandse morfologie is als volgt samen te vatten.

- 1) Het is een morfologisch procédé dat weliswaar marginaal is, maar toch een vrij groot aantal nieuwvormingen levert.
- 2) De morfeemvoorraad van het Nederlands wordt erdoor uitgebreid.
- 3) Doordat splinters vooral op basis van fonologisch en morfologisch herkenbare leenwoorden ontstaan, bevorderen ze de integratie van leenmateriaal in de Nederlandse morfologie; splintervorming is dus vaak een vorm van morfologische integratie (cf. §10.2.3).
Leenmorfemen zijn vaak langer dan inheemse morfemen, omdat de morfologische structuur in de brontaal niet duidelijk is voor de spreker van het Nederlands (§1.3.4). Door splintervorming worden sommige langere leenmorfemen tot inheemse proporties herleid.

10.2 Recurrente fenomenen in de besproken woordvormingstypes

In §1.4 kondigde ik voordelen van de nogal brede oriëntatie van dit onderzoek aan. Uit de vergelijking van de verschillende besproken processen zouden algemene conclusies naar voren kunnen komen over de Nederlandse morfologie. Daarbij dacht ik aan twee verschillende zaken: ten eerste conclusies over marginale woordvorming in het Nederlands en ten tweede conclusies over te weinig bestudeerde fenomenen van de Nederlandse morfologie in het algemeen (voor zover die twee categorieën al niet samenvallen).

Inderdaad zijn er zulke algemene conclusies te trekken. Achtereenvolgens worden in de volgende paragrafen de rol van bestaande woorden (§10.2.1), de invloed van de determinans-determinatumstructuur (§10.2.2) en specifieke kenmerken van uitheemse morfologie (§10.2.3) besproken, met name de gebonden grondvormen, de ambiguïteit van unieke constituenten, en de integratie van uitheemse woorden.

10.2.1 De rol van bestaande woorden

Het is weinig verwonderlijk dat de rol van bestaande woorden in de besproken marginale processen gemakkelijker aan te tonen is dan in de kernprocessen. Zoals in §1.3.2 werd uiteengezet, kennen de meeste morfologen bij kernprocessen meer gewicht toe aan regels dan aan bestaande woorden. Veel van de in deze studie besproken processen worden volgens de klassieke morfologie daarentegen gekenmerkt door analogie, wat betekent dat een bestaand woord als model heeft gediend (zie §1.3). In de ruime zin kan de rol van bestaande woorden paradigmatisch worden genoemd, omdat bestaande woorden elementen *in absentia* zijn, die een rol spelen bij de totstandkoming van een nieuwvorming.

De rol van bestaande woorden manifesteert zich op drie verschillende wijzen: bestaande woorden kunnen modelwoord zijn voor een vorming, ze kunnen de basis zijn voor een inkorting en ze kunnen paradigmatische druk uitoefenen op eventuele nieuwe betekenisvolle elementen.

Zoals in §2.4 al uitgebreid werd uiteengezet, is het van een modelwoord niet met zekerheid te zeggen of het woord hét voorbeeld is waar de nieuwvorming op geënt is. Maar zo'n modelwoord is wel het woord waarmee de nieuwvorming de sterkste paradigmatische relatie heeft. Dat kan bepaald worden door de vorm en de betekenis van de nieuwvorming

te vergelijken met die van andere woorden uit hetzelfde paradigma. Alle formele of semantische kenmerken van de nieuwvorming kunnen dienen om het modelwoord te identificeren: denotatie en connotatie van het gemeenschappelijke formele element of het verschillende formele element, fonemen van het verschillende element, het aantal lettergrepen, het klemtoonpatroon. Ook frequentie speelt een rol.

Van alle besproken processen is modelwerking het minst uitgesproken bij neoklassieke woordvorming. Hier en daar is er wel een woord aan te wijzen waarbij modelwerking aanwezig lijkt te zijn, maar zulke woorden zijn uitzonderingen. Heel anders ligt het bij affixsubstitutie, paradigmatische samenstellingen en splintercomposita. Bij affixsubstitutie en paradigmatische samenstellingen in de enge zin (vervangende samenstellingen) is er altijd sprake van modelwerking. Bij splintercomposita is een subgroep onderhevig aan modelwerking.

Modelwerking bij splintercomposita is duidelijk van een andere soort dan de modelwerking bij affixsubstitutie, paradigmatische samenstellingen en neoklassieke composita. Het model bij splintercomposita, dat vaak zelf geen splintercompositum is, is naast model ook het basiswoord voor een ingekort element, met name een splinter of een woord met semantische concentratie. Dat model wordt opgeroepen door fonologische kenmerken die te vergelijken zijn met het nieuwe woord: gelijke prosodie, gelijk aantal lettergrepen en een aantal gelijke fonemen. Doordat het modelwoord ook het basiswoord is voor één van de constituenten staat de nieuwvorming bij splintercomposita in een fundamenteel andere relatie tot het modelwoord dan bij de andere genoemde procédés.

Het modelwoord wordt in splintercomposita dus ingekort tot één van beide constituenten van de nieuwvorming. Inkorting, zij het niet altijd van modelwoorden, komt voor in paradigmatische samenstellingen, neoklassieke composita en splintercomposita (cf. §10.1.5). Ze is paradigmatisch in de zin dat enkel een bestaand woord of een bestaand morfeem ingekort kan worden. Een inkorting kan zich in verschillende vormen voordoen (cf. ook Reker & Streekstra 1988; Posthumus 1987).

Het frequentst is de inkorting die gepaard gaat met semantische concentratie, waarbij de volledige semantische lading door een deel van de oorspronkelijke vorm wordt overgenomen. Bij paradigmatische en neoklassieke samenstellingen is de kortere vorm al een woord c.q. een morfeem, dat er in de nieuwvorming een nieuwe betekenis bij krijgt. Typisch voor de concentratie bij woorden in de besproken procédés is dat de bijgewonnen geconcentreerde betekenis enkel in andere woord-

Conclusie

vormingen herhaald kan worden, maar niet als het woord met concentratie in isolatie voorkomt.

Een tweede vorm van inkorting gaat gepaard met secretering. Dat houdt in dat slechts een deel van de betekenis van het basiswoord op een deel van de vorm wordt overgedragen en we hebben die vorm van inkorting enkel gesignaleerd bij splintercomposita.

Een inkorting van een basiswoord tot (geconcentreerde of gesecreteerde) splinter is fundamenteel anders dan inkorting in paradigmatische of neoklassieke samenstellingen: een splinter is het resultaat van een “non-morphemic cut” (Posthumus 1987).

Of zo'n splinter uiteindelijk kan uitgroeien tot een (splinter)morfeem wordt ook ten dele paradigmatisch bepaald. Het kandidaat-morfeem moet zich fonologisch voldoende onderscheiden opdat het basiswoord voor de splinter door de taalgebruiker gemakkelijk geïdentificeerd kan worden. Als de splinter onvoldoende distinctief is, zijn de kansen dat er een volwaardig paradigma mee ontstaat, erg klein (§9.5).

10.2.2 Betekenisverlies als effect van de determinans-determinatumstructuur

In hoofdstuk 2, bij de bespreking van paradigmatische effecten bij formeel gewone samenstellingen, en in §7.1, bij de bespreking van splintercomposita, werd duidelijk dat betekenisverlies frequenter voorkomt in de tweede constituent van een woordvorming dan in de eerste constituent. Betekenisverlies in de tweede constituent van een gewone samenstelling is te vinden bij zogenaamde halvesuffixen, die frequenter zijn dan de equivalente halfprefixen. Bij splintercomposita komen gesecreteerde splinters vaker voor als tweede constituent dan als eerste.

In §5.2.2 werd dat verschijnsel al in verband gebracht met een artikel van Moerdijk (1988) over de semantiek van samenstellingen. Moerdijk toont erin aan dat bepaalde elementen van de betekenis van de tweede constituent in isolatie (zelfs essentiële elementen), kunnen wegvallen in een samenstelling, omdat de betekenis van de determinans er niet mee te combineren is. In zulke gevallen drukt de determinans uit welke elementen van de betekenis van de tweede constituent in isolatie niet in aanmerking genomen mogen worden voor de betekenis van de samenstelling (cf. ook Warren 1990).

Voor halvesuffixen betekent dit dat hun ontstaan synchroon een volledig normale consequentie is van het prototypische systeem van de gewone

samenstelling. Algemeen gesproken wordt het onderscheid tussen concentratie en secretering daardoor minder radicaal (cf. §5.2.2).

10.2.3 Uitheemse morfologie

De volgende drie vaststellingen worden onder de noemer *uitheemse morfologie* besproken, omdat ze horen bij de bespreking van de neoklassieke samenstellingen en de splintercomposita, waarin de definiërende constituenten bijna altijd van uitheemse oorsprong zijn. Uit §1.2.2 was al duidelijk dat de beschrijving van de uitheemse morfologie, ondanks de inherente minder systematische kenmerken ervan, evenzeer tot de beschrijving van het Nederlandse morfologische systeem behoort als de beschrijving van het duidelijker systematische inheemse gedeelte.

10.2.3.1 Gebonden grondmorfemen

Uit deze studie is duidelijk gebleken dat de eenvoudige woord-affix-dichotomie die in veel beschrijvingen van de Nederlandse morfologie wordt vooropgesteld, een sterke vereenvoudiging is, die weliswaar didactisch nuttig kan zijn, zoals in Smedts & Van Belle (1997:69), maar die voor een gedetailleerde beschrijving van de Nederlandse morfologie de talige werkelijkheid te zeer vertekent.

Zowel bij het onderzoek naar neoklassieke samenstellingen als naar splintercomposita is een groot aantal gebonden constituenten aangetroffen met een betekenis die uitgebreider is dan die van een inheems affix. Bovendien kunnen die constituenten vaak met een andere gebonden constituent gecombineerd worden, bij voorkeur een gebonden constituent van de eigen soort (confix of splinter).

Als overkoepelende term is daarvoor in deze studie de naam *gebonden grondmorfeem* gebruikt, hoewel die naam niet helemaal voldoet, omdat sommige van de bedoelde gebonden constituenten polymorfematisch lijken te zijn. De gebonden grondmorfemen vormen klaarblijkelijk een bijzonder dynamisch gedeelte van de Nederlandse morfologie. Hopelijk heeft dit boek bijgedragen tot een beter inzicht in de betekenis van deze constituenten voor het Nederlandse morfologische systeem.

10.2.3.2 Unieke constituenten: morfeem of (nog) niet?

De morfologische status van unieke uitheemse constituenten is helemaal anders dan die van unieke inheemse constituenten. Doordat er voortdurend uitheemse constituenten in de woordenschat van het Nederlands kunnen bijkomen door ontlening van woorden uit andere talen, is er veel meer kans op unieke constituenten in het uitheemse dan

Conclusie

in het inheemse gedeelte van de woordenschat. Als er toevallig maar één woord is ontleend waarin een bepaalde uitheemse constituent voorkomt, dan is die constituent automatisch uniek in het Nederlands.

Morfologen verschillen van mening over de vraag of zo'n unieke constituent een morfeem kan zijn. De twee uiterste standpunten zijn die van Bloomfield (1933) en van Uhlenbeck (1979). Het standpunt van de eerste luidt dat zo'n unieke constituent een morfeem kan zijn, maar dan een morfeem dat maar één keer voorkomt. De tweede houdt vol dat een morfeem slechts herkenbaar is door woordvergelijking, in een paradigma, zodat een unieke constituent nooit een morfeem kan zijn.

Het standpunt dat in deze studie wordt verdedigd, ligt het dichtst bij dat van Uhlenbeck, maar met de volgende precisering: ook bij een unieke constituent kan de taalgebruiker een vermoeden hebben van de formele en semantische eigenschappen van de unieke constituent, als de andere constituent wel een eigen paradigma heeft, of een woord is. Als iemand voor het eerst het woord *moerbeï* hoort, dan zal hij niet precies weten wat *moer-* daarin betekent, maar wel weten dat ermee een soort *-beï* 'bes' wordt geïdentificeerd. Helemaal onduidelijk is zo'n unieke constituent dus niet.

Een unieke *inbeemse* constituent zoals *moer-* is altijd een relict, een einde voor de morfologische geschiedenis van een constituent (cf. Booij 1997:39). Een unieke *uitheemse* constituent kan ook het begin van de morfologische geschiedenis van de constituent zijn (cf. Fischer 1985). Dat is een tweede verschil van onze visie op deze kwestie met Uhlenbecks visie: in de uitheemse morfologie van het Nederlands is de status van unieke constituent vaak dynamisch. Een unieke constituent kan een regulier morfeem worden, doordat er nieuwe woorden aan de Nederlandse woordenschat worden toegevoegd die door paradigma-vorming de precieze vorm en betekenis van de unieke constituent duidelijk maken.

Uit de hoofdstukken over neoklassieke woordvorming en splinter-composita blijkt dat oorspronkelijk unieke constituenten vrij uitgebreide paradigma's kunnen krijgen. Bij neoklassieke woordvormingen kunnen unieke constituenten ontstaan door ontlending, bij splintercomposita door niet-morfematische inkorting. In beide gevallen kan vervolgens een paradigma ontstaan. In beide gevallen zijn er factoren die ervoor zorgen dat de unieke constituenten toch minder vaag zijn dan de vergelijkbare inheemse constituenten: bij neoklassieke unieke constituenten kan kennis van de taal van herkomst een rol spelen en bij splintercomposita kan de relatie met het basiswoord de vorm en de betekenis van de unieke constituent verduidelijken.

De voorwaarde voor zo'n uitbreiding tot een volwaardig paradigma is: voldoende fonologische en morfologische herkenbaarheid. Er mag geen verwarring bestaan met andere morfemen of woorden (cf. §9.5), en de unieke constituent is bij voorkeur een voet (bv. een trochee, cf. Kager 1998:73-75) of een prosodisch woord (cf. Booij 1995a). De fonologische eigenschappen van unieke constituenten die morfeem kunnen worden, moeten nog nader onderzocht worden.

10.2.3.3 Integratie als uitbreiding van morfologische mogelijkheden

De delen van deze studie over neoklassieke woordvorming en splinter-composita hebben aangetoond dat uitheemse woorden en uitheemse gebonden morfemen zich op verschillende manieren integreren in het Nederlandse morfologische systeem: ze kunnen reguliere paradigma's vormen en zo uitgroeien tot dynamische morfemen van het Nederlands, ze kunnen combinaties vormen met inheemse woorden of morfemen; ze kunnen zich als splintermorfemen conformeren aan de gewone fonologische lengte van een lexicaal morfeem in het Nederlands.

Ook op een andere manier hebben de uitheemse woorden invloed op het Nederlandse morfologische systeem. Zowel de dynamiek van neoklassieke samenstellingen (cf. Van den Toorn 1988a) als die van splintercomposita lijkt jong te zijn in de geschiedenis van de Nederlandse taal. Neoklassieke composita gaan al enkele eeuwen mee (cf. Hatcher 1951), maar kennen hun huidige populariteit nog niet lang; over splintercomposita is de oudste, terloopse attestatie waarschijnlijk die in Schultink (1964). Van den Toorn (1983a) was het eerste volwaardige artikel erover. In Van der Horst & Van der Horst (1999) ontbreekt het procédé nog. De mogelijkheden van de Nederlandse morfologie zijn door deze procédés duidelijk uitgebreid. Te denken valt bijvoorbeeld aan de mogelijkheden om equivalenten van een nominale samenstelling met een adjectivisch determinans te creëren als neoklassiek compositum of splintercompositum. Zo'n uitbreiding van de mogelijkheden is fundamenteeler dan de toevoeging van enkele morfemen aan de Nederlandse voorraad en lijkt geïnspireerd door de internationalisering van bepaalde vaktalen, zoals die van wetenschap, commercie en informatica.

10.3 Categorisatie en prototypie

Tot slot van dit afsluitende hoofdstuk wil ik nog even stilstaan bij enkele fundamentele morfologische en zelfs algemeen-taalkundige kwesties. Door de bespreking van neoklassieke composita en splintercomposita in

Conclusie

hoofdstuk 3 tot en met 9 zou de lezer de indruk kunnen krijgen dat ik alle categorieën die ik voor die woordvormingen en hun constituenten onderscheid, als strikt gescheiden entiteiten beschouw. Ook zou de indruk kunnen ontstaan dat ik deze categorisatie als de enig mogelijke beschouw. Geen van beide indrukken zijn op een realiteit gebaseerd.

Als ik de onderscheiden categorieën als strikt gescheiden beschouwde, dan zou de neostructuralistische indelingsijver die ik aan de dag heb gelegd, in conflict zijn met andere benaderingen van marginale morfologie. Kemmer (2003:71) geeft bijvoorbeeld aan dat een categorisatie volgens haar niet het belangrijkste is. Zelf heb ik de woorden niet alleen onderverdeeld in categorieën. Naar aanleiding van de categorisatie van de nieuwvormingen uit het materiaal heb ik aanvullende onderzoeken ondernomen en theoretische conclusies getrokken (bijvoorbeeld in §2.4, §3.3, §9.5 en de volledige hoofdstukken 7 en 10).

Bauer (1998) gaat nog een stap verder dan Kemmer. Uit hoofdstuk 3 van mijn studie blijkt dat de neoklassieke composita een heel heterogene klasse vormen, omdat er naast confixen nog veel andere gebonden constituenten gebruikt worden bij de vorming van zulke woorden: gebonden grondmorfemen en splinters bijvoorbeeld. Naar aanleiding daarvan pleit Bauer voor een flexibelere morfologische beschouwing van zulke woorden. Volgens hem is er geen sprake van een echte klasse van neoklassieke composita. Hij onderscheidt wel drie dimensies: inheems / uitheems, simplex / samenstelling, inkorting / geen inkorting. Voor elk woord dat in mijn classificatie van hoofdstuk 3 is opgenomen, kan volgens Bauer op basis van zijn drie dimensies worden bepaald hoe prototypisch het woord is als neoklassiek compositum.

Bauser aanpak lijkt misschien op het eerste gezicht sterk verschillend van de aanpak in hoofdstuk 3. Maar de categorieën in hoofdstuk 3 (en m.m. in hoofdstuk 2 en 6) moeten worden beschouwd als toetsing van nieuwvormingen aan een aantal vooropgestelde dimensies of variabelen. Bepaalde onderscheiden klassen zijn uiteraard prototypischer voor neoklassieke composita dan andere. Dat is in hoofdstuk 3 ook aangegeven.

Een belangrijk aantal nieuwvormingen uit het materiaal kon in meerdere categorieën ondergebracht worden. Soms in meerdere categorieën neoklassieke composita, soms in meerdere categorieën splintercomposita. Enkele woorden heb ik zelfs bij de neoklassieke composita én bij de splintercomposita gerubriceerd (bv. *reprografie* en *organigram*). Die polyïnterpretabiliteit waarvan in deze studie geregeld sprake is, geeft op zichzelf al aan dat een te strikte interpretatie van de onderverdeling niet overeenkomt met de werkelijkheid.

Uit de cognitieve benaderingen van taalkunde weten we dat het volstrekt normaal is dat prototypes wel van elkaar onderscheiden kunnen worden, maar dat grenzen tussen categorieën vaag zijn. Categorieën lopen vaak in elkaar over. Ook bij deze woordvormingsprocédés is dat zo. Ik ga ervan uit dat het voor een overzichtelijke bespreking van taalmateriaal nodig is om grenzen te bepalen. Daarom heb ik bijvoorbeeld een grens getrokken tussen acroniemen en splintercomposita en tussen splintercomposita en neoklassieke composita. Ik blijf me echter volledig bewust van de intrinsieke (beperkte) mate van willekeur die eigen is aan de grenzen die ik heb getrokken. Woorden als *boreca* of *BuZa* verschillen van de splintercomposita van het type *balwamel*, maar het verschil is klein. Er zijn goede argumenten om *euro-* te beschouwen als een splinter, maar het verschil met een confix als *eco-* is miniem.

De geleidelijke overgang tussen categorieën en de bijbehorende relatieve willekeur bij het vastleggen van grenzen zorgen er onontkomelijk voor dat mijn categorisatie slechts een van de mogelijke categorisaties is. Het is m.i. een goed gestructureerde en beredeneerde indeling, maar zoals Matthews (1991:142) al schreef:

In all typological work the most elementary error is to forget that different linguists will inexorably describe things differently.

Die verschillende beschrijving begint al op het niveau van de constituent. Fradin (2000) is een zeer consequente reflectie op de woordvormingen die in hoofdstuk 3 tot en met 9 van deze studie worden behandeld. Fradin constateert net zoals ik dat *combining form* een benaming is die voor allerlei constituenten wordt gebruikt (Fradin 2000:11). Hij presenteert vervolgens een overzicht van de verschillende variabelen die in Warren (1990) in verband met combining forms voorkomen: wel of geen inkorting, het betrokken semantisch proces, etymologie (Fradin 2000:14-15). Het zijn dus dezelfde variabelen die ook in deze studie aan bod komen. Hij trekt er gedeeltelijk gelijklopende conclusies uit: hij onderscheidt *classical combining forms*, in mijn terminologie *confixen*. Maar de splinters uit deze studie vallen bij hem uiteen in diverse categorieën.

Het verschil ontstaat louter door de prioriteit die de onderzoeker toekent aan de variabelen. In deze studie is de formele relatie van een splinter met het basiswoord in het bestaande lexicon doorslaggevend. De gebonden inkorting vormt de essentie. De verschillende morfologische functies die zo'n splinter kan krijgen, zijn uiteraard belangrijk, maar veranderen zijn identiteit als splinter niet. Lehrer (1996:362) denkt er duidelijk anders over, want ze signaleert dat splinters combining forms kunnen worden of zelfs affixen. Net zoals Fradin lijkt ze daarmee te bedoelen dat het voor haar wel een fundamenteel verschil maakt voor de identiteit van de splinter of hij slechts in één splintercompositum (gewoonlijk een samensmelting van het type *plurk*) voorkomt, of een heel

Conclusie

paradigma bouwt. In mijn studie wordt het belangrijke onderscheid paradigma / geen paradigma anders aangegeven: door het onderscheid splinter (hyponiem) / splintermorfeem (hyponiem). Hetzelfde onderscheid was in embryonale vorm overigens al aanwezig in Tournier (1985:87).

Door een andere hiërarchie toe te kennen aan variabelen komt Fradin (2000:53) tot drie verschillende benamingen voor de woordvormingen die in deze studie splintercomposita worden genoemd.: *blending* voor de *plurk*-gevallen, *secreted affixing* voor de splintercomposita met secretering en *concealed compounding* voor de splintercomposita met inkorting en concentratie. Zo'n indeling is uiteraard mogelijk, maar biedt m.i. weinig extra inzicht, terwijl wel veel nieuwe termen worden geïntroduceerd. Door deze indeling komt Fradin overigens tot de conclusie dat *blending* en secretering niet samengaan. Die conclusie is alleen geldig voor zijn beperkte materiaal nadat hij zowel *blending* als *secretering* in hun toepassingsgebied heeft beperkt.

Kortom, in deze studie is geprobeerd de nadruk veeleer te leggen op de gelijkenissen die woordvormingen vertonen in plaats van op de verschillen. De gedetailleerde indeling diende alleen om de haast ongebreidelde mogelijkheden die de marge van de morfologie biedt, te kunnen overzien.

BIJLAGE: WOORDENLIJST

In deze bijlage staan alle 1040 woorden uit de verzameling die als basismateriaal voor deze studie is gebruikt. De nieuwe woorden die in tekstcorpora aangetroffen zijn, zijn er dus niet in opgenomen. Die worden veelal voldoende verklaard in de passages waarin ze ter sprake komen.

Bij elk woord staat een elementaire betekenisverklaring en de bron waaruit het woord komt. Van de neologismenwoordenboeken en de wetenschappelijke literatuur die als bron genoemd worden, staan de volledige referenties in de literatuurlijst. Betekenisverklaringen zijn uit de genoemde bronnen overgenomen, of zelf gemaakt. In veel gevallen zijn er ook hints over de morfologische structuur van de woorden toegevoegd. Die mogen in geen geval als de ultieme analyse worden gezien: de analyses zijn gepresenteerd in de tekst van deze studie zelf en kunnen via de index gemakkelijk opgespoord worden. In een aantal gevallen is ook een expliciete datering van het woord of de datum van het (volgens de bron) oudste teruggevonden citaat vermeld.

woord	informatie
abortoir	abort-+(abat)toir; abortuskliniek < Van Nierop 1979
abortustoerisme	pejoratief: trek naar... om abortus te laten doen, 1989 < De Coster 1999
abrifoon	abri + -foon; abri (bushalte)+telefoon < De Coster 1999
Absurdistan	absurd + (bv. Afghan)istan: een absurd land; mogelijk oorspronkelijk Duits; informeel en schertsend < De Coster 1999
acuhealing	acupunctuur+healing: geneeswijze door acupunctuur < De Coster 1999
adoptie-embryo	embryo dat geadopteerd wordt < De Coster 1999
advertorial	advertisement+editorial: mengvorm van reclame en reportage < De Coster 1999
aeropak	aerodynamisch sportpak < De Coster 1999
afkeur	cf. voorkeur; afkeer; voor- en afkeuren < De Morgen 31-05-1997; < HP/De tijd 28-06-1996
afroepauto	auto die altijd gereserveerd kan worden < De Coster 1999
afroepcontract	1986: deeltijds contract; altijd werken als je opgeroepen wordt < De Coster 1999
afroepkracht	flexibele werkkraft (met afroepcontract) < De Coster 1999
afrojazz	afro-+jazz: Afrikaans geïnspireerde jazz < De

Woordenlijst

afrokapsel	Coster 1999 afro- + kapsel: Afrikaans geïnspireerd kapsel < Reinsma 1984
afrolook	afro- + look: Afrikaanse look < De Coster 1999
afromodel	afro- + model: Afrikaans model < Reinsma 1984
afropop	afro- + pop: Afrikaanse pop < De Coster 1999
afrorock	afro- + rock: Afrikaanse rock < De Coster 1999
afrostijl	afro- + stijl: Afrikaanse stijl < Reinsma 1984
afstandsbaby	baby die afgestaan wordt < De Coster 1999
afstandsmoeder	moeder die afstand doet van haar baby < De Coster 1999
afvalbaron	industrieel die milieuwetten schendt; 1992 < De Coster 1999
afvaltoerisme	trek naar... om afval te storten 1990 < De Coster 1999
agologie	wetenschap van het vormend handelen < Reinsma 1975
agorafobie	pleinvrees < van Nierop 1976
agrotourisme	actieve plattelandsvakantie; Herman Eshuis 1988 < De Coster 1999
Ahoygate	Ahoy + -gate (Watergate): Ahoy-schandaal; allusie op Tonyagate, waarbij een tennisser al lachend beweert dat hij zijn concurrent alleen had kunnen verslaan door iemand in te huren om zijn knie te breken < Hüning 2000, bron uit 1994
aichmofobie	vrees voor alles wat scherp is < van Nierop 1976
ailurofobie	kattenvrees < van Nierop 1976
Ajax-gevoel	samenhorigheidsgevoel van Ajax-supporters 1996 < De Coster 1999
akoepedist	akoe(stiek) + -pedist; paramedisch assistent van een keel-; neus- en oorarts; die slechthorenden oefent in het gebruiken van een hoortoestel of in het liplezen < Reinsma 1975
alarmschijf	getipte plaat; 1969 Veronica < De Coster 1999
alcoholist	alcoh(ol)+(autom)obilist; iemand die te veel heeft gereden om nog veilig te kunnen drinken (scherfs.) < HP/De tijd 07-06-1996
alcomaat	alco(hol)+maat; een test om te meten hoeveel alcohol er in het bloed van een persoon zit; commerciële eigennaam; 1992 < De Coster 1999
alcomobilist	alco(hol)+(aut)omobilist; iemand die te veel heeft gedronken om nog veilig te kunnen rijden < HP/De tijd 07-06-1996; < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999; vanaf 1993 < De Coster 1999
alcopop	alco(hol) + pop; limonade met alcohol < De Morgen 21-05-1997
alleskunner	iemand die alles kan, cf. alleseter; 1988 < De Coster 1999
alterneut	altern(atief)+(therap)eut: alternatieve therapeut; 1997 < De Coster 1999
alto	alt(ernatief) + -o; alternatieveling; 1997 < De Coster 1999
amigocratie	het verlenen van diensten aan partijgenoten of vrienden; informeel en pejoratief; Luc Huyse 1987 < De Coster 1999; < Campuskrant 23-10-1997
anarchofeminisme	anarchistisch feminisme < De Coster 1999
anarchopunk	anarchistische punk < De Coster 1999
anarchorock	anarchistische rock < De Coster 1999
anarchosyndikalisme	verbinding tussen anarchisme en vakbonden < van Nierop 1975

andragogie	vorming van volwassenen < Reinsma 1975
andragogiek	opvoedkundig systeem dat op volwassenen is gericht < Reinsma 1975
angiografie	bloedvatonderzoek < De Coster 1999
animatronics	animat(ion) + (elec)tronics; elektronische animatie 1987 < De Coster 1999
antibioticum	geneesmiddel dat de microbe die de ziekte veroorzaakt, aanvalt < van Nierop 1976
antifada	antifa + (in)tifada (scherts.); acties van antifascisten < HP/De tijd 07-06-1996; antifa = antifascist
antithetica	leer van het opsporen van fouten in de bedrijfsorganisatie; door middel van het in twijfel trekken van bestaande opvattingen (vertaling uit Am. antithetics) < Reinsma 1975
antitheticus	iemand die de antithetica in toepassing brengt < Reinsma 1975
apestoned	cf. zo zat als een aap < De Coster 1999
aquajoggen	oefeningen in het water; 1993; zie aquarobics < De Coster 1999
aquanaut	diepzee-onderzoeker < Reinsma 1975
aquarobics	aqua- +(ae)robics; handelsnaam: aerobics in het water; 1980 < De Coster 1999
aquasauna	kuuroord; 1995 < De Coster 1999
aquascooter	waterscooter, 1989 < De Coster 1999
aquatel	aqua- + (ho)tel; vlottend hotel < Hegman 1970b
arbeidsmarktgebeuren	arbeidsmarkt < Reinsma 1984
architectenwinkel	soort gemeenschappelijke praktijk van architecten < Reinsma 1984
arctofiel	teddyberenliefhebber; 1986; serieus gebruikt in de Volkskrant < De Coster 1999
artotheek	instelling die beeldende kunst uitleent < Reinsma 1975
asieltoerisme	trek naar een land om asiel te krijgen, 1994 < De Coster 1999
AsPUURSge	asp(er)ge + Puurs; nationaal asperge-evenement in Puurs < De Morgen 08-04-1997
astronaut	ruimtevaarder < Reinsma 1975, cf. aeronaut; luchtvaarder < van Nierop 1976
babbelfoon	babbelbox < De Coster 1999
babbelologie	babbelkunde < reclame voor het programma Hallo Hautekiet, Studio Brussel 03-1996
babybuster	gewild kind uit de jaren zestig; cf. babyboomer; 1990 < De Coster 1999
babyfoon	telefonische apparatuur waarmee men op afstand geluiden uit een kinderkamer kan opvangen < Reinsma 1975
babylance	baby + (ambu)lance; 1990 < De Coster 1999
baco	ba(cardi)-co(la); vanaf 1986 < De Coster 1999; < De Mix alfabet in De Morgen 24-02-1999
bammetje	b(oterh)ammetje; 1985 < De Coster 1999
banenwinkel	plaats waar informatie wordt verstrekt over banen 1994 < De Coster 1999
beatnik	beat + (sput)nik; Am. lid of volgeling van de beat generation < Reinsma 1975; na 1957 < van Nierop 1975
beeldbank	overzicht van beelden; cf. databank < De Coster 1999
beerabilia	beer+(memor)abilia; teddybeercollectibles; Volkskrant 1986 < De Coster 1999
beerware	beer + (soft)ware; programma's die worden betaald

Woordenlijst

Belpop	met een glas bier < Campuskrant 16-01-1997 Bel(gische) pop; Gust Decoster begin jaren tachtig < De Coster 1999
berebruin	erg bruin < Reinsma 1975
beredruk	erg druk < Reinsma 1975
beregoed	erg goed < Reinsma 1975
bescheurkalender	Van Kooten en de Bie; 1979 cf. scheurkalender < De Coster 1999
bespreekbaarheidsfactor	mate waarin iets bespreekbaar is 1995 < De Coster 1999
betoverotheek	bibliotheek met tienduizend beproefde spreuken < Altor 1 (Bati / Giraud) p. 21
beursgate	beurs+ -gate (Watergate): beursschandaal; schandaal waarbij topmensen van de effectenbeurs en de financiële wereld in het algemeen in opspraak kwamen door een fraude-onderzoek < De Coster 1999 en Hüning 2000, beide vindplaatsen uit 1997
Bibigate	'Bibi' Netanyahu + -gate (Watergate): schandaal- Netanyahu; schandaal waarbij de Israëlische eerste minister verdacht werd van toegeving aan chantage door een ultra-orthodoxe partij < De Morgen 18-04- 1997, ook in Hüning 2000
bibliotheektoerisme	trek van Nederlanders naar Vlaamse bibliotheken omdat die goedkoper zijn < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
Biebelbacks	Biebel + (paper)backs; paperbackstrips van Biebel; staat tussen aanhalingstekens < De Poort Stripbrief nr. 61 10-2000
biefburger	bief(stuk) + (ham)burger; "biefburger is eigenlijk een synoniem voor hamburger, maar omdat een hamburger niet meer exclusief met rundvlees wordt geassocieerd, wordt biefburger gevormd" < van Nierop 1976 p. 62
bijstandstoerisme	trek om bijstand te verkrijgen, 1993 pejoratief < De Coster 1999
Binnenhof-watchers	mensen die de Nederlandse politiek gadeslaan, 1997 < De Coster 1999
biobak	biologisch afbreekbaar afval - bak 1992 < De Coster 1999
biogerontologie	wetenschap van de fysieke aspecten van ouder worden < van Nierop 1975
bio-industrie	agrarische bedrijfstak waarin dieren met gemechaniseerde technieken in kleine ruimten gefokt worden voor de slacht < Reinsma 1975
biokalf	kalf uit de bio-industrie, tegenover scharrelkalf < Reinsma 1984
biomonitoring	monitoren van levende organismen < De Coster 1999
bionaut	Biosfeer 2-onderzoeker; 1991 < De Coster 1999
bionica	leer waarbij kennis omtrent organismen wordt gebruikt voor het oplossen van technische problemen < Reinsma 1975
biopic	bio(graphic) + pic(ture): biografische film < De Coster 1999; < De Morgen 12-12-1997
bioritme	biologisch ritme; 1980 < De Coster 1999
biosociologie	sociobiologie; sociale biologie of biologische sociologie < Reinsma 1984
biotechniek	bionica < Reinsma 1975
biovarken	varken uit de bio-industrie, tegenover

bitneuker	scharrelvarken < Reinsma 1984 verslaafd aan computerseks; ook programmeur; 1995 < De Coster 1999; iemand die alles wil weten van computers cf. komma-; mieren-neuker? < Rijks 1996
bitraking	digitale versie van muckraking (mest harken); research doen door de online gemeenschap ter hulp te roepen < Rijks 1996
bitrot	een computer of programma die al een hele tijd niet meer gebruikt is; blijkt niet meer te werken < Rijks 1996
black metal	heavy metal met depressieve, harde teneur; 1997 < De Coster 1999
blaftiteling	blaf+aftiteling; aftiteling met honden < Liefde en Geluk 6, Gerrit de Jager
blaxploitation	black+(e)xploitation; snel gemaakte films met zwarten in de hoofdrol; 1972 < De Coster 1999 < De Morgen 29-12-1997; < Teek 04-1998
bliksemactie	erg snelle actie < Reinsma 1975
bliksembezoek	erg kort bezoek < Reinsma 1975
bliksemcarrière	erg snelle carrière < Reinsma 1975
bliksemoorlog	erg snelle oorlog < Reinsma 1975
blitskikker	zeer modieus gekleed persoon < Reinsma 1975
bloed(je)link	erg link < Reinsma 1975
bloedcommercieel	erg commercieel < Reinsma 1975
bloedgang	met een bloedgang: razendsnel; jaren tachtig; informeel < De Coster 1999
bloedgeil	erg geil < Reinsma 1975
bloedheet	erg heet < Reinsma 1975
bloedmooi	erg mooi < Reinsma 1975
bloedserieus	erg serieus < Reinsma 1975
bloedvorm	heel goede vorm; informeel < De Coster 1999; < De Morgen 16-11-1996
bloedzeker	erg zeker < Reinsma 1975
bloedzuiver	erg zuiver < Reinsma 1975
boa-constructor	boa-constrictor + construct-, constructor: boa- bouwwakker < Sneek 1, Gerrit de Jager; p. 29
boekenplankware	boekenplank + (soft)ware: software die zo slecht bevalt dat je 'm na één keer gebruiken terug in de doos stopt en in de kast opbergt < Rijks 1996
bogometer	bog(us) + o + meter; denkbeeldig instrument dat aangeeft hoeveel bogus (onzin) iemand uitkraamt < Rijks 1996
bolkemia	Bolke(stein)+mania; Bolkesteingekte 1997 < De Coster 1999
Bolkesteindoctrine	cf. Carringtondoctrine: politieke verantwoordelijkheid nemen < De Coster 1999
Bolkgate	Bolk(estein) + -gate (Watergate): schandaal- Bolkestein: schandaal waarbij politicus Bolkestein verdacht werd van belangenvermenging en machtsmisbruik ten voordele van een bedrijf waarvan hij commissaris was < Hüning 2000, bron 1996
Bolognagate	Bologna + -gate (cf. Watergate): Bologna- schandaal; over Paul van Nevel die uit een bibliotheek in Bologna een manuscript zou hebben ontvreemd < Veto 10-10-1994
botel	boot+(h)otel; hotel gevestigd op een boot < Van Nierop 1979 ; < Reinsma 1975
Bourlala	Bourla + (o)lala?; titel van een kritisch stuk over de

Woordenlijst

bovenwereld	Bourla-schouwburg < De Morgen 08-12-1998 fatsoenlijke wereld; tegenover onderwereld; 1994 < De Coster 1999
bratpack	cf. rat pack: groep rond Sinatra; nu jonge auteurs in de jaren tachtig; brat=deugniet < De Coster 1999
brochureware	brochure + (soft/vapor)ware; vaporware die in een kleurige brochure wordt aangeboden < Rijks 1996
bromfietsster	vrouwelijke bromfietser < Vooruit 17-11-1962
brossel	Br(usselse) + (m)ossel (schertsend) < De Morgen 13-09-1997
brozem	br(omfiets)+(n)ozem: nozem die een bromfiets berijdt (spottend) < Reinsma 1975; < van Nierop 1976
brugpieper	leerling uit de brugklas; pejoratief < De Coster 1999
brugsmurf	leerling uit de brugklas; pejoratief < De Coster 1999
bruingoed	televisietoestellen en video's < De Coster 1999
bruinotheek	zonnebankcentrum < Kleine Robbe 3, Tome & Janry, p.34
brunch	br(eakfast)+(l)unch: maaltijd die het midden houdt tussen ontbijt en lunch < van Nierop 1976
burokraten	pej. ambtenaren < van Nierop 1976
buurtgebeuren	wat met een buurt te maken heeft < Reinsma 1984
caesaropapisme	verbond tussen kerkelijke en wereldlijke macht < De Coster 1999
callanetics	Callan(Pinckney)+(athl)etics; cf. callisthenics (19de eeuws voor gymoefeningen voor meisjes); soort van lichaamsbeweging < De Coster 1999
callboy	prostituté cf. callgirl; boy < De Coster 1999
camcorder	cam(era)+(videore)corder: een videocamera waarmee je ook cassettes kan afspelen < De Coster 1999
Camillagate	Camilla + -gate (Watergate): Camilla-schandaal; schandaal veroorzaakt door de romance van de Britse prins Charles en zijn vriendin Camilla Parker Bowles < De Coster 1999, Hüning 2000
Campo Viejo-arrest	huisarrest; maar dan op een andere plaats: Campo Viejo, een historische evocatie in Rupelmonde die door de ouders georganiseerd werd < Wanne Van Hemelrijck mondeling 04-08-1999
caninette	wagentje om in grote steden hondenpoep mee op te halen < De Coster 1999
carcinofobie	vrees voor kanker < van Nierop 1976
cardulance	card(iologisch)+(amb)ulance: ziekenauto waarin mensen die al hartproblemen hebben gehad; eerste zorgen kunnen krijgen < Reinsma 1975
carjacking	car+(hi)jacking; hijacking van auto; 1992 < De Coster 1999
cd-rommel	cd-rom + rommel; een cd-rom die vol zit met nutteloze software < Rijks 1996
centennium	eeuw cf. decennium < Stripschrift 320; ook in Van Dale (1999), niet in Van Dale (1950)
chaerofobie	ziekelijke afkeer van vrolijkheid < van Nierop 1976
chaosofie	chaostheorie < De Morgen 16-01-1998
chari-barometer	chari(tatieve) + barometer 1995 < De Coster 1999
chari-markt	chari(tatieve) + markt; gemeenschap van liefdadigheidsinstellingen 1991 < De Coster 1999
chemobak	bak voor chemisch afval 1991 < De Coster 1999
chemokar	chemisch-afvalvuilniskar < De Coster 1999
chickengate	chicken + -gate (Watergate): het kippenschandaal; andere naam voor de dioxinecrisis < Hüning 2000,

chilisalpeter	bron 1999
Chinees-restaurantsyndroom	cf. chinasalpeter < Bommel cf. Chinasyndroom: kernramp; hier ziekte van mensen die niet tegen smaakversterker Ve-Tsin kunnen < De Coster 1999
chiropraxie	behandeling waarbij door handmatige correctie van wervelscheefstanden geïrriteerde zenuwen worden verlicht < Humo 04-1997
chocoholics	choco(lade) + -holic (workaholic); chocoladeverslaafden; 1997 < De Coster 1999
chocolatomanie	erg grote voorliefde voor chocolade < De Morgen 24-02-1996
choro	chor(izo)+-o: iemand van het zuiderse type < De Morgen De Mix alfabet 24-02-1999
Chunnel	Ch(annel) + (t)unnel: naam voor de Kanaaltunnel
cinebox	cine(ma)+(juke)box: jukebox met beeldscherm < van Nierop 1975
cineclub	cine(ma)+club; club van film liefhebbers < Reinsma 1975
cinefiel	cine(ma)+-fiel < Reinsma 1975
Claesgate	Claes + -gate (Watergate): schandaal-Claes, schandaal veroorzaakt door de mogelijke betrokkenheid van de NAVO-secretaris-generaal Willy Claes bij het Agusta-Dassault-schandaal < Willy Smedts mondeling, 1995
claustrofobie	vrees voor besloten ruimtes < van Nierop 1976
Claustrum	Claus+(lu)strum; tiende lustrum van Hugo Claus < feestprogramma UIA Antwerpen 1999
Clintonomics	Clinton + (ec)onomics: de economische politiek van Clinton; staat tussen aanhalingstekens < De Morgen 30-10-1996; cf. Reaganomics, Nixonomics < De Coster 1999
cliometrie	Clio 'muze v geschiedenis'+-metrie: kwantitatieve geschiedenis < De Coster 1999
clipparade	hitparade van videoclips < De Coster 1999
cocaholics	coca(ine)/coke+-aholic (workaholic); cocaïneverslaafden; Oor 1986 < De Coster 1999
cohabitatie	het samen moeten regeren van een president en een regering van een andere partij < De Coster 1999
comfi	comfortabel < De Coster 1999
Compulingo	compu(ter) + lingo: computertaal < Rijks 1996
computerpark	cf. wagenpark, alle computers in een bedrijf; 1987 < De Coster 1999
computerpauz	mchtig persoon in de informaticawereld, 1991 < De Coster 1999
computervredebreuk	cf. huisvredebreuk; hacking 1988 < De Coster 1999
conceptalbum	een album waar een concept achter zit < De Coster 1999
conceptelpee	een elpee waar een concept achter zit < De Coster 1999
conceptplaat	een plaat waar een concept achter zit < De Coster 1999
concu(l)lega	concu(rrerende/rrent) + (co)llega < Simac Accent 2 december 1998; <nieuwsbrief Fokke & Sukke september 1999
condomobiel	cf. pausmobiel; voertuig om condooms te venten < De Coster 1999
confectienummer	een nummer (lied) dat gemaakt is volgens bekende formules < De Coster 1999

Woordenlijst

confectiepop	pejoratief: muziek die gemaakt is volgens bekende formules < De Coster 1999
confectiesoul	soul die gemaakt is volgens bekende formules < De Coster 1999
conflictmodel	tegengestelde van harmoniemodel of consensusmodel < Reinsma 1975
consumens	consumenten + mens; de consumerende mens; de mens als consument < Impact nr. 14, 10-2000
consuminderen	consum(eren)+minderen: minder consumeren; begin jaren negentig < De Coster 1999; < De Morgen 26-11-1998
Contragate	Contra+ -gate (Watergate): Contra-schandaal, schandaal onder Reagan waarbij illegaal wapens werden geleverd aan Iran, en met het geld van de handel de Contra's in Nicaragua werden gesteund = Irangate; volgens een citaat om fonetische redenen verkozen boven Irangate < De Coster 1999, bron uit 1986
conurbatie	geheel van twee of meer steden of gesloten agglomeraties < Reinsma 1975
crashtament	crash+(tes)tament; 'Het Nieuwe Crashtament' < Parochieblad der germanisten 12-1998
creadoedag	crea(tief)+doe+dag; 'happening waarop kinderen kennis kunnen maken met allerlei vormen van vrijetijdsbesteding' < persbericht provincie Antwerpen november 1998
criminogeen crimo	misdaadverwekkend < De Morgen 18-03-1997 crim(ineel) + -o; type pyromaan: 'sticht brand om sporen van een of ander misdrijf uit te wissen' < HP/De tijd 7-6-96
crimobiel	crim(inaliteit) + (auto)mobiel; mobiel aangiftepunt voor criminaliteit < De Coster 1999
crippleware	cripple+(soft)ware; software die met opzet niet helemaal functioneert tot bepaalde codes zijn ingegeven < De Coster 1999; gratis software die met opzet kreupel is gemaakt < Rijks 1996
cruesli	cr(ispy) + (m)uesli: knapperige, krakende muesli < commerciële productnaam
culinairiosa culturati	culinair(e) + (cu)riosa < winkel Maastricht 02-1999 cultuur+ (lite)rati; kunstenaarselite 1987 < De Coster 1999
cultuurvervuiling	ontsiering van cultuur door minderwaardige cultuuruitingen < Reinsma 1984
cumulobus	cumul(eer?)+(aut)obus; maakt gebruik van de energie die vrijkomt bij het remmen (naast de verbranding van benzine?) < De Coster 1999
cursusboeren cyberbucks	lesgevers < Campuskrant 23-10-1997 cyber(space)+bucks; virtueel geld 1995 < De Coster 1999
cybercafé	cyber(space)+café; internetcafé; 1995 < De Coster 1999
cybercash	cyber(space)+cash; virtueel geld; 1996 < De Coster 1999
cybercriminaliteit	cyber(space)+criminaliteit; internetcriminaliteit; 1997 < De Coster 1999
cyberfeminisme	cyber(space)+feminisme; internetfeminisme; 1997; ook gebruikt als synoniem voor cyborgfeminisme < De Coster 1999
cybergeneratie	cyber(space)+generatie; internetgeneratie; 1997 < De Coster 1999

cybernaut	cyber(space)+-naut; schertsend voor iemand die veel tijd doorbrengt op internet 1995 < De Coster 1999
cybernaute	cyber(space)+naut+-e; virtueel reiziger < 2012 (now I am nationwide); toneelstuk van Victoria
cybernetica	tak van wetenschap die communicatie-; besturings- en regelprocessen bestudeert < Reinsma 1975
cyberpreneur	cyber(space)+(entre)preneur; entrepreneur op internet; schertsend; 1995 < De Coster 1999
cyberpunk	cyber(space)+punk; stroming in de literatuur; Gibson < De Coster 1999
cyberseks/x	cyber(space)+seks/x; internetseks; 1993 < De Coster 1999; seks op internet < Rijks 1996
cybershop	cyber(space)+shop: internetwinkel < De Coster 1999
Cyberspace	cyber(netics)+space: virtuele ruimte Gibson Neuromancer 1984 < De Coster 1999; < Rijks 1996
cybertalk	cyber(space)+talk; taal van cyberspace < Rijks 1996
cyberwetten	cyber(space) + wetten: wetten die gelden in cyberspace; staat tussen aanhalingstekens < De Morgen 05-04-1997
cyberzine	cyber(space) + (maga)zine: internetmagazine < http://www.redcube.nl/cassandra/geknet/issue002/b0.asp 09-10-2000
cyborg	cyb(ernetics)+org(anism); half mens, half machine; 1960s < De Coster 1999
cybrarian	Cyb(erspace)+(li)brarian < Rijks 1996
D66-gehalte	mate van D66-achtigheid 1993 < De Coster 1999
Dalidissima	Dalid(a) + (Canzon)issima (tv-programma) / (Picol)issima (Serenade, liedje van Dalida) < De Morgen 05-05-1997
damesliefde	cf. herenliefde; lesbische variant 1987 < De Coster 1999
dance-athon	dance + (mar)athon; dansmarathon (Am.) < van Nierop 1976
dataholics	data+(worka/alco)holics: informatieverslaafden; 1997 < De Coster 1999
datalandschap	datawereld, 1994 < De Coster 1999
datalogie	informatica < Reinsma 1984
death metal	extreme variant van heavy metal 1988 < De Coster 1999
demotie	teggengestelde van promotie; 1996 < De Coster 1999
demoveren	"Want wie garandeert een career-expatriate dat hij aan het eind van de rit een topositie kan vervullen en niet `geparkeerd' wordt of zelfs gedemoveerd?" cf. demotie < NRC 18-02-1999
depri	depri(merend)/(ge)depri(meerd)/depr(essief)+-i < De Coster 1999
deskundologie	(spottend) wetenschap; deskundigheid (bedacht door Max Reneman) < Reinsma 1975
deskundoloog	(vermeend) deskundige < Reinsma 1975; < Veto-spellingwoordenboek
dessertariër	dessert+(vege)tariër; iemand die alleen desserts eet < Casper en Hobbes, D'r ligt iets onder het bed te kwijlen, Bill Watterson
Di Rupologie	Di Rupo + (ufo)logie; over de vermeende pedofiele praktijken van Elio Di Rupo < Etienne Vermeersch; als er een melding is; denkt iedereen het gezien te

Woordenlijst

dierproefvrij	hebben < De Morgen 16-01-1997
diervriendelijk	zonder dierproeven < De Coster 1999
	zonder dieren leed te berokkenen < Van Nierop 1979
digibeet	digi(taal)+(analfa)beet; iemand die niets weet van computers < De Morgen 10-05-1997; < De Morgen 17-02-1998; met definitie, als rubriekleiding < De Morgen zomer 1998; in oppositie met digikid; 1995 < De Coster 1999
digibete	digi(taal) + (analfa)beet ; (adj.) die niks weet van de laatste computertechnologie < Stripschrift jg28 nr8
digicash	digi(taal) + cash: virtueel geld; internetgeld 1996 < De Coster 1999
digiloket	digi(taal)+loket; loket op het internet < http://www.leuven.be
digipack	digi(taal?) + pack; 'modern' cd-doesje van karton; 1992 < De Coster 1999
Digitaaladvies	digitaal + taaladvies; op een computer te raadplegen taaladvies < reclamefolder
Digitaalbaak	digitaal + taalbaak; taaladviesdatabank op computer < reclamefolder
digizine	digi(taal)+(maga)zine: e-zine; magazine op het www of via e-mail < Rijks 1996
dikcrimatie	dik+(dis)crimatie; discriminatie van dikke mensen; schertsend; 1997 < De Coster 1999
dinofobie	duizel- of hoogtevrees < van Nierop 1976
D-Jane	vrouwelijke DJ < De Morgen De Mix-alfabet 25-02-1998
docudrama	docu(mentaire)+drama; gedramatiseerde documentaire < Reinsma 1984
documercial	docum(entaire)+(com)mercial; mengeling van documentaire en commercial, 1987 < De Coster 1999
docusoap	docu(mentaire)+soap; soap met meer waarheidsgehalte; stunt van RTL4 < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
doendenken	cf. doemdenken; eerst goed nadenken voordat men iets doet < De Coster 1999
dolle-autoziekte	cf. dolle-koeienziekte; auto: agressiviteit van automobilisten < De Morgen 10-06-1996
dolle-chauffeursziekte	cf. dolle-koeienziekte; chauffeur: agressiviteit van chauffeurs < De Morgen 09-04-1996
dollemensenziekte	Creutzfeldt-Jakob < De Morgen 1997; cf. dollekoeienziekte; mensen (schertsend) agressiviteit van chauffeurs < De Morgen 26-2-1997 (lezersbrief)
dominatrix	dominante vrouw in sadomasochistische relatie < De Coster 1999
domotica	domus?/o-+ (informa/bur)eautica; informatica voor thuis (woningautomatisering) < De Coster 1999; alles wat wonen comfortabeler en aangenamer maakt < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
doodalleen	heel alleen < Vetospellingwoordenboek 1995
doodeenvoudig	heel eenvoudig < Vetospellingwoordenboek 1995
doodernstig	heel ernstig < Vetospellingwoordenboek 1995
doodgraag	heel graag < Vetospellingwoordenboek 1995
doodleuk	heel leuk < Vetospellingwoordenboek 1995
doodmisselijk	heel misselijk < Vetospellingwoordenboek 1995
doodmoe	heel moe < Vetospellingwoordenboek 1995

doodnormaal	heel normaal < Vetospellingwoordenboek 1995
doodongelukkig	heel ongelukkig < Vetospellingwoordenboek 1995
doodsaai	heel saai < Vetospellingwoordenboek 1995
doodschop	zeer ruwe overtreding op de tegenstander < De Coster 1999
doodsimpel	heel simpel < Vetospellingwoordenboek 1995
doodstil	heel stil < Vetospellingwoordenboek 1995
doodziek	heel ziek < Vetospellingwoordenboek 1995
dramady	drama+(co)medy als tv-programma < De Coster 1999
dramedy	dram(a) + (co)medy; combinatie van drama en comedy (staat erbij uitgelegd) < De Morgen 14-03-1997
drugsbaron	machtige figuur in narcoticawereld < De Coster 1999
drugstoerisme	trek naar Nederlandse steden waar softdrugs gedoogd worden; pejoratief < De Coster 1999
duingalow	duin+(bu)ngalow; een bungalow in de duinen < De Coster 1999
Duitslandwatchers	1997 < De Coster 1999
ear catcher	iets dat de aandacht trekt, doet luisteren cf. eye catcher < De Morgen 11-05-1996
Ebonics	ebon(y) + (ph)onics; taal van zwarte Amerikanen < De Morgen 11-01-1997; < De Coster 1999
e-cash	e(lektronische) + cash < De Coster 1999
echtscheidsrechters	echtscheiding + scheidsrechter; bemiddelaar in echtscheidingen < De Morgen 30-04-1996
ecocraat	naar analogie van eurocraat; hoge milieuambtenaar; 1992 < De Coster 1999
ecodrugs	eco- + drug; legale; natuurlijke drugs; begin jaren negentig < De Coster 1999
ecofeminisme	eco- + feminisme; feminisme dat dicht bij de natuur wil staan; 1992 < De Coster 1999
economie	manier van denken die ecologie en economie verenigt; begin jaren negentig Hans Wijers < De Coster 1999
eco-look	eco- + look; saai 'ecologische' look; 1995 < De Coster 1999
ecologie	manier van denken die ecologie en economie verenigt; variant van economie; 1996 < De Coster 1999
econometrie	de statistisch-wiskundige tak van de economie < van Nierop 1975
eco-ontbijt	eco- + ontbijt; ecologisch verantwoord ontbijt 1994 < De Coster 1999
ecopaddestoelen	eco-+paddestoel; ecodrugpaddestoelen; paddestoelen die een roes veroorzaken; 1997 < De Coster 1999
ecopartij	eco- + partij; ecologische partij; 1985 < De Coster 1999
ecoscherm	eco- + scherm; groeischerm < De Coster 1999
ecosigaret	eco- + sigaret; milieuvriendelijke sigaret; 1993 < De Coster 1999
ecosysteem	eco- + systeem; ecologisch systeem < Reinsma 1984; 1981 < De Coster 1999
ecotaks	eco- + taks; ecologische belasting; 1990 < De Coster 1999
ecoterrorisme	eco- + terrorisme; ecologisch terrorisme: ofwel terrorisme waarbij het milieu wordt bedreigd; ofwel terrorisme door milieu-activisten; ofwel opzettelijke

Woordenlijst

	vernietiging van het milieu door een oorlog; 1991 < De Coster 1999
ecotoerisme	eco- + toerisme; kleinschalig, milieuvriendelijk toerisme; 1991 < De Coster 1999
edutainment	edu(cation)+(enter)tainment; software om spelenderwijs te leren < Rijks 1996; < De Coster 1999
eenverdiener	cf. tweeverdiener; dubbelverdiener; over gezin met één inkomen 1985 < De Coster 1999
eerstennium	eerst + (dec)ennium; voorstel om de jaren 2000-2010 te benoemen, cf. de twinties, de fifties, de sixties, ... < De Morgen 07-1998
egoridist	iemand die met zijn eigen grappen lacht cf. egoïst < De Mix-alfabet De Morgen 25-02-1998
Eire-visionsongfestival	cf. Eire; Eurovisionsongfestival; omdat Ierland altijd won < De Morgen 09-04-1997
elektro-acupunctuur	acupunctuur met elektriciteit < De Coster 1999
elektrodermatologie	het meten van huidreacties met apparatuur; 1985 < De Coster 1999
elektropop	elektronische popmuziek; 1985 < De Coster 1999
elektroreclamatie	zuivering van de grond door elektrolyse; 1988 < De Coster 1999
elektrovissen	vissen met behulp van elektrische stroom; 1994 < De Coster 1999
eliticide	elite + -cide; massamoord op vooraanstaande personen < De Coster 1999
E-mailgate	e-mail + -gate (Watergate): e-mail-schandaal; schandaal in de provincieraad van Belgisch Limburg waarbij een e-mail onrechtmatig onderschept was < De Morgen 07-10-1999
emo-bagger	emo(tionele) + bagger; 1997 < De Coster 1999 (bij psychobabbel)
emocratie	emo(tie)+(demo)cratie: democratie die door gevoelens wordt gestuurd (pej.) < http://www.lannoo.com 20-10-2000
emoticon	emot(ion)+icon; combinatie van leestekens die een gemoedstoestand uitdrukt < Rijks 1996
entertrainer	entert(ainer) + trainer < De Morgen 16-01-1998
epothekers	e(lektronische) + (a)pothekers < De Morgen 07-10-1999
ergospirometer	apparaat dat oa de longfunctie tijdens inspanning kan meten; 1992 < De Coster 1999
erotomobiel	werk van Evelyne Axell; met naakte vrouw en spiegelbeeld met autoband rond de gezichten < De Morgen 01-12-1997
ero-versie	ero(tisch)+versie: erotische versie <Belang van Limburg 20-11-1998
eslangcipatie	slang+e(man)cipatie; emancipatie van de slang; schertsend < Eva & Adam 3 van Gerrit de Jager
E-team	A-team; energiebesparingsteam < De Coster 1999
ethologie	wetenschap van de gewoonten van dieren < van Nierop 1975
etiquette-watchers	mensen die evoluties in de etiquette gadeslaan 1997 < De Coster 1999
etnocentrisme	wereldvisie die het eigen volk centraal stelt; al oud; pas in jaren tachtig frequent < De Coster 1999
Euregio	Eur(opa/opees)+regio; Europees samenwerkingsverband in het gebied tussen Rijn, Eem en IJssel; 1991 < De Coster 1999
Eurobank	Euro(pees) + bank; Europese centrale bank < De

Eurobarometer	Coster 1999 Euro(pees)+barometer; opiniepeiling die twee keer per jaar onder consumenten en bedrijven in de Europese lidstaten wordt gehouden < De Coster 1999
Eurobed	Euro(pees)+bed; 'Het woord Euro is in en 't Eurobed kan in serie gemaakt worden.' 1967 < Reinsma 1975
eurocentrisme	euro(pees)+centr-+isme; zien van Europa als centrum van de wereld; begin jaren zestig ontstaan; jaren tachtig frequent < De Coster 1999
eurocentrist	euro(pees) + centr- + -ist; iemand die Europa als centrum van de wereld ziet < De Coster 1999
eurocommunisme	Euro(pees)+communisme; communisme in West-Europa < Reinsma 1984
eurocraat	euro(pees)+(bureau)craat; pejoratief voor Europees ambtenaar; 1992 < De Coster 1999
eurocratie	Euro(pees)+(bureau)cratie; pejoratieve aanduiding voor de vaak als absurd ervaren regelgeving van EU-ambtenaren; 1993 < De Coster 1999
Eurodeviezen	Euro(pees)+deviezen; 1974 < Reinsma 1975
Eurodisco	Euro(pees) + disco; 1988 < De Coster 1999
Eurodollar	Euro(pees)+dollar; Amerikaanse dollar die o.a. in Europa als internationaal betaalmiddel dient < Reinsma 1975
Euro-Engels	Euro(pees)+Engels; 1973 < Reinsma 1975
Eurofed	Europese bank (federal reserve board) < De Coster 1999
eurofiel	Euro(pa)+-fiel; aanhanger van Europese eenmaking; 1993 < De Coster 1999
Eurofles	Euro(pees)+fles; gestandaardiseerde fles van een halve liter; 1968 < Reinsma 1975
euroforie	Euro(pa/pees)+(eu)forie: ongebreideld optimisme over Europese eenmaking < De Coster 1999; < De Morgen 19-02-1999
Eurogroep	Euro(pees)+groep; groep van enkele Europese Navolanden 1973 < Reinsma 1975
Eurokorps	Euro(pees) + korps; Europees leger; 1993 < De Coster 1999
Euromarkt	Euro(pees)+markt; de economische markt in de Europese Gemeenschap < Reinsma 1975
Euroniveau	Euro(pees)+niveau; 1974 < Reinsma 1975
Europarlement	Euro(pees)+parlement; 1974 < Reinsma 1975
Europol	Euro(pees) + pol(itie); 1992 < De Coster 1999
Europop	Euro(pees)+pop; Europese popmuziek < De Coster 1999
eurosclerose	Euro(pa) + sclerose; pejoratieve aanduiding voor het geringe enthousiasme voor Europese eenwording in de jaren zeventig < De Coster 1999
Eurosong	Euro(visie)+ song(festival) < De Morgen 09-04-1997
Eurostad	Euro(pees)+stad; Europese hoofdstad Brussel; 1974 < Reinsma 1975
Eurostekker	Euro(pees)+stekker; stekker die in EU verplicht wordt; 1993 < De Coster 1999
Euro-tikjuffrouw	Euro(pees)+tikjuffrouw; 1974 < Reinsma 1975
Eurotop	Euro(pees)+top; Europese topconferentie < Reinsma 1975
Eurovignet	Euro(pees)+vignet; autowegenvignet voor zware vrachtwagens; in 1995 ingevoerd in vijf EU-landen;

Woordenlijst

eurovoorvechters	1993 < De Coster 1999 Euro(pa)+voorvechter; voorstanders van de EU < De Morgen 05-04-1997
eurowoord	euro(pees/pa)+woord; 'Laten ze met dat euro nu maar eens ophouden, de Brabantse brouwer die de 'hypermoderne Euroflës met rip-cap' heeft uitgevonden, moge het laatste eurowoord verzonnen hebben' Onze Taal 1968 < Reinsma 1975
euthanatica	middelen om euthanasie te verrichten; 1995 < De Coster 1999
evrouwcipatie	vrouw + e(man)cipatie; emancipatie van de vrouw < van Nierop 1975
excuusallochtoon	1997; excuus-Truus (1985) < De Coster 1999
e-zine	e(-mail/lektronisch) + (maga)zine < http://www.pebbles.nl/ 14-04-2000 < Rijks 1996
faction	fact + (fic)tion: werkelijk gebeurd verhaal; fictie gebaseerd op ware feiten < De Coster 1999
fance	f(unk)+(d)ance; soort dansmuziek < De Morgen 20- 08-1997
fanzine	fan + (maga)zine: tijdschrift voor fans < Reinsma 1984; fanblad; opgekomen eind jaren zeventig < De Coster 1999
feestbaarheidsfactor	mate waarin iets aanleiding geeft tot feesten 1993 < De Coster 1999
fietsologie	fietskunde < De Morgen 11-05-1996
flexcontract	flex(ibel) + contract; 1997 < De Coster 1999
flexer	flex(ibel)+-er < HP/De tijd 21-06-1996; flexikracht < De Coster 1999
flexibaan	flexi(bel)+baan; uitzendbaan; 1992 < De Coster 1999
flexikracht	flexi(bel)+kracht; uitzendkracht of free-lancer die vooraf niet weet hoeveel hij zal werken in een bepaalde periode; 1993 < De Coster 1999
flexileven	flexi(bel) leven < CED Samson mailing september 1999
fleximarkt	flexi(bele) markt < De Coster 1999
flexiwerker	flexi(bele) + werker < HP/De tijd 21-06-1996
flexizorg	flexi(bel) + zorg; zorg en aandacht voor uitzendkrachten < De Coster 1999
flexkantoor	flex(ibel) kantoor < HR Magazine september 1999; nr 51
flexkracht	flex(ibel)+kracht; uitzendkracht of free-lancer die vooraf niet weet hoeveel hij zal werken in een bepaalde periode; 1993 < De Coster 1999
flexwerk	flex(ibel) werk; uitzendwerk volgens flexibel contract < De Coster 1999
flexwerkplek	flex(ibe)le werkplek; flexkantoor < HR Magazine sept 99; nr 51
flippo	(ge)flip(t)? + -o (of het woord flippo: kinderspeeltje); pejoratief jeugdslang geschift persoon; 1985 < De Coster 1999
flirtfactor	over auto; 1993 < De Coster 1999
flotel	float+(h)otel; schip waarmee auto's kunnen worden vervoerd en waarin ook hotelaccomodatatie aanwezig is; 1993 < De Coster 1999
fluisterasfalt	asfaltbeton dat minder geluidsoverlast veroorzaakt; 1989 < De Coster 1999
fluisterboot	elektrisch aangedreven boot; die minder lawaai maakt; 1990 < De Coster 1999

fluisterwal	aan woonwijk grenzende muur die het geluid van nabij autoverkeer moet dempen; midden jaren tachtig < De Coster 1999
fluisterweg	weg waarvan de bedekking weinig lawaai maakt 1994 < De Coster 1999
fobofobie	angstvrees < van Nierop 1976
fonograaf	grammofoon < van Nierop 1975
fonosoof	therapeut die aan stemanalyse doet; 1988 < De Coster 1999
foorheet	erg heet, "voorvoegsel"; het nieuwe kei-; snikheet < De Mix alfabet 24-02-99
fotovenaars	foto + tovenaar; bekwaam dtp-personeel < e-mail 15-12-1998
freeware	free + (soft)ware; software die mag worden gebruikt zonder dat er een tegenprestatie of betaling voor vereist is < Rijks 1996; gratis programma's < Campuskrant 16-01-1997
fundi	fund(amentalistisch)+-i; lid van de fundamentalistische fractie van een partij; 1987 < De Coster 1999
futurologie	futur(um)+ologie; uit Amerika overgewaaid < van Nierop 1976
fysiotherapeut	kinesitherapeut < Reinsma 1975
galbak	zeurderig iemand; informeel; al in de jaren zestig < De Coster 1999
Gatesgate	Bill Gates + -gate (Watergate); schandaal-Gates; benaming voor een golfschandaaltje waarbij Bill Gates een volgens experts onmogelijke score behaalde en won; ook benaming voor het koppelverkoopproces tegen Microsoft, bron uit 1995 < Hüning 2000
gebruikersvriendelijk	aangenaam voor de gebruikers < Reinsma 1984
gediscuzeurd	discu(ssiëren)+zeuren: discussiëren en zeuren < e-mail 18-03-1998
Geendagsvlieg	cf. eendagsvlieg; geen; cd van Osdorp Posse < De Morgen 26-03-1997
geëvrouwcipeerd	vrouw+e(man)ciperen; de vrouw emanciperen; feministische interpretatie van emancipatie < cursus W. Smedts Nederlandse Taalbeheersing eerste kan Germaanse K.U.Leuven
geilneef	regelneef; wellustig persoon, Koot & Bie; 1985 < De Coster 1999
geiteharensokken-outfits	saai, softe outfits 1987 < De Coster 1999
geitenharen-wollen-sokken- imago	saai, soft imago 1997 < De Coster 1999
geitenwollensokkenimago	saai, soft imago 1997 < De Coster 1999
geitenwollensokken-slogan	naïeve, softe slogan; 1983 < De Coster 1999
gekkebeleggersziekte	vreemd gedrag van beleggers, cf. gekkekoeienziekte 1997 < De Coster 1999
gekke-koeien crisis	"De gekke-koeien crisis in Groot-Brittannië brak uit op 20 maart 1996". <DS 27-10-2000
gekke-koeienverstand	cf. gekkekoeienziekte; verstand < Doorzon decoder, Gerrit de Jager; p.18
gekke-Valentijnsziekte	vreemd gedrag met Valentijn, cf. gekkekoeienziekte 1997 < De Coster 1999
genocide	volkenmoord, op processen van Neurenberg gevormd < van Nierop 1975
geriatrie	ouderdomsgeneeskunde < Reinsma 1975; < van Nierop 1975
gerontagogie	studie van de opvoeding van ouderen; begeleiding

Woordenlijst

gerontofielen	van ouderen < van Nierop 1975 mensen die zich seksueel aangetrokken voelen tot bejaarde mensen < Toen Eddy in Balbezit kwam, Gumbah
gerontologie	wetenschap van veroudering en ouderdom < Reinsma 1975; < van Nierop 1975
gigantastic	gigant(ic)+(f)antastic < Vacature 20-06-1998
glamrock	glam(our)+rock < De Coster 1999
glurografie	het registreren van beelden met een verborgen camera / gluren + grafie <NRC; jaren zestig < Nederlands van Nu jg. 45, nr. 3, p. 86
G-mail	e-mail van Greet < Liefde en Geluk 6, Gerrit de Jager
grachtengordelroos	aantasting van de grachtengordel < Onze Taal 1995, nr. 12, p. 308
grammofoon	fonograaf < van Nierop 1975
gravomobilisten	grav(itatie)+(aut)omobilist; iemand die in de auto stapt onder invloed van de zwaartekracht (scherts.) < HP/De tijd 07-06-1996
greenmail	cf. blackmail; kopen van aandelen om ze daarna met winst aan het bedrijf te verkopen < De Coster 1999
greige	gr(ijs) + (b)eige; tussen grijs en beige in < van Nierop 1976
Grhunnel	Gr(oene) H(art)-(t)unnel < HP/De tijd 14-06-1996
grijsparkeren	te weinig geld in de parkeermeter steken; 1991 < De Coster 1999
grijsrijden	jaren tachtig; zonder geldig kaartje meerijden in het openbaar vervoer < De Coster 1999
grijswerken	half-officieel werken; 1987 < De Coster 1999
groupware	group+(soft)ware: software om groepswerk te bevorderen; 1997 < De Coster 1999
G-status	cf. A-status; C-status; gedoogdenstatus < De Coster 1999
Guatemafkees	Guatemala(iteek) + mafkees; 'Je vraagt je af welke ... dat bedacht heeft' < nieuwsgroep nl.taal (21-04- 1996) naar aanleiding van discussie over inwonersnaam bij Guatemala
guiltware	guilt+(share)ware: shareware die op het sentiment, schuldgevoel speelt < Rijks 1996
guitaraholic	guitar+(work)aholic; gitaarverslaafde; Oor in 1989 over Eric Clapton < De Coster 1999
Guustomobiel	de auto van Guust Flater < Guust 1 p. 21
gympen	gymschoenen < Reinsma 1984
Hagazine	Haag(s) (m)agazine < in de lijst van de e-zines op nl.altavista.com, 2000
hallucinogeen	hallucinaties verwekkend < van Nierop 1975
halvajam	halva(rine)+jam; minder calorierijke jam; halviture < Reinsma 1984
halvamel	halva(rine) + mel(k); melk met de helft minder vet. Producten die te veel van melk afwijken, mogen niet de naam melk dragen: vandaar -mel < van Nierop 1975
halvanaise	halva(rine)+(mayo)naise; vetarme mayonaise < Van Santen 1992, p. 20
halvaproduct	halva(rine) + product: product met minder vet en/of calorieën < Reinsma 1984
halvaret	halva(rine) of half + (sig)aret; sigaret met de helft van de normale nicotine < van Nierop 1975
halvarine	half/va(mel) + (marg)arine; margarine met minder

halviture	vet ca. 1968 < van Nierop 1975 half/(arine)-+(conf)iture; confiture met minder suiker < van Nierop 1975
hamburgerbaan	slecht betaalde baan; denigrerend; 1993 < De Coster 1999
hamburgercultuur	pejoratieve benaming voor Amerikaanse consumptiecultuur 1997 < De Coster 1999
hamburgereconomie	slecht betaald werk; slechte sociale zekerheid; 1993 < De Coster 1999
hamburgergeneeskunde	geneeskunde die kwalitatief op een laag peil staat; pejoratief; alleen het strikt noodzakelijke; 1996 < De Coster 1999
haptonomie	fysiotherapie waarbij de cliënt via massage geleerd wordt zich te ontspannen < Reinsma 1984
haptotherapie	therapie met klemtoon op aanraken 1990 < De Coster 1999
hardware	apparatuur cf. software < Reinsma 1975
harmoniemodel	model waarin men eensgezindheid probeert te bereiken, tegenover conflictmodel < Reinsma 1975
Harrisonog	Harriso(n)+song; lied van George Harrison < Humo 28-11-1995
Heideggermaffia	de hardnekkige verdedigers van Heidegger < Reinsma 1984
helikopter	helix+pteron; Am. 1941 ; vliegtuig zonder vleugels < van Nierop 1975
heliopauze	grensgebied van ons zonnestelsel; 1993 < De Coster 1999
heliport	heli(kopter)+(air)port; luchthaven voor helikopters < Reinsma 1975
hemail	he + e-mail: e-mail met een uitgesproken mannelijk of macho-achtig karakter < Rijks 1996
herbicide	chemisch middel om onkruid te bestrijden < Reinsma 1975
hi(gh)-tech	high + tech(nical); hoogtechnologisch < Reinsma 1984
hiernumaals	nu; cf. hiernamaals < Tandeloze Tijd 1; A.F.Th. van der Heijden, p. 193
hipo	high + po(tentials): werknemers met veel mogelijkheden < Vacature september 1999
hobbymisvorming	tic door een hobby, cf. beroepsmisvorming < mondeling 05-1997; 02-2001
hoedjacking	hoed+(car)jacking; stelen van hoed; vermeld samen met carjacking; homejacking < Nero 147 van Marc Sleen en Dirk Stallaert, p. 26
hoerengebeuren	prostitutie < Reinsma 1984
hoernalist	hoer+(j)ournalist; een slechte journalist (W.F. Hermans) < Nederlands van Nu jg 45, nr 3, p. 87
hoernalistiek	hoer+(j)ournalistiek; slechte journalistiek < Vlaams Blok < Nederlands van Nu jg. 45, nr 3, p. 87
holografie	fotografische techniek om driedimensionele weergaves te verkrijgen < Reinsma 1975
hologram	via holografie verkregen beeld < Reinsma 1975
homesitter	cf. babysitter; iemand die op het huis past < De Coster 1999
homofilie	pas in de jaren zestig in de woordenboeken; als 'eufemisme' voor homoseksualiteit < van Nierop 1975
Hondersteboven	honder(d) + ondersteboven; tv-programma waarin honderd kandidaten tegen de presentator spelen < De Morgen 12-1997

Woordenlijst

hondoloog	hondendeskundige < De Coster 1999
hormonenmafia	handelaars in illegale hormonen; 1993; Vandemeulebroucke < De Coster 1999
housesitter	=homesitter; cf. babysitter < De Coster 1999
huidvriendelijk	zacht voor de huid < Reinsma 1984
huisman	man die huishouding doet zonder daarnaast nog een beroep uit te oefenen cf. huisvrouw < De Coster 1999; < Reinsma 1984
huisvester	iemand die huisvesting verzorgt cf. huisvesting < Veto 13-01-1997
hydrobics	hydro-(ae)robics: aerobics onder water; 1986 < De Coster 1999
hydrotherapie	therapie die gebruik maakt van water < van Nierop 1975
iatrosomie	alternatieve geneeswijze waarbij gebruik wordt gemaakt van esoterische inzichten en homeopathie; 1993 < De Coster 1999
identogram	elektronisch samengesteld portret van verdachte op basis van bestaande onderdelen; 1992 < De Coster 1999
ijskonijn	ongevoelig persoon < De Coster 1999
imagineer	image+engineer; door overlapping zit ook imagine in het woord; beeldinformaticus 'Een boeiende job als imagineer' < Agfa-reclame Vacature 27-02-1999
impulsartikel	artikel dat in een opwelling wordt gekocht; 1997 < De Coster 1999
impulsijs	ijsje dat in een opwelling wordt gekocht, 1991 < De Coster 1999
Indipop	Indi(ase/sche)+pop; Indiase popmuziek; 1985 < De Coster 1999
infomediair	info+(inter)mediair: iemand die marketinginformatie levert < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
infomercial	info+(com)mercial: een commercial die informatie biedt, of die verpakt is als een informatief programma 1981 < De Coster 1999
infopreneurship	info(rmation technology) + (entre)preneur+ship; IT-entrepreneurschap; instituut aan UA < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
informatica	wetenschap en techniek van het verwerken van informatie < Reinsma 1975; 1967 < De Coster 1999
informatiegekte	heisa rond informatie < De Coster 1999
informatieervuiling	verstoring van de informatiekwaliteit door minderwaardige informatie < Reinsma 1984
infotainment	info+(enter)tainment: mix van informatief programma en entertainmentprogramma < Rijks 1996; begin jaren tachtig < De Coster 1999
Inkathagate	Inkatha+ -gate (Watergate): Inkatha-schandaal; schandaal waarbij de Zuid-Afrikaanse inlichtingendienst in opspraak kwam omdat ze Inkatha steunde < De Coster 1999
interculturalisatie	bevorderen van de integratie van allochtonen < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
Internation	Intern(et)+nation < De Morgen 17-05-1997
internauten	inter(net)+naut kop '429.000 internauten' < Business ICT 24-12-1998
interstripualiteit	strip + inter(tekst)ualiteit: intertekstualiteit in strips < licentiaatsverhandeling Guido Devadder K.U.Leuven
Irakgate	Irak+ -gate (Watergate): Irak-schandaal; schandaal

	waarbij het Verenigd Koninkrijk wapens leverde aan Irak < Hüning 2000
Irangate	Iran + -gate (Watergate): Iran-schandaal = Conragate < De Coster 1999 (bron uit 1986), ook in Hüning 2000
iriscope	alternatieve onderzoeksmethode die de gezondheid bestudeert door te kijken naar het regenboogvlies (in de iris) 1983 < De Coster 1999
Iron Lady-gehalte	mate waarin iets op Margaret Thatcher of haar politiek lijkt, 1996 < De Coster 1999
Istanblue	Istanboel+blue; over melancholisch optreden van een Turkse zangeres in Berlijn; titel < De Morgen 14-06-1997
jaren-vijftiggehalte	mate waarin iets op de jaren vijftig lijkt, 1996 < De Coster 1999
jazzmarathon	lange jazzsessie, lang jazzoptreden < Reinsma 1975
jean	jeansbroek / jeans < Jan Van Rompaey (BRTN 29-10-95)
jobwijzer	gids voor tewerkstelling; -wijzer als handleiding; informatie =titel van een bijlage van De Morgen
journaille	journal(ist) + (ca)naille; <pseudo-Frans; komt uit Duits < Nederlands van Nu jg 45, nr 3, p. 86
journalast	journal(ist) + last; een lastige journalist < wielrenner John Talen < Nederlands van Nu jg 45, nr 3, p. 87
journalleuter	journal(ist) + leuter; een leuterende journalist < Bert Hiddema < Nederlands van Nu jg 45, nr 3, p. 87
jouwerzijds judeocide	van jouw kant cf. uwerzijds < Veto woordenboek cf. genocide; volkenmoord op joden < De Morgen 11-05-1996
junket	junk+(ba)nket; snoepreisje of banket voor journalisten < De Coster 1999
kaasburger	kaas + (ham)burger; gerecht bestaande uit een broodje met gehakte biefstuk en kaas; onder de grill bereid. "De naam is ontstaan naar het voorbeeld van hamburger; waarin ham werd vereenzelvigd met de naam voor vlees." < Reinsma 1975; < Reinsma 1984
kakbuurt kakelburger	onaangename buurt < Veto woordenboek gekruid gemalen kippenvlees in kipvorm < Onze Taal 1995, nr. 9, p. 217
kakelvers	zeer onlangs geproduceerd; gloednieuw. Had aanvankelijk alleen betrekking op eieren < Reinsma 1975
kangoorobics	kangoor(oo) + (ae)robics; vorm van aerobics waarbij je kangoeroesprongen maakt; 1996 < De Coster 1999
keihard	heel hard, cf. veel versterkende eerste delen bij hard: glashard; bikkelhard; steenhard; staalhard; spijkerhard < van Nierop 1976
kernpark	gebied waarin kerncentrales opgesteld staan < De Coster 1999
kid-appeal	cf. sex-appeal; mate waarin iets aantrekkelijk is door schattige kinderen te laten optreden < van Nierop 1976
kiesvee	1987; minachtende aanduiding voor het stemgerechtigde deel van de bevolking < De Coster 1999
kijkcijferkanon	persoon of programma met hoge kijkcijfers; 1996 < De Coster 1999

Woordenlijst

kickersitten	kikker+-(baby)sitten; op de tamagotchi van jeugdbijlage DeMix, nl. de kikker Max, passen < De Morgen 05-11-1997
kind(er)vriendelijk	aangepast voor kinderen < Reinsma 1984; < Van Nierop 1979
kinegram	stukje metaal op bankkaarten dat van kleur verandert met de inval van het licht; 1994 < De Coster 1999
kinesitherapeut	fysiotherapeut, bewegingstherapeut < Reinsma 1975
kipburger	kip + (ham)burger; warm broodje met kip < Reinsma 1984
kippengate	kip + -gate (Watergate): kippenschandaal; andere naam voor de dioxinecrisis < Hüning 2000, bron uit 1999.
kippeneuker	erg dom iemand; scheldwoord voor pietluttig persoon; 1980 < De Coster 1999
kiss-o-gram	telegram in de vorm van persoon die kus geeft; 1993 < De Coster 1999
klapvee	cf. kiesvee; denigrerend voor applaudisserende massa, 1992 < De Coster 1999
klas(se)bak	iemand die erg begaafd is in iets; oorsprong wellicht bij het wielrennen; 1978 < De Coster 1999
klassebewust	zich bewust van een sociale stand < Van Nierop 1979
kleptocratie	staatsvorm waarbij de heersende elite zich verrijkt op kosten van de staatskas < De Morgen 18-03-1997 < De Morgen 20-05-1997 (x2)
kletsica	gewichtig; maar zinloos gepraat (humor door Lat-Gr) < van Nierop 1976
klinimobiel	klini(sch/ek)+(auto)mobiel; medische behandelkamer voor ter plaatse verzorgen van gewonden; verplaatsbaar; Vlaanderen; 1985 < De Coster 1999
Klusjesgate	klusje+ -gate (Watergate): klusjesschandaal; schandaal over bijklussende hoogleraren < Hüning 2000, bron uit 1992
knuffelkussen knuffelmuur	klein kussen als gadget; 1988 < De Coster 1999 muur op lichaamstemperatuur in het zwembad; 1995 < De Coster 1999
knuffeltomaat knuffelvloer	pluchen tomaat; 1998 < De Coster 1999 langwerpige blokken waar je op kunt zitten of liggen; 1998 < De Coster 1999
koffienette	koffie+(mid?)inette; koffiejuffrouw < van Nierop 1976
kosmonaut	kosmo- + -naut; ruimtevaarder cf. astronaut < Reinsma 1975; cf. aeronaut; luchtvaarder < van Nierop 1976
kremlinoloog kretologie	specialist van de Sovjetpolitiek < Reinsma 1975 pseudo-wetenschappelijke vaardigheid in het slaken van in de mode zijnde uitdrukkingen (humor door Lat-Gr) < van Nierop 1976; ondoordachte; holle kreten; ongefundeerde leuzen; het kritiekloos gebruiken van modewoorden en modieuze uitdrukkingen; jaren zeventig < De Coster 1999; (spottend) op kreten gebaseerde redenering < Reinsma 1975
kreupelware	kreupel+(soft)ware; gratis software die met opzet kreupel (onvolledig) is gemaakt < Rijks 1996
kunstpauz	autoriteit in de kunst; informeel; 1978 < De Coster

kus-o-gram	1999 1991; kus+telegram: telegram dat wordt afgeleverd met een kus erbij < De Coster 1999
kwalitaria	kwalit(eit) + (cafe)taria; een kwalitatief goede cafeteria < Van der Horst - Het gezegde en co. p. 16
kwaliteitsbewust laat-vakantie	lettend op kwaliteit < Van Nierop 1979 cf. doe-vakantie; passieve vakantie < HP/De tijd 21-06-1996
landschapspark	gebied waarin natuurbehoud en schoonheid (fraaie stads- en dorpsgezichten) samengaan met het beoefenen van het boerenbedrijf. Al zeker van 1974 < De Coster 1999
lees-aholics	lees + (work)aholic; leesverslaafde; HP/De Tijd 1997 < De Coster 1999
lesba lesboer	lesbiënne cf. lesbo < De Coster 1999 informele en pejoratieve betiteling voor een saaie docent die zich strikt aan de leerstof houdt en daarbuiten weinig belangstelling toont voor zijn leerlingen; 1989 < De Coster 1999
lesboerderij	instelling voor hoger onderwijs waar enkel les wordt gegeven en geen onderzoek wordt verricht < De Coster 1999
liefdadiger	cf. misdadiger; gezegd van Lieven Brekel; die zegt goed te doen; maar eigenlijk kwaad aanricht. < Toonder; De liefdadiger
lijstduwer	cf. lijsttrekker; onderste persoon op een verkiezingslijst < Reinsma 1975
Limbo	Limb(urg)+-o: denigrerend voor Limburger; 1986 < De Coster 1999
liposuctie	vet+zuigen; operatie waarbij overtollig vet weggezogen wordt, 1992 < De Coster 1999
loeidringend	erg dringend < Reinsma 1975
loeiduur	erg duur, 1998 < De Coster 1999
loeigoed	erg goed < Reinsma 1975
loeihard	erg hard, oorspr. jeugdtaal; 1986 < De Coster 1999
loeilaag	erg laag < Reinsma 1975
loeilink	erg link 1995 < De Coster 1999
loeistrak	erg strak 1988 < De Coster 1999
logistoloog	logicus (schertsend) < Peter Goris mondeling 14-06-1997
lokomotorisch lomografie	van een lokomotief < Humo 04-1997 Lomo+(foto)grafie; fotografie met een Lomo, een bepaald toestel < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
Luc 'Perverceval'	pervers + (Per)ceval; omdat Perceval als regisseur graag bloot laat zien op theater (Jan Wauters) < De Morgen 08-12-1998
lullifikatie	gewichtig; maar zinloos gepraat (humor door Lat-Gr) < van Nierop 1976
lulligheidsfactor macha	de mate waarin iets lullig is < De Coster 1999 vr. van macho; stoere vrouw, er is een 'schotschrift' Macha macha! van Milou van Hintum < HP/De tijd 21-06-1996; 1994 < De Coster 1999
machinette	machin(e) + (mod?)inette; een fabrieksmeisje < van Nierop 1976
Macintrash	Macintosh + trash; scheldnaam voor Macintosh-computer < Rijks 1996
macrobiotiek	leer gebaseerd op de polariteit tussen yin en yang, hierop gebaseerde voedingswijze < Reinsma 1975;

Woordenlijst

	oorsprong bij Hufeland 1789; Ohsawa 20e eeuw < van Nierop 1975
macrobiotisch	volgens de macrobiotiek < Reinsma 1975
macro-evolutie	de grote lijnen in de evolutie < Reinsma 1975
macrohistorie	de grote lijnen in de geschiedenis < Reinsma 1975
macrorekenmodel	een groot rekenmodel < Reinsma 1975
mafjanus	maffe vent cf. slapjanus < van Nierop 1976
mafkees	maffe vent cf. smeerkees < van Nierop 1976
mafketel	maffe vent < van Nierop 1976; iemand die maf is = mafkees < Reinsma 1975
mafkipper	iemand die maf is = mafkees < Reinsma 1975; "Al die woorden betekenen gewoon 'vent' -maar dan met een spottend-afkeurende gevoelswaarde-zomaar op de klank af." p.108 < van Nierop 1976
magnetofon	bandrecorder < van Nierop 1975
mammoetbedrijf	groot bedrijf < Van Nierop 1979; < Reinsma 1975
mammoetequipe	grote equipe < Reinsma 1975
mammoetgebouw	groot gebouw < Van Nierop 1979; < Reinsma 1975
mammoetkabinet	groot kabinet < Reinsma 1975; < Van Nierop 1979
mammoetonderneming	grote onderneming < Van Nierop 1979
mammoetproject	groot project < Reinsma 1975
mammoetschip	groot schip < Van Nierop 1979
mammoetschool	grote school < Reinsma 1975
mammoettanker	grote tanker < Van Nierop 1979; < Reinsma 1975
Mammoetwet	grote wet < Reinsma 1975
manzines	man + (maga)zine; magazine voor mannen; {double quote}Niet alleen manzines (cursief) , maar ook reismagazines zitten in de lift.{double quote} < DS 06-10-2000
marathonbijeenkomst	bijeenkomst van lange duur; 1993 < De Coster 1999
marathonconcert	lang concert < Reinsma 1975
marathondebat	lang debat 1997 < De Coster 1999; < Reinsma 1975
marathongijzeling	lange gijzeling 1997 < De Coster 1999
marathonreeks	lange reeks 1997 < De Coster 1999
marathonvergadering	lange vergadering < Reinsma 1975; 1997 < De Coster 1999
marathonzitting	lange zitting, marathon betekent afmattend; langdurig < van Nierop 1976; < Reinsma 1975
margarinebriefje	cf. boterbriefje (trouwen); samenlevingsakte; 1993 < De Coster 1999; cf. boterbriefje; margarine < Onze Taal 95/12 p. 308
marktvervuiling	verstoring van de marktkwaliteit door minderwaardig aanbod < Reinsma 1984
Marlene District-gehalte	mate waarin iets op Marlene District lijkt, 1996 < De Coster 1999
maxijurk	<maxi(maal)+jurk: lange jurk < Nierop 1975
maximantel	<maxi(maal)+mantel: lange mantel < Nierop 1975
maxirok	<maxi(maal)+rok: lange rok < Nierop 1975
medelander	in Nederland wonende allochtoon; cf. Nederlander 1989 < De Coster 1999
medialand	mediawereld 1998 < De Coster 1999
medialandschap	mediawereld, landschap = sector van het openbare leven; sinds jaren tachtig; 1985 < De Coster 1999
mediatheek	instelling die; behalve boeken en tijdschriften; ook grammofonplaten; films en ander audiovisueel materiaal uitleent (term van J.M. den Uyl) < Reinsma 1984
medioneerlandici	Middelnederlandsdeskundigen < Trefwoord 12; p.

	49
mediweed	medi(sch) + weed; op recept verkrijgbare marihuana; 1997 < De Coster 1999
meezingbaarheidsfactor	mate waarin een muziekstuk meegezongen kan worden, 1997 < De Coster 1999
mega-act	grootse act 1991 < De Coster 1999
megabioscoop	grote bioscoop 1995 < De Coster 1999
megabus	grote bus, eind jaren tachtig < De Coster 1999
megacultstatus	indrukwekkende cultstatus, 1986 < De Coster 1999
Megafestatie	mega- + (mani)festatie; commercieel evenement voor de jeugd < publicitaire bijlage van De Morgen 24-06-1996
megahit	heel grote hit, mega-=gigantisch groot; oorspr. 10 tot de 6de; 1985 < De Coster 1999
megapark	heel groot industriepark; 1993 < De Coster 1999
megaplex	mega- + (com)plex; heel groot bioscoopcomplex; 1994 < De Coster 1999
megasterren	heel grote sterren 1987 < De Coster 1999
megatrends	heel grote trends 1993 < De Coster 1999
mega-tuttig	erg tuttig 1989 < De Coster 1999
Megazet	mega- + gazet; krantje over de Megafestatie < publicitaire bijlage bij De Morgen 24-06-1996
melanchologie	<Roger Dillemans: het gevoel dat je je van deze wereld voelt; maar toch niet helemaal; metafysische afstandelijkheid < Campuskrant 23-10-1997
Melketier	Melke(rt) + (musk)etier; schertsende benaming voor iemand met een Melkertbaan; 1997 < De Coster 1999
melkflex	Melk(ert)+flex(ibiliteit); Melkerts variant op de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Gelanceerd door Frank van Empel van NRC Handelsblad < HP/De tijd 21-06-1996
menskracht	mankracht; maar dan politiek correct 1991 < De Coster 1999
mensvriendelijk	aangenaam voor de mens < Van Nierop 1979; < Reinsma 1984
meritocratie	systeem waarbij je macht krijgt volgens je verdienste < De Morgen 20-05-1997
Mess DOS	mess + (MS-)DOS: scheldnaam voor MS DOS < Rijks 1996
metabletica	leer van de historische verandering van de opvattingen van de mens; zo genoemd door J.H. van den Berg < Reinsma 1975
metalhead	liefhebber van metal; 1987, cf. deadhead < De Coster 1999
microtheater	erg klein theater < Reinsma 1975
microwereld	erg kleine wereld < Reinsma 1975
milieubewust	bezorgd om het milieu < Van Nierop 1979
milieuvriendelijk	ecologisch verantwoord, vooraan jaren zeventig < Van Nierop 1979; < Reinsma 1984
milieuwinkel	informatiebureau over het milieu < Reinsma 1984
miljohummeltje	miljo(nair)+hummeltje; miljonair-hummeltje; "Ze is inmiddels (mét miljohummeltje) opgetreden in alle programma's en in de wakkere krant natuurlijk" < www.forums.nl 31-10-2000
miljomo	miljo(nair)+(h)omo; miljonair-homo "Je gaat mij toch niet wijsmaken dat je onze stoer uitzierende Coby die de Miljomo uit België aan de haak heeft geslagen niet kent???" < www.forums.nl 31-10-2000
milkoholic	milk + (alc)oholic; melkverslaafde < De Morgen 21-

Woordenlijst

	05-1997
minibloemkool	mini(maal/atuur) + bloemkool; heel kleine bloemkool < Reinsma 1975
minibus	mini(maal/atuur) + bus; heel kleine bus < Reinsma 1975
minicassette	mini(maal/atuur) + cassette; heel kleine cassette < Reinsma 1975
minicomputer	mini(maal/atuur) + computer; heel kleine computer < Reinsma 1975
minijurk	mini(maal/atuur) + jurk; heel korte jurk < Reinsma 1975
minikini	mini(maal/atuur)+(b)ikini; bikini met heel weinig stof < van Nierop 1975
minimaatschappij	mini(maal/atuur) + maatschappij; heel kleine maatschappij < Reinsma 1975
minirettes	mini(maal/atuur)+(majo)rettes < van Nierop 1975
minirok	mini(maal/atuur) + rok; heel korte rok < Reinsma 1975
miniserie	mini(maal/atuur) + serie; heel kleine serie < Reinsma 1975
minishow	mini(maal/atuur) + show; heel kleine show < Reinsma 1975
minitheater	mini(maal/atuur) + theater; heel klein theater < Reinsma 1975
minitoerisme	mini(maal/atuur) + toerisme; heel kort toerisme < Reinsma 1975
minitopconferentie	mini(maal/atuur) + topconferentie; heel kleine topconferentie < Reinsma 1975
minitrip	mini(maal/atuur) + trip; heel kleine trip < Reinsma 1975
mini-uitgave	mini(maal/atuur) + uitgave; heel kleine uitgave < Reinsma 1975
minorettes	min(imaal/atuur)+(maj)orettes < van Nierop 1975
mockumentary	mock + (d)ocumentary: satirische documentaire < Teek 51, 1997
modebewust	bezig met, lettend op mode < Van Nierop 1979
modinette	mod(e)+(mi)dinette: modenaaiester; gecreëerd door Amsterdams reclamebureau; geïnspireerd op Fr. midinette < Reinsma 1975; in het Nederlands gevormd met Franse bestanddelen: mode+ette; naar analogie van operette; amourette; pirouette;...; maar vooral midinette; betekent: naaister in modehuis; -ette is aangename moderne vlotheid (van namen Rosette; Mariette?) < van Nierop 1976
moeder-heeft-'t-je-nog-zo-gezegd-gehalte	mate van prekerig toontje, leslezerij 1996 < De Coster 1999
mollarchie	regering door molla's; islamitische schriftgeleerden; 1988 < De Coster 1999
mond-op-mondreclame	mondreclame; met allusie op mond-op-mondbeademing (of door verwarring?) < Reinsma 1975
Monicagate	Monica + -gate (Watergate): sexgate, Zippergate < Hüning 2000
monokini	mono-(bi)kini; berust op gefantaseerde ontleding van bikini < Reinsma 1975; bikini uit één stuk; alleen broekje < van Nierop 1975
moordmachine	in het moorden bedreven mens of organisatie; 1997 < De Coster 1999
motel	mot(orist/orvoertuig)+(h)otel: weghotel < Reinsma 1975; in het Nederlands in 1956 < Van Nierop 1979

modhead	cf. Deadhead; iemand die zich dag en nacht in MUD's ophoudt; MUD: Multi-User Dungeon, on-line spel met meerdere spelers; -head duidt vaker liefhebber aan: The Grateful Dead: Deadhead < Rijks 1996
multiplex	multi- + (com)plex; groot bioscoopcomplex; 1994 < De Coster 1999
muzak	muz(iek) + (Kod)ak; merk van Rediffusion; 1938; vooraan jaren tachtig in Nederlands als 'achtergrondmuziek' < De Coster 1999
nachthebbers	machthebbers die 's nachts vergaderen "De macht van de nachthebbers - DE machthebbers waren in de afgelopen week weer even de „nachthebbers" en dat levert altijd aardige televisiebeelden op. Als je de anders zo afgelikte excellenties 's morgens met een stoppelbaard uit de Lambermont ziet strompelen" <DS 21-10-2000
nagware	nag + (share)ware: shareware met ingebouwde schermen die je eraan herinneren dat je moet betalen < Rijks 1996
nanotechnologie	kleinere technologie tot atoomniveau 1992 < De Coster 1999
napalm	na-+palm-; uit nafteenzuur+palmitinezuur < Reinsma 1975
Napolejong	Napoleon + jong; theatervoorstelling over de zoon van Napoleon < voorstelling van jeugdtheatergezelschap Blauw Vier; besproken in De Morgen 14-03-1997
narcodollars	narco(tica)+dollars: drugsgeld; 1990 < De Coster 1999
narcostaat	narco(tica) + staat; drugsland; 1996 < De Coster 1999
narcoterrorisme	narco(tica) + terrorisme; drugsterrorisme < De Coster 1999
narratologie	onderdeel van de literatuurwetenschap dat verteltechnieken bestudeert < Reinsma 1984
Navostaarders	mensen die zich blindstaren op de standpunten van de Navo, cf. navelstaarders < De Morgen 20-04-1996
Ne(t)tiquette	net+(e)tiquette; eigen etiquette van Internetgebruikers < Rijks 1996; vanaf 1995 < De Coster 1999; < HP/De tijd 21-06-1996; < discussie op de nieuwsgroep nl.taal in 11-1996, over de spelling van het woord; één persoon sprak zijn voorkeur voor net-etiquette uit.
Nerozebeke	Nero+Rozebeke; happening in Rozebeke ter ere van Nero en Marc Sleen; 1992 < perstekst over Dirk Stallaert
Netizens	Net+(ci)tizens: internetgebruikers < De Morgen 17-05-1997
netrepreneur	net+(en)trepreneur; internetondernemer; schertsend; 1996 < De Coster 1999
Netvertising	Net+(ad)vertising; firma die advertenties op Internet verkoopt; regelt < www.surf-inn.be; 09-01-1997
neuroleptica	kalmerende middelen met antipsychotische werking < Nero; De Linkadoors, Marc Sleen
neuroot	neurotisch persoon < Reinsma 1975
non-liner	non+on-line+-er; iemand die zich nooit op het internet begeeft < De Mix Alfabet in De Morgen 03-03-1999

Woordenlijst

nosofobie	vrees voor ziekten < van Nierop 1976
notwork	not+(ne)twork: slecht afgesteld netwerk < Rijks 1996
No-Zac	No + (Pr)ozac; natuurlijk alternatief voor Prozac-pil; in Amerika in pilvorm op de markt < De Morgen 19-08-1997
Nutscape	Nut+(Ne)tscape; denigrerende benaming voor Netscape < Branko Collin e-mail; 16-04-1997
ohno-second	cf. Oh no! en nanosecond; de fractie van een seconde waarin je doorkrijgt dat je iets vreselijks hebt gedaan (op de computer) dat niet meer te herstellen valt < Rijks 1996
omacipatie	oma + (eman)cipatie; de ontvoogding van de oma < titel in Knack Weekend in 2000
ombudsbureau	ombuds(man)+bureau < Reinsma 1975
ombudsgroep	ombuds(man) + groep < Reinsma 1975
ombudsprogramma	ombuds(man) + programma < Reinsma 1975
ombudsteam	ombuds(man) + team < Reinsma 1975
ombudsvrouw	ombuds(man) + vrouw < Reinsma 1975; < De Coster 1999
ombudswerk	ombuds(man) + werk < Reinsma 1975
omnigebruiker	junk die alle middelen gebruikt die hij vindt < HP/De tijd 21-06-1996
omroepkraaiers	omroepmensen die de taal volgens de auteur slecht beheersen; denigrerend cf. oproerkraaiër < Onze Taal 1995, nr. 9
omroepland	omroepwereld; land: alles wat te maken heeft met in het eerste lid; 1997 < De Coster 1999
ondernemersvriendelijk	bevorderlijk voor ondernemers < Reinsma 1984
onderwijslandschap	onderwijs veld, onderwijswereld 1997 < De Coster 1999
onderwijswinkel	bureau met informatie over onderwijs < Reinsma 1984
onthaasting	maatschappelijke tendens om de haast, de verhaasting tegen te gaan 1992 < De Coster 1999
ontsnippen	cf. versnipperen; versnippering ongedaan maken < Onze Taal 1995, nr. 9 p. 219
onttuttelen	cf. betuttelen, betutteling ongedaan maken (Borst) < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
oordegelijk	naam van Radio 2-programma, cf. oerdegelijk
oorgasme	oor + (o)rgasme; naam van een rubriek voor een favoriete plaat < Studio Brussel 23-11-1995
oorlogstoerisme	trek naar oorlogskerkhoven; 1996 < De Coster 1999
op-art	op(tical) + art, kunststroming < Reinsma 1975; eerst opgemerkt in Time 1964 < van Nierop 1975
opa-sitten	op opa passen, cf. babysitten < Kleine Robbe 1; Tome & Janry, p.25
Operlands	Nederlands met vakantie; taalspelletjes (Battus), cf. Nederlands < De Coster 1999
opstapcursus	inleidende cursus; 1987 < De Coster 1999
opstapmoeder	vrouw die de eerste keer moeder wordt; begin jaren negentig < De Coster 1999
opstaptaxi	relatief goedkope en gemakkelijk in te huren taxi; 1992 < De Coster 1999
optometrie	nieuwe benaming voor oogmeetkunde (<Am.) < Reinsma 1984
optometrist	iemand die optometrie doet < Reinsma 1984
Oranje-gevoel	samenhorigheidsgevoel van Oranje-supporters 1997 < De Coster 1999
orenmassa	pejoratief voor therapeuten die fysieke ziekte als

	een geestelijke kwestie zien; 1992 cf. "het zit tussen de oren" < De Coster 1999
organigram	organisatieschema < Reinsma 1975
organogram	organisatieschema < Reinsma 1975
orthomobilisten	ortho- + (aut)omobilisten; mensen die een auto besturen onder invloed van de orthomoleculair-geneeskundige denkbeelden van Linus Pauling; schertsend < HP/De tijd 07-06-1996
orthoptist	medewerker van oogarts; die gespecialiseerd is in technische verrichtingen (metingen) < Reinsma 1975
overlegmodel	harmoniemodel; poldermodel; tegenover conflictmodel; 1997 < De Coster 1999
paddo	hallucinogene paddestoel; 1997 < De Coster 1999
Pallasty	Pallace + (dyn)asty: roddel over Engelse koningshuis < De Morgen 16-10-1997
palmtop	computer die in de handpalm past, cf. desktop; laptop < De Coster 1999
paniekhaas	paniekerig persoon, cf. angsthaas < Over Taal 1; 1998; p. 22
particratie	politiek systeem waarbij de partijen de macht uitoefenen 1986 < De Coster 1999
partitocratie	politiek systeem waarbij de partijen de macht uitoefenen 1994 (Italiaans: partitocrazia) < De Coster 1999
pc-park	verzameling pc's van een bedrijf < e-mail Fred Dekoning; 26-02-1999
pecunia	pyromaan die financieel of materiaal voordeel probeert te behalen door bijvoorbeeld een verliesgevend bedrijf in brand te steken < HP/De tijd 21-06-1996
pensioenbreuk	vermindere van pensioenrechten door verandering van betrekking; 1986 < De Coster 1999
pensioenbreukeling	iem die pensioenbreuk heeft geleden cf. schipbreukeling; pensioenbreuk < Onze Taal 1995 nr. 12 p. 309
Pentagijs	Pentag(on)+Gijs (van Aardenne), vice-minister-president van Lubbers; college van ministers die praten over defensiezaken < De Coster 1999
Peppi-en-Kokki-gehalte	mate waarin iets aan de tv-serie Peppi en Kokki doet denken, 1997 < De Coster 1999
perslandschap	perswereld, 1997 < De Coster 1999
pestactieplan	plan om pesten op school tegen te gaan, cf. mestactieplan < Klasse 110, december 2000
pijn-op-de-borstje	vogeltje met pijn in de borst; cf. roodborstje < Gumbah; Toen Eddy in balbezit kwam
pilootcentrum	proefcentrum < Reinsma 1975
pilootinstallatie	proefinstallatie < Reinsma 1975
pilootschool	pilootschool < Reinsma 1975
planologen	planners < De Morgen 30-05-1997
platenmaffia	platenbonzen, pej. < Reinsma 1984
plurk	pl(oert)+(sch)urk: door spreker verklaard als ploert+schurk; kan ook van palurk; prolurk (proleet+schurk) komen (ongevraagd uitgelegd) < van Nierop 1976
P-mail	cf. e-mail; physical mail; de gewone post alias snail mail < Rijks 1996
poep(ie)ruig	heel ruig < Reinsma 1975
poepduur	heel duur < Reinsma 1975
poepgoed	heel goed < Reinsma 1975

Woordenlijst

poepserieus	heel serieus cf. poepsimpel < De Morgen 30-03-1996
poestaburger	poesta + (ham)burger; lett. steppehamburger; hamburger met veel paprika; Nederlandse vorming < van Nierop 1976
pointcasting	cf. broadcasting; het uitzenden van een op individuele behoefte toegesneden boodschap cf. broadcasting van één naar velen; narrowcasting van één naar een klein aantal < Rijks 1996
poldermodel	harmoniemodel, consensusmodel 1997 < De Coster 1999
poldermodeltoerisme	schertsend over internationale belangstelling voor poldermodel 1997 < De Coster 1999
polemologie	wetenschap betreffende de oorzaken en verschijningsvormen van oorlog en de voorwaarden voor vrede (G. Bouthoul; Fr) < Reinsma 1975
poli/ygebruiker	junk die veel middelen gebruikt < HP/De tijd 21-06-1996; gebruiker van veel drugs 1995 < De Coster 1999
polyseksueel	biseksueel < De Coster 1999
ponspoes	pons- of telextypiste < Reinsma 1984
pop-art	pop(ular) + art (L. Alloway), kunststroming < Reinsma 1975
popi	pop(ulair) + -i; populair; 1987 < De Coster 1999
porcocide	porco- + -cide; varkensdoding; 1997 < De Coster 1999
Portival	Port+(fes)tival: havenfestival in Antwerpen < De Morgen 02-06-1997
portofoon	port- + -o- + -foon; walkie talkie < Reinsma 1975
postcardware	postcard + (free)ware: (semi-)freeware waarvan de auteur het leuk vindt als je hem bij wijze van betaling een briefkaart stuurt < Rijks 1996
preektijger	dominee 1985 < De Coster 1999
prequel	pre- + (s)quel: een vervolgverhaal dat in de verhaalinterne tijd vooraf gaat aan het eerste verhaal < De Morgen 21-03-1997; vanaf 1997 < De Coster 1999
pretecho	echoscopie zonder serieuze medische indicatie; 1993 < De Coster 1999
pretfabriek	grote televisiestudio; 1996 < De Coster 1999
prethals	decolleté < Van Nierop 1979
pretkabinet	schertsend voor eerste paarse kabinet in Nederland < De Coster 1999
pretknop	erogene zone, 1998 < De Coster 1999
pretmobielen	comfortabele auto's < Van Nierop 1979
pretnet	televisiezender die louter amusement brengt; 1996 < De Coster 1999
pretpakket	weinig exacte vakken; veel 'gemakkelijke' maatschappijleerachtige vakken op school; 1997 < De Coster 1999
pretpark	attractiepark, amusementspark < Van Nierop 1979
pretprogramma	amusementsprogramma < Van Nierop 1979
pretpunk	pretentieloze punkmuziek waarbij plezier; drank en vrolijkheid de toon aangeven; 1988 < De Coster 1999
pretrijder	niet-professionele chauffeur die licenties heeft voor taxi's; 1992 < De Coster 1999
pretstudie	studie met veel pretvakken; 1993 < De Coster 1999
pretvak	pejoratief voor gemakkelijk; niet-exact vak; 1987 < De Coster 1999

pretvergunning	licentie voor niet-professionele chauffeur; pretrijder; 1992 < De Coster 1999
pretvogel	grappenmaker < Van Nierop 1979
pretwinkelen	winkelen voor zijn plezier, tegenover plichtwinkelen; jaren tachtig < De Coster 1999
prijsbewust	op de hoogte van de consumptieprijzen < Van Nierop 1979
privatopia	private + (U)topia; ommuurde wijk of dorp voor de rijken in de VS < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
probleemouders	"Van kinderen die het op de crèche leuker vinden dan thuis krijg je probleemouders" cf. probleemkinderen < Vrij Nederland (Terzijde) geciteerd in De Morgen 06-04-1996
professorandus	doctorandus-professor: scherts. niet gepromoveerd hoogleraar < Het Parool, 27-11-1976, http://www.knipselarchief.com/A-Bijkaart.html
profitariaat	profit- + (prole)tariaat; scheldwoord voor mensen die men profiteurs vindt; 1985 < De Coster 1999; gemaakt voor vakbondselite < Van Nierop 1979
prognostica	alternatief voor futurologie < van Nierop 1976
prolurk	prol(eet)+(sch)urk < van Nierop 1976
promiseware	promise + (soft)ware =vaporware: software die aangekondigd wordt, maar niet verschijnt < Rijks 1996
promoclip	promo(tie) + clip; 1986 < De Coster 1999
promodorp	promo(tie) + dorp; 1997 < De Coster 1999
promo-foto's	promo(tie) + foto's; 1987 < De Coster 1999
promo-meisjes	promo(tie) + meisjes 1994 < De Coster 1999
promovideo	promo(tie) + video 1983 < De Coster 1999
prosument	pro(ducent)+(con)sument: benaming die bedoeld is om de dichotomie tussen producent en consument als achterhaald te typeren; vanaf 1996 < De Coster 1999
Protonopolie	Proton+(mo)nopolie < De Morgen 16-11-1996
provotariaat	provo + (prole)tariaat; de gezamenlijke provo's < Reinsma 1975; geuzennaam van de provo's < Van Nierop 1979
provotarisch	provo + (prole)tarisch; van de provo's < Reinsma 1975
psychedelica	quasi-Latijn van Eng. psychedelics < van Nierop 1975
psychobabbel	geinstitutionaliseerde babbelziekte; 1996 < De Coster 1999
psychobilly	psycho- + (rock)abilly: mengeling van rock 'n roll en punk; vanaf 1986 < De Coster 1999
psychofarmaca	geneesmiddelen die een invloed hebben op de geestesgesteldheid < Reinsma 1975
psychogerontologie	wetenschap die de psychische aspecten van het ouder worden bestudeert < van Nierop 1975
publivoor	publi(catie) + -voor; iemand die publicaties verslindt < Vetospellingwoordenboek 1995
punkabilly	punk + (ro)ckabilly: mengeling van punk en rockabilly 1985 < De Coster 1999
punkzine	punk + (maga)zine: tijdschrift bestemd voor en gemaakt door punks < Reinsma 1984
quadrafonie	stereofonie via vier kanalen < Reinsma 1975
quadrofonie	stereofonie via vier kanalen < Reinsma 1975
race-aholic	race+ (work)aholic; raceverslaafde; DS 1989 < De Coster 1999

Woordenlijst

ramp(en)toerisme	trek naar de plaats van een ramp 1992 < De Coster 1999
ramp(en)toerist	persoon die naar de plaats van een ramp trekt 1991 < De Coster 1999
ratapult	rat + (k)atapult: werpmechanisme waarmee knaagdieren worden weggeslingerd < Onze Taal nr. 12 van 1995, p. 309
Reaganomics	Reagan + (eco)nomics: economisch beleid onder Reagan < De Morgen 30-03-1996; vanaf 1987 < De Coster 1999; < Reinsma 1984
rechtswinkel	bureau waar informatie over recht wordt verstrekt < Reinsma 1984
reflexologie	alternatieve geneeswijze die de werking van diverse organen wil beïnvloeden door bepaalde delen van de voet te masseren; de voet wordt geacht een aantal zones te bevatten die corresponderen met de organen < Reinsma 1984
regelneef	cf. geilneef; creatie van Koot en Bie; 1980 < De Coster 1999; bediller; bemoeial < Reinsma 1984
reli(-)pop	reli(gieus) + pop; religieuze popmuziek < De Coster 1999; < Reinsma 1984
reli-hoppen	reli(gie)+ (job)hoppen; 1995 < De Coster 1999
Reli-net	reli(gie(us)) + net; andere naam voor tv-zender Ned I; 1993 < De Coster 1999
reli-rockplaat	reli(gieus) + rock + plaat; 1985; religieuze rockplaat < De Coster 1999
reli-shoppen	reli(gie) + shoppen; van elke godsdienst nemen wat bevat; 1997 < De Coster 1999
reli-strip	reli(gie(uze)) strip; door de dienstdoende recensent geïnterpreteerd als 'realistische strip' < De Morgen-De Mix 1996
reli-therapeuten	reli(gie) + therapeuten; therapeuten die therapie door religie toepassen; 1996 < De Coster 1999
reli-tik	reli(gieus) + tik; een religieus stokpaardje; 1987 < De Coster 1999
reprografie	repro(ductie)+(foto)grafie: reproduceren om te vermenigvuldigen < Reinsma 1975; synoniem in Van Dale 1999: reproductiefotografie
retefraai	heel fraai < Reinsma 1975
retegoed	heel goed < Reinsma 1975
Robignac	Rob+(Mont)ignac; Rob van Oudenhoven samen op de foto met Michel Montignac < 20 jaar De Morgen 01-12-1998
rukware	ruk+(soft)ware: software met een uitgesproken erotisch karakter, cf. wankware < Rijks 1996
salariaat	salar(is) + (prolet)ariaat; loontrekkenden < Van Nierop 1979
sarcotheek	archief waar dingen bewaard worden tot mensen ze na een reïncarnatie weer komen ophalen. sarx=Lat vlees; 1994 < De Coster 1999
saxbom	cf. seksbom; saxofoon: over saxofonist Candy Dulfer < Eurostar Magazine mei-juni 1997
scharrelei	ei van een scharrelkip, vandaar biologisch verantwoord ei < Reinsma 1984
scharrelkip	kip die vrij kan rondlopen < Reinsma 1984
scharrelmelk	melk van koeien die vrij kunnen rondlopen, vandaar biologisch verantwoorde melk < Reinsma 1984
scharrelvarken	varken dat vrij kan rondlopen, vandaar biologisch verantwoord varken < Reinsma 1984
scharrelvlees	vlees van scharreldieren, vandaar biologisch

schoolfobie	verantwoord vlees < Reinsma 1984
schrijfwijzer	vrees voor school < van Nierop 1976
schuldware	schrijfhandleiding, -wijzer als handleiding; informatie < boek van J. Renkema
scientoloog	schuld + (share)ware; shareware die op het sentiment of schuldgevoel speelt (om toch de prijs te betalen) < Rijks 1996
scotofobie	aanhanger van Scientology < De Coster 1999
screenager	angst voor het donker < van Nierop 1976
seksmaffia	screen + (t)eenager: jonge computer- en televisiefreak; 1996 < De Coster 1999
seksofoon	criminele organisatie die geld verdient met seks < Reinsma 1984
seronegatief	sekslijn; 1986 < De Coster 1999
sexgate	zonder antistoffen; 1987, cf. seropositief < De Coster 1999
sexexploitatie	sex + -gate (Watergate); seksschandaal = Monicagate, Zippergate < De Morgen 03-08-1998
SeXTC	sex(ks)+exploitatie; de exploitatie van seks < Van Nierop 1979
shareware	sex(ks) + XTC; Seks en XTC; variante op seks, drugs en rock & roll < De Morgen 24-01-1996
shelfware	share+(soft)ware: software die gratis wordt verspreid zodat potentiële gebruikers zich er een oordeel over kunnen vormen. Bevalt de software, dan verwacht de maker dat je een vergoeding aan hem overmaakt. < Rijks 1996; programma's geschreven zonder (of met heel beperkte) commerciële bedoelingen < Campuskrant 16-01- 1997
Shirtologie	shelf + (soft)ware; software die zo slecht bevalt dat je 'm na één keer gebruiken terug in de doos stopt en in de kast opbergt < Rijks 1996
shoarmaburger	shirt+ologie < dansvoorstelling van Jérôme Bel; besproken in De Morgen 30-04-1997
shockjock	shoarma + (ham)burger; een broodje met shoarma < Reinsma 1984
show-o-holic	shock+(disc)jock(ey); discjockey die 'shockeert' < De Morgen 24-02-1996
Sillywood	show + (alc)oholic; iemand die verslaafd is aan show < De Morgen 22-04-1997 (Henny Huisman)
sitcom	Silli(con Valley)+(Ho)llywood: gebied in de buurt van San Francisco waar zich een concentratie van jonge computer- en multimediabedrijven bevindt < Rijks 1996
skatathon	sit(uatie) + comedy: situatiekomedie; genre al in 1924 bedacht < De Coster 1999
slaapgebeuren	skate + (mar)athon: schaatswedstrijd op lange afstand (Am.) < van Nierop 1976
slanglaufen	alles wat met slapen te maken heeft < Reinsma 1984
slanguage	slang + langlaufen; langlaufen op een slang < Sneek 1 door Gerrit de Jager; p. 11
slettebak	slang+language; = slang < De Morgen 12-12-1997
slimbo	pejoratief slang voor slet; promiscue vrouw < De Coster 1999
smog	slim + (do/li)mbo?; gewiekt persoon; 1987 < De Coster 1999; informeel, ironisch, ongunstig volgens Van Dale 1999
	sm(oke)+(f)og: soort mistige rook als gevolg van

Woordenlijst

snackmobiel	luchtvervuiling < Reinsma 1975; < van Nierop 1976 voertuig waarin snacks verkocht worden, 1993 < De Coster 1999
snail mail	gewone (niet-elektronische) post, vert. slakkenpost < Rijks 1996
snelbus	bus die minder haltes aandoet; 1994 < De Coster 1999
sneltram	tram die minder haltes aandoet, 1992 < De Coster 1999
snob-appeal	cf. sex-appeal; aantrekkelijk maken door een beroep te doen op de snob in iedereen < van Nierop 1976
sociobiologie	biosociologie, sociale biologie of biologische sociologie < Reinsma 1984
sociogerontologie	wetenschap die de sociale aspecten van het verouderingsproces bestudeert < van Nierop 1975
sociowoning	woning die speciaal is ingericht voor mensen met een handicap; 1997 < De Coster 1999
sofrologie	bepaalde relaxatietechniek waarbij het eigen lichaam een efficiënt hulpmiddel is om tot een geestelijk evenwicht te komen; 1989 < De Coster 1999
software	geheel van programma's tegenover hardware (bestond vroeger met andere betekenis) < Reinsma 1975; cf. hardware 'Software wasn't a word' < pamfletje pauzekamer departement linguïstiek tekstleverancier en/of componist 1986 < De Coster 1999
songsmid	instelling die tegen betaling speelgoed uitleent; plaats met tafeltennis; biljart... < Reinsma 1984; 1986 < De Coster 1999
spe(e)lotheek	instelling die tegen betaling speelgoed uitleent; plaats met tafeltennis; biljart... < Reinsma 1984; 1986 < De Coster 1999
specieïcisme	Kuitenbrouwer: voortrekken van de diersoort mens < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01-1999
spellingvervuiling	verminderen van de kwaliteit van de spelling door onzinnige aanpassingen (W.F.Hermans) < Reinsma 1984
spurtbom	pin-up op het stuur van spurter Mario Cipollini; 'spurtbom' is titeltje, normaal ook aanduiding voor spurter zelf < De Morgen 06-07-1999
Stadiongate	stadion + -gate (Watergate); stadionschandaal; affaire waarbij de renovatie van een Amsterdams Olympisch Stadion 100 miljoen gulden meer kostte dan verwacht < Hüning 2000, bron 1992
stagflatie	stag(natie)+(in)flatie; <Eng. inflatie die gepaard gaat met stagnatie van de economie < Reinsma 1975
stemvee	denigrend voor 'kiezers'; 1988 < De Coster 1999, cf. kiesvee
Stopera	st(adhuis) + opera; stadhuis en opera; toekomstig gebouw in Amsterdam < Reinsma 1984
stouteheersbeestje	cf. lieveheersbeestje < reclame voor de film A Bug's Life; 02-1999
stripaholic	strip+(work)aholic; stripverslaafde; over Gerrit de Jager; 1987; in Preview < De Coster 1999
stripologie	studie van het stripverhaal < Reinsma 1975
stripotheek	instelling die strips uitleent; 1983 < De Coster 1999
striptiek	strip+triptiek; een samenwerkingsverband tussen stripbeurzen van Wilrijk; Ganshoren en St.-Niklaas < www.surf-inn.be; 16-03-1999
striptologie	strip+(drama/Egypt?)tologie; studie van het stripverhaal < Reinsma 1975

Strulare	Stru(par)+Ulare; combinatie van de namen van twee topvoetballers tot één entiteit < trainer Aimé Antheunis op het VRT-radionieuws 21-01-1999
stutel	stu(dent)+(ho)tel: studentenhotel < Hegman 1970b
Surigate	Suri(name)+ -gate (Watergate); Suriname-schandaal; schandaal waarbij de Nederlandse overheid zich in het geheim met de Surinaamse politiek zou hebben ingelaten < De Coster 1999, op internet bij de parlementaire vragen van 1998
swimathon	swim + (mar)athon: zwemwedstrijd op lange afstand (Am.) < van Nierop 1976
synekologie	bestudering van relaties tussen planten en dieren onderling < van Nierop 1975
sysop	sys(tem)+op(erator); systeembeheerder < Rijks 1996
taakuitval	cf. haaruitval in De Avonden van Reve; taak wordt niet meer uitgevoerd < HP/De tijd 28-06-1996
taco	ta(ssen)+co(caïne); drugsbende die cocaïne in tasjes vervoert < HP/De tijd 28-06-1996
technocentrist	techno- + centr- + -ist; computerfanaat; 1985 < De Coster 1999
technocomplex	technologiecomplex / technisch complex < Reinsma 1984
technokraten	systeem waarbij de vakspecialisten de macht hebben < van Nierop 1976
technolease	techno- + lease; technologische / technische kennis verhuren; 1997 < De Coster 1999
technolui	technische / technologische specialisten < Reinsma 1984
techno-paus	hoog aangeschreven persoon in de technologische wereld, 1990 < De Coster 1999
technopop	technologische pop 1985 < De Coster 1999
technorock	technologische rock < De Coster 1999
technostress	stress door computers; jaren tachtig? < De Coster 1999
technowelzijnsgebabbel	vaktaal van de welzijnssector < Reinsma 1984
telearbeid	werk dat thuis verricht wordt; 1987 < De Coster 1999
tebankieren	elektronisch van thuis banktransacties uitvoeren; 1989 < De Coster 1999
telecommuten	thuis werken met de hulp van computers; 1990 < De Coster 1999
teleconferencing	videoconferentie; 1997 < De Coster 1999
telecratie	tele- + -cratie; het heersen van de nieuwe technologische (verre) middelen? cf. telefoon; televisie; democratie; autocratie;... < Onze Taal nr. 9 van 1995 p. 217; platte vorm van democratie die steunt op mediageniekheid van politici (televisie); 1985 < De Coster 1999
teleleren	thuis studeren via computer; 1995 < De Coster 1999
telemarketing	het verkopen per telefoon; 1988 < De Coster 1999
telematica	tele- + (infor)matica; informatica als hulp bij telecommunicatie 1984 < De Coster 1999
telestuderen	teleleren; 1993 < De Coster 1999
telehuiswerken	thuis werken met behulp van telecommunicatie < SDWorx september 1999
televangelist	tele- + evangelist; televisie-evangelist; 1992 < De Coster 1999
televeilen	handel drijven via het beeldscherm; 1992 < De

Woordenlijst

televerhoor	Coster 1999 verhoor via telecomverbinding; 1995 < De Coster 1999
televisiecratie	televisiedemocratie; telecratie; 1986 < De Coster 1999
televoting	stemmen per telefoon; vorm van interactieve televisie; 1991 < De Coster 1999
telewerkcentrum	een bijkantoor voor mensen die te ver van het hoofdkantoor wonen < SDWorx sept 1999
telewerken	thuis werken; maar elektronisch verbonden zijn met de werkgever; 1992 < De Coster 1999
telewerkers	mensen die telewerken < SDWorx sept 99
telewerkkantoor	telewerkcentrum < SDWorx sept 1999
telewinkelen	teleshoppen; 1989 (via telefoon) < De Coster 1999
theatergebeuren	alles wat met theater te maken heeft < Reinsma 1984
theaterland	alles wat met theater te maken heeft, 1995 < De Coster 1999
themapark	pretpark waarin de attracties rond een bepaald thema draaien; 1987 < De Coster 1999
thermokan	kan waarin dranken lang heet dan wel koel blijven < Reinsma 1984
tomografie	Röntgenfotografische techniek waarbij door gelijktijdige beweging van Röntgenbron en fotografische plaat slechts één vlakke laag van het object scherp wordt afgebeeld. < Reinsma 1975
Tonyagate	Tonya + -gate (Watergate): schandaal-Harding; kunstschaatsschandaal waarbij Tonya Harding het brein zou zijn achter een aanslag op een concurrente < Hüning 2000
Trabillac	Trabant+Cadillac; ironische benaming voor Trabant; sticker in Oost-Duitsland: I love my Trabillac < De Morgen 27-09-1997
trava	travestiet; 1995 < De Coster 1999
travo	travestiet; 1988 < De Coster 1999
treiterschijf	plaat die het meeste aandacht krijgt; 1985 < De Coster 1999
trendwatcher	iemand die trends in het oog houdt, 1987 < De Coster 1999
trialogen	tri-(d)ialog; dialogen met drie < Veto 23-01-1995
triathlon	tri+athlon; wedstrijd in zwemmen; fietsen en lopen < Reinsma 1984
Trioloog	tri-/trio + (mon)oloog: boek van Julian Barnes, opgebouwd uit monologen van drie personen de mate waarin iets troetelbaar is, 1994 < De Coster 1999
troetelfactor	plaat die veel gedraaid wordt; 1986 < De Coster 1999
troetelschijf	plaat die veel gedraaid wordt; 1986 < De Coster 1999
turboprop	turbo + prop(eller); straalmotor die de vliegtuigpropeller aandrijft < Reinsma 1975
tv-landschap	tv-wereld, 1997 < De Coster 1999
tv-marathon	erg lang tv kijken of erg lang uitzenden < Reinsma 1975
two-shot	two+(one-)shot: een verhaal dat in twee delen wordt afgerond < Teek! 08-1995
uforie	ufo+(eu)forie; groeiend geloof in ufo's < De Morgen 16-09-1997
uiburger	ui + (ham)burger; hamburger met ui < Reinsma 1984
uithuilebalk	voorstel ter vervanging van ombudsman, cf.

uitkeringstoerisme	huilebalk < van Nierop 1975 bijstandstoerisme; verhuizen naar gemeenten waar de bijstandsuitkeringen hoger zijn; 1994 < De Coster 1999
uitswinger urbatect	voorzet van doel af; cf. inswinger < Reinsma 1984 urbaa(n) + (archi)tect; stadsarchitect < De koorts van Urbicande (Schuiten/Peeters)
vakidoot	wetenschapper die niet verder kijkt dan zijn neus lang is, jaren zestig, cf. dorpsidoot < van Nierop 1975
vaporware	vapor+(soft)ware: software die om strategische redenen wordt aangekondigd, maar waarschijnlijk nooit op de markt zal verschijnen < Rijks 1996
vari-tijd	vari(abel) + tijd; variabele werktijd; 1994 < De Coster 1999
vechtmachine	in het vechten bedreven dier; mens of organisatie; 1993 < De Coster 1999
veejay	deejay; video jockey; presentator die videoclip aankondigt, 1985 < De Coster 1999
vernieuwbouw	renovatie (ingevoerd door Jan Schaefer) < Reinsma 1984
ver-systeming	cf. vertaling; omzetten van het ene systeem in het andere < Campuskrant 15-05-1997; p. 3
Verweggistan	ver weg + (Afghan/Pak/Koerd...)istan; aan Donald Duck-verhalen ontleend; 1987 < De Coster 1999
vidatie	het in één teug leegdrinken < De Mix-alfabet De Morgen 25-02-1998
videasten	vide(o) + (cin)east; videokunstenaars < Veto nr. 3 jaargang 1995/1996
videoboer	verhuurder van videofilms; informeel; 1987 < De Coster 1999
videocratie	gebruik maken van moderne media voor propaganda en machtsvertoon; 1996 < De Coster 1999
videofoon	beeldtelefoon < Reinsma 1975; 1988 < De Coster 1999
videoholieken	video + (alc)holieken; videoverslaafden < Vetospellingwoordenboek 1995
videonaut	video + -naut; schertsende en pejoratieve aanduiding van iemand die veel tijd spendeert aan kijken naar een beeldscherm; 1994 < De Coster 1999
videoot	video+(idi)oot; hartstochtelijke en onkritische consument van televisie- en videobeelden; 1978 Eng. vidiot < De Coster 1999
videotheek	instelling die of bedrijf dat voorbespeelde videobanden verhuurt < Reinsma 1984
videren	in één teug leegdrinken < De Mix-alfabet De Morgen 25-02-1998
vidioten Vildergate	vid(eo) + idioten; videofreaks < Humo 25-11-1982 Vilder + -gate (Watergate); schandaal-De Vilder; oplichting en speculatie met geld van derden door Robin de Vilder < Hüning 2000, bron uit 1995
vinylgekte visburger	heisa over vinyl, 1986 < De Coster 1999 vis + (ham)burger; warm broodje met vis; Nederlandse vorming op basis van hamburger < van Nierop 1976; < Reinsma 1984
vlees-o-theek voetbalgekte voluntariaat	schertsend voor bordeel; 1993 < De Coster 1999 heisa over voetbal < De Coster 1999 volunt(air)+(prole)tariaat; vrijwilligerswerk in de

Woordenlijst

voor- en afkeer vooruitmuizen	welzijnssector; 1975 < Van Nierop 1979 cf. voorkeur; afkeer < HP/De tijd 28-06-1996 cf. vooruittypen; muis; het anticiperen van een venster of menu dat nog niet zichtbaar is door alvast op die plaats te klikken < Rijks 1996
voorwerk	cf. achterwerk; genitaliën < Tandeloze Tijd 1; A.F.Th. van der Heijden ; p. 372
Vraagbaarheidsfactor	rubriek in radioprogramma De Melkweg; waarbij luisteraars iets aan een gast mogen vragen < Radio 1
vrouwvijandig	de emancipatie van de vrouw tegenwerkend < Reinsma 1984
vrouwvriendelijk	de emancipatie van de vrouw bevorderend < Reinsma 1984
waarborgstaat	cf. verzorgingsstaat; staat die minimale sociale uitkeringen waarborgt; 1991 < De Coster 1999
Walifornië	Waal(s) + (C)alifornië; andere benaming voor Wallonië onder invloed van de sterke economische groei < De Morgen 30-01-1997
walkathon	walk + (mar)athon: wandelwedstrijd op lange afstand (Am.) < van Nierop 1976
walkshow	in een aankondiging van 'Het stapsalon'; tv- programma, waarin de gesprekspartners al wandelend praten < De Morgen 17-05-1996
wankware	wank+(soft)ware: software met een uitgesproken erotisch karakter, cf. rukware < Rijks 1996
WAO-gate	WAO + -gate (Watergate); WAO-schandaal; schandaal waarbij de politicus Kok meegewerkt zou hebben aan misbruik van de WAO < Hüning 2000, bron uit 1993
webcam	web+cam(era); vanaf 1998 < De Coster 1999
webfoon	web+telefoon; een telefoon waarmee je op het web kan < Frans van Lier Jaartaal 1998; NRC 16-01- 1999
webstrijd	webwedstrijd < www.standaard.com & www.foksuk.nl
webzine	web+(maga)zine: een magazine op het web; vanaf 1998 < De Coster 1999
weewinkel	informatiebureau over het weer < Reinsma 1984
werknemersvijandig	werknemers tegenwerkend < Reinsma 1984
wetenschapswinkel	Leuvense instelling waar bevattelijke informatie wordt gegeven over wetenschap
wetswinkel	informatiebureau over wetten < Reinsma 1984
wetswinkelier	iemand die informatie verstrekt over de wet in een wetswinkel < van Nierop 1975
wetware	cf. hardware: aanduiding voor hersenen < Rijks 1996
whaleburger	whale + (ham)burger: grote hamburger < van Nierop 1976
Whitewatergate	Whitewater + -gate (Watergate): Whitewaterschandaal; vastgoedschandaal rond het Whitewaterproject, waarbij president Clinton en zijn vrouw verdacht werden van financiële malversaties < Hüning 2000, bron 1994
Willygate	Willy + -gate (Watergate): het schandaal-Claes; schandaal veroorzaakt door de mogelijke betrokkenheid van de NAVO-secretaris-generaal Willy Claes bij het Agusta-Dassault-schandaal < De Coster 1999 (bron uit 1997); ook De Morgen 16-10- 1995

windenergiepark	terrein waar windturbines staan opgesteld 1992 < De Coster 1999
windpark	terrein waar windturbines staan opgesteld 1987 < De Coster 1999
witgoed	grote huishoudelijke apparaten; witte kleur, cf. bruingoed < De Coster 1999
witte-wijvenplan	cf. witte-fietsenplan; plan van provo's om seksuele opvoeding van vrouwen anders (vrijer) aan te pakken < van Nierop 1976
workaholic	work + (alc)oholic: iemand die verslaafd is aan werken < Reinsma 1984; <Vetospellingwoordenboek 1995; verzonnen door Wayne Oates in 1971 < De Coster 1999
yuppificatie	de uitstraling geven of krijgen van een yuppie; informeel en pejoratief; 1997 < De Coster 1999
yuppificeren	de uitstraling geven of krijgen van een yuppie; informeel en pejoratief; 1986 < De Coster 1999
Zippergate	Zipper 'rits'+ -gate: Rits-schandaal, synoniem voor Monicagate en sexgate, maar eerder al gebruikt voor de Paula Jones-affaire, die aanleiding gaf tot Monicagate < De Morgen 31-01-1998; De Coster 1999; Hüning 2000
zomergevoel	het goede gevoel dat, de stemming die bij de zomer hoort 1997 < De Coster 1999
zotel	z(iekenhuis)+(h)otel; ziekenhuis bij hotel, waar het kamers huurt om de patiënten te laten bijkomen; 1992 < De Coster 1999
Zuid-Hollandgate	Zuid-Holland + -gate (Watergate): Zuid-Hollands schandaal; een financieel schandaal in Zuid-Holland, ook bekend als de Ceteco-affaire < Hüning 2000, bron uit 1999
Zwitserlevengevoel	zonder zorgen genieten van het leven; komt uit reclame 1995 < De Coster 1999
zwosse	zw(arte)+(r)osse 'iemand met een stuk gekleurd haar' < De Morgen De Mix Alfabet 03-03-1999

INDEX

Dit is een woorden-, termen- en namenindex. Van de 1040 woorden uit de materiaalverzameling en de auteurs en belangrijke werken uit de literatuurlijst is elke vindplaats opgenomen. Voor de termen wordt verwezen naar de plaats waar de term wordt gedefinieerd. De namen van de auteurs zijn volgens het Nederlandse systeem alfabetisch geordend: Van Haeringen staat dus bij de H.

A

- abortoir*, 168, 178
abortustoerisme, 52
abrifoon, 83
Absurdistan, 166, 167, 178, 227
 acroniem
 vs. splintercompositum, 126–27
acuhealing, 147
Adams, V., 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 87, 116, 117, 119, 128, 135, 137, 139, 140, 171, 172, 194, 195, 200
adoptie-embryo, 51
Adriaens, G., 56
advertorial, 147
aeropak, 84
 affix, 7
 affixextractie, 34
 affixoïde, 46
 affixsubstitutie, 37
afkeur, 57
 afkorting, 118
afroepauto, 51
afroepcontract, 51, 52, 121
afroepkracht, 51
afrojazz, 156, 159, 175
afrokapsel, 156, 175, 230
afrolook, 156, 159, 175, 230
afromodel, 156, 175
afropop, 156, 159, 175
afrorock, 156, 159, 175, 230
afrostijl, 156, 175
afstandsbaby, 49
afstandsmoeder, 49
afvalbaron, 53, 60, 62
afvaltoerisme, 52
agologie, 79, 80
agorafobie, 78, 79, 85, 86
agrotoerisme, 82
Ahoygate, 166, 178, 216, 218
aichmofobie, 9, 78
ailurofobie, 82
Ajax-gevoel, 49
akoepedist, 156, 159, 177
alarmschijf, 52
alcoholist, 149, 152, 179, 274
alcomaat, 156, 173
alcomobilist, 152, 179, 180, 230, 246, 274
alcopop, 147
Algeo, J., 116, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 134, 140, 141, 171, 186, 188, 263, 267, 275
alleskunner, 57
alterneut, 149, 151, 175
alto, 170, 227
amigocratie, 83
anarchofeminisme, 82
anarchopunk, 82
anarchorock, 82
anarchosyndikalisme, 82
Andersen, H., 13
Anderson, S., 14
 anderstalig, 6, 146–47
andragogie, 82
andragogiek, 82
angiografie, 79
animatronics, 147, 148
ANS, 2, 8, 16, 23, 47, 65, 69, 70, 74, 151, 155, 187, 202, 257, 270

antibioticum, 79, 81, 93, 94
antifada, 142, 168, 178
antithetica, 79, 81
antitheticus, 79, 81
Anttila, R., 17
apestoned, 55
aquajoggen, 82
aquanaut, 79
aquarobics, 79, 81, 161, 162, 177
aquasauna, 82
aquascooter, 82
aquatel, 79, 81, 161, 162, 177, 260
arbeidsmarktgebeuren, 52
architectenwinkel, 54
arctofiel, 72, 77, 78
Aronoff, M., 1, 2, 3, 4, 13, 16, 19, 20, 22, 34, 39, 40, 72, 136, 137, 138, 258, 262
artotheek, 79, 80
asieltoerisme, 52
AsPUURSGe, 164, 176, 177, 266
astronaut, 79, 120

B

Baayen, H., 17, 22, 42, 110, 204, 224, 249, 252, 253
babbelfoon, 85, 110
babbelologie, 85
babybuster, 48
babyfoon, 83
babylance, 161, 174
back-formation, 34
baco, 27, 28, 153, 175
bammetje, 149, 152, 173
banenwinkel, 54
Barz, I., 9, 10, 26, 68, 71, 76, 110, 137, 264, 271, 272
Bauer, L., 9, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 24, 26, 34, 35, 36, 65, 68, 69, 70, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 126, 136, 138, 140, 141, 213, 263, 276, 286
beatnik, 135, 147
Becker, T., 1, 2, 14, 18, 19, 20, 34, 35, 37, 38, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 59, 63, 71, 110, 262, 271
beeldbank, 52
Beelen, H., 13, 67, 74, 84, 110
beerabilia, 161, 174
beerware, 48, 147
Belle, W. Van, 7, 33, 259, 283
Belpop, 156, 176, 229

berebruin, 55
beredruk, 55
beregoed, 55
Bergström, G., 115, 127, 181
bescheurkalender, 57
bespreekbaarheidsfactor, 57
betoveroetheek, 85
beursgate, 142, 143, 166, 178, 216, 218, 224
Bibigate, 166, 178, 216, 217, 218
bibliotheektoerisme, 53
Biebelbacks, 161, 174
biefburger, 129, 155, 178
bijstandstoerisme, 53
bindklinker, 110
Binnenhof-watchers, 53
biobak, 84, 93
biogerontologie, 82
bio-industrie, 82, 93, 96
biokalf, 84
biomonitoring, 82
bionaut, 79, 82
bionica, 79, 81
biopic, 147
bioritme, 82, 93
biosociologie, 82
biotechniek, 82, 93
biovarken, 84, 92
bitneuker, 49, 54
bitraking, 48
bitrot, 49
black metal, 48
blaf titeling, 142, 169, 173, 174, 176, 179, 193
blaxploitation, 147
blend, 116
bliksemactie, 55
bliksembezoek, 55
bliksemcarrière, 55
bliksemoorlog, 55
blitskikker, 54
bloed(je)link, 55
bloedcommercieel, 55
bloedgang, 55
bloedgeil, 55
bloedheet, 55
bloedmooi, 55
bloedserieus, 55
bloedvorm, 55
bloedzeker, 55
bloedzuiver, 55
Bloomfield, L., 13, 72, 258, 284

boa-constructor, 160, 164, 174, 175,
184, 266
boekenplankware, 161, 174
bogometer, 77, 147, 148
bolkemanía, 156, 159, 173, 236
Bolkesteindoctrine, 57
Bolkgate, 154, 178, 216, 217, 218, 222
Bolognagate, 166, 178, 216, 218
Booij, G., 2, 3, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14,
15, 21, 33, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 45,
46, 47, 57, 64, 65, 67, 69, 72, 80,
104, 110, 116, 187, 258, 259, 260,
284, 285
botel, 163, 174, 175, 260, 261, 263
Bourlala, 163, 176, 177
bovenwereld, 57
bratpack, 48
Bree, C. van, 17, 20
brochureware, 147, 148, 243
bromfietsster, 39, 43
brossel, 142, 149, 151, 175, 227
brozem, 149, 173, 227
brugpieper, 52
brugsmurf, 54
bruingoed, 57
bruinotheek, 85
brunch, 18, 125, 126, 136, 147, 259,
279
Bryant, M., 128, 141, 181
burokraten, 83
Buurman, H., 47
buurtgebeuren, 52

C

caesaropapisme, 71, 78, 79, 85, 89
callanetics, 147
callboy, 48
Caluwe, J. De, 3, 187
camcorder, 147, 148
Camillagate, 166, 178, 216, 217
Campo Viejo-arrest, 57, 60, 61
caninette, 77
Cannon, G., 116, 117, 122, 127, 137,
140, 180, 181, 186, 255, 260, 268
carcinofobie, 82
cardulance, 149, 175
carjacking, 147, 167
cd-rommel, 169, 174
chaerofobie, 78
chaosofie, 77, 78
chari-barometer, 156, 176
chari-markt, 156, 176, 187

chemobak, 84
chemokar, 84
chickengate, 147, 216, 217, 218
chilisalpeter, 57
Chinees-restaurantsyndroom, 57, 59
chiropraxie, 79
chocoholics, 154, 178
chocolomanie, 82
choro, 170
Chung, K., 11, 12
Chunnel, 135, 147, 227
cinebox, 149, 150, 155, 173
cineclub, 156, 173
ciniefiel, 79, 81, 156, 159, 177, 230
Claesgate, 166, 178, 216, 217, 218
claustrofobie, 78
Claustrum, 163, 174
Clintonomics, 147
cliometrie, 83
clipparade, 57, 58
clipping, 36, 118
cocaholics, 154, 155, 166, 168, 178,
184
cohabitatie, 79, 81
combining form, 68
Combrink, J., 1, 34, 117, 121, 139
comfi, 170
Compulingo, 147
computerpark, 49, 63
computerpaus, 52
computervredebreuk, 57
concentratie, 52, 128
conceptalbum, 51
conceptelpee, 51
conceptplaat, 51
concu(l)lega, 149, 175, 176
condomobiel, 54
confectienummer, 55
confectiepop, 55
confectiesoul, 55
confix, 68
conflictmodel, 57
consumens, 160, 164, 173, 174, 175,
176, 179, 184, 193
consuminderen, 160, 179, 273
Contragate, 166, 178, 216, 217
conurbatie, 79, 81
Coppen, P.-A., 43
Coster, M. de, 25, 26, 206, 278
crashtament, 161, 174
creadoedag, 156, 176
criminogeen, 79
crimo, 170

crimobiel, 152, 173
crippleware, 147, 148
cross-formation, 37
cruesli, 147, 148, 227
culinairiosa, 163, 164, 176
culturati, 168, 178, 244
cultuurvervuiling, 53
cumulobus, 85, 161, 162, 174
cursusboeren, 53
cyberbucks, 147, 232
cybercafé, 156, 159, 173, 222, 231, 232
cybercash, 156, 159, 173
cybercriminaliteit, 156, 173, 232
cyberfeminisme, 156, 173
cybergeneratie, 156, 173
cybernaut, 79, 81, 156, 159, 177
cybernaute, 156, 159, 177
cybernetica, 79, 81, 231
cyberpreneur, 150, 173
cyberpunk, 156, 159, 173, 232
cyberseks/x, 147, 148, 156, 159, 173, 232
cybershop, 156, 173, 232
Cyberspace, 147
cybertalk, 147
cyberwetten, 156, 173
cyberzine, 150, 173
cyborg, 147
cybrarian, 147

D

D66-gehalte, 52
Dalidissima, 154, 178
damesliefde, 57
dance-athon, 147
dataholics, 166, 178, 244
datalandschap, 52
datalogie, 83
De Vriendt, S., 132
death metal, 48
decompositie, 19
demotie, 39, 41
demoveren, 39, 41
depri, 170, 233
derivationele samenstelling, 44
Derwing, B., 18, 22
deskundologie, 84, 106
deskundoloog, 84
dessertariër, 168, 178
Di Rupologie, 83
dierproefvrij, 53
diervriendelijk, 53

digibeet, 18, 23, 32, 114, 116, 142, 143, 149, 150, 155, 159, 161, 169, 172, 173, 175, 177, 179, 193, 227, 234, 242, 243, 261, 278
digibete, 150, 175
digicash, 156, 176, 234
digiloket, 156, 176
digipack, 147
Digitaaladvies, 169, 176
Digitaalbaak, 169, 176
digizine, 150, 175
dikcriminatie, 155, 156, 160, 161, 164, 167, 168, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 184, 193, 194, 242, 243, 266, 268
dinofobie, 78
D-Jane, 57
docudrama, 156, 175, 234
documercial, 152, 175
docusoap, 156, 175
doendenken, 57, 59
dolle-autoziekte, 57, 59
dolle-chauffeursziekte, 57
dollemensenziekte, 57, 58, 59, 123
dominatrix, 86
domotica, 77, 78, 161, 162, 166, 167, 177, 184, 227
doodalleen, 55
doodeenvoudig, 55
doodernstig, 55
doodgraag, 55
doodleuk, 55
doodmisselijk, 55
doodmoe, 55
doodnormaal, 55
doodongelukkig, 55
doodsaai, 55
doodschop, 55
doodsimpel, 55
doodstil, 55
doodziek, 55, 56
dramady, 147
dramedy, 147
Dressler, W., 3, 17, 18
drie C's, 20
drugsbaron, 53, 62
drugstoerisme, 53
Dubois, P., 117, 122, 123, 125, 134, 139, 188, 263, 267
duingalow, 163, 174
Duitslandwatchers, 53

E

ear catcher, 48
Ebonics, 147
e-cash, 156, 157, 176, 227
echtscheidsrechters, 57
ecocraat, 1, 32, 79, 82, 162
ecodrugs, 82, 98
ecofeminisme, 82
economie, 77, 78
eco-look, 82
econologie, 77, 78, 82, 106
econometrie, 79, 81, 82
eco-ontbijt, 84
ecopaddestoelen, 84
ecopartij, 84
ecoscherm, 84
ecosigaret, 65, 82
ecosysteem, 82
ecotaks, 84
ecoterrorisme, 82, 98, 100
ecotoerisme, 82
edutainment, 147
eenverdiener, 57
eerstennium, 142, 161, 162, 176, 177
egoridist, 78, 79
Eire-visionsongfestival, 48
Eisenberg, P., 14, 21, 261
elektro-acupunctuur, 82
elektrodermatologie, 82
elektropop, 82
elektroreclamatie, 82
elektrovissen, 84
eliticide, 83, 110
E-mailgate, 166, 178, 216, 218
emo-bagger, 156, 173, 174, 176
emocratie, 79, 81, 152, 153, 156, 173, 174, 177, 184, 234
emoticon, 147, 148
entertrainer, 160, 175
epothekers, 150, 175
Erben, J., 7, 46, 65
ergospirometer, 82
erotomobiel, 82
ero-versie, 156, 176
eslangcipatie, 164, 174, 265, 266, 274, 276
Esper, E., 18
E-team, 48
ethologie, 79
etiquette-watchers, 53
etnocentrisme, 79
Euregio, 160, 174, 176, 200, 227

Eurobank, 156, 176, 200
Eurobarometer, 156, 173, 174, 176, 200
Eurobed, 156, 179, 180, 200
eurocentrisme, 39, 40, 156, 159, 173, 201
eurocentrist, 39, 40, 156, 159, 173, 201
eurocommunisme, 156, 176, 200, 201
euocraat, 79, 81, 156, 159, 177, 201, 211, 215, 272
eurocratie, 79, 81, 156, 159, 177, 201
Eurodeviezen, 156, 176, 200
Eurodisco, 156, 176, 200
Eurodollar, 156, 176, 200
Euro-Engels, 156, 176, 200
Eurofed, 153, 175, 201
eurofiel, 79, 81, 156, 159, 177, 201
Eurofles, 157, 176, 200
euroforie, 1, 27, 123, 135, 143, 150, 151, 173, 201, 206, 242
Eurogroep, 157, 176, 200, 201
Eurokorps, 157, 176, 200, 201, 206
Euromarkt, 157, 176, 200
Euroniveau, 157, 176, 200
Europarlement, 157, 176, 200
Europol, 153, 175, 201, 203, 206
Europop, 157, 176, 200
eurosclerose, 157, 173, 200, 201
Eurosong, 157, 176, 200
Eurostad, 157, 176, 200
Eurostekker, 157, 176, 200
Euro-tikjuffrouw, 157, 176, 200
Eurotop, 157, 176, 200
Eurovignet, 157, 176, 187, 200
eurovoorvechters, 157, 173, 200
eurowoord, 157, 179, 199, 200, 202
euthanatica, 79, 81
evrouwcipatie, 142, 160, 164, 173, 174, 176, 179, 184, 193, 265, 266, 267, 272, 273
excuusallochtoon, 57, 60, 61
e-zine, 150, 152, 175, 227

F

faction, 147
fance, 147
fanzine, 125, 126, 161, 174, 243
feestbaarheidsfactor, 57
fietsologie, 85
Fischer, E., 7, 8, 65, 72, 73, 284
Fleischer, W., 9, 10, 45, 68, 71, 76, 110, 137, 264, 271, 272

flexcontract, 157, 176
flexer, 170
flexibaan, 157, 176
flexikracht, 157, 176
flexileven, 153, 156, 157, 169, 173,
175, 176, 177, 179, 184, 186, 193,
194, 195, 229, 232, 234, 236, 238
fleximarkt, 157, 176
flexiwerker, 157, 176, 236
flexizorg, 157, 176
flexkantoor, 157, 176
flexkracht, 157, 176
flexwerk, 157, 176, 236
flexwerkplek, 157, 176
flippo, 170
flirtfactor, 52
flotel, 147
fluisterasfalt, 50, 51, 63
fluisterboot, 51
fluisterwal, 51
fluisterweg, 51
fobofobie, 78
fonograaf, 79
fonosoof, 79
foorheet, 55
fotovenaars, 169, 174
Fradin, B., 18, 68, 74, 75, 86, 88, 115,
118, 120, 129, 130, 137, 138, 154,
181, 195, 255, 287, 288
Frauenfelder, U., 22
freeware, 48, 147
fundi, 170, 227
futurologie, 79, 80
fysiotherapeut, 82, 109

G

galbak, 53
Gatesgate, 166, 178, 216, 217
gebonden grondmorfeem, 7
gebruikersvriendelijk, 53
gediscuzeurd, 157, 179
Geendagsvlieg, 57
Geerts, G., 132
geëvrouwcipeerd, 164, 179, 180, 266
geilneef, 54
geiteharensokken-outfits, 55
geitenharen-wollen-sokken-imago, 55
geitenwollensokkenimago, 55
geitenwollensokken-slogan, 55
gekkebeleggersziekte, 57
gekke-koeien crisis, 57
gekke-koeienverstand, 57

gekke-Valentijnsziekte, 57
geleed, 258–59
gemotiveerd, 259
genocide, 77, 78
geriatrie, 77, 78
gerontagogie, 82
gerontofielen, 79
gerontologie, 79
gigantastic, 147
glamrock, 157, 159, 173, 227
gluurografie, 85
G-mail, 48
grachtengordelroos, 57
grammofoon, 77, 78
gravomobilisten, 150, 152, 177
greenmail, 48
greige, 124, 150, 151, 175, 227
Grésillon, A., 23, 115, 117, 121, 122,
123, 124, 136, 137, 169, 181, 195,
258, 266, 273, 275
Grhunnel, 150, 151, 173
grijsparkeren, 51
grijsrijden, 51
grijswerken, 51
Grondelaers, S., 30, 91, 226
grondmorfeem, 7
groupware, 147
G-status, 52
Guatemaafkees, 160, 176
guiltware, 147
guitaraholic, 147
Guustomobiel, 71, 85
gympen, 36

H

Haas, W. de, 2, 5, 7, 8, 15, 23, 42, 65,
66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 81,
91, 119, 151, 155, 167, 168, 187,
257, 260
Hacken, P. ten, 24
Haeringen, C. van, 270, 271
Hagazine, 152, 175
halfaffix, 46
halfsuffix, 46
hallucinogeen, 79, 80
halvajam, 165, 173, 178, 193
halvamel, 23, 143, 146, 155, 156, 173,
178, 193, 227, 242, 287
halvanaise, 155, 163, 168, 173, 178,
184, 193, 227
halvaproduct, 165, 178

halvaret, 155, 156, 161, 163, 168, 173, 178, 179, 180, 184, 193, 194, 242
halvarine, 127, 146, 155, 156, 161, 163, 168, 178, 179, 180, 184, 194, 227, 242
halviture, 155, 161, 163, 168, 178, 179, 180, 184
 Hamans, C., 11, 14, 157, 170, 200, 202, 216, 244, 257
hamburgerbaan, 55
hamburgercultuur, 55
hamburgereconomie, 55
hamburgergeneeskunde, 55
haptonomie, 79
haptotherapie, 82
hardware, 48
harmoniemodel, 57
 Harrisong, 160, 174
 Haspelmath, M., 261
 Hatcher, A., 12, 74, 78, 285
 Hegman, W., 242
Heideggermaffia, 52
helikopter, 77, 78, 246
heliopauze, 82
heliport, 150, 161, 174
hemail, 147
herbicide, 79, 110
 Heuven, V. van, 5, 6
 Heynderickx, P., 6, 132, 202, 207
hi(gh)-tech, 147
hiernumaals, 57
 Hijzelendoorn, M., 5, 6
 Hinskens, F., 116, 119, 170
hipo, 147
hobbymisvorming, 1, 32, 57, 58, 63, 64
 Hockett, C., 18, 116
hoedjacking, 166, 167, 178, 245
 Hoenigswald, H., 35
hoerengebeuren, 52
hoernalist, 163, 179, 180, 227
hoernalistiek, 163, 179, 180
 Höfler, M., 17
holografie, 79
hologram, 79
homesitter, 48
homofilie, 79, 80
Hondersteboven, 160, 176, 227
hondoloog, 72, 85
 Hopper P., 46
hormonenmaffia, 52
 Horst, J. van der & K. van der Horst, 285
housesitter, 48

huidvriendelijk, 53
huisman, 57
huisvester, 39, 43
 Hüning, M., 12, 13, 14, 18, 19, 119, 132, 146, 166, 198, 199, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 257
hydrobics, 147
hydrotherapie, 82

I

iatrosomie, 79
identogram, 79, 80
ijskonijn, 54
imagineer, 147
impulsartikel, 51
impulsijs, 51, 52
Indipop, 157, 176
infomediair, 161, 174
infomercial, 161, 174, 175, 227
infopreneurship, 147
informatica, 79, 81, 158, 162, 167
informatiegekte, 52
informatievervuiling, 53
infotainment, 161, 174, 175, 222, 243
 inheems, 4–6
Inkathagate, 166, 178, 216, 217
inkorting, 268
input, 19
interculturalisatie, 82
Internation, 147
internauten, 79, 81, 82
interstripualiteit, 57, 164, 174, 266
Irakgate, 166, 178, 216, 217, 219, 220, 224, 225
Irangate, 166, 178, 216, 217, 225
iriscopie, 79
Iron Lady-gehalte, 52
Istanblue, 147

J

jaren-vijftiggehalte, 52
jazzmarathon, 52, 60, 62
jean, 36, 63
 Jespersen, O., 36, 128
 Joosten, F., 36, 118, 126, 201, 246, 253, 264, 269, 270, 271
journalle, 154, 163, 168, 173, 178, 184, 193, 230, 244
journallast, 160, 179
journalleuter, 160, 179

jouwerzijds, 57
judeocide, 77, 78
junket, 163, 174

K

kaasburger, 129, 161, 167, 174, 261, 262
Kager, R., 285
kakbuurt, 51
kakelburger, 129, 166, 174
kakelvers, 55
kangoorobics, 147
Kastovsky, D., 15, 16, 26, 138, 278
keihard, 55, 56
Kelly, M., 116, 123, 124, 135, 136, 275, 276
Kemmer, S., 60, 121, 122, 136, 139, 141, 165, 181, 244, 254, 265, 272, 286
kernpark, 49
kid-appeal, 48
kiesvee, 53
kijkcijferkanon, 54
kikersitten, 161, 163, 166, 167, 178, 179, 180, 184
kind(er)vriendelijk, 53
kinegram, 77, 78
kinesitherapeut, 82, 109, 151
kipburger, 129, 166, 174
kippengate, 166, 178, 216, 218
kippenneuker, 54
kiss-o-gram, 80, 82
klapvee, 53
klas(se)bak, 53
klassebewust, 52
kleptocratie, 65, 79, 80, 88
kletsica, 85
klinimobiel, 157, 173, 236
Klusjesgate, 166, 178, 216, 218, 219, 224, 225
knuffelkussen, 51
knuffelmuur, 51
knuffeltomaat, 51
knuffelvloer, 51
Kobler-Trill, D., 271
Kocourek, R., 68
Koefoed, G., 3, 4, 13, 16, 17, 18, 20, 21, 26, 45, 108, 131, 136, 138, 187, 207, 211, 213, 223, 254, 272, 278
koffienette, 168, 178
Kooij, J., 4, 8, 17
kosmonaut, 80

kremlinoloog, 83
kretnologie, 85, 106, 108
kreupelware, 147, 161, 176
Krott, A., 110
kruisingwoord, 116
kunstpaus, 52
kus-o-gram, 85
kwalitaria, 152, 173, 174, 175, 176, 227, 229
kwaliteitsbewust, 52
kwartaffix, 45
kwartprefix, 45

L

laat-vakantie, 57
labeling, 138
landchapspark, 49, 63
lees-aholics, 166, 178
Lehrer, A., 29, 115, 120, 122, 123, 126, 136, 138, 139, 181, 195, 254, 255, 266, 275, 279, 287
lesba, 39, 40
lesboer, 53, 63
lesboerderij, 53
liefdadiger, 57
lijstduwer, 57, 60, 61
Limbo, 170, 236, 244
liposuctie, 77, 78
loeidringend, 55
loeiduur, 55
loeigoed, 55
loeihard, 55, 56
loeilaag, 55
loeilink, 55
loeistrak, 55
logistoloog, 77, 78
lokomotorisch, 39, 41
lomografie, 83
lullifikatie, 85
lulligheidsfactor, 52, 57
Lyons, J., 17

M

macha, 39, 40
machinette, 154, 178
Macintrash, 147
macrobiotiek, 80
macrobiotisch, 80
macro-evolutie, 82
macrohistorie, 82
macrorekenmodel, 84

- mafjanus*, 57
mafkees, 54, 57, 160
mafketel, 54
mafkikker, 54
magnetofoon, 83
 Mak, J., 23
mammoetbedrijf, 55
mammoetequipe, 55
mammoetgebouw, 55
mammoetkabinet, 55
mammoetonderneming, 55
mammoetproject, 55, 60, 62
mammoetschip, 55
mammoetschool, 55
mammoettanker, 55
Mammoetwet, 55, 62
manzines, 161, 174
*marathonbijeenkoms*t, 51
marathonconcert, 51
marathondebat, 51
marathongijzeling, 51
marathonreeks, 51
marathonvergadering, 51
marathonzitting, 51
 Marchand, H., 23, 34, 35, 46, 66, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 116, 117, 136, 137, 140, 141, 263
margarinebriefje, 57
marktvervuiling, 53
 Marle, J. van, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 58, 64, 72, 128, 132, 134, 138, 187, 198, 225, 272
Marlene District-gehalte, 52
 Matthews, P., 1, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 287
maxijurk, 157, 158, 176
maximantel, 157, 158, 176
maxirok, 157, 158, 176
medelander, 57
medialand, 54
medialandschap, 52
mediatheek, 83
medioneerlandici, 82, 85
mediweed, 157, 176
 Meesters, G., 72, 73, 171, 199
meezingbaarheidsfactor, 57
mega-act, 82
megabioscoop, 82
megabus, 84
megaculstatus, 82
Megafestatie, 80, 161, 162, 169, 174, 227
megahit, 82
megapark, 84
megaplex, 80, 81, 161, 162, 174
megasterren, 84
megatrends, 82
mega-tuttig, 84
Megazet, 80, 169, 174
melanchologie, 77, 78
Melketier, 154, 155, 178
melkflex, 153, 173, 175, 179, 193
menskracht, 57
mensvriendelijk, 53
meritocratie, 83
Mess DOS, 147
metabetica, 77, 78
metalhead, 48
metanalyse, 20
microtheater, 82
microwereld, 84
milieubewust, 52
milieuvriendelijk, 53, 96, 100
milieuwinkel, 54
miljohummeltje, 157, 175
miljomo, 142, 152, 175
milkoholic, 147
minibloemkool, 157, 173, 174, 176
minibus, 157, 173, 174, 176, 238
minicassette, 157, 173, 174, 176
minicomputer, 157, 173, 174, 176, 187
minijurk, 157, 173, 174, 176
minikini, 152, 173, 174, 175, 176
minimaatschappij, 157, 173, 174, 176
minirettes, 150, 151, 173, 199
minirok, 157, 173, 174, 176, 238
miniserie, 157, 173, 174, 176, 238
minishow, 157, 173, 174, 176
minitheater, 157, 173, 174, 176
minitoerisme, 157, 173, 174, 176
minitopconferentie, 157, 173, 174, 176
minitrip, 157, 173, 174, 176
mini-uitgave, 157, 173, 174, 176
minorettes, 150, 151, 173, 199
mockumentary, 147
modebewust, 52
modelwoord, 17
 Moder, C., 16
modinette, 154, 178, 244
 Moerdijk, A., 33, 130, 167, 282
 Mok, Q., 17
mollarchie, 77, 78, 83, 265
mond-op-mondreclame, 57

Monicagate, 166, 178, 216, 217, 224
monokini, 80, 81, 166, 178, 227
moordmachine, 52
morfologische herstructurering, 20
motel, 152, 153, 173, 175, 179, 184,
193, 229, 242, 246, 260, 261
Motsch, W., 15
mudhead, 48
multiplex, 80, 81, 161, 162, 174, 227
muzak, 150, 152, 179, 180, 227

N

nachthebbers, 57
nagware, 147
nanotechnologie, 82
napalm, 153, 175, 227
Napolejong, 160, 174, 227
narcodollars, 82, 83, 157, 173
narcostaat, 84, 85, 157, 173
narcoterrorisme, 82, 83, 157, 173
narratologie, 80
Navostaarders, 57
Ne(t)tiquette, 148
Nederlands, 6, 146–47
Neijt, A., 5, 6
neoklassieke samenstelling, 65
Nerozebeke, 169, 179
Netizens, 147
netrepreneur, 163, 174
Netvertising, 161, 174, 243
neuroleptica, 77, 78
neuroot, 36
Nierop, M. Van, 25, 158, 242, 244
nonce usage, 141
non-liner, 169, 174
nosofobie, 82
network, 147
No-Zac, 147
Nutscape, 147

O

OED, 68, 69
ohno-second, 48
omacipatie, 142, 161, 174, 268, 276
ombudsbureau, 165, 178
ombudsgroep, 165, 178
ombudsprogramma, 165, 178
ombudsteam, 165, 178
ombudsvrouw, 133, 165, 178, 241
ombudswerk, 165, 178, 241
omnigebruiker, 84

omroepkraaiers, 57
omroepland, 54
ondernemersvriendelijk, 53
onderwijslandschap, 52
onderwijswinkel, 54
onthaasting, 39, 42, 43
ontsnipperen, 39, 42
onttutelen, 39, 41, 42, 63
oordegelijk, 57
oorgasme, 163, 174, 242
oorlogstoerisme, 53
Oostendorp, M. van, 30, 147, 218
op-art, 147
opa-sitten, 57
Opperland, 57
opstapcursus, 49
opstapmoeder, 49
opstaptaxi, 49
optometrie, 40, 80
optometrist, 39, 40, 80
Oranje-gevoel, 49
orenmaffia, 52
organigram, 80, 83, 87, 157, 159, 177,
227, 286
organogram, 83
orthomobilisten, 161, 162, 163, 164,
177, 184
orthoptist, 80
output, 19
overlapping
fonologische -, 123
morfologische -, 123
overlegmodel, 49, 57

P

paddo, 170, 227
Pallasty, 147
palmtop, 48
paniekhaas, 57, 58, 60, 61
paradigmatische samenstelling, 33
particratie, 77, 78
partitocratie, 77, 78
pc-park, 49
pecunia, 86
pensioenbreuk, 57
pensioenbreukeling, 57
Pentagijns, 129, 166, 173, 179, 193
Peppi-en-Kokki-gehalte, 52
perslandschap, 52
pestactieplan, 57
Philippa, M., 20, 153, 164, 166
pijn-op-de-borstje, 57

pilootcentrum, 55
pilootinstallatie, 55
pilootschool, 55
 Plank, F., 20
planologen, 85
platenmaffia, 52
plurk, 1, 142, 150, 151, 175, 227, 259, 260, 262, 288
P-mail, 48
poep(ie)ruig, 55
poepduur, 55
poepgoed, 55
poepserieus, 55
poestaburger, 129, 161, 174
pointcasting, 48
poldermodel, 49, 270
poldermodeltoerisme, 53
polemologie, 80
poli/yegebruiker, 84
polyseksueel, 82
ponspoes, 52
pop-art, 147
popi, 170
porcocide, 77, 78
Portival, 147
portofoon, 77, 78
postcardware, 148
 Posthumus, J., 10, 34, 36, 245, 270, 281, 282
 Pound, L., 115, 127, 181
 Praninskas, J., 121, 137
preektijger, 54
prequel, 148
pretecho, 49
pretfabriek, 49, 50
prethals, 49
pretkabinet, 49
pretknop, 49
pretmobielen, 49, 54
pretnet, 49
pretpakket, 49
pretpark, 49
pretprogramma, 49
pretpunk, 49
pretrijder, 49
pretstudie, 49
pretvak, 49
pretvergunning, 49
pretvogel, 49, 53
pretwinkelen, 49
prijsbewust, 52
privatopia, 148
probleemouders, 57

professorandus, 83
profitariaat, 168, 178, 227
prognostica, 80, 81
prolurk, 150, 151, 175
promiseware, 148
promoclip, 157, 173
promodorp, 157, 173, 239
promo-meisjes, 157, 174
promovideo, 157, 174, 239
prosumment, 150, 151, 175
Protonopolie, 163, 174
provotariaat, 166, 167, 178, 227
provotarisch, 166, 178
pseudo-etymologie, 20
psychedelica, 77, 78, 79, 232
psychobabbel, 84, 272
psychobilly, 148
psychofarmaca, 82
psychogerontologie, 82
publivoor, 80, 81, 157, 159, 177
 Pullum, G., 17
punkbilly, 163, 175
punkzine, 161, 174
 Pyles, T., 141

Q

quadrafonie, 80
quadrofonie, 80

R

race-aholic, 166, 178
ramp(en)toerisme, 53
ramp(en)toerist, 53
ratapult, 163, 174
Reaganomics, 148
rechtswinkel, 54
reflexologie, 83
regelneef, 54
 Reinsma, R., 25, 199
 reïnterpretatie, 20
 Reker, S., 222, 272, 281
reli(-)pop, 142, 157, 159, 176, 240
reli-hoppen, 154, 173, 178, 193, 217
Reli-net, 157, 174, 176
reli-rockplaat, 157, 176
reli-shoppen, 157, 174
reli-strip, 157, 174, 176
reli-therapeuten, 157, 174
reli-tik, 157, 176
reprografie, 80, 157, 159, 177, 240, 286

retefraai, 55
retegoed, 55
Rijks, H., 25, 243
Robignac, 161, 179
Ronneberger-Sibold, E., 137
Royen, G., 22, 39
rukware, 161, 174

S

salariaat, 154, 178
samensmelting, 116
samenvoeger, 68
Santen, A. van, 2, 3, 5, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 33, 40, 45, 47, 65, 67, 72, 80, 116, 139, 204, 224, 258, 259, 260
sarcotheek, 80
Sassen, A., 3, 14, 20, 21, 33, 34, 35, 38, 39, 45
Saussure, F. de, 12, 14, 49, 58, 131, 134, 259, 260
saxbom, 57, 60, 61
scharrelei, 55, 271
scharrelkip, 55, 56, 60, 271
scharrelmelk, 55
scharrelvarken, 55
scharrelvlees, 55, 60, 62
Schmidt, G., 7, 45, 46, 47, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 91, 132, 143
schoolfobie, 85
Schreuder, R., 22, 110
schrijfwijzer, 54
Schröder, M., 9, 10, 68, 71, 76, 110, 137, 264, 271, 272
schuldware, 161, 174
Schultink, H., 2, 8, 10, 14, 15, 16, 17, 22, 23, 39, 125, 132, 139, 247, 257, 267, 285
scientoloog, 36, 80, 105
scotofobie, 82
screenager, 148
secretering, 128
seksmaffia, 52
seksofoon, 83, 272
semi-marginale samenstelling, 32
seronegatief, 57
sexgate, 148, 166, 178, 217, 224
sexpliatie, 169, 174, 227
SeXTC, 169, 179
Shannon, T., 17
shareware, 48, 148, 243
shelfware, 148
Shirtologie, 83
shoarmaburger, 129, 166, 174, 245
shockjock, 165, 174, 180
show-o-holic, 148
Sijs, N. van der, 12
Sillywood, 154, 155, 178
sitcom, 153, 173, 227
skatathon, 148
slaapgebeuren, 52
slanglaufen, 169, 174, 179
slanguage, 148
slettebak, 53
slimbo, 168, 178, 244
Smedts, W., 7, 11, 19, 33, 259, 277, 283
Smessaert, H., 118, 201, 246, 253, 264, 270
smog, 134, 136, 148, 259, 279
snackmobiel, 54
snail mail, 48
snelbus, 51
sneltram, 51
snob-appeal, 48
sociobiologie, 82
sociogerontologie, 82
sociowoning, 84
sofrologie, 77, 78
software, 48, 147, 234, 243
songsmid, 54
Soudek, L., 116, 122, 125, 127, 171, 263
spe(e)lotheek, 74, 85
specieicisme, 86
Speelman, D., 29, 91, 202
spellingvervuiling, 53
Spencer, A., 14
splinter, 116
splintercompositum, 115, 121–22
 aaneenschakelend -, 125–27
 grafisch -, 125
 inplantend -, 127
 koffer-, 134
 overlappend -, 122–24
 telescopisch -, 134
spurtbom, 57, 61
Stadiongate, 166, 178, 217, 218, 219
stagflatie, 150, 175, 227
stam, 7
Steenbergen, G., 23, 28
Stemberger, J., 14, 83, 169, 264
stemvee, 53
Stepanova, M., 45

Stopera, 157, 175, 227
stouteheersbeestje, 57
Streekstra, N., 222, 272, 281
stripaholic, 155, 162, 163, 166, 173,
 174, 177, 178, 184, 193, 217, 244,
 245
stripologie, 83
stripotheek, 83
striptiek, 169, 174
striptologie, 77, 78, 166, 167, 178
Strulare, 160, 175
stutel, 142, 150, 151, 173, 242, 260,
 261
Surigate, 154, 178, 217, 218, 222
Swiggers, P., 13, 72, 258
swimathon, 148
synekologie, 82
syntactische recategorisatie, 138
sysop, 148

T

taakuitval, 57
taco, 153, 179, 227
technocentrist, 39, 40, 80, 82
technocomplex, 82
technokraten, 80
technolease, 82
technolui, 84
techno-paus, 84
technopop, 82
technorock, 82
technostress, 82
technowelzijnsgebabbel, 84
telearbeid, 84
telebankieren, 84, 102
telecommuten, 77
teleconferencing, 80, 85, 102
telecratie, 80, 82, 121
teleleren, 84, 102, 103
telemarketing, 82, 102
telematica, 80, 81, 102, 161, 162, 177,
 227
telestuderen, 84
telehuiswerken, 84
televangelist, 80, 81, 82, 83, 87, 102,
 103, 124, 169, 174, 227
televeilen, 84
televerhoor, 84
televisiecratie, 83
televoting, 77, 102
telewerkcentrum, 84
telewerken, 84, 87, 89, 102

telewerkers, 84
telewerkkantoor, 84
telewinkelen, 84, 102
Tetteroo, H., 43
theatergebeuren, 52
theaterland, 54
themapark, 49
thermokan, 84
Thornton, A., 137
tomografie, 77, 78
Tonyagate, 166, 178, 216, 217
Toorn, M. van den, 2, 9, 11, 18, 21, 26,
 46, 47, 53, 56, 65, 68, 70, 72, 73, 74,
 75, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 127, 132, 137, 138, 139, 141, 168,
 170, 171, 187, 206, 215, 257, 264,
 269, 277, 285
Tournier, J., 117, 118, 119, 122, 128,
 135, 171, 172, 187, 194, 195, 199,
 253, 254, 263, 267, 275, 288
Trabillac, 148
Traugott, E., 46
trava, 39, 40, 170, 241
travo, 40, 144, 170, 233, 241, 261, 264
treiterschiff, 52
trendwatcher, 53
trialogen, 80, 81, 163, 164, 177
triathlon, 80
Trioloog, 80, 81, 83, 87, 161, 162, 163,
 164, 174, 177, 184
troetelfactor, 52
troetelschiff, 52
Trommelen, M., 2, 5, 7, 8, 15, 23, 42,
 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76,
 81, 91, 119, 151, 155, 167, 168, 187,
 257, 260
turboprop, 126, 165, 174, 246
tv-landschap, 52
tv-marathon, 52
two-shot, 148

U

uforie, 162, 163, 173, 174, 175, 176,
 177, 179, 184, 193, 261
Uhlenbeck, E., 2, 4, 8, 14, 277, 278,
 284
uiburger, 129, 161, 174
uithiems, 4–6
uithuilebalk, 57
uitkeringstoerisme, 53
uitspraakcriterium, 27
uitswinger, 57

urbatect, 150, 179

V

vakidioot, 54
Van Dale, 25, 50, 53, 56, 75, 76, 77, 78, 79, 83, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 107, 108, 109, 141, 146, 147, 148, 150, 152, 154, 155, 158, 160, 161, 165, 168, 170, 200, 201, 202, 203, 204, 236, 237, 239, 254
vaporware, 148, 243
vari-tijd, 157, 176
vechtmachine, 52
veejay, 48
verkorting, 36
vernieuwbouw, 57
ver-systeming, 57
vervangende samenstelling, 45
Verweggistan, 166, 167, 178
vidatie, 39, 41, 44
videasten, 154, 178
videoboer, 53
videocratie, 80, 83, 87
videofoon, 80
videoholieken, 168, 173, 178, 193, 244
videonaut, 80, 83, 87
videoot, 163, 174
videotheek, 83
videren, 39, 41, 44
vidioten, 160, 174
Vijver, R. van de, 118
Vildergate, 166, 178, 217, 218
vinylgekte, 52
visburger, 129, 166, 174
vlees-o-theek, 85
voetbalgekte, 52
volksetymologie, 20
voluntariaat, 39, 41, 80, 81
voor- en afkeer, 57
voortuizen, 57
voorwerk, 57, 58
Vraagbaarheidsfactor, 57
Vries, J. de, 40, 42
vrouwvijandig, 53
vrouwvriendelijk, 53

W

waarborgstaat, 57

Walifornië, 154, 178
walkathon, 148
walkshow, 48
wankware, 148
WAO-gate, 166, 178, 217, 218
Warren, B., 68, 69, 70, 80, 117, 119, 120, 121, 128, 129, 139, 150, 282, 287
webcam, 148
webfoon, 85, 110, 272
webstrijd, 57, 270, 271
webzine, 161, 174
weerwinkel, 54
Welschen, A., 132
Wentworth, H., 115
werknemersvijandig, 53
wetenschapswinkel, 54
wetswinkel, 54
wetswinkelier, 54
wetware, 48
whaleburger, 148
Whitewatergate, 169, 170, 173, 178, 193, 217, 222
Willygate, 166, 178, 216, 217, 218
windenergiepark, 49
windpark, 49
witgoed, 57
witte-wijvenplan, 57
workaholic, 121, 146, 148, 217, 232, 244
wortel, 7
Wouden, T. van der, 30, 147, 218

Y

yuppificatie, 39, 41, 44, 83
yuppificeren, 39, 41, 44, 83

Z

Zippergate, 148, 217, 224
zomergevoel, 49
Zonneveld, R. van, 9, 19, 41
Zonneveld, W., 40
zotel, 150, 151, 175, 227
Zuid-Hollandgate, 166, 178, 217, 218
Zuidinga, R.-H., 157, 264
Zwanenburg, W., 9
Zwicky, A., 17
Zwitserslevengevoel, 49
zrosse, 150, 151, 175, 227

LITERATUURLIJST

Voor de alfabetische ordening werd het Nederlandse systeem gebruikt: Van Haeringen staat dus bij de H.

- Adams, V. 1966. *A study of the process of word-blending, and an examination of the types found, in present-day written English*. Mastersthesis UCL London.
- Adams, V. 1973. *An introduction to modern English word-formation*. London: Longman.
- Adriaens, G. 1979. "Spijkerhard, straatarm, doodkalm, druipnat, propvol: absolute adjectieven in het Nederlands". In: *Nederlands van nu* 27, 6, 16-21.
- Algeo, J. 1977. "Blends, a structural and systemic view". In: *American speech* 52, 47-64.
- Andersen, H. 1989. "Understanding linguistic innovations". In: L. Breivik & E. Jahr. *Language change. Contributions to the study of its causes*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 5-27.
- Anderson, S. 1988. "Morphological theory". In: F. Newmeyer (red.), *Linguistics: the Cambridge survey. Volume I. Linguistic theory: foundations*. Cambridge etc.: Cambridge University Press, 146-191.
- [ANS]=Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij & M. van den Toorn 1997. *Algemene Nederlandse spraakkunst*. Tweede geheel herziene druk. Twee delen. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn.
- Anttila, R. 1976. *Analogy*. The Hague/Paris/New York: Mouton.
- Aronoff, M. 1976. *Word formation in generative grammar*. Cambridge/London: MIT Press.
- Aronoff, M. 2000. "Morphology between lexicon and grammar". In: G. Booij, C. Lehmann & J. Mugdan (red.), *Morphology. An international handbook on inflection and word formation. Volume 1*, Berlin: De Gruyter, 344-349.
- Baayen, H. 1986. "De domeinhypothese als heuristisch principe?" In: *Corpusgebaseerde woordanalyse 1986*, 9-16.
- Baayen, H. 1989. *A corpus-based approach to morphological productivity. Statistical analysis and psycholinguistic interpretation*. Amsterdam: Centrum voor Wiskunde en Informatica.

Literatuurlijst

- Baayen, H. 1992. "Quantitative aspects of morphological productivity". In: G. Booij & J. van Marle (red.), *Yearbook of morphology 1991*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 109-149.
- Baayen, H. 1993a. "On frequency, transparency and productivity". In: G. Booij & J. van Marle (red.), *Yearbook of morphology 1992*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 181-208.
- Baayen, H. 1993b. "Het type ontzadelen: denominaal of deverbaal?". In: *Tabu* 23, 5-14.
- Barz, I. 1998. "Neologie und Wortbildung. Zum Neuheitseffekt von Wortneubildungen". In: W. Teubert (red.), *Neologie und Korpus*, Tübingen: Narr, 11-30.
- Bat-El, O. 2000. "The grammaticality of 'extragrammatical' morphology". In: U. Doleschal & A. Thornton (red.), *Extragrammatical and marginal morphology*. München: Lincom Europa, 61-84.
- Bauer, L. 1983. *English word-formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer, L. 1990. "Be-heading the word". In: *Journal of linguistics* 26, 1-31.
- Bauer, L. 1998. "Is there a class of neoclassical compounds, and if so is it productive?" In: *Linguistics* 36, 403-422.
- Becker, T. 1990. *Analogie und morphologische Theorie*. München: Wilhelm Fink.
- Becker, T. 1992. "Compounding in German". In: *Rivista di linguistica* 4, 5-36.
- Becker, T. 1994. "Back-formation, cross-formation, and 'bracketing paradoxes' in paradigmatic morphology". In: G. Booij & J. van Marle (red.), *Yearbook of morphology 1993*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1-25.
- Beelen, H. 2004. "Van leenwoord tot inheemse nieuwvorming. De herkomst van neoklassieke composita op -cratie". In: *Neerlandistiek.nl* 04.02 [http://www.neerlandistiek.nl geraadpleegd op 2 april 2004]
- Bergström, G. 1906. *On blending of synonymous or cognate expressions in English*. Lund: Håkan Ohlsson.
- Bloomfield, L. 1933. *Language*. New York: Holt New York.
- Booij, G. 1979. "Inleiding". In: Booij G. (red.), *Morfologie van het Nederlands*. Huis aan de drie Grachten, s.l., p. 3-18.
- Booij, G. 1992. "Compounding in Dutch". In: *Rivista di linguistica* 4, 37-59.
- Booij, G. 1994. "Morfologie en lexicale semantiek". In: *Jaarboek van de stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie. Overzicht van het jaar 1993*. Leiden: INL, 51-68.
- Booij, G. 1995a. *The phonology of Dutch*. Oxford: Clarendon Press.
- Booij, G. 1995b. "Allomorfie en paradigmatic". In: *Leuense bijdragen* 84, 447-464.

- Booij, G. 1997. "Allomorphy and the autonomy of morphology". In: *Folia Linguistica* 31, 25-56.
- Booij, G. 2000a. Beoordeling Hüning (1999). In: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 116, 272-273.
- Booij, G. 2000b. "Woordvoerdsters en vakantiebreukelingen. Dwarsverbanden in taal". In: *Onze taal* 69, 134-135.
- Booij, G. 2002. *The morphology of Dutch*. Oxford: Oxford University Press.
- Booij, G. & A. van Santen 1995. *Morfologie: de woordstructuur van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Booij, G. & A. van Santen 1998. *Morfologie: de woordstructuur van het Nederlands*. Tweede, herziene en uitgebreide druk. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bree, C. van 1990. *Historische taalkunde*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Bryant, M. 1974. "Blends are increasing". In: *American speech* 48-49, 163-184.
- Buurman, H. 1979. "Kogelvrij". In: *Onze taal* 48, 24-25.
- Caluwe, J. De 1990. "Complementariteit tussen morfologische en in oorsprong syntactische benoemingsprocédés". In: J. De Caluwe (red.), *Betekenis en produktiviteit. Gentse bijdragen tot de studie van de Nederlandse woordvorming*. Gent: Seminarie voor Duitse taalkunde, 9-23.
- Caluwe, J. De 1995. "Prototypieverschijnselen in de morfologische theorievorming, n.a.v. Booij & Van Santen (1995)". In: *Leuvense bijdragen* 84, 465-472.
- Cannon, G. 1986. "Blends in English word formation". In: *Linguistics* 24, 724-753.
- Cannon, G. 2000. "Blending". In: G. Booij, C. Lehmann & J. Mugdan (red.), *Morphology. An international handbook on inflection and word formation. Volume 1*, Berlin: De Gruyter, 952-956.
- Chung, K. 1999. "Sum: International Words". In: *Linguist List* 10.703 Sat May 8 1999.
- Combrink, J. 1990. *Afrikaanse morfologie: capita exemplaria*. Pretoria: Academia.
- Coppen, P.-A. & H. Tetteroo 1998. "Ont- is in". In: *Onze taal* 67, 334-335.
- Coster, M. de 1993. "Eurobabbel". In *Nederlands van nu* 41, 84-85.
- Coster, M. de 1999. *Woordenboek van neologismen. 25 jaar taalaanwinsten*. Amsterdam: Contact.
- Derwing, B. 1990. "Morphology and the mental lexicon: psycholinguistic evidence". In: W. Dressler, H. Luschützky e.a. (red.), *Contemporary morphology*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 249-265.
- Dressler, W. 1978. "On a polycentric theory of word formation (with special emphasis on aphasiological evidence)". In: Dressler & Meid (red.), *Proceedings of the twelfth international congress of linguists Vienna, August 28-September 2, 1977*. Innsbruck, 426-429.

Literatuurlijst

- Dressler, W. 2000. "Extragrammatical vs. marginal morphology". In: U. Doleschal & A. Thornton (red.), *Extragrammatical and marginal morphology*. München: Lincom Europa, 1-10.
- Dubois, P. 1982. *La rhétorique des jeux de mots*. Urbino: Centro Internazionale di Semiotica e di Linguistica.
- Eisenberg, P. 1993. "Suffixreanalyse und Syllabierung. Zum Verhältnis von phonologischer und morphologischer Segmentierung". In: *Folia Linguistica Historica* 13, 93-113.
- Erben, J. 1975. *Einführung in die deutsche Wortbildungslehre*. Berlin: Schmidt.
- Esper, E. 1973. *Analogy and association in linguistics and psychology*. Athens: University of Georgia Press.
- Everaert, M. 1993. "Morfologische vaste verbindingen: bestaande woorden". In: *Tabu* 23, 29-40.
- Fischer, E. 1985. "Das 'gebundene Grundmorphem' in der deutschen Sprache der Gegenwart". In: *Beiträge zur Erforschung der deutschen Sprache* 5, 210-224.
- Fleischer, W., I. Barz & M. Schröder 1992. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer.
- Fradin, B. 2000. "Combining forms, blends and related phenomena". In: U. Doleschal & A. Thornton (red.), *Extragrammatical and marginal morphology*. München: Lincom Europa, 11-57.
- Frauenfelder, U. & R. Schreuder 1991. "Constraining psycholinguistic models of morphological processing and representation: the role of productivity". In: G. Booij & J. van Marle (red.) 1991, *Yearbook of Morphology 1991*, Dordrecht: Kluwer, 165-184.
- Geerts, G. 1970. "Een noteske bij 'Productiviteit van het suffix -esk' (Ntg. 61, 322-28, 1968)". In: *De nieuwe taalgids* 63, 138-142.
- Grésillon, A. 1984. *La règle et le monstre: le mot-valise: interrogations sur la langue à partir d'un corpus de Heinrich Heine*. Tübingen: Niemeyer.
- Grondelaers, S., K. Deygers, H. Van Aken, V. Van den Heede & D. Speelman 2000. "Het CONDIV-corpus geschreven Nederlands". In: *Nederlandse Taalkunde* 5, 356-363.
- Haas, W. de & M. Trommelen 1993. *Morfologisch handboek van het Nederlands. Een overzicht van de woordvorming*. Leiden: Instituut voor Nederlandse Lexicologie.
- Hacken, P. ten 2000. "Derivation and compounding". In: G. Booij, C. Lehmann & J. Mugdan (red.), *Morphology. An international handbook on inflection and word formation. Volume 1*, Berlin: De Gruyter, 349-360.
- Haeringen, C. van 1948. "Ingekorte samenstellingen". In: *De nieuwe taalgids* 41, 220-222.
- Haeringen, C. van 1966. "Ingenieure". In: *De nieuwe taalgids* 59, 232.
- Hamans, C. 1988. "De overeenkomst tussen literama en actretel. Zabrocki's diacrise als oplossing van enige klassieke morfo-

- logische problemen". In *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 17, 289-299.
- Hamans, C. 1993. "Van episch centrum tot epicentrum: enige notities over distinctieve morfologie". In: *Tabu* 23, 62-73.
- Hamans, C. 1996. "A lingo of abbrevs". In: *Lingua Posnaniensis* 38, 69-78.
- Hamans, C. 2000. "Van zin tot splinter. Over euro's, over de heg verhalen, polderontvangers en treuro's." In: H. den Besten, E. Elffers & J. Luif (red.), *Samengevoegde woorden. Voor Wim Klooster bij zijn afscheid als hoogleraar*. Amsterdam: UvA, 125-134.
- Haspelmath, M. 1995. "The growth of affixes in morphological reanalysis". In: G. Booij & J. van Marle (red.), *Yearbook of morphology* 1994, 1-30.
- Hatcher, A. 1951. *Modern English word-formation and Neo-Latin: a study of the origins of English (French, Italian, German) copulative compounds*. Baltimore: John Hopkins.
- Hegman, W. 1970a. "Afrikaans Botel". In: *De nieuwe taalgids* 63, 173.
- Hegman, W. 1970b. "Nog meer woorden van het type 'motel'". In: *De nieuwe taalgids* 63, 355.
- Heuven, V. van, A. Neijt & M. Hijzelendoorn 1994. "Automatische indeling van Nederlandse woorden op basis van etymologische filters". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 23, 279-291.
- Heynderickx, P. 1992. "Relationeel adjectief-substantief-combinaties en concurrerende constructietypes". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 21, 149-160.
- Heynderickx, P. 2001. *Relationele adjectieven in het Nederlands*. Berchem: EPO.
- Heynderickx, P. & J. van Marle 1994. "Over het hybride karakter van -isch: op de grens van inheems en uitheems". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 23, 229-239.
- Hinskens, F. 2000. "Hypocoristische vormen en reductievormen in het hedendaagse Nederlands". Lezing op het veertiende Colloquium Neerlandicum van de IVN in Leuven.
- Hockett, C. 1967. "Where the tongue slips, there slip I". In: M. Halle (red.), *To honor Roman Jakobson*. Den Haag: Mouton, 910-936.
- Hockett, C. 1973. *Man's place in nature*. New York: McGraw-Hill.
- Hoeningswald, H. 1985. "Some characteristics of back-formation". In: A. Makkai & A. Melby (red.), *Linguistics and philosophy: essays in honor of Rulon S. Wells*. Amsterdam: Benjamins, 421-425.
- Höfler, M. 1970. "Wortbildung und Analogie". In: *Zeitschrift für romanische Philologie* 86, 538-545, 550-552.
- Hopper P. & E. Traugott 1993. *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horst, J. van der & K. van der Horst 1999. *Geschiedenis van het Nederlands in de twintigste eeuw*. Den Haag: Sdu.

Literatuurlijst

- Hüning, M. 1999. *Woordensmederij. De geschiedenis van het suffix -erij*. Den Haag: Holland Academic Graphics.
- Hüning, M. 2000. "Monica en andere -gates. Het ontstaan van een morfologisch procédé." In: *Nederlandse Taalkunde* 5, 121-132.
- Hüning, M. 2002. "Culibeet, kippengate. Woordsplinters die een eigen leven leiden". In: *Onze taal* 71, 22-24.
- Jansen, F. 1993. "Kruisingwoorden". In: *Onze taal* 62, 289-290.
- Jespersen, O. 1922 [1964]. *Language. Its nature, development and origin*. London: Allen & Unwin.
- Joosten, F. 1998. *Afkortingen in het Nederlands. Een hedendaags-diachrone studie*. Licentiaatsverhandeling K.U.Leuven.
- Joosten, F. & H. Smessaert 1999. "Afkortingen: een voorstel tot typologisering". In: *Leuense bijdragen* 88, 267-287.
- Kager, R. 1998. "Woordbouw als klankspel". In: *Van frictie tot wetenschap* 9, 71-76.
- Kastovsky, D. 1986. "Productivity in word formation". In: *Linguistics* 24, 585-600.
- Kelly, M. 1998. "To 'brunch' or to 'brench': some aspects of blend structure". In: *Linguistics* 36, 579-590.
- Kemmer, S. 2003. "Schemas and lexical blends". In: H. Cuyckens e.a. (red.) *Motivation in language: studies in honour of Gunter Radden*. Amsterdam: John Benjamins, 69-97.
- Kobler-Trill, D. 1994. *Das Kurtzwort im Deutschen. Einen Untersuchung zu Definition, Typologie und Entwicklung*. Tübingen: Niemeyer.
- Kocourek, R. 1982. *La langue française de la technique et de la science*. Wiesbaden: Brandstetter.
- Koefoed, G. 1978. "Taalverandering in het licht van taalverwerving en taalgebruik". In: G. Koefoed & J. van Marle, *Aspecten van taalverandering*. Groningen: Wolters Noordhoff, 11-70.
- Koefoed, G. 1991. "Morfologie en pragmatiek: produktiviteit en de act van benoeming". In: *Forum der Letteren* 32, 161-172.
- Koefoed, G. 1992. "Analogie is geen taalverandering. Ofwel: de conventies, het systeem en het sprekend subject". In: *Forum der letteren* 33, 9-17.
- Koefoed, G. 1993. *Benoemen: een beschouwing over de faculté du langage*. Amsterdam: P.J. Meertens-Instituut.
- Koefoed, G. & J. van Marle 1987. "Requisites for reinterpretation". In: W. Koopman e.a. (red.), *Explanation and linguistic change*. Amsterdam: Benjamins, 121-150.
- Koefoed, G. & J. van Marle 2000. "Productivity". In: G. Booij, C. Lehmann & J. Mugdan (red.), *Morphology. An international handbook on inflection and word formation. Volume 1*, Berlin: De Gruyter, 303-311.
- Kooij, J. 1981. "Analogie, fonologie en morfologie". In: *Forum der letteren* 22, 94-104.

- Kooij, J. 1987. Bespreking van J. van Marle 1985c. In: *De nieuwe taalgids* 80, 267-270.
- Kooij, J. 1993. "Over morfologie en niet-bestaande woorden". In: *Tabu* 23, 105-114.
- Krott, A., H. Baayen & R. Schreuder 2001. "Analogy in morphology: modelling the choice of linking morphemes in Dutch". In: *Linguistics* 39, 51-93.
- Lehrer, A. 1996. "Identifying and interpreting blends: an experimental approach". In: *Cognitive linguistics* 7, 359-390.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mak, J. 1966. "Letterwoord en/of verkorting (afkorting?)" In: *De nieuwe taalgids* 59, 313-314.
- Marchand, H. 1969. *The categories and types of present-day English word-formation. A synchronic-diachronic approach*. München: C.H. Beck.
- Marle, J. van 1978a. "Veranderingen in woordstructuur". In G. Koefoed & J. van Marle (red.), *Aspecten van taalverandering*. Groningen: Wolters Noordhoff, 127-176.
- Marle, J. van 1978b. "De taken van het lexicon". In: *Forum der letteren* 19, 7-19.
- Marle, J. van 1985a. "Bij de woordwording van tig". In: *De nieuwe taalgids* 78, 145-148.
- Marle, J. van 1985b. "Woordvorming, louter een kwestie van optellen?". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 14, 433-444.
- Marle, J. van 1985c. *On the paradigmatic dimension of morphological creativity*. Dordrecht/Cinnaminson: Foris.
- Marle, J. van 1986a. "Over enkele aan het Humboldtiaans principe tegengestelde krachten". In *Tabu* 16, 205-216.
- Marle, J. van 1986b. "The Domain Hypothesis: the study of rival morphological processes". In *Linguistics* 24, 601-627.
- Marle, J. van 1986c. "Lexical mechanisms versus morphological structure". In: *Acta Linguistica* 36, 121-133.
- Marle, J. van 1987a. "Accentuering als evidentie voor affix-substitutie (enkele opmerkingen n.a.v. de accentuering van formaties op -(e)ling)". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 16, 257-269.
- Marle, J. van 1987b. "Nogmaals overkarakterisering". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 16, 448-456.
- Marle, J. van 1987c. "Een mythe over het -s meervoud". In: *Forum der letteren* 28, 103-108.
- Marle, J. van 1988a. "Betekenis als factor bij produktiviteitsverandering (Iets over de deverbale categorieën op -lijk en -baar)". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 17, 341-359.
- Marle, J. van 1988b. "Nogmaals paradigmatic versus syntagmatic". In: *Corpusgebaseerde woordanalyse 1987-1988*, 85-90.

Literatuurlijst

- Marle, J. van 1989. "On Bilderdijk's romanticist conception of morphological creativity and its influence on Dutch". In: *Dutch crossing* 39, 96-104.
- Marle, J. van 1990a. *Over de ongelijksoortigheid van synchronie en diachronie*. Amsterdam: P.J. Meertens-Instituut.
- Marle, J. van 1990b. "Rule-creating creativity. analogy as a synchronic morphological process". In: W. Dressler, H. Luschützky e.a. (red.), *Contemporary morphology*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 267-273.
- Marle, J. van 1990c. "De eur/euse/trice-trits". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 19, 253-264.
- Marle, J. van 1990d. "Vormt de dichterlijke creativiteit een potentiële bron van taalverandering of, hoe invloedrijk is het literaire taalgebruik?" In: J. den Besten e.a. (red.), *Vragende wijs: vragen over tekst, taal en taalgeschiedenis*, Amsterdam: Rodopi, 122-129.
- Marle, J. van 1992a. "Lexicale herinterpretatie met morfologische consequenties: over de herrijzenis van de vrouwelijke persoonsnamen op -se". In: E. Schermer-Vermeer, W. Klooster & A. Florijn (red.), *De kunst van de grammatica*, Amsterdam: Vakgroep Nederlandse taalkunde Universiteit van Amsterdam, 169-176.
- Marle, J. van 1992b. "De studie van de paradigmatiek. Een poging tot reconstructie". In: *Forum der letteren* 33, 18-28.
- Marle, J. van 1993. "Universele morfologische principes vs. taalspecifiek morfologisch particularisme: een schijntegenstelling?" In: *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis*, 47, 165-179.
- Marle, J. van 1994a. "Morphological adaptation". In: G. Booij & J. van Marle (red.), *Yearbook of morphology 1993*. Dordrecht: Kluwer academic publishers, 255-265.
- Marle, J. van 1994b. "Oppervlakte-gelijkvormigheid als conditionerende factor bij taalverandering. Iets over de resten van het gerundium in het Middelnederlands en de Nederlandse streektalen". In: *Taal en tongval* 44, 14-32.
- Marle, J. van 1997. "Taalverandering en de kwestieuze status van wortelsuffixen". In: A. van Santen & M. van der Wal, *Taal in tijd en ruimte: voor Cor van Bree bij zijn afscheid als hoogleraar Historische Taalkunde en Taalvariatie aan de Vakgroep Nederlands van de Rijksuniversiteit Leiden*. Leiden: SNL, 375-381.
- Marle, J. van 2000a. "Kan een 'word-based' morfologische theorie zonder de notie 'stam'?" Lezing op de Morfologiedagen 2000 in Leiden.
- Marle, J. van 2000b. "Paradigmatic and syntagmatic relations". In: G. Booij, C. Lehmann & J. Mugdan (red.), *Morphology. An international handbook on inflection and word formation. Volume 1*, Berlin: De Gruyter, 225-233.

- Marle, J. van & G. Koefoed 1980. "Over Humboldtiaanse taalveranderingen, morfologie en de creativiteit van taal". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 10, 111-147.
- Marle, J. van & G. Koefoed 1988. "Herinterpretatie: voorwaarden en effecten". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 17, 488-511.
- Matthews, P. 1991. *Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meesters, G. 2002. "Euro- en zijn concurrenten". In: *Louvense bijdragen* 91, 79-96.
- Meesters, G. t.v. "Unieke morfemen in het Nederlands". In: *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis* 58.
- Moder, C. 1992. "Rules and analogy". In: G. Davis & G. Iverson (red.). *Explanation in historical linguistics*. Amsterdam: Benjamins, 179-191.
- Moerdijk, A. 1987. "Lexicale semantiek en compositavorming". In: *Forum der letteren* 28, 194-213.
- Moerdijk, A. 1988. "Lexicaal-semantische vormingspatronen voor samenstellingen". In: *Jaarboek Stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie* 1988, 49-65.
- Mok, Q. 1981. "Productiviteit en analogie". In: *Forum der letteren* 22, 105-114.
- Motsch, W. 1990. "Problems of word structure theories". In W. Dressler, H. Luschützky e.a. (red.), *Contemporary Morphology*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 79-85.
- Nierop, M. Van 1975. *Nieuwe woorden: verklarend en verhalend woordenboek van modern taalgebruik*. Hasselt: HeideLand-Orbis.
- Nierop, M. Van 1976. *Maarten Van Nierops nieuwe-woordenboek. Deel 2*. Hasselt: HeideLand-Orbis.
- Nierop, M. Van 1979. *Verklarend lexicon van nieuwe woorden. Deel 3*. Hasselt: HeideLand-Orbis.
- [OED]= Murray, J. e.a. (red.) 1961. *The Oxford English dictionary*. Oxford: Clarendon.
- Oostendorp, M. van & T. van der Wouden 1998. "Corpus Internet". In: *Nederlandse taalkunde* 3, 347-361.
- Philippa, M. 2000. "Kan volksetymologie ook syntactisch gemotiveerd zijn?" In: H. den Besten, E. Elffers & J. Luif (red.), *Samengevoegde woorden. Voor Wim Klooster bij zijn afscheid als hoogleraar*. Amsterdam: UvA, 213-220.
- Plank, F. 1981. *Morphologische (Ir-)Regularitäten. Aspekte der Wordstrukturtheorie*. Tübingen: Narr.
- Posthumus, J. 1987. "Short forms of English loans in Dutch". In: G. Bunt e.a. (red.). *One hundred years of English studies in Dutch universities: seventeen papers read at the Centenary Conference Groningen, 15-16 January 1986*. Amsterdam: Rodopi, 93-107.
- Posthumus, J. 1991. "Hoe komen wij tot 'namaak-buitenlands?'. Het Engels als inspiratiebron." In *Onze taal* 61, 11-13.

Literatuurlijst

- Pound, L. 1914. *Blends. Their relation to English word formation*. Heidelberg: Winter.
- Praninskas, J. 1968. *Trade name creation. Processes and patterns*. Den Haag: Mouton.
- Pyles, T. 1952. *Words and ways of American English*. New York: Random House.
- Reinsma, R. 1975. *Signalement van nieuwe woorden: W.P. woordenboek van 2000 neologismen*. Amsterdam: Elsevier.
- Reinsma, R. 1984. *Neologismen: nieuwe woorden in de Nederlandse taal*. Utrecht: Spectrum.
- Reker, S. & N. Streekstra 1988. "Abbreviërende morfologie". In: *Tabu* 18, 195-211.
- Rijks, H. 1996. *Cybertalk, computerlingo en netiquette: taalgebruik en zeden in het tijdperk van de computer*. 2e druk. Amsterdam: Contact.
- Ronneberger-Sibold, E. 2000. "Creative competence at work: the creation of partial motivation in German trade names". In: U. Doleschal & A. Thornton (red.), *Extragrammatical and marginal morphology*. München: Lincom Europa, 85-105.
- Royen, G. 1942. "Eldorado: dorado". In: *De nieuwe taalgids* 36, 168-180.
- Santen, A. van 1984. *De morfologie van het Nederlands*. Dordrecht: Foris.
- Santen, A. van 1986. "Synthetic compounds: syntax or semantics?". In: *Linguistics* 24, 645-660.
- Santen, A. van 1992. *Productiviteit in taal en taalgebruik. Een studie op het gebied van de Nederlandse woordvorming*. Dissertatie Leiden.
- Santen, A. van 1995. "Beschrijving en theorie in het Morfologische Handboek". In: *Leuvense bijdragen* 84, 543-559.
- Santen, A. van 1998. "Nemen we de ANS op haar Woord? Over de morfologie in de ANS". In: *Nederlandse taalkunde* 3, 183-194.
- Santen, A. van & J. de Vries 1981. "Vrouwelijke persoonsnamen op -ster". In: *Forum der letteren* 22, 115-125.
- Sassen, A. 1971. *Over het bestaan en ontstaan van Nederlandse woorden. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in de Nederlandse taalkunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen op dinsdag 26 oktober 1971*. Groningen: RUG.
- Sassen, A. 1979. "Het suffix -se: een geval van morfologische herstructurering (metanalyse)". In: *Tabu* 9, 31-39.
- Sassen, A. 1980. "Kwesties van morfologie". In: T. Janssen & N. Streekstra (red.). *Grenzen en domeinen in de Nederlandse grammatica*. Groningen: Nederlands instituut, 138-156.
- Sassen, A. 1981a. "Morfologische productiviteit in het licht van niet-additieve woordaflleiding". In *Forum der letteren* 22, 126-142.
- Sassen, A. 1981b. "Morfologische herstructurering (metanalyse)". In: G. Dibbets, J. van Bakel & J. Kooij (red.), *Studies voor Damsteegt: aangeboden door bevriende vakgenoten ter gelegenheid van zijn afscheid als*

- hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 16 januari 1981. Leiden: Vakgroep Nederlandse Taal- en Letterkunde, 171-183.
- Sassen, A. 1984. "Een bijzonder type 'backformation'". In: *Gramma* 8, 59-62.
- Saussure, F. de 1916 [1968]. *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.
- Schmidt, G. 1979. "Roll-in. Zur Produktivität des in-Morphems im Deutschen". In: *Deutsche Sprache* 7, 160-165.
- Schmidt, G. 1987a. "Vorschlag einer Modellierung der Kombinationen mit entlehnten Konstituenten". In: G. Hoppe, A. Kirkness & E. Link, *Deutsche Lehnwortbildung. Beiträge zur Erforschung der Wortbildung mit entlehnten WB-einheiten im Deutschen*. Tübingen: Narr, 25-35.
- Schmidt, G. 1987b. "Das Kombinem. Vorschläge zur Erweiterung des Begriffsfeldes und der Terminologie für den Bereich der Lehnwortbildung". In: G. Hoppe, A. Kirkness & E. Link, *Deutsche Lehnwortbildung. Beiträge zur Erforschung der Wortbildung mit entlehnten WB-einheiten im Deutschen*. Tübingen: Narr, 37-52.
- Schmidt, G. 1987c. "Das Affixoid. Zur Notwendigkeit und Brauchbarkeit eines beliebten Zwischenbegriffs in der Wortbildung". In: G. Hoppe, A. Kirkness & E. Link, *Deutsche Lehnwortbildung. Beiträge zur Erforschung der Wortbildung mit entlehnten WB-einheiten im Deutschen*. Tübingen: Narr, 53-101.
- Schmidt, G. 1987d. "Therm(o). Untersuchungen zu Morphosyntax, Geschichte, Semantik und andere Aspekte einer produktiven LWB-Einheit im heutigen Deutsch". In: G. Hoppe, A. Kirkness & E. Link, *Deutsche Lehnwortbildung. Beiträge zur Erforschung der Wortbildung mit entlehnten WB-einheiten im Deutschen*. Tübingen: Narr, 409-440.
- Schultink, H. 1961. "Productiviteit als morfologisch fenomeen". In: *Forum der letteren* 2, 110-125.
- Schultink, H. 1962. *De morfologische valentie van het ongelede adjectief in modern Nederlands*. Den Haag: Van Goor.
- Schultink, H. 1964. "De linguïstische grondslagen van het woordspel". In: *De nieuwe taalgids* 57, 242-252.
- Schultink, H. 1978. "Ambassadrice contra masseuse. Afgeleide, [+vrouwelijke], Nederlandse nomina en hun beschrijving". In: *De nieuwe taalgids* 71, 594-601.
- Schultink, H. 1989. "Lexicon en regelmaat". In: *Jaarboek Stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie 1989*, 73-84.
- Schultink, H. 1992. "Herkomst en groei van het begrip 'productiviteit' als morfologisch fenomeen". In: M. Klein (red.) *Nieuwe ontdekkingen in de neerlandistiek*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 187-201.
- Schultink, H. 1994. "Een eeuw Nederlandse morfologie: de ontwikkelingsgang van een discipline". In: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 23, 45-77.

Literatuurlijst

- Schultink, H. 1998. "Morphology and meaning: from Bopp to Bob, before and after". In: M. Janse & A. Verlinden (red.). *Productivity and creativity: studies in general and descriptive linguistics in honor of E. M. Uhlenbeck*. Berlin: Mouton de Gruyter, 211-230.
- Shannon, T. 1986. Bespreking van J. van Marle 1985c. In: *Language* 62, 708-710.
- Sijs, N. van der 1996. *Leenwoordenboek: de invloed van andere talen op het Nederlands*. Den Haag: Sdu.
- Smedts, W. 1973. "Van Kongolees tot Zairees". In: *Taalbeheersing in de administratie* 107, 84-86; 108, 88-90.
- Smedts, W. 1974. *Adjectivering en appellativering van toponiemen: een synchronisch-descriptieve studie*. Leuven: Instituut voor Naamkunde.
- Smedts, W. 1986. *De beheersing van de woordvorming. Een sociolinguïstisch onderzoek bij Vlaamse dertienjarigen*. Leuven: Universitaire Pers.
- Smedts, W. 2002. Recensie van Booij 2002. In: *Lewense bijdragen* 91, 486-492.
- Smedts, W. & W. Van Belle 1997. *Taalboek Nederlands*. Kapellen: DNB/Pelckmans.
- Soudek, L. 1978. "The relation of blending to English word-formation: Theory, structure, and typological attempts". In: W. Dressler & W. Meid (red.), *Proceedings of the twelfth international congress of linguists Vienna, August 28-September 2, 1977*. Innsbruck: Universität Innsbruck. Institut für Sprachwissenschaft Innsbruck, 462-466.
- Speelman, D. 1997. *Abundantia verborum: a computer tool for carrying out corpus-based linguistic case studies*. Dissertatie K.U.Leuven.
- Spencer, A. 1988. "Bracketing paradoxes and the English lexicon". In: *Language* 64, 663-682.
- Steenbergen, G. 1967. "Letterwoord, initiaalwoord, verkorting, afkorting". In: *De nieuwe taalgids* 60, 42-45.
- Stemberger, J. 1981. "Morphological haplology". In: *Language* 57, 791-817.
- Stepanova, M. & W. Fleischer 1985. *Grundzüge der deutschen Wortbildung*. Leipzig: Bibliografisches Institut.
- Stutterheim, C. 1981. "Dienstbare productiviteit". In *Forum der letteren* 22, 64-73.
- Swiggers, P. 1998. "The morpheme in Bloomfield's Language". In: M. Janse & A. Verlinden (red.). *Productivity and creativity: studies in general and descriptive linguistics in honor of E.M. Uhlenbeck*. Berlin: Mouton de Gruyter, 251-263.
- Thornton, A. 2000. "On -ex and -tex". In: U. Doleschal & A. Thornton (red.), *Extragrammatical and marginal morphology*. München: Lincom Europa, 107-126.
- Toorn, M. van den 1968. "Productiviteit van het suffix -esk". In: *De nieuwe taalgids* 61, 322-328.
- Toorn, M. van den 1983a. "Morfeemsplinters". In: *Gramma* 7, 81-85.

- Toorn, M. van den 1983b. "Halfsuffixen". In: *De nieuwe taalgids* 76, 335-341.
- Toorn, M. van den 1985. "Lexicografie en morfologie". In: *De nieuwe taalgids* 78, 193-200.
- Toorn, M. van den 1986. "Artsenij: semantische herstructurering". In: *Tabu* 16, 224-225.
- Toorn, M. van den 1987a. "De trochee op -o". In: *De nieuwe taalgids* 80, 107-110.
- Toorn, M. van den 1987b. "Morfologisch niemandsland: commerciële naamgeving". In: *Forum der letteren* 28, 108-114.
- Toorn, M. van den 1988a. "Neoklassiek en postmodern: een morfologisch-lexicografische verkenning". In: *Jaarboek Stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie 1988*, 66-100.
- Toorn, M. van den 1988b. "De mogelijke interferentie van commerciële naamgeving en woordvorming in de standaardtaal". In: *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Academie voor Taal- en Letterkunde* 1988, 292-312.
- Toorn, M. van den 1989. "Formaties op -ette in het Nederlands". In: *De nieuwe taalgids* 82-83, 193-202.
- Toorn, M. van den 1997. "Nieuw-Nederlands (circa 1920-nu)". In: M. van den Toorn, W. Pijnenburg, J. van Leuvensteijn & J. van der Horst, *Geschiedenis van de Nederlandse taal*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 479-562.
- Tournier, J. 1985. *Introduction descriptive à la lexicogénétique de l'anglais contemporain*. Paris/Génève: Champion & Slatkine.
- "Turbotaal" 1987. In: *Onze taal* 56, 173.
- Uhlenbeck, E. 1979. "Hoe een linguïst omgaat met ambassadrices en masseuses. Een kritische vergelijking van morfologische theorie en descriptieve praktijk." In: *Glott* 2 (speciaal nummer), 7-20.
- Uhlenbeck, E. 1987. "Functioneel-structurele morfologie versus generatieve morfologie". In: *Forum der letteren* 28, 115-122.
- [Van Dale 1961]=C. Kruyskamp 1961. *Van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse Taal*. Achtste, herziene uitgave. Den Haag: Nijhoff.
- [Van Dale 1999]=G. Geerts & T. den Boon 1999. *Van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse Taal*. Dertiende, herziene uitgave. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Vijver, R. van de 1997. "The duress of stress. On Dutch clippings". In: *Linguistics in the Netherlands 1997*, 219-230.
- Vriendt, S. De 1970. "Nogmaals -esk". In: *De nieuwe taalgids* 63, 39-42.
- Vries, J. de 1975. *Lexicale morfologie van het werkwoord in modern Nederlands*. Leiden: Universitaire pers.
- Warren, B. 1990. "The importance of combining forms". In: W. Dressler, H. Luschützky e.a. (red.), *Contemporary morphology*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 111-132.

Literatuurlijst

- Welschen, A. 1970. "De morfologische valentie van -esk". In: *De nieuwe taalgids* 63, 441-452.
- Wentworth, H. 1934. *Blend words in English*. Dissertatie Cornell University.
- Zonneveld, R. van 1983. *Affix-grammatica. Een onderzoek naar woordvorming in het Nederlands*. Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen.
- Zonneveld, W. 1986. Bespreking van J. van Marle 1985c. In: *Forum der letteren* 27, 64-68.
- Zuidinga, R.-H. 1987. "Buma en Heino: de rage van de afko". In: *Onze taal* 56, 174-175.
- Zwanenburg, W. 1981. "Morfologische productiviteit en woordontlening". In: *Forum der letteren* 22, 83-93.
- Zwicky, A. & G. Pullum 1987. "Plain morphology and expressive morphology". In: *Proceedings of the thirteenth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 330-340.

SUMMARY

This book is devoted to word formation processes that are traditionally considered not to belong to the core of morphology (normal composition and derivation). In the introductory chapter the concepts *core* and *margin* are investigated and linked with the difference between the native and the non-native part of the lexicon. Also, some traditional concept pairs are used as a background to situate this study amongst other morphological research. The chapter concludes with a presentation of the methodology used in this study, which consists of a systematic combination of the collection of neologisms and corpus research.

The first part of the study itself concentrates on so-called *semi-marginal compounds*, i.e. deviant compounds that still clearly consist of morphemes. Chapter two is devoted to *paradigmatic compounds*, compounds which do not show any formal anomalies, but derive their semantics partially from paradigmatic relations. They are ranked according to the strength of the paradigmatic relations and compared to derivations that show a verifiable influence of paradigmatics. Chapter 3 presents a categorization of *neo-classical compounds*, which consist of at least one bound component of classical origin. Neo-classical composition accounts for so many neologisms that the most frequent bound components are investigated in more detail in chapter 4: *bio-* *eco-*, *tele-* and *-log*.

The second part of the study focuses on blends, or more appropriately *splinter compounds*, compounds that contain non-morphemic splinters of words or show overlap of their components. Chapter 5 presents a survey of the very diverse literature about the subject. This results in a typology, which is subsequently used to categorize all splinter compounds in chapter 6. Chapter 7 presents a quantitative analysis of the different categories of splinter compounds.

The third and last part of the study investigates *splinter morphemes*: part two reveals that a number of non-morphemic splinters can build paradigms of their own and thus become morphemes. Chapter 8 is devoted to two well-known and frequent splinter morphemes (*euro-* and *-gate*) and chapter 9 studies the precise extent and the dynamics of the paradigms for all splinters from part 2. The use of productivity measures shows to what extent splinter paradigms differ from other paradigms.

Summary

The concluding chapter compares splinter compounds to the core of morphology and concludes that the difference is not as extreme as is generally thought, but rather gradual. Furthermore, this chapter equally studies the commonalities between the different processes that are dealt with in this book: although these processes show clear differences, they also show some common and so far under-investigated aspects of Dutch morphology in general. A few concluding remarks are given to the relative importance of categorizing linguistic material.